CONSERVATOR

ROMAN

www.dacoromanica.ro

N. DAVIDESCU

CONSERVATOR & Cia

— ROMAN —

EDITURA „ANCORA“ BUCUREȘTI
Strada Smârdan, No. 4

www.dacoromanica.ro

N. Davidescu:

Iov, 2 acte în versuri, editura „Librăria Nouă".
Sfinxul, nuvele, editura „Cartea Românească".
Inscripții, poezii, epuizate.
Aspecte și direcții literare, critică, Volumul I, editura „Viața Românească".
Aspecte și direcții literare, critică, volumul II, editura „Cultura Națională".
Inscripții, ediția II, editura „Cultura Națională".
Ernest Renan, viața și opera, editura „Cultura Națională".
Vestitorul, traduceri din Villiers de l'Isle Adam, editura „Cartea Românească" biblioteca „Minerva", No. 171.
Nuvele, traduceri din Villiers de l'Isle Adam, editura „Viața Românească", „Biblioteca pentru toți" No. 544.

In curând:

Cântecul Omului, poeme.
Biserica din Slatina, nuvele.
Aspecte și direcții literare, volumul III.
Vioara mută, roman.

www.dacoromanica.ro

CONSERVATOR & C^IA

www.dacoromanica.ro

CONSERVATOR & C-ia

I

Clubul din calea Victoriei, al partidului, părea însufleţit de mişcarea grăbită şi înfrigurată din jurul unei agonii somptuoase. Câţi-va partizani vorbeau încet, prin colţurile semi-obscure ale salonului principal, şi-şi-întovărăşeau cuvintele abia şoptite cu gesturi de largă vehemenţă. Massa grea, compactă şi acră a fumului de ţigări părea că prinsese, ca un chilimbar aerian un roi de insecte, în ea, siluetele de faţă.

Intr'un salonaş din fund se strânseseră câţi-va fruntaşi şi discutau, pe mocnite, situaţia. Erau cei ce simţiseră, personal, că nu găsesc nici o cale de retragere şi hotărâseră, ca atare, să rămână credincioşi tutulor principiilor conservatoare. Drăgan Bănuţă, Take Roman, Alexandru Clopotaru şi Sică Boboc, făceau ast-fel un jalnic cor de tăceri suspinate împrejurul fiinţei obosite până la dezgust a lui Grigorie Vraca. Aşteptarea începea să se prelungiască dincolo de răbdarea neîncrezătoare a partenerilor acestui joc funebru.

www.dacoromanica.ro

Grigorie Vraca, în sfârşit, scoţându-şi ceasornicul din buzunar, spuse tare şi răspicat:

— Orele nouă. Nu mai aştept.

Cuvintele acestea căzură ca vestea unui dezastru în inimile celor de faţă. Se încrucişară într'o clipă, priviri de spaimă, de deznădejde, de întrebare, între toţi. Ar fi vroit să-l oprească, parcă, fie care; nimeni nu găsea cum, însă. Unul dintre ei îndreptă spre el o privire metalică de ură şi, cu un gest uleios, se grăbi să-i dea blana din cuer şi să-l ajute la îmbrăcat. Era un om de vre-o patru-zeci de ani, înalt, grăscior, blond, şi totuşi vioi. Se ferea să vorbească prea mult, şi mai ales prea de aproape, din pricină că era peltic, şi-şi stropea, cu fie-care silabă pronunţată, de trei ori partenerul. Când sfârşi de ţinut paltonul, se dete respectuos înapoi vre-o trei paşi şi, insidios, spuse:

— Nu ar fi bine să încercăm să vobim la telefon?

Grigorie Vraca se întoarse obosit şi, cu o vădită nemulţumire, aşezându-se jos, răspunse:

— Fie şi-aşa!

Drăgan prinse din zbor răspunsul şi se şi repezi spre receptor. Il luase însă înainte Sică Boboc, care se credea, în calitatea lui de vechi ziarist al partidului, cel mai indicat pentru lucrul acesta. Drăgan se trezi astfel lângă Roman care şedea, ceva mai la o parte, pe o canapea. Se aşeză şi el alături şi şopti:

www.dacoromanica.ro

— Aşa sunt ciocoii ăştia. Te bagă în nenorocire şi te lasă, apoi, să te descurci singur. Ai văzut?

— Văzut!

— Era gata să plece. Să poftească însă. Nici mort nu pleacă dintre noi. El ne-a încurcat cu Nemţii; tot el să ne descurce. Noi politica lui am făcut-o! Dacă nu era el, am fi fost şi noi acum oameni, cu aliaţii alături, nu ciumaţi. Să facă bine să rămână cu noi, până când s'or mai lumina lucrurile.

— Şi eu tot aşa gândesc. Să iasă numai bine; aşa cum s'au încurcat însă împejurările, greu să se mai descurce curând.

— Dacă Rotaru izbuteşte să convingă pe principele Vladimir să ne dea bani, va fi bine.

Roman se grăbi să aprobe. Se ridicase însă repede de lângă Bănuţă şi, întorcându-se spre Clopotaru, scoase batista din buzunar şi se şterse, pe faţă mai întâi, pe reversul de pluş al gulerului dela haină apoi, furios în sine de acest tête-à-tête cu Bănuţă. Se înduioşe însă repede la gândul că o bună parte din nădejdile lor, de a găsi bani la principele Vladimir, purcede dela el. Clopotaru, care urmărise de-aproape acest joc, se apropie ironic de Roman şi spuse:

— Bun băiat ar fi Drăgan ăsta, dacă-ar scuipa mai puţin.

Roman se încruntă:

— Ştiu eu că nu-l poţi suferi. Ţi-a spus nevastă-ta să faci finanţă, şi tu-ai crezut-o. Acum vrei

www.dacoromanica.ro

să fii singurul reprezentant al acestei îndeletniciri, pe lume.

Roman vroia să facă o glumă, fireşte. Lovise însă, fără să-şi dea seamă, mai adânc decât îşi închipuise. Clopotaru se răsuci pe tocuri, încercând, prin aceasta, un gest pe care-l văzuse la patronul său politic, şi pe care-l găsea tineresc, şi se opri drept în faţa lui Bănuţă, nas în nas:

— Dragă Bănuţă, dacă planul tău izbuteşte, apoi să ştii că eşti un om mare.

Bănuţă îl luă de braţ şi-l duse în pervazul unei ferestre din spre stradă. Calea Victoriei vuia încă de evenimentele precedente. O lume fericită cu nervozitate colcăia de pretutindeni, caşi cum, pentru prima dată, ar fi făcut cunoştinţă cu îndeletnicirea de pieton, seara, pe trotuarul strâmt al acestei uliţi. Seara luminoasă, parcă în ciuda orei înaintate, şi în ciuda iernei destul de caldă încă, părea că protejează cu o târzie vreme frumoasă bucuria mulţimei de a se revărsa cu masivitatea unui mare act colectiv. Bănuţă avu un sentiment de indignare împotriva priveliştei din afară, şi vădit rău impresionat că nu poate decât să privească din dosul unei ferestre pe care prudenţa o ţinea doar pe jumătate luminată, făcu o ciudată reflexie:

— Scăpărăm noi cum scăpărăm de Nemţi. Să vedem acum dacă vom scăpa tot atât de uşor şi de Franţuzi. Tare mă tem însă că ocupaţia aceasta a aliaţilor o să fie mai grea decât cea a duşmanilor.

www.dacoromanica.ro

Clopotaru se uită nedumerit o clipă. Era surprins că Bănuţă articulase ceva asemănător unei idei şi, gândindu-se la putinţa unui prietenesc împrumut de gânduri, întrebă:

— Ai mai vorbit cu Matei Rotaru?

Bănuţă, bănuind, fără să fie sigur, dedesubtul acestei întrebări, tăcu; se uită însă cercetător la Clopotaru. Intre ei se lăsă câte-va clipe de duşmănoasă tăcere. Bănuţă se ştia urmărit de-aproape, analizat, ghicit şi chiar demascat, une-ori, în multe din mobilele sale sufleteşti, de inteligenţa subtilă şi adesea-ori înveninată, a soţiei lui Clopotaru; răspunse deci cu o întrebare similară:

— Ai mai vorbit cu Torry?

Clopotaru, drept ori-ce răspuns, se mulţumi să tuşească. Intre Bănuţă şi Torry, prin bărbatul ei, firește, începuse de câte-va zile o adevărată luptă de guerilla pentru acapararea principelui Vladimir şi a lui Matei Rotaru. Fie-care vroia să obţină monopolul de a specula, exclusiv, averea celui dintâi, şi relaţiile lui sociale, şi inteligenţa, talentul şi cultura celui din urmă. Bănuţă câştigase teren faţă de principele Vladimir, care arătase o curioasă şi, totuşi, bine-voitoare nedumerire faţă de necontenitele sale propuneri financiare. Matei Rotaru, în schimb, manifestase o vădită înclinare pentru Alexandru Clopotaru, şi mai ales pentru soţia lui, Torry, a cărei limbă răutăcioasă, îndrăzneaţă abilitate, şi meşteşug în a ridiculariza, pe lângă că satisfăceau unele din ranchiunile sale personale, dar puteau deveni şi un sprijin preţios.

www.dacoromanica.ro

Grigorie Vraca, neizbutind să vorbească la telefon, începuse o vagă expunere a situaţiei politice cu Sică Boboc, care făcea sforţări sângeroase pentru a-l urmări. La un moment dat însă îşi dete seama că vorbeşte zădarnic, şi răsturnând cu îngăduială capul pe spate, pentru a schimba situaţia, strigă pe Roman. Acesta se apropie prevenitor.

— La ordin, coane Grigorie!

— Ai o ţigară?

Roman se grăbi să-şi ofere tabacherea, pe care o întinse deschisă.

— Nu ai de foi? Ţigaretele nu-mi plac.

Drăgan se grăbi să intervină cu o uriaşe tabachere de piele roşie, plină cu havane, şi cu o cutie de chibrituri, în stânga, pe care le scoase simultan, din două buzunare deosebite. Grigorie Vraca luă o ţigare, o tăe meticulos, o aprinse, şi mulţumi cu gestul lui învăluitor şi catifelat. Roman privi inciudat la Bănuţă şi-l întrebă ironic:

— Ştiam că nu fumezi. De când ai început să fumezi?

— Ba fumez, răspunse sec Bănuţă, vârându-şi tabacherea şi chibriturile în buzunar.

Clopotaru se apropie şi ceru şi el o ţigare. Bănuţă scoase, pe'ndelete, o tabachere de metal, plină cu ţigarete, şi i-o întinse. Acesta, surprins un moment de aceste schimbări, luă, fără să-şi dea bine seama ce s'a petrecut, o ţigaretă. In clipa aceia însă refăcea în minte întreg acest joc şi, cu o mişcare de veselie aproape, luă pe Roman de o parte şi-i spuse:

www.dacoromanica.ro

— Sunt sigur că licheaua asta de Bănuţă are în toate buzunarele câte o tabachere, cu calităţi deosebite de ţigarete şi de ţigări. El nici nu fumează; e totdeauna pregătit să intre în om însă cu o ţigară măcar oferită la timp. Tare mă tem că are pe undeva şi o tabachere de carton, cu tutun prost şi cu foiţă, pentru feţele cele mai puţin simandicoase.

Roman râse cu poftа de această observaţie, pe care o vroia răzbunătoare. Clopotaru atunci, spre propria sa surprindere, de altfel, avu o fulgerătoare iniţiativă, şi gândindu-se la bucuria nevestei sale, când va afla lucrul acesta, adăogă repede:

— Mă duc să fac o probă.

Şi eşi pentru a se întoarce repede cu un soi de agent electoral, din sala de alături, care se apropie respectuos de mescioara din mijloc. Drăgan Bănuţă tocmai explica, în acest timp, planul său de a înjgheba o mare bancă cu capital pur conservator. Rostul ei trebue să fie, pe lângă unul financiar, şi acela de a face faţă împrejurărilor şi greutăţilor politice prin care trece partidul. Banca, firește urmează să fie pe acţiuni. Totul însă atârnă de suma pe care o va subscri principele Vladimir.

— Dacă Rotaru, urmă el, izbuteşte să ia pe principele Vladimir cu noi, apoi puţin ne mai pasă şi de liberali, şi de aliaţi şi de gazete. Eu am făcut tot ce mi-a stat în putinţă pentru a-l

www.dacoromanica.ro

convinge. Contăm însă şi pe bine-voitorul concurs al excelenţei voastre.

Grigorie Vraca, foarte sensibil la măgulează, surîse hieratic la auzul acestui cuvânt, şi aprobă grav din cap. Nu vedea nimic rău, de altfel, în această hotărâre; din potrivă, în adâncul sufletului său, găsea că iniţiativa aceasta a celor câţi-va tineri din partid e şi sănătoasă şi necesară. Nou venit, care ascultase la oare-care respectuoasă distanţă, până atunci, se apropie, la un semn al lui Clopotaru, de Drăgan Bănuţă, şi-i ceru o ţigare. Acesta, cu o mişcare abia reţinută de plictiseală, scoase din buzunar o tabachere şi o trecu solicitantului care, după ce o desfăcu, adăogă:

— Nu mai este foiţă.

Drăgan Bănuţă scoase repede şi plictisit o foiţă din buzunar şi o zvârli pe masă. Era, fireşte, un gest reflex, pe care-l făcuse fără să-şi dea seama că era spionat. Clopotaru şi cu Roman, izbucniră într'un hohot puternic de râs. Drăgan Bănuţă se simţi prins şi îngălbeni. Grigorie Vraca rămase, ca de obicei, în afară de aceste incidente. Preocupările lui erau cu totul altele de cât aceste fricţiuni pline de ranchiuni; de concurenţă, dar totuşi, în stare să proecteze în afară, în lume, pe postulanţii care ştiu să se slujească de ele, în sprijinul unei ţinte precize. Profită însă de această nelămurită, pentru el, izbucnire de râs, pentru a se ridica din nou şi a se îndrepta, după ce salută evasiv, şi cu un singur gest din cap,

www.dacoromanica.ro

pe toţi aceşti oameni la olaltă, spre eşire. In uşe se opri o clipă pentru a se întinde, parcă, puţin. Privirile toate se aţintiră atunci asupra lui; icoana unei siluete puternice cu nepăsare şi aristocratice fără feminitate licări, astfel, un moment în prag. Uşa apoi se închise şi pecetlui această neaşteptată plecare. In toţi se lăsă atunci un gol rece, întunecos, inalienabil. Felul cum plecase, după făgăduiala destul de molatică a concursului său, având aerul că-şi îndeplineşte, prin aceasta, doar o simplă datorie de înmormântare, păru descurajator. Fie-care privea astfel încremenit într'o tăcere pe care nici unul nu ţinea să o rupă cel dintâi.

Uşa, atunci, se deschise şi un nou vizitator intră. Era un om destul de şters întru toate. Drăgan Bănuţă îl privi crunt. El, totuşi, înaintă cu stângăcie până lângă Sică Boboc, şi-i spuse:

— Mi-a spus conu Grigorie să dai la gazetă că pleacă din Bucureşti pentru două zile.

— Mizerabilul! scâşni Drăgan Bănuţă printre dinţi.

— Ce zici de asta? întrebă Roman.

— O să vadă el! adăogă Clopotaru.

— Mi-a mai spus, urmă noul sosit, că înainte de a pleca o să vadă neapărat pe principele Vladimir, şi că o să-i vorbească. Asta însă nu trebue să apară la gazetă.

— Bine, exclamă Sică Boboc, simţind că un nod de uşurare i se topeşte în gât.

www.dacoromanica.ro

Toţi patru se priveau acum cu un fel de timidă şi înlăcrimată, aproape, duioşie. Noul venit se depărtă discret şi eşi. Intregul grup părea acum transfigurat de o fericire nouă, neaşteptată, fără nume, mai ales, şi fără precedent.

— Cum se cade om! şopti Drăgan Bănuţă.

— Vă spuneam eu? — afirmă Roman!

— Mult îi mai datoreşte şi partidul ăsta! adăogă, ca o reflexie pentru sine, Clopotaru, care neştiind ce să facă de bucurie, propuse o scurtă partidă de poker. Propunerea fu primită, firește, şi toţi patru luară loc în jurul unei mescioare verzi. Cărţile începură să alerge, astfel, în mijlocul lor, să treacă din mână în mână, îngrămădind sume tot mai mari pe masă, şi să încordeze din nou atenţiile destinse un moment. Fie-care însă era mulţumit acum că-şi poate căli, un moment, dorinţa lui de mai bine, la focul vagabon al hazardului. Tăcerea aceasta abia întretăiată de cuvinte pe jumătate spuse devenea un fel de compensaţie, acum, a emoţiilor de până atunci. Jocul însă nu dură mult. După vre-o jumătate de oră toată lumea zvârli cărţile pe masă, şi conversaţia începu zgomotoasă şi sigură, într'o atmosferă de largă şi inimoasă solidaritate. Era firește, efectul ultimei lor stări de spirit.

— Nu ştiu cum se face, dar de la un timp am un noroc nebun la cărţi, spuse Clopotaru.

Râse apoi cu satisfacţie, lăsând să se vadă o dantură puternică, printre firele dese ale unor lungi mustăţi lăsate, ca un cozoroc, peste buze.

www.dacoromanica.ro

— Fereşte-te de atâta noroc la joc, dragă Alexandre, nu e prielnic în dragoste! îi spuse Roman care, după ce făcuse câţi-va paşi prin odae, se apropiase acum iarăşi de Clopotaru,

— Chestia e că avem făgăduiala lui conu Grigorie că va vorbi neapărat cu principele Vladimir, spuse repede Dragan Bănuţă, apropiindu-se şi el de Clopotaru şi vorbind repede, caşi când ar fi simţit că se îneacă de fericire cu această ştire.

— Stai nenişorule, îi spuse Clopotaru, scoţindu-şi o batistă din buzunar şi ştergându-se pe faţă, că mă albeşti de tot. Chestia asta, de-acum înainte, dacă se face, fireşte, mă interesează mai puţin pe mine decât pe nevastă-mea.

Drăgan Bănuţă avu un moment un viu imbold reflex de a răspunde. Se opri însă fără să ştie bine pentru ce. Era, în tot cazul prea mulţumit pentru a rezista altfel decât cu greutate ispitei de a îmbrăţişa pe toată lumea. Icoana apoi a acestei femei frumoase, pătrunzătoare ca argintul viu şi ca el de rece, spirituală şi primejdioasă, bizară şi activă, în clipa aceia, îi făcu chiar plăcere. Işi risipi astfel dorinţa de-o clipă de-a găsi o frază oare care- într'o repede dar zadarnică sforţare, şi se pomeni că, într'un elan inexplicabil de generozitate, scoate, din două buzunare, două tabacheri deosebite şi le întinde lui Clopotaru:

— Havane sau ţigarete, dragă Alexandre?

Clopotaru privi buimăcit gestul acesta neaşteptat. Işi aminti apoi de scena cu ţigările, de adi-

www.dacoromanica.ro

neauri, şi se uită drept în ochii lui Drăgan Bănuţă. Văzu însă atâta convingere în acest gest al lui încât sfârşi prin a se înduioşa el însuşi, şi a exclama :

— Bravo băiat!

Şi întinse mâna să ia o ţigară. Văzu însă cu surprindere că tabachera era plină de ţigarete speciale şi, dintr'un fel de dorinţă de răzbunare de-oparte, iar de alta cu gândul de-a face o farsă, adăogă repede.

— Ţigarete „nos alliés“ ! Bravo. Am să iau mai multe. Grozav îmi plac ţigaretele astea aliate.

Şi goli dintr'odată tabacherea întreagă. Drăgan Bănuţă nu avu timpul să mai spună nimica. Afară se ridică, dintr'odată, un vuet neaşteptat de voci, şi un cor de fluerături, de huidueli, de strigăte, se opri în dreptul ferestrelor. Toţi patru se repeziră la lumini să le stingă.

— Te pomeneşti că iar vin peste noi să manifesteze, şopti cu groază Bănuţă.

— Se poate ! exclamă spăimântat Take Roman.

— Să fugim ! şopti deznădăjduit Sică Boboc.

Toţi patru se repeziră, în clipa aceia, spre cuer. In acel moment însă intră servitorul Clubului.

— Ce este ? întrebă speriat Drăgan Bănuţă.

— A telefonat boerul cel mare.

— Toma Bărăgan ? întrebă Clopotaru.

— Şeful ? excamă Roman.

— Da ! adăogă servitorul.

— Şi ce vrea ? întrebă iarăşi Drăgan Bănuţă.

www.dacoromanica.ro

— Intreabă dacă mai e cine-va la club.

— Pentru ce?

— Ca să poftească la telefon. Cică vrea să vorbească ceva.

In acest timp toţi se îmbrăcaseră şi se şi aflau în capul scării, gata să coboare. Drăgan Bănuţă, bucuros să iasă mai repede dintr'un loc care putea deveni primejdios, răspunse repede:

— Spune-i că nu ai mai găsit pe nimeni.

Şi întinzându-i repede o ţigară găsită întâmplător în buzunarul paltonului, adăogă coborând scara:

— Na şi ţie o ţigară. Nu uita însă să spui şefului întocmai cum te-am învăţat: nu mai era nimeni la club.

www.dacoromanica.ro

II

Oraşul era însufleţit de o nouă vieaţă. Un viespar de patimi clocotea pretutindeni şi, în afară de nemulţumiţii mărunţi de până mai eri, care-şi căutau din exces de zel, o platformă, începeau să sosească şi cei dela Iaşi. Aceştia îşi găseau casele jefuite, gospodăriile sfărâmate, familia împrăştiată. Primul lor gând era de răzbunare şi, cum împotriva Nemţilor, plecaţi, nu mai puteau face nimic, toată furia lor se revărsa împotriva celor ce ţăcuseră, la Bucureşti, şi în restul teritoriului ocupat, o politică alta decâ cea dela Iaşi. Prezenţa, apoi, a trupelor franceze începea să aţâţe simpatia pentru aliaţi, şi să dea sensibilităţei mult mai aprinse a masselor, un nou prilej de revărsare după prea îndelungata înăbuşire cu ocupaţia nemţească. Ivirea, de altă parte, a celor dintâi soldaţi şi ofiţeri români, întorşi de-adreptul de pe front la vatră, fără „aus-veiss" nemţesc, ci cu simpla învoire a autorităţilor româneşti, care căutau să se instaleze cu o grabă pe cât de înfrigurată pe atât de sumară, şi apropiata întoarcere a regelui în fruntea armatelor ţărei, şi ale aliaţilor,

www.dacoromanica.ro

ridica un vuet de vieaţă necunoscută încă în capitală.

Nimeni nu mai făcea, astfel, nimic, şi toată lumea aştepta. Fie-care îşi făcuse pânea lui cea de toate zilele din a se scula dimineaţa si din a porni pe stradă pentru a întreba, apoi, pe ori-cine, indiferent dacă îl cunoştea sau nu: „ce mai e nou". Acest „ce mai e nou" era, nu atât o curiozitate de a afla veşti, cât parola de trecere ca anti-german. Răspunsul acestei întrebări era un mereu acelaş „nimic nou". Acest crâmpei de conversaţie însă era îndeajuns pentru a răscoli prima mişcare de simpatie, şi pentru a forma, din doi inşi, nucleul unui grup viitor; amândoi partenerii plecau, după aceia, laolaltă, grăbit, pe stradă, la voia întâmplărei. La ei se adaoga repede un al treilea, un al patrulea apoi, şi aşa mai departe. Toţi începeau să vocifereze, să strige, să aclame, armata română, pe rege, pe regină, pe aliaţi, şi să manifeste împotriva celor ce făcuseră politică în timpul ocupaţiei, la Bucureşti. Dacă din întâmplare, treceau pe lângă locuinţa vre-unuia din fruntaşii partidului conservator, apoi manifestaţia era gata. O formidabilă huiduială, la început, dedea semnalul; fluerăturile apoi, întretăiate de cuvântul de „trădător" şi, în sfârşit, pietrile zvârlite cu puteri de proectil, în geamuri, sfârşeau prin a desăvârşi opera începută.

Sub înrîurirea acestei stări de spirit a început, mai întâi, devastarea câtor-va depozite lăsate, în

www.dacoromanica.ro

graba retragerei de Nemţi. Echipe volante de pungaşi operau astfel, la adăpostul pitoresc al primelor mişcări de expansiune globală, şi terorizau populaţia liniştită. In dosul lor însă mai lucrau şi agenţii electorali ai politicianilor din Moldova, care vedeau, în această stare de spirit, o preţioasă mină de exploatat în folosul stăpânilor lor; aceştia, mai ales, ţineau ca focul sacru al mulţimei să nu se stingă, pentru a-l putea duce, viu, la altarul sosirei patriotice a refugiaţilor politici. Ei erau, astfel, necontenit gata să conducă o manifestaţie de indignare împotriva geamurilor guvernanţilor conservatori, pentru ca, imediat după aceia, să îndrepte, admirativ şi religios, sub geamurile încă închise ale patronilor lor respectivi, bună credinţa exaltată a masselor populare. Controlul public însă dispăruse, sub aceste împrejurări, cu desăvârşire.

Invălmăşeala aceasta dădea naştere celor mai ciudate lucruri. Pungaşi de cea mai vădită speţă treceau, în plină stradă, prin mulţime, ziua în amiază mare, încărcaţi cu paltoane, cu stofe, cu cazane, cu provizii de tot soiul, după pofta inimei fie-căruia, în spinare. Se vedea bine că lucrurile astfel cărate nu puteau fi decât obiectul celui mai vulgar jaf şi furt. Oamenii cinstiţi, totuşi, se grăbeau să se dea la o parte pentru a-i lăsa să treacă şi, une-ori, chiar să-i aclame pentru că aveau obiceiul să strige, de câte-ori li se părea ceva îndoelnic, în seria împrejurărilor prin care treceau: „Jos Nemţii! Trăiască aliaţii! Moarte trădătorilor!"

www.dacoromanica.ro

Cuvintele din urmă se îndreptau, de-adreptul, spre Toma Bărăgan, şi spre prietenii săi politici. Ele determinau, în chip infailibil, o nouă revărsare de fluerături, dacă nu chiar o manifestaţie la domiciliu, şi aclamarea convinsă a pungaşului, căruia i se deschidea, imediat şi cu respect, calea. Insăşi autoritatea poliţienească, prinsă în jocul acestei uriaşe dezlănţuiri de psicologie colectivă, uitându-şi atribuţiile ei, devenise mulţime.

Ziarele care apăruseră, de altă parte, erau şi ele fără cruţare. Numele foştilor miniştri şi parlamentari ai guvernului Bărăgan nu puteau fi pronunţate nici în glumă; ostracizmul sentimentului popular le însoţea, aproape, totdeauna, cu epitetul de „trădător" de „vândut nemţilor" sau, ceeace era şi mai pitoresc, de o înjurătură care, numai aşa, putea fi spusă fără să supere urechile nimănui, până şi în cercuri nedeprinse cu asemenea mijloace de a-şi dovedi cine-va părerea. „Triumful Naţional" mai ales desfăşura un patriotizm acut, feroce, monstruos, şi coloanele lui zilnice, vărsau un venin a cărui culoare verde nu era întrecută de cât de focul culorilor naţionale al cititorilor săi.

Faptele cele mai anodine, în esenţa lor, erau tipărite într'un chip aţâţător şi, apoi, în public, comentate şi mai aprig. Spiritul de harţă ajunsese astfel sentimentul unanim al lumei.

Unul din aceste grupuri de oameni trecea astfel pe Calea Victoriei şi cobora spre Bulevard. Erau

www.dacoromanica.ro

orele zece dimineaţa, şi frigul acestei zile de Decembrie activa mişcare colectivă cu nevoia de a se încălzi a fie-căruia. O echipă de ţigănuşi vânzători de ziare eşi atunci ca o izbucnire de vieaţă şi de senzaţional în mijlocul pietonilor.

— „Triumful Naţional" special, răcneau vre-o cinci şease ţigănuşi.

— Ultima oră. Sosirea aliaţilor în Bucureşti şi fuga lui Toma Bărăgan din capitală.

Lucrul aceasta, avu darul să aţâţe indignarea mulţimei. Intr'o singură clipă se şi vândură toate exemplarele, iar lumea, subit revoltată, porni de vale, spre clubul partidului. In fruntea tutulor mergea un tânăr înalt, elastic, cu mişcări dezarticulate, şi se zbătea cu disperare. La un moment dat se pomeni că aleargă. Lumea alerga şi ea, fără să ştie cum, după el. In dreptul unui gang se opriră cu toţii, o clipă, vociferă o vreme cumplit, şi se îndreptară spre intrare. Dela primele trepte, ajunseră pe Sică Boboc care tocmai se ducea la redacţie. Era un găligan legat, gros, roşiu la faţă şi peltic. Manifestaţii îl ajunseră din urmă. Sică Boboc pricepu dintr'odată situaţia în care se afla, şi un moment i se păru că totul se învârteşte în gol, în negru, înăuntrul şi împrejul său. Era ca un corp care se dezagreghiază prin cădere în vid. O clipă după aceia însă simţi un val de sânge urcându-i-se în cap, şi o hotărâre lucidă, uriaşă în spontaneitatea şi noutatea ei, îl cuprinse întreg, din tălpi

www.dacoromanica.ro

în creştet, organic, şi-i dete brânci în sus pe scară. Începu astfel, el cel dintâi, să strige:

— După mine fraţilor! Pe-aici! Jos trădătorul! Trăiască armata română! Trăiască aliaţii! Moarte lui Toma Bărăgan!

Cuvintele lui se pierdură, apoi, o clipă în tropăitul furios al atâtor picioare care urcau scara.

— Jos gazetele vândute! strigă din nou Sică Boboc.

In sfârşit ajunseră. Sică Boboc intră cel dintâi în redacţie. O turbare ciudată îl cuprinse dintr'odată. Părea că el însuşi, fără să vrea, încearcă o răzbunare împotriva obiectului de mărturie al propriu său „eri". Instinctul de vieaţă se răzbuna, prin aceasta, împotriva primejdiei prin care trecuse şi, ca o reacţiune a tragicului din clipa de faţă, împotriva beatitudinei de până atunci, manevra automatic prin membrele lui. Apucă, astfel, călimările de pe masă şi le sparse, luă un teanc de ziare şi le înprăştie, maşina de scris o răsturnă călcând cu picioarele în ea pentru ca, furios, ridicându-se în picioare, pe o masă, să înceapă să cânte „Deşteaptă-te române!"

Primele cuvinte rostite stîrniră o consternare generală. Disperarea furioasă cu care îşi bătea singur o apocaliptică măsură pentru un nemai pomenit imn naţional înjghebase cel măi neaşteptat spectacol cu putinţă. Sică Boboc însă cânta cu disperare, singur, şi bătea cu amândouă

www.dacoromanica.ro

mâinile, şi cu picioarele, rând pe rând, tactul, fără să bage de seamă că e privit cu o adevărată aiureală de ceilalţi din prejur; fiinţa lui însă, cu această ţişnire din sine, departe de a cânta, nu făcea decât să se vaite, postum, împotriva soartei de care scăpase, să se lupte imaginar cu cei ce-l ameninţaseră, primejdios, o clipă, şi să tot strige cu desnădejde ajutor. Cine-va începu atunci să râdă; o clipă după aceia un hohot general de râs şi de huiduială îi acoperea cântecul.

— Lăsaţi-l dracului de caraghios! Nu vedeţi cum îşi bate joc de imnul nostru naţional? spuse, în sfârşit, conducătorul efectiv al manifestaţiei, care găsise prilejul acum să se răzbune pentru că fusese un moment scos din funcţia sa. Apoi întorcându-se spre cei de faţă adaogă pe un ton de comandă:

— Să plecăm de-aici, acum!

Cuvântul, fireşte, a fost ascultat şi îndeplinit. Unul câte unul plecară cu toţii. Sică Boboc, singur, a rămas însă; era acum, fără pălărie, cu blana pe el, cu părul vâlvoi, în mijlocul mesei. Rămase astfel o bună bucată de vreme. In acest timp cine-va se arată discret în uşa trântită de părete. Era o figură sgribulită, bărboasă, alunecoasă, iscoditoare, în aperenţa ei totală, şi plină de şiretenie. Privi prin odae uluit, apoi la Sică Boboc, apoi la fiecare lucru în parte şi, în sfârşit, întrebă:

— Dar ce-ai păţit Sică?

www.dacoromanica.ro

Sică Boboc abia acum se trezi. La început îi veni să cadă jos, din vârful mesei. O sforţare uriaşă însă, greoae şi indelung înfăptuită, îl reţinu tot timpul necesar să se lase, căutând, dibuind parcă prin aer, jos, pentru a se aşeza, apoi, pe marginea mesei, cu picioarele atârnate ca două pendule dezarticulate.

— Ţi s'a întâmplat ceva? Te-au bătut, rănit, cumva?

Intrebarea din urmă avu o urmare neaşteptată. Groaza răspunderei celor întâmplate făcu dintr'odată loc unei năstruşnice impetuozităţi, în clipa când văzu că i se deschide această surprinzătoare poartă de eşire. Ar fi vrut, mai întâi, să chelălăe de durere; de bucurie că a scăpat însă şi din această a doua mai mare primejdie, se îmbujoră tot şi se ridică, dintr'odată, ţanţoş, în sus.

— Le-am dat eu manifestaţie!

— Dar ce-a fost pe-aici? întrebă noul venit izbit, mai ales, de lipsa unui covoraş dela biroul său, şi a câtor-va alte obiecte mărunte de pe masă.

— Lasă-mă dragă, mai întâi, să mă dumiresc puţin! gâfâi Sică Boboc, împleticind toate aceste cuvinte într'o interminabil de lungă silabă.

— Trebue să vestim pe Bărăgan!

— Ai dreptate! exclamă Boboc.

In aceiaşi clipă însă duse repede mâna la cap. Avea aerul că-şi înăbuşe cu aceasta o subită durere. Eventualitatea acesta îl sperie din nou.

www.dacoromanica.ro

Colegul lui observă gestul acesta neașteptat și-l întrebă iarăși.

— Te-or fi lovit cum-va rău?

— Nu m'a lovit nimeni!

— Atunci ce ai?

— Cum să-i spun lui Bărăgan toate astea?

— Bine! O să fie foarte încântat de tine.

Se duse apoi la telefon. Halul în care se afla receptorul însă făcea cu neputință orice convorbire. Se priviră o o clipă, întrebător, unul pe altul. Sică Boboc se gândise că, la urma urmei, va spune și lui Bărăgan, ca și colegului său, că a avut de luptat cu niște manifestanți, veniți să devasteze redacția, și pace bună. Celălalt, după câte-va clipe de gândire, spuse:

— Du-te și spune-i tu ce s'a petrecut. Ești cel mai în măsură pentru aceasta.

Sică Boboc mai avu totuși un nou moment de pregetare; răspunse însă, după aceia, repede:

— Foarte bine! Tu rămâi atunci să faci gazeta.

Și bucuros, în fond, că scapă de-aici, eși cu grabă. Pe drum se gândea, nu la cele petrecute, ci la cele filtrate de colegul său, și apucă să se exalteze singur. Incepu să cugete apoi la cele ce urma să spună lui Bărăgan și sfârși prin a-și recita sieși mai întâi, uimit, până la urmă, de această povestire, frumusețea închipuitelor sale isprăvi. Era jocul mintal al unei ridicule, dar organice, lașitați. Când ajunse sub portalul uriaș al intrărei casei lui Bărăgan, și când mai ales sună

www.dacoromanica.ro

şi se deschise uşa, simţi însă că-şi pierde cumpătul. Prezenţa lui Bărăgan, cu prestigiul unei impecabile ţinute, cu graţia lui rece, socotită şi făurită în oglindă, şi mai ales siguranţa îndelung studiatei sale degajeri, îi risipi toate cuvintele eroice pe care le găsise pe drum.

— Ei, ce s'a întâmplat Sică ?

— Ce să se întâmple execenţă ? Nişte derbedei care au venit la redacţie şi au devastat ziarul,..

Bărăgan avu o tresărire abia reţinută. Afectă însă indiferenţa şi urmă să întrebe :

— Şi cum s'a întâmplat ?

Această întrebare aduse, prin simplicitatea ei, din nou curajul pierdut în inima lui Boboc. Vru atunci să reia poveste făurită pe drum : i se păru însă prea lungă şi mai ales prea complicată şi, tot căutând să rezume, în minte, fără să găsească însă-şi cuvintele de nevoe, deoparte, iar de altă parte lipsindu-i faptul patent, se pomeni că răspunde simplu :

— Vre-o cinci-zeci de haimanale au intrat buzna în redacţie, au spart tot ce-au găsit la îndemână şi pe urmă au plecat. Au trecut pe lângă mine când se urcau în sus, dar noroc că nu m'au cunoscut.

Bărăgan rămase o clipă gânditor. Apoi, întinzând o mână spre Sică Boboc, care se ridicase de-opotrivă, şi-i apucă mâna, adăogă difuz :

— Bineee !... o să vedem.

Apoi repede :

— La revedere.

www.dacoromanica.ro

Sică Boboc eşi. Toma Bărăgan se aşeză căutat pe un scaun. Se ridică însă repede şi, vârându-şi mâinile în buzunarele pantalonului, se opri drept în mijlocul salonului. Era poate pentru prima dată când încerca impresia unui dezastru ireparabil. Omul acesta, care în vieaţa lui destul de lungă primise nenumărate lovituri, ştiuse totde-auna să găsească moneda la fel cu care să plătească şi, într'o reţea întreagă de împrejurări politice, cunoştea tot deauna rostul final al fiecărui ochi în parte; nici odată nu se găsise astfel în faţa unei situaţii a cărei noutate fulgerătoare să îi fie pe de-antregul, şi fără să-i vadă leacul, potrivnică. Coaliţia duşmanilor săi devenise impenetrabilă, iar publicul, fermecat, odinioară, de puterea talentului său oratoric, de prestigiul eleganţei sale impecabile, rupsese cu el orice soi legătură cu putinţă. Intre el şi şefii celor lalte partide se lăsase cortina de fier a doi ani de interese diametral opuse, exasperate până la sânge şi nebunie, de ambiţii şi veleităţi contrarii, care alternaseră mortal de pe o tirizie a balanţei pe alta, aşa că acum se găsea, parcă, rupt de întreaga lume şi, mai ales, de sine însuşi. In sufletul său renunţă repede de-aşi căuta un sprijin. Avea impresia, în momentul acela, că îi lipseşte mai ales o credinţă profundă, o voinţă creatoare de a crede, indiferent de contingenţe, indiferent de tragedia momentului, peste sine însuşi, peste tot, în ceva, până la ideia de jertfă supremă.

www.dacoromanica.ro

Intreaga lui acţiune fusese doar un calcul rece, mintal, în care ori-ce situaţie fusese cântărită cu meticulozitate, în vederea unei ţinte imediate, a triumfului său şi, mai ales, a doborârei adversarilor. Un lanţ întreg de socoteli, de aşteptări, de iluzii, pe care le savurase încă mai dinainte, dădeau, astfel, greş dintr'odată la sfârşitul carierei sale. Ar fi vroit parcă să se închidă de-apururi în sine, în casa aceasta somptuoasă, în grădina uriaşe şi îngrijită din jurul ei; grădina însă nu-l mai interesa din clipa ce contenea să mai primească felicitări pentru ea, iar casa îi părea de prisos, în afară de ideia că o lume întreagă solicită cinstea de a fi primită în ea.

— Şi acum? se gândi ridicând din umeri.

— Mintea îi refuza această situaţie. Intreaga lui fiinţă, îndelung înjghebată, cu mari sforţări şi cu crude amputări, pentru a înregistra şi determina în folosul vanităţei sale, toate contigenţele momentului, făcea din el sclavul, până la znobizm, al simplei idei de succes, şi cu ori-ce preţ. Era singurul său fel de a simţi că trăeşte.

— Ah! non! Ça, par exemple, c'est trop fort! exclamă el.

Se gândi apoi la sterilitatea cugetărei omeneşti în raport cu hazardul îndrăzneţ al soartei, şi avu o mişcare de revoltă împotriva acestei puteri necunoscute, care-i scăpa. Şi pentru prima oară se simţi gârbov şi slab. Se duse la un scaun şi se aşeză jos, cu aerul cel mai firesc de pe lume, ca

www.dacoromanica.ro

un om care-şi închee socotelile şi e obosit. Rezimă, după aceia, automatic, un cot de speteaza fotoliului şi-şi sprijini cu palma stângă capul. Pe dinaintea ochilor îi trecu fantoma unei întregi vieţi de luptă cu propriile sale instincte, de izbânzi, împotriva celor mai organice apucături, de dureroase renunţări şi, în sfârşit, ca născut pentru a doua oară, zi cu zi însă, din sine însuşi, după cele mai frumoase modele, însuşindu-şi rând pe rând toate judecăţile lor, toate mişcările lor, toate simţămintele lor, îşi apăru, desăvârşit întru toate, sie-însuşi, şi el, cel de azi. Vru, atunci, să spună ceva, dar nu putu. Murmură însă, mai mult din buze, şi fără să-şi dea seama, cu o mişcare reflexă:

— Dacă treceam, în definitiv, eu cel dintâi, cu Franţuzii, poate că ceilalţi erau cu Nemţii. Atunci aş fi fost eu în locul lor, şi toată nenorocirea asta nu m'ar mai fi privit pe mine.

Inchise apoi ochii, încet, cu greutate, parcă ar fi vroit să reziste, şi aţipi.

www.dacoromanica.ro

III

Intâmplările petrecute, în ajun, la „Conservatorul" se răspândiră cu iuţeala fulgerului prin oraş. Autorităţile şi le telefonară în de ele, apoi celor interesaţi. Lumea politică le discuta, publicul le trecea din gură în gură, ecsagerate, pentru a le primi, fie-care în parte, apoi, cu amănuntele cele mai senzaţionale, înapoi. Pe stradă, prin cafenele, prin cluburi sau prin case, nu se mai vorbea, astfel, decât de devastarea clubului conservator. Unii şopteau că studenţii găsiseră acolo, ascunşi de autorităţile ţărei, un întreg pluton de soldaţi nemţi, alţii că întreaga garderobă a lui Makenzen fusese descoperită în dosul arhivelor, prin dulapuri, şi, în sfârşit, nu puţini erau gata să jure că însuşi Toma Bărăgan fusese surprins acolo în uniformă de huzar al morţei.

Grigorie Vraca aflase de lucrul acesta dela un reporter antantist, care-i dăduse şi amănuntul simptomatic al descoperirei, cu acest prilej, al unui depozit de arme şi muniţii germane la club. Fireşte vice-şeful partidului surâse, ca de obicei, ironic şi îngăduitor, dar şi pricepu, din toate acestea,

www.dacoromanica.ro

că situaţia e mult mai gravă decât ar putea să pară. Adversarii partidului profitau, cu o diabolică dibăcie, şi cu o persistenţa tulburătoare, de exaltarea spiritului popular pentru a tăia şi cele de pe urmă prize ale partidului asupra opiniei publice, după ce, cu celelalte sfere politice, şi cu însăşi palatul, era cu neputinţă, cel puţin pentru un moment, orice soi de contact. Consideraţiile acestea învinseră în el şi cea de pe urmă rezistenţă. Se ridică cu oare care gravitate şi hotărâre, şi dete poruncă să i se aducă automobilul.

Peste câte-va clipe suna la principele Vladimir. Amândoi luară loc în faţa unei bogate vetre de teracotă din hall. Păreţii de marmoră, cu coloane şi cu capiteluri aurite, în dosul gobelinurilor masive, păreau că pecetluesc, prin răceala lor, nevoia de-a simţi cît mai aproape pâlpâirea mângâetoare a focului. Principele Vladimir tocmai sfârşise de pus la punct o serie întreagă de corespodenţe personale, de acte, de planuri de moşii, semnase unele contracte în legătură cu o mai lungă lipsă din ţară, şi se pregătea să iasă pentru a trece pe la o bancă. Era un om izolat, simplu, şi, cu toată aparenţa sa de excesivă meticulozitate în toate actele vieţei sale, cumplit de dezorientat. Ascendenţa lui domnească, şi averea excesiv de mare, faimoasă încă de-acum vre-o sută de ani, când o bunică a lui, nepoată de voevod în scaun, se facuse de-opotrivă de cunoscută prin frumuseţea ei, dar şi prin cea mai întinsă pădure din ţinutul

www.dacoromanica.ro

Moldovei, îi dădeau o siguranţă neobişnuită de sine. Îi plăceau însă, până la lăcomie, banii. Vieaţa şi-o petrecuse mai mult prin străinătate, şi în special în Anglia, unde făcuse strânse legături cu noblеţa locală. In ţară nu şedea decât numai atât cât era necesar să figureze în înalte demnităţi, şi să-şi întreţină legăturile moştenite cu lumea noastră stăpânitoare.

Vizita aceasta matinală, firește, îl surprinse. Se feri însă de-a avansa, prea mult, cu vre-o întrebare şi, luând loc, aştepta să fie încunoştiinţat asupra rostului ei. Grigorie Vraca îi povesti, mai întâi, cele întâmplate, apoi situaţia, în general, a partidului, şi căută să-i explice că, în împrejurările de faţă, e nevoe de o acţiune vie, bine susţinută, în stil mare şi, după puterile fie-căruia, a tutulor.

— Avem neapărat nevoe de o Bancă cu capital pur conservator. Ea, mai întâi, va strânge rândurile rărite ale partidului, ne va ajuta să ne lipsim de sprijinul, retras nouă, din afară, va arăta, apoi, hotărârea noastră de a duce înainte lupta pentru izbânda ideei conservatoare şi, pe de-asupra, ne va aduce şi serioase beneficii.

— Crezi că va da beneficii? întrebă principele Vladimir.

— Firește! Toţi marii proprietari, expropriaţi, vor avea nevoe de un plasament al capitalului lor disponibil; or, e uşor de priceput că toţi vor veni la noi. Pe urmă avem atâţia partizani în comerţ, în industrie, în agricultură, care, până acum

www.dacoromanica.ro

se adresau instituţiilor adverse de credit şi care, de acum înainte, se vor adresa nouă. Nu mai încape îndoială că e o afacere strălucită.

Principele Vladimir surâse satisfăcut de concluziile lui Vraca, şi adăogă murmurînd:

— Mi-a cam vorbit mie aşa ceva, Bănuţă. Mi se pare un băiat de ispravă şi energic. Nu?

— Foarte bun! răspunse puţin înciudat Vraca, care şi vedea în această neînsemnată, în aparenţă, reflexie, o hotărâre luată. Cunoştea firea dârză a prinţului, şi ştia că atât, la el, însemnează un verdict de neclintit. Urmă totuşi, caşi cum nu ar fi auzit cele din urmă cuvinte ale prinţului:

— Lucrul de căpetenie e să găsim capitalul iniţial şi, de sigur, adăogă Grigorie Vraca, cu gândul la Drăgan, şi personalul demn de încrederea noastră.

— Şi privitor la capital, cam ce sumă crezi că ar trebui?

— Pentru început, găsesc că ne trebue cel puţin zece milioane.

Principele Vladimir făcu o figură lungă, şi speriată, şi întrebătoare. Vraca prinse jocul şi adăogă numai de cât:

— Fireşte că fie-care dintre noi va contribui cu cât va putea mai mult.

Principele Vladimir răsuflă uşurat la auzul acestor cuvinte. Inima lui, într'adevăr, se afla într'o grea cumpănă. Ideia conservatoare, primejduită, îl durea tot atât de mult caşi gândul

www.dacoromanica.ro

de a pierde zece milioane. Când află însă că şi ceilalţi sunt dispuşi să contribue, într'o egală măsură cu el, dobândi asigurarea că afacerea e serioasă. Bucuria câştigului se unea astfel cu aceia a salvărei partidului dintr'o grea situaţie. Işi aminti însă de uşoara nemulţumire a lui Vraca, la auzul numelui lui Drăgan şi, cu hotărârea de a-şi avea un om al său, energic şi devotat în acelaş timp, accentuă :

— Intru cât priveşte alegerea oamenilor băncei, cred că Drăgan e în măsură să se ocupe de lucrul acesta mai de aproape. Capitalul nu va fi greu de găsit, bănuesc. Eu, de pildă, subscriu bucuros cinci milioane. D-ta cât subscrii ?

Grigorie Vraca se văzu prins dintr'odată în eşirea aceasta puţin cam bruscată a prinţului. Nu avu însă ce să obiecteze şi, cum de fapt toate îndoelile sale asupra lui Drăgan se învârteau împrejurul ideei de incompetenţă, preferă să treacă deocamdată cel puţin, peste acest lucru şi, resemnându-se în ideia că va găsi mai târziu, un moment prielnic şi pentru dezlegarea lui, adăogă :

— Eu nu am la îndemână de cât un milion ; îl dau însă bucuros.

— Cum îl dai ? întrerupse principele Vladimir, bănuitor.

— Il pun în această întreprindere, rectifică Grigorie Vraca, cu părerea de rău că Matei Rotaru, la care, el personal, ţinea din toată inima, şi pe care însuşi Toma Bărăgan îl agreia, rămâne

www.dacoromanica.ro

din pricina hotărârei principelui Vladimir, pe dinafară.

— Bun ! închee prinţul.

Ceru apoi voe să telefoneze şi şefului partidului înţelegerea lor, şi să-l poftească pentru a statornici, împreună, liniile mari ale acestei întreprinderi.

Toma Bărăgan primi vestea cu o sinceră bucurie, şi se grăbi să răspundă acestei invitaţii. Peste câte-va minute toţi trei se aflau faţă în faţă. Pe drum, în automobil, îşi pregătise o intrare cu adevărat aeriană. Părea cu totul în afară de orice grije pământească. Mersul îi schiţa nişte paşi fluizi, vaporoşi, transfiguraţi parcă, iar figura îi strălucea în nimbul unei minunate răceli. Işi scoase mănuşile încet, cu subtilitate, ca şi cum singura lui preocupare ar fi fost numai aceasta, le puse pe jumătate în buzunarul paltonului, pe care-l aruncă voios în mâinile lacheului, şi întinse o mână prietenoasă principelui Vladimir.

Principele Vladimir, văzând această dispoziţie liniştită a şefului său politic, augură a bine.

Bărăgan se apropie cu aceiaşi ţinută, pentru a-l saluta, şi de Vraca. Acesta însă, cunoscându-l mai bine, îşi dete deplin seama de gravitatea situaţiei. Privirile lor se încrucişară o clipă, şi se fixară, apoi, simultan, asupra principelui Vladimir.

Discuţia, firește, se învârti asupra nevoei de a ridica o bancă a partidului, şi asupra, mai ales,

www.dacoromanica.ro

a câştigurilor pe care această instituţie urma să le aducă acţionarilor. Principele Vladimir se încălzise pentru această îndoită operă care se înfăptuia cu ajutorul lui, şi care era menită să-i aducă nu numai noi situaţii în ţară, dar şi câştiguri neaşteptate. Tocmai avea la îndemână vre-o zece milioane, pe care nu ştia cum să le olosească, aşa că propunerea venea la vreme. Gândul apoi că la această întreprindere luau parte deopotrivă Vraca şi cu Bărăgan, îi dădea o siguranţă de nezdruncinat. Bucuria îl făcu chiar să întrebe pe Toma Bărăgău cât ar fi dispus să subscrie.

— Aşi putea subscrie, de-ocamdată, până la două milioane!

Principele Vladimir se grăbi să găsească această sumă îndestulătoare. Se temea acum să nu fie majorat, de ceilalţi subscriitori, şi-şi rezervase în minte, dreptul de-a subscri singur încă un milion. Increderea lui în geniul lui Drăgan, de la care primise cele dintâi sugestii în acest sens, spori şi mai mult la gândul că ar fi găsit, în el, nu numai un iniţiator şi un om energic, dar şi o inimă devotată. Inchise o clipă ochii, şi trecu în revistă toate raporturile lui cu Drăgan. Odată îi ţinuse paltonul, altă dată i-a procurat, la Iaşi, o donicioară cu icre moi, i-a dus copiii la plimbare de câteva ori, şi i-a propus, lui celdintâi, de a face această bancă. Pe deasupra, apoi, nu i-a zis nici odată altfel decât: măria ta. Trecu, fi-

www.dacoromanica.ro

reşte în această cercetare sumară, peste micile atenţii şi, încîntat parcă, zâmbi, şi se întoarse spre Bărăgan de a cărui părere, ori cum, ţinea cu respect seamă:

— Despre Bănuţă, ca director, de pildă, nu ai nimic de spus, cred?

Intrebarea lui era, însă, în acelaş timp, şi o hotărîre. Bărăgan înţelese că o împotrivire ar însemna surparea întregului proect, şi răspunse cu o just socotită spontaneitate:

— Oh! e un băiat bun!

Se gîndea însă la Matei Rotaru, pe care nu înţelegea să-l lase pe dinafară. Ziarul era, în definitiv, aproape numai opera lui. Articolele lui tindeau să devină cea mai de seamă armă a partidului şi în împrejurările date, avusese prilejul să vadă cum o bună parte din adversari au rămas destul de dezorientaţi prin felul cum el ştiuse să prezinte problema politicei conservatoare şi, cum îl ştia ambiţios, şi temerar, se gîndea serios la eventualitatea supărărei lui. Cercetarea acestei situaţii îl făcu să adaoge:

— Ai văzut ce viguros atac a început împotriva guvernului, Rotaru?

Principile Vladimir, care nu citia nimic, şi mai ales în româneşte, răspunse negativ. Bărăgan, atunci, urmă:

— Rotaru dă mult de gîndit adversarilor. In tot cazul e un colaborator preţios în momentele de faţă, şi trebue privit ca atare.

www.dacoromanica.ro

Principele Vladimir, care nu prea se lămurea asupra rostului acestei indicaţii, gîndindu-se la bancă, adăogă distrat:

— Presa partidului, fireşte, trebue şi ea susţinută. Asta însă va fi treaba băncei.

Vraca şi cu Băragan nu se simţiră de fel încântaţi de această soluţie. Ei avuseseră încă mai de mult prilejul, plătit de ei, de a şti cât costă un ziar, şi-şi dedeau seama că aceasta ar însemna un sfert din venitul total al acestei bănci, în cazul când ea ar merge neaşteptat de bine.

Tăcură însă. Bărăgan se gândi că hazardul zilei de mâine va soluţiona, poate, şi chestiunea Rotaru, care prin instalarea lui Drăgan la bancă, începea să se pună în chip primejdios.

Principele Vladimir, după ce se mai opri de câte-va ori la tot ce se hotărîse, fără să găsească nimic rău, ceru voe celor de faţă să cheme şi pe Bănuţă, şi spuse:

— Intru cât lucrul e ca şi făcut, sunt de părere să chemăm aici şi pe viitorul director al băncei noastre.

— Pe cine? insistă Toma Bărăgan.

— Pe Drăgan, răspunse principele Vladimir.

— Fie! spuse Bărăgan.

— Cum crezi! adăogă Vraca.

Principele Vladimir însă, fără să fi aşteptat aprobarea de fapt a celor de faţă, făcu semn feciorului şi-i porunci să telefoneze la club după Bănuţă. Bărăgan interveni, atunci, din nou:

www.dacoromanica.ro

— Lucrul acesta e un eveniment foarte important. Sunt de părere să chemăm şi pe Rotaru. O să avem nevoe şi de presă, şi deocamdată numai pe presa partidului ne putem rezima.

Principele Vladimir atunci înţelese că mai avea de vorbit cu cineva, a cărui importanţă îi scăpase până acum, şi adăogă gânditor:

— Intr'adevăr toate ziarele ne vor fi duşmănoase!

— Rotaru însă e în măsură să le ţină piept răspunse Bărăgan.

Asigurarea aceasta îl linişti. Sub înrâurirea ei, dete poruncă feciorului să caute neapărat şi pe Rotaru, fie la ziar, fie acasă, cu telefonul, şi la nevoe, să trimită pe cineva cu automobilul prin oraş să-l găsească.

Porunca fu îndeplinită pe loc. Bănuţă care aştepta încă de dimineaţă la club, această ştire, sosi numai de cât. Văzând însă adunaţi la olaltă pe cei trei fruntaşi ai partidului, rămase buimăcit în uşe; picioarele, ne ştiind încotro să pornească mai întâi, pentru a duce omagiul respectos al stăpânului lor, rămaseră ca înfipte lângă cuer. Instinctul său de conservare dedea greş din pricină că, negândindu-se să salute mai întâi pe gazdă, se rătăcise între ideia de ierarhie şi nevoia de-a linguşi pe Principele Vladimir. Hazardul însă îl scoase din încurcătură. Principele Vladimir înaintă spre el. Drăgan se desbrăcă într'o clipă, puse pardesiul în cuer, şi se şi agăţă de mâna

www.dacoromanica.ro

întinsă a principelui. cu o închinăciune profundă, mistică aproape, de adoraţie, pe care o însoţi de de un „să trăiţi alteţă!“ pe un ton de exclamaţie oftată. Acesta fusese pentru el sfertul de cias al lui Rabelais; odată trecut acest prag, se dumiri şi se îndreptă, potrivit protocolului, mai întâi spre Bărăgan şi apoi spre Vraca, pe care-i salută cu o convinsă înclinare a spinării şi cu sacramentalul „excelenţă“ la sfârşitul frazei. Luă apoi loc, după invitaţia principelui Vladimir, în faţă, pe un scaun, pentru a-şi expune încă odată planul lui de bancă; el coincidea întru totul cu cele hotărîte mai înainte. Principele Vladimir aprobă încă odată, cu mulţumire, afirmaţia făcută, cu acest prilej pentru a treia oară, a cîştigului sigur, şi rezumă, de data aceasta el, convorbirile de până acum:

— Vom face deci o bancă cu capital pur conservator. Pentru aceasta trebuesc, de-ocamdată, vre-o zece milioane. Eu subscriu cinci milioane, Grigore Vraca un milion, iar şeful nostru două milioane. Restul îl vom lăsa pe seama micei economii. Capitalul disponibil prin expropriere va veni în chip automatic la noi. Acţionarii vor avea un câştig sigur şi destul de însemnat pentru a putea ispiti până şi pe cei mai pretenţioşi.

Se gândi apoi că această operaţie nu putea fi lăsată la voia întâmplărei şi, după puţină gândire, adăogă:

www.dacoromanica.ro

— Toată chestiunea este să găsim oameni de încredere.

Drăgan, a cărui intuiţie îi spunea că fraza aceasta îl privea de-adreptul, adăogă :

— Aceasta este condiţia de căpetenie a izbânzii noastre. In altfel se poate să pierdem şi capitalul şi să prăbuşim şi ideia.

In această clipă totul se hotărî. Vraca schimbă o privire piezişe cu Bărăgan care măsură, dintr'odată din tălpi în creştet, pe Drăgan, răsturnându-se cu nepăsare pe spate, în fotoliu.

Matei Rotaru, în răstimp, intră şi el. Era omul care, mai bine decât oricine, cunoştea, în raport cu puterile sale, adevărata stare de lucruri din partid. Cântărise pe fie-care în parte, cu tot ce ce poate, cu tot ce vrea, şi mai ales cu ce nu vrea, şi căpătase o siguranţă de sine şi o preponderenţă uimitoare. Inteligenţa lui făcea, singură, jumătatea unui tot din care prestigiul personal al şefului însemna jumătatea cea laltă. Avea, din această pricină, curajul ori-cărei eşiri, la nevoe, dar şi, ca normă, abilitatea tuturor tăcerilor, şi subtilitatea fluidă a aşteptărei împrejurărilor prielnice. Repedea lui ridicare în partid se datora unui soi de prestigiu, căpătat prin atitudini curagioase, în vremuri grele ; nici un alt intelectual, începând cu Eminescu, afară de Maiorescu, nu se mai bucurase de el. Faptul acesta îi îngăduia să spună ori-cărui lucru pe nume. De altă parte o înţelegere îndemânatică a situaţiilor îl făcea să

www.dacoromanica.ro

nu depăşească nici odată măsura. Intră astfel preocupat şi se îndreptă, mai întâi, spre Toma Bărăgan :

— Bună ziua patron!

Se întoarse apoi repede spre principele Vladimir şi spre Vraca, pe cari îi salută cu cordialitate, şi se aşeză, pe un scaun, lângă Drăgan, căruia îi întinse cu indiferenţă stânga. Bănuţă îşi muşcă buzele de ciudă, dar îi strânse cu grabă mâna. Principele Vladimir avu o mişcare de intimidată curiozitate faţă de omul acesta în care simţea, odată cu sentimentul nezdruncinat al egalităţei prin echivalenţe, şi puterea de a-l impune, fără să jicnească, ori-unde, şi ori-cui. Bărăgan atunci, pentru a lega o conversaţie, ca şi pentru a mai afla unele ştiri la ordinea zilei, întrebă :

— Ce mai ştii nou Matei?

— Peste două luni avem alegeri. S'a hotărât în consiliul de miniştri chiar adineauri.

Ştirea aceasta căzu, în mijlocul celor de faţă, ca un trăznet. Bărăgan luă cuvântul pentru a-şi arăta credinţa că fixarea unor alegeri atât de apropiate era cea mai grea lovitură pe care coaliţia tutulor partidelor o îndreptase împotriva lor. Câteva clipe de tulburare bătură din aripi, atunci, în mijlocul lor. Principele Vladimir se uită la Vraca, Vraca la Bărăgan, Bărăgan la Rotaru, iar Drăgan, pe rând, la fie-care. Inima i se făcu mică, mică de tot, şi sângele, parcă îngroşat dintr'odată, începu să-i umble mai anevoie prin vine,

www.dacoromanica.ro

Matei Rotaru însă nu-şi pierdu cumpătul. El credea dimpotrivă, şi ceru voe să arate acest lucru:

— Partidul conservator abia pleacă dela putere. Se bucură, deci, de aproape întregul lui prestigiu de partid de guvernământ. Tendinţele cele noi nu vor avea, astfel, vremea necesară să se precizeze şi să-şi organizeze, ca atare, o propagandă puternică; liberalii apoi, ca autori ai războiului, sunt încă urmăriţi de nepopularitatea firească acestui act. Takiştii, nu contează. Avem deci toată şansa să băgăm în parlament un număr îndestulător de prieteni pentru a duce o luptă, şi pentru a ne reintegra în rolul nostru social şi politic din viaţa ţărei.

Această explicaţie fu urmată de o tăcere grea. Fie-care cântărea adevărul dureros de după ea, şi se felicita în sine că se găsise la timp cine-va care să rupă vălul unei realităţi pe care ei, chiar de ar fi bănuit-o, nu ar fi cutezat, din spirit de respect pentru ceilalţi, să o formuleze. Bărăgan se mulţumi să aprobe, cu un gest de amărăciune. Principele Vladimir se grăbi să fie de aceeiaşi părere, la care se adăogă şi a lui Vraca, iar Drăgan Bănuţă oftă a uşurare. Matei Rotaru urmă:

— Fireşte însă că toată izbânda stă în tactica pe care o vom urma. Partidul, destul de slăbit în fapt, păstrează doar aparenţa de tărie pe care nu i-o dă decât împrejurarea de-a fi guvernat până mai eri. Nu putem dar să ne risipim puterile peste întreaga ţară. Vom pune numai can-

www.dacoromanica.ro

didaturile câtor-va fruntaşi, în judeţele unde organizaţiile au rămas încă întregi, şi vom da acolo lupta, cu tot restul forţelor noastre concentrate. Cine ese, bine; cine nu, se curăţă.

Principele Vladimir, care nici într'un caz nu ar fi primit să rămână pe dinafară, izbit mai ales de noutatea pentru el, a cuvântului „se curăţă" în care găsea o diabolică putere de sfidare, se gândi că nu e rău să ia un contact mai strâns cu Rotaru, şi spuse:

— Tocmai în vederea acestei lupte am hotărât întemeierea unei bănci a partidului. D-ta vei face firește, parte din consiliul de administraţie.

Matei Rotaru, deşi lucrase şi el pentru înfăptuirea ei, nu se aşteptase la o realizare atât de repede, peste capul lui, şi rămase o clipă surprins. Se gîndi însă că nu e bine să-şi dea cărţile pe faţă şi răspunse:

— Mulţumesc pentru încredere. Mai covârşitoare e însă astă-zi chestiunea ziarului. Noi nu putem avea altă propagandă de cât aceia a „Conservatorului". Avem în schimb de lucru cu veninul tutulor celorlalte ziare laolaltă. Banca va ajunge cu timpul un factor hotărîtor în viaţa partidului nostru; ziarul însă e azi singura noastră armă de luptă.

Principele Vladimir păru prins în jocul acestei dezinteresări. Bănuţă privi speriat. Bărăgan şi Vraca zâmbiră surprinşi de abilitatea aceasta uşoară. Rotaru ascunzând sub aparenţa unei bru-

www.dacoromanica.ro

tale sinceritǎţi, une-ori şi surprinzǎtoare mijloace de trecere printr'o împrejurare îndoelnicǎ, urmǎ:

— Trebue dar sǎ punem, de fapt, cât mai pnţini candidaţi cu putinţǎ. Restul sǎ nu se prezinte de cât formal. Atenţia noastrǎ însǎ se va concentra numai asupra celor dintâi.

Se vârâ apoi cu oare-care brutalitate în fundul fotelului şi tǎcu. Principele Vladimir aruncǎ o privire de repede scrutare asupra figurei lui energice, grave şi totuşi nepǎsǎtoare şi, dupǎ o scurta cântǎrire a impresiilor cǎpǎtate, temându-se deoparte de independenţa lui, pentru a-i da, fǎrǎ primejdie mai mult, dar simţind şi nevoia de a şi-l apropia, adǎogǎ:

— Ne-am înţeles deci. Pentru d-ta un loc în consiliul de administraţie. De ziar sǎ nu ai nici o grije. Vom face tot ca sǎ nu aibǎ nevoe de nimic. Deocamdatǎ eu subscriu o sutǎ de mii de lei.

Toma Bǎrǎgan, deşi stânjenit de necontenite cereri de bani, se crezu dator sǎ dea şi el o sutǎ de mii de lei. Vraca fǎcu la fel. Rotaru era deocamdatǎ mai mulţumit sǎ primeascǎ aceşti bani pentru ziar, de cât locul fǎgǎduit într'un consiliu de administraţie în care dupǎ cât apucase sǎ vadǎ, rolul de cǎpetenie fusese rezervat lui Drǎgan Bǎnuţǎ. Primi totuşi şi propunerea dintâi, şi pe cea din urmǎ. Bǎnuţǎ respirǎ, în sfârşit uşurat, şi respirarǎ şi ceilalţi. Un moment de destindere porni din mijlocul lor şi trecu, ca un dulce farniente pe deasupra, pentru a se ri-

www.dacoromanica.ro

sipi apoi, în tot hall-ul. Matei Rotaru aprinse o ţigaretă. Principele Vladimir ceru feciorului o ţigară. Drăgan se grăbi să-i ofere una din tabacherea lui de piele, cu explicaţia că e o havană veritabilă. Vraca luă şi el una. Bărăgan, care nu fuma, pentru a suporta mai uşor fumul, ceru o ţigaretă lui Rotaru. Drăgan scoase din buzunar o altă tabachere cu ţigarete fine, şi o oferi şefului său politic. Bărăgan întinse mîna şi cu un soi de şovăială luă o ţigaretă. Avu însă în clipa aceia sentimentul că roşeşte. O reminiscenţă supărătoare îl cuprinse dintr'odată întreg. Bănuţă repeta cu aceasta, în mic şi ambulatoriu, o practică a lui aproape uitată.

In cabinetul de fumat pe o masă anume încărcată totdeauna ca o vitrină de tutungerie, apar şi dispar, după feţele aflate acolo, deosebitele calităţi de ţigări, dela cele mai scumpe şi până la cele mai proaste. Era un lucru de care şi uitase Ii poruncise odată pentru totdeauna, cu vre-o trei-zeci de ani în urmă, feciorului, şi de atunci se făcea automatic, având aerul că e în afară de ştirea lui. Şi iată că întâmplarea îi pune în faţă ironic un fapt de care se vroia despărţit. Se ridică din această pricină cu o nuanţă mai iute ca de obicei, şi întrebă pe Rotaru dacă nu vrea să-l însoţească. Acesta, firește, răspunse afirmativ, şi eşiră. Pe drum Bărăgan spuse:

— Bănuţă va ajunge. Are în el multe din ca-

www.dacoromanica.ro

lităţile cerute de acest lucru. Rămâne numai să se poată lepăda treptat şi la vreme de unele apucături.

Rotaru răspunse îndoelnic că e băiat bun. Bărăgan, care ţinuse să-l conducă o bucată de drum, opri otomobilul în dreptul ziarului, şi cu amabilitatea lui felină, îi întinse mâna, urându-i succes în noua lui situaţie la bancă.

www.dacoromanica.ro

IV

Torry Clopotaru deschise alene un ochi, apoi altul, se întinse în aşternut şi rămase, cu capul între perne, cât-va timp, nemişcată. Se simţea puţin obosită de alergătura ultimelor câteva zile. Era însă mulţumită de roadele acestei osteneli. Pregeta, totuşi, să iasă din aşternutul moale, cald, parfumat de carnea trupului ei veşnic plămădit în mirezme, şi farduri ameţitoare. Chemă, mai mult pentru a rămâne încă tolănită, servitoarea, şi o întrebă cum e vremea. I se răspunse că timpul e frumos. Porunci să se ridice storurile şi să dea la oparte perdelele. Un soare minunat de iarnă intră, metalic şi prietenos, ca o maşină de nikel, pe fereastră. Torry sări jos din pat şi ceru să i se prepare baia. Strigă apoi, bătând zglobiu din palme, pe bărbatul său, care se afla într'o cameră de alături, şi care veni numai decât. Torry îl primi punându-şi un peignoir de dantelă spumoasă pe umeri, şi pantofi de atlas în picioare.

— Dragul meu, începu ea repede, ştii că diseară avem la masă invitaţi preţioşi. Toma Bărăgan, şi principele Vladimir, şi Take Roman,

www.dacoromanica.ro

şi Matei Rotaru, şi Drăgan Bănuţă ; în sfârşit toată protipentada de ultimă ediţie a partidului va fi de faţă. Ba chiar am avut grije să aduc şi ceva din resturile venerabile ale muzeului nostru de prin provincie. Să nu spui însă nimănui şi nimic din toate acestea. Sunt, cu toţii, de o susceptibilitate de curcani bătrâni. A trebuit să spun aproape fie-căruia că e o simplă masă intimă, cu doi sau trei invitaţi, ca să primească să vină. Când or sosi diseară şi se vor pomeni cu un adevărat congres de partid, cu delegaţii din provincie, or să facă un cap cât masa de lung, Să ai grije dar, ca totul să se petreacă în aşa chip în cât să nu aibă aerul că a fost pus cu prea multă insistenţă la cale. Am spus unchiului Take să vină cu cupeul, şi să pună redingota lui cea gris, cu pălăria tare, ca să-şi ia astfel tot aerul lui de boer vechi. Asta, deşi ridicul, totuşi impune.

Cuvintele acestea îi făcură pe amândoi să râdă. Torry însă, stăpânită de gândul ei, urmă :

— Ştii că afurisita asta de bancă ia fiinţă mai repede decât mă aşteptam. Teama de alegeri a a făcut partidul să se mişte cu precizia unui pluton nemţesc. S'au tipărit acţiunile, s'a subscris şi capitalul, şi s'a instalat şi localul. Mâine e vorba să se complecteze consiliul de administraţie. Toată chestiunea, acum, este să se complecteze astă-seară, aici, cu tine. E mai sigur aşa.

– Bănuţă mi-a făgăduit acţiuni !

www.dacoromanica.ro

— Eşti nebun? ţipă Torry! Ce să faci cu ele?

— Aşteptăm să facă primă, şi le vindem; nu dau nimic acum.

— Cum să facă primă omule, şi unde? La principele Vladimir în buzunar? Cu Drăgan şi cu Rotaru împrejur? Să faci bine să te scapi frumuşel de ele, chiar în astă seară. Te-au momit cu acţiunile ca să treacă, de se poate, peste tine în optarea de mâine, pentru consiliul de administraţie.

Clopotaru tuşi plictisit, şi-şi strecură, cu oarecare luare aminte, privirile între sânii nevestei sale. Torry, care-l văzuse, urmă repede:

— Haide-haide! Fă bine şi vezi-ţi de treabă. Ia mai bine bani şi treci pe la băcănie. Caută şi tu de vezi ce mai lipseşte, pentru o cât mai izbutită reuniune.

Clopotaru deschise un scrin şi, luând un pachet cu bancnote, eşi. Torry aşezată în mijlocul patului, turceşte, se gândea cu ciudă la Drăgan, şi la încercarea lui de a da la oparte cu câte-va acţiuni fără valoare, oferite bunei credinţi a bărbatului ei.

— Noroc însă că am aflat eu la vreme! încheie ea ridicându-se şi îndreptându-se spre u camerei de bae:

— Mariette!

— Coniţă!

— E gata baia?

— Gata!

www.dacoromanica.ro

— Vin acum!

Şi trecu în camera de bae. Aici se aşeză pe marginea unui „chaise-long“ de pae, cu o pătură fină de lână albă pe el, şi îşi scoase încet un pantof, apoi altul, apoi peignoarul, cămaşa de noapte, şi goală, făcu vre-o câţi-va paşi prin odae, înainte de a intra, încet, coborând treptele băei de marmură albă, una câte una, în bae; la început timid, încercând parcă apa cu picîorul, pas cu pas, sfârşi prin a sări dintr'odată, cu o mişcare integrală şi sigură în apă. Făcu apoi câteva mişcări de acomodare şi la urmă se rezimă în coate, cu capul pe treapta de sus a băei, rămasă afară din apă şi se întinse astfel pe spate. Rămase câte-va clipe cu gândurile fluturător risipite în gol. Işi aminti însă din nou de istoria de adineauri a acţiunilor şi se încruntă întâi, pentru a surâde, apoi, cu o uşoară ironie.

— Bine că de-ocamdată, nici Rotaru şi nici Bănuţă nu au izbutit să aibă cuvânt hotărâtor. Stau amândoi, ca două javre flămânde, faţă în faţă, şi se pândesc. Clopotaru trebue să facă parte din acest consiliu de administraţie, şi va face. De lucrul acesta chezăşuesc eu.

Işi aminti apoi cu necaz şi cu răzvrătire de stăruinţele jicnitoare prin intermitenţa lor, ale lui Rotaru, pe lângă ea, ca şi de acelea grosolane în fond şi ridicule de neînţelegere a sufletului femeesc, ale lui Bănuţă. Sângele începe să-i alerge mai repede prin vine, şi o dorinţă ciudată de

www.dacoromanica.ro

a-i avea pe amândoi în faţă, pentru a-i pălmui, îi şi ridică un braţ în sus, cu dosul mâinei în afară. Işi dete repede seamă însă că şi unul şi altul nu fac de cât potrivit mijloacelor fiecăruia, să se lase furaţi de un sentiment obişnuit tutulor cunoştinţelcr sale, şi că în acest joc rolul de căpetenie îl avea sugestia colectivă. Nu era mai puţin adevărat însă că tocmai din această pricină simţise până acum necontenit nevoia de-a se opri, în ciuda chiar a celor mai lăuntrice porniri, la marginea unei prăpăstii în care totuşi s'ar fi aruncat nebuneşte.

Supărarea ei venea astfel nu atât din sila de-a fi a unuia sau a altuia dintre numeroşii ei curtezani din partid, cît din teama că poate vreunul din ei, în lanţul împrejurărilor viitoare, va izbuti să o constrângă la acest lucru.

Găsea în jocul acesta atâta banalitate în cât îşi simţi carnea crispată.

— Ar fi întradevăr, jalnic, se gîndi ea.

Apoi îşi spuse repede:

— Nu! prefer siluirea celui din urmă lacheu, la nevoe în locul tutulor acestor indivizi mînaţi spre mine numai de resortul snobizmului. Acela cel puţin ar veni cu sinceritatea brutală a carnei răzvrătite.

Şi eşi din bae, chemă servitoarea să o şteargă, trecu alături şi începu să se îmbrace. La ora prânzului era gata. Nu coborî însă la masă, ci se mulţumi să ceară două ouă şi un păhăruţ cu

www.dacoromanica.ro

bordo, în dormitor. După amiază se odihni puţin şi, pe la patru, începu să se îmbrace pentru seară.

Un flux uriaş de dantele, de rochii, de mătăsuri, de ciorapi, de pantofi, de cămăşi, se revărsă dintr'o dată, împreună cu farduri, cu fiare de făcut părul, cu piepţini, cu egrete, cu ace de toate formele, şi de toate mărimile, de prin dulapuri, din şifonere, din sertare, pe pat, pe scaune, pe mescioare, pe lavoir. Era un întreg magazin de mode. Fata din casă, şi cu o altă servitoare, treceau rând pe rând cu felurite lucruri, le arătau stăpânei lor, le puneau sau le luau de pe ea, aduceau altele, alergau de colo până colo prin cameră, ca în ajunul unei lupte hotărâtoare un batalion întreg de oameni de legătură. Torry prezida gravă şi nervoasă toată această alergătură, da porunci netede, scurte, tăioase. sau surâdea mulţumită, scotea strigăte mici de bucurie sau de indignare, pentru ca, încet, încet, cu o fundă, mai întâi, cu un ac apoi, cu desăvârşirea unei bucle în sfârşit, cu tragerea jaretierelor, cu aşezarea unei bluze, pudrarea uşoară a sânilor şi a braţelor, stilizarea savanţă a feţei, să desăvârşească acest capo-d'operă al fiinţei sale de ameţitoare frumuseţe.

Primii invitaţi începuseră să şi sosească. Torry însă nu se grăbea. Ştia foarte bine că bărbatul ei, ca gazdă, în împrejurările de faţă, plastronează mult mai bine ca ea primirea musafirilor. Prestigiul social al numelui lui, de o vechime şi

www.dacoromanica.ro

de o autenticitate neatinsă de tot restul invitaţilor lui laolaltă, avea, în ciuda netăgăduitei uşurinţe cu care-l purta, în ocaziile solemne, darul să impresioneze profund adunările conservatoare. Musafirii soseau unul după altul. Rotaru şi cu Drăgan veniră împreună. Intrarea lor fu salutată cu prieteneşti strigăte de admiraţie.

Vraca sosi ceva mai târziu şi fu primit de întreaga adunare cu aplauze. Zgomotul acesta, care dovedea o întreagă întrunire, îl surprinse. Clopotaru îi eşi repede în întâmpinare:

— Vezi, dragă prietene, câtă lume ţine să te vadă în rarele prilejuri în care te laşi văzut!

— Oh! oh! zise Grigorie Vraca, înecându-şi prima impresie de nemulţumire în gândul că, până la urmă, nu poate eşi nimic rău, pentru nimeni, dintr'un banchet politic. Take Roman, care, până atunci, stătuse aproape necontenit pe lângă Bănuţă, pentru care, de altfel, se şi indignase de vre-o două ori în treacăt, de felul puţin prietenesc cu care-l trata Rotaru, se apropie de Vraca, şi-l salută.

— Bună seara dragă prietene, spuse Vraca, întinzându-i cu căldură mâna.

Privi apoi printre gene, având aerul obosit, la redingota cenuşie a lui Roman şi, amintindu-şi şi de cupeul lui mărunt, cu un cal mic şi slab, cu care îşi afişea sentimentele sale conservatoare, surâse. Lucrul acesta, de fapt, nu-i displăcea; îl amuza însă. Se gândea totuşi, cum să scape. Gân-

www.dacoromanica.ro

dul că ar putea să înceapă să-i povestească vre-una din interminabilele sale istorii conservatoare, pe care le păstra pentru zile mari, cu vocea lui tăcănită ca o maşină de scris, îl făcea să i se pară că-l apucă durerea de dinţi.

In răstimp intră şi Bărăgan cu principele Vladimir. Un raport îndelung de aplauze şi de urale izbucni de pretutindeni, în sala luminată excesiv. Principele Vladimir era încântat de partea lui de aplauze şi de aclamaţii din această primire. Bărăgan, dându-şi seama că e prins, încruntă o clipă sprâncenele. Hotărî să facă însă bună figură şi, cu veşnicul său surâs, sleit într'o parte, în colţul buzelor, întâmpină pe Clopotaru, care-i eşea înainte, cu o rece şi, totuşi, afectuoasă strângere de mână. Inaintă solemn şi elastic câţi-va paşi, distribuind cu deprindere, cât mai numeroase strângeri de mână, şi întorcându-se apoi spre Clopotaru, care-l urma, spuse glumind:

— Ce de lume! Ce de lume! Un adevărat „guêt-apans" mon cher! Un adevărat „guêt-apans!"

Torry, dându-şi seama că a sosit şi şeful, şi că această intrare fusese epuizată, socotind sosit momentul de a intra şi, încet dar având aerul grăbit, solemn şi, totuşi, degajat, făcu o adevărată irupţie de gală în sală. Figura ei hipnotică, rece, plutitoare, parcă în gol, părea găurită de cearcănile adânci a doi ochi uriaşi şi întunecoşi, totuşi, până la violet, în albăstrimea lor deschisă. Păşea mărunt, solemn totuşi, lăuntric oare-cum, în elasticitatea graţioasă cu care căuta să fie familiară.

www.dacoromanica.ro

După ce străbătu mulţimea invitaţilor cutremuraţi de frumuseţea teatrală a acestei amazoane a soartei, îşi opri un zâmbet enigmatic asupra lui Toma Bărăgan, care se grăbi să-i sărute mâna şi să-i ofere braţul.

Principele Vladimir întoarse o privire curioasă spre ea. Pentru prima dată parcă îşi dădea acum seama că femeia aceasta face parte integrantă, dacă nu chiar din partid, dar cel puţin din societatea de faţă. Vioiciunea ei, înfăţişarea ei, se plămădise aici, în mijlocul lor, pentru ca, la rândul său, să făurească şi ea, după chip şi asemănare, pe fie-care. Lucrul acesta, firește, până la urmă, i se păru normal. Erau doar cu toţii din aceiaşi lume, şi din aceiaşi vreme. A cunoscut-o de mult de tot prin Clopotaru, cu care era vară, şi căruia i-a devenit aproape numai decât soţie. De atunci a rămas, firește, necontenit printre ei; nimic, dar de mirare. Nu ştia însă, efectiv, nici de unde venea, nici cine era, şi nici spre ce tindea. Părea că izbucnise la un moment dat, ca o irupţie mică şi neaşteptată de vieaţă tulburătoare, printre ei, şi că urmează traectoria unui destin nebănuit încă de nimeni, şi mai puţin încă de ea. Gândurile acestea îl făcură să închidă ochii şi să se întrebe, poate pentru prima oară, cum va fi chemând-o de fapt. Rotaru, care urmărise cu oare-care neliniște jocul acesta al principelui Vladimir, se apropie de el şi, cu dezinvoltura lui caracteristică, spuse:

— Ciudată femee şi coana Torry.

— Se poate. Cum va fi chemând'o însă?

www.dacoromanica.ro

— Victoria ! Torry e o prescurtare drăgălaşe a numelui ei şi, în acelaşi timp, prin potrivirea cu numele partidului conservatoţ englez, un omagiu prietenesc pentru legăturile noastre politice.

— Asta e interesant, adăogă principele Vladimir.

— Ca şi ea, spuse Rotaru. E o adevărată vrăjitoare.

Principele Vladimir, surprins acum de această mărturisire care, departe de a-l interesa, mai curând îl jicnea, răspunse pe un ton destul de rece:

— Pentru temperamentul d-tale, poate.

Rotaru tuşi sec. Simţea că trecuse măsura şi căutând un prilej de despărţire, adăogă :

— Mă duc să-i prezint omagiile mele.

Şi plecă străbătând mulţimea care se înghesuia pe lângă nişte mescioare de aperitive, şi discuta zgomotos chestiunile la ordinea zilei, şi se apropie de Torry. Ea asculta statuară şi plină de atenţie o discuţie care contenise de mult de a o mai interesa dintre Bănuţă şi Bărăgan. Drăgan explica nevoia de a se da cel puţin în linii largi, băncei, un program economic în afară de cel politic al partidului. Bărăgan, care simţea unde duce această dorinţă, spuse răspicat ;

— Pentru asta nu era nevoe să facem, noi, o bancă, menită şi aşa să meargă destul de rău. Banca trebue să rămână doar un pretext, un simplu mijloc, pentru acţiunea politică a partidului.

www.dacoromanica.ro

Rotaru se apropie în răstimp de Torry şi-i luă mâna. Ea, deşi văzuse gestul la timp, se făcu că e surprinsă şi scoase un strigăt uşor de teamă. Bărăgan se întoarse spre Rotaru şi, uitându-se la ceas, îi spuse glumind :

— Să aibi grije, în consiliul de administraţie, ca banca să nu se abată cu nimic de la rostul ei pur politic.

— Fireşte, răspunse Rotaru.

— Aşa scumpe Drăgane, adăogă Bărăgan, luând pe Rotaru de braţ.

Torry, băgând de seamă că Bărăgan se uitase la ceas, începu să facă invitaţiile şi, cea dintâi, luă loc la mijlocul mesei. In dreapta ei şedea Toma Bărăgan, iar în stânga principele Vladimir. In faţa ei, pe latura cealalte a mesei, se afla Grigorie Vraca. In dreapta lui şedeă Rotaru iar în stânga Bănuţă şi Take Roman. Ceilalţi se aşezară, după însemnătatea în partid a fie-căruia, mai aproape sau mai departe de acest grup.

Masa a fost un neaşteptat prilej de însufleţire. S'a vorbit despre politică, şi finanţă, s'au schimbat proecte de viitor. Cei mai mulţi erau de părere că această reuniune trebue să fie semnalul unei apropiate puneri în picioare a partidului. Un preţios entuziasm sfârşi prin a cuprinde inimele.

Au început apoi toasturile.

Torry le urmăria cu încordare şi trecând unuia un pahar, altuia o floare, întrebând pe unul ceva, pe altul îndemnându-l să se servească, asculta pretutindeni, cerceta figurile, urmărea conversa-

www.dacoromanica.ro

ţiile izolate, şi mânca repede, deşi puţin preocupată de acest lucru.

Cine-va în răstimp, se ridică şi ceru cuvântul. Era un vechi boer, conservator din părinţi conservatori, venit din provincie. Inima lui plângea efectiv de bucurie că poate vedea o atât de strălucită adunare, tocmai când credea că partidul e mai culcat pământului, de împrejurări. Insufleţirea lui pentru şef, pentru fruntaşi, pentru toată lumea se revărsa în fraze limpezi, liniştite, cuminţi, deşi simţea dealungul obrajilor lacrimi. Aminti de vechile figuri conservatoare pe care le cunoscuse şi-şi arătă bucuria că ideia, departe de a muri prin nenorocirile abătute în timpul din urmă asupra ei, a fost luată cu mâinile tinere şi pline de vlagă ale celor de faţă pentru a fi dusă mai departe. Inchină în sfârşit în cinstea şefilor aici de faţă şi apoi a tinerilor care şi-au luat sarcina de-a merge înainte pe urmele atâtor înaintaşi de nobilă esenţă. Pentru la urmă păstră cuvântul cel mare de mulţumire, faţă de iniţiativa luată de patronul casei de a convoca acest congres.

Un raport sălbatec de aplauze şi de urale salută cele din urmă cuvinte. Şase inşi numai rămaseră buimăciţi când auziră cuvântul de congres. Erau Toma Bărăgan, Vraca, principile Vladimir, Rotaru, Take Roman şi Drăgan. Se priviră un moment, nedumeriţi, cu toţii; îşi deteră însă seama de impresia rea, făcută de această atitudine a lor, şi-şi uniră uralele lor cu ale celorlalţi comeseni.

www.dacoromanica.ro

Torry, în sfârşit, izbutise. Insăşi Toma Bărăgan, până la urmă, sfârşi prin a nu vedea nimic rău în aceasta. Vraca era mulţumit de aclamările al căror obiect fusese, iar principele Vladimir nu avu nimic în sine de obiectat. Toma Bărăgan se crezu dator să se ridice şi să mulţumească personal cu una din acele specifice perfidii ale lui, amfitrioanei, pentru reuşita acestei întruniri.

— Je n'aurais jamais pu croire à une si belle surprise, chère amie!

Torry răspunse cu cel mai graţios al ei zâmbet. Singuri Drăgan, Rotaru şi Roman erau acum stânjeniţi în mijlocul entuziasmului general. Toată lumea era veselă, râdea, glumea, făcea planuri pentru viitor, sau mânca.

— Ne-a încălecat Clopotaru! şopti Rotaru lui Drăgan.

— Ei dragă, răspunse Drăgan care se grăbi să ia o atitudine potrivnică, e o forţă în partid. Numele lui singur face cât zece gazete de-ale tale.

Apoi gîndindu-se la situaţia neaşteptată, fără a ţine seamă că era sau nu statornică, de deocamdată, a lui Clopotaru, hotărâ să treacă cu arme şi bagaje de partea lui. Acest lucru îi servea, de altfel şi ciuda lui împotriva lui Rotaru şi spuse:

— Mâine o să capete şi locul făgăduit şi cuvenit din consiliul de administraţie. Toată chestia e să-i găsim şi o candidatură. De lucrul acesta are nevoe neapărat banca, şi socotesc că şi partidul. Ai văzut când se află între oamenii lui, cât de mult cântăreşte?

www.dacoromanica.ro

Torry trase cu urechia şi prinse vorba. Peste câte-va clipe ea fu trecută din gură în gură, ca de la Drăgan cetire, la început, apoi succesiv ca dela toţi cei pe la care trecuse, comentată şi mânată, cu un entuziasm mereu sporit, până la şef. Acesta avu, pentru a doua oară, icoana vie a dezagregărei dimprejur. Partidul său nu mai exista deci de cât formal, ca faguri pustii. Toate locurile erau de fapt goale; ajungea ca cineva să vrea să se aşeze oriunde, cu dela sine putere, pentru a putea rămâne acolo. Nimeni nu mai găsea că face să solicite şi el acel loc. Privi la Drăgan mai întâi, apoi la vre-o patru sau cinci alţii, şi se gândi cu amărăciune că cel dintâi braconier, putea în aceste momente de buimăceală, să-şi acorde singur orice situaţie îi convine. Avu o adâncă strângere de inimă, şi cu o spintecătoare părere de rău, oftând se gândi pentru prima dată în viaţa lui, cu respect, cu veneraţie, la înaintaşii săi.

Se ridică să vorbească. Numele unui Catargiu, unui Maiorescu, unui Lahovari, unui Carp, unui Cantacuzino, şi al altor fruntaşi trecuţi în lumea celor drepţi, îi ardeau, în astă-seară, buzele, îi întraripau sufletul şi-i dăruiau puteri pe care nici el nu şi le bănuise. Cuvintele lui cădeau cu maiestatea rară a emoţiei îndurerate de propria ei adâncime, în cupa tremurătoare a tutulor inimilor. Fie-care simţea că discursul acesta e unic în cariera lui politică. Ascultarea se schimbase într'o

www.dacoromanica.ro

admiraţie mistică, o exaltare fără părechie, adâncă înlăcrimată. Fantome venerabile izvorau înfiorător în toate sufletele, ca fumul de tămâe, în timpul unei slujbe, din grave cădelniţi de aur. Aplauzele însăşi la urmă, dobândiră un ecou deosebit.

Torry înţelese, singură, coarda aceasta de aur a şefului şi, mai mult de cât toţi mişcată îşi privi bărbatul caşi cum s'ar fi întrebat dacă merită el această clipă de beţie rară. Aplaudă însă cu furie pe Bărăgan care se lăsă, emoţionat şi strivit, sub o neânţeleasă povară, pe scaun, cu simplicitate, şi-şi rezimă gânditor coatele pe masă. Un sentiment de înstrăinare îl apucă dintr'odată de gât şi-l făcu să-i pară rău că se află în mijlocul acestei lumi de care se simţea acum, nu numai prin stil, dar şi prin năzuinţi, dezlegat. Ascultătorii, la rândul lor, se mulţumeau să guste, îndureraţi şi liniştiţi, uitând cu desăvîrşire de şeful lor, clipele astfel trăite. Atmosfera aceasta de reculegere dură o bună bucată de vreme. Invitaţii în sfârşit începură să se mişte dela locurile lor. Masa se sfârşise.

Torry, revenită la sine, trecea prin cântarul socotelilor ei, pe fie-care comesean în parte. Nervii ei, după o zi întreagă de încordare, şi după câte-va zile întregi de zbucium, de nelinişte şi de nesiguranţă, se destindeau acum ca nişte coarde plesnite, cu dureri aproape fizice. Atmosfera nikelată a sălei, şi aerul încărcat cu mirezme tari de mâncări suculente, de vinuri, de parfu-

www.dacoromanica.ro

muri felurite, de fum de havane, şi apoi neaşteptata eşire a lui Toma Bărăgan, şi starea de spirit de după aceia, şi apoi reluarea atmosferei de gluină, şi de voioşie, şi apoi, în sfârşit, aţintirea tutulor privirilor asupra ei, singura femee în mijlocul atâtor bine hrăniţi şi bine odihniţi bărbaţi, sfârşi prin a o contraria. Vroia parcă, acum, ceva năpraznic. Nu-şi da seama însă ce anume şi, în neastâmpărul acesta, se pomeni lângă Rotaru care petrecea pe seama lui Drăgan şi a unei aventuri galante a lui. Ascultă câte-va clipe şi, cu un ton îndoelnic, spuse :

— Ştiu de ce este vorba ! Adevărat ?

Şi începu să râdă. Se aşeză apoi repede pe un scaun între ei şi-şi puse un picior peste altul. Frumuseţea ei se făcea tot mai ispititoare. O paloare mortală aproape îi subţia carnea pe gât, pe sâni, pe umeri, şi o spiritualizare senzuală şerpuia parcă prin liniile gracile şi bolnăvicioase ale trupului ei stilizat ca un desemn japonez. Fiinţa ei circula astfel prin sală, din ochi în ochi, din gură în gură, din respiraţie în respiraţie, apuca uşor pe fiecare de gât, îi iuţia bătăile inimii, îi exagera cuvintele, îi accentua gesturile şi îi crispa nervii. Torry începu prin a se găsi bine în această atmosferă. Avea simţământul la început că, în sfârşit, trăieşte şi pentru ea, şi capriciile ei, după o lungă noapte de goană nebunească pe urma unei himere streine. Privirile îi sticleau mai viu, ochii ei albaştri se făceau tot mai violeţi, nările îi

www.dacoromanica.ro

băteau ca două mici şi trandafirii evantalii, cearcănele se-adânceau împrejurul ochilor, şi se înegreau, buzele se strângeau tot mai mult şi, subtil şi indescifrabil ca un şarpe, prin carne, un fior rece îi cutremura fiinţa.

Rotaru urmărea cu sălbatecă plăcere această schimbare. Drăgan privea, ca un câine în ploae, o prefacere din care se chinuia zadarnic să priceapă ceva, iar Vraca, aruncându-şi din când în când o privire inteligentă dintr'un colţ opus al sălei, unde fuma, discutând cu principele Vladimir şi cu Bărăgan, găsea că în viaţă totul e zădărnicie :

— In această privinţă, dragă Toma, am ajuns la înţelepciunea lui Cohelet.

Torry urmăreà prin aer căldura magnetică a tutulor dorinţelor încordate. Priviri lunecoase ca uleiul încins îi înţepau ceafa, se scurgeau, de pretutindeni, dealungul umerilor ei de gală, o desbrăcau îndelung şi cu tabiet, şi respiraţii aprinse îi alergau de-alungul trupului. Complezenţa de adineauri însă pierise. Acum se găsea jicnită, şi se ridică, dreaptă ca o coardă de oţel, de pe scaun. Rotaru, surprins de vioiciunea acestei mişcări, întrebă:

— Ce e ?

— Je pose pour l'unique, răspunse printre dinţi Torry.

— Mais vous l'êtes !

— Jocuri de ipocrizie nevinovată !

www.dacoromanica.ro

Şi îi întoarse spatele. Lumea dinprejur o supăra ca nişte ace subţiri de ploae. Ar fi vrut sa ţipe. Se abţinù însă şi, cerând voe să părasească o clipa adunarea, eşi. Urcă scara care duce la camera de culcare, şovăitoare, bolnavă aproape, clătinându-se, şi, cu o respiraţie şueratoare, repede, simţindu-şi carnea necontenit muşcată, puse mâna pe clanţa uşei şi deschise brusc.

In clipa aceia cineva stinse lumina electrică şi o siluetă se desemnă nedesluşit, în fundul odăei. Torry încercă să ţipe. Vocea i se înecă însă în capul pieptului. Un moment se crezu pierdută. Un acces neaşteptat de curaj însă o puse în mişcare, ca un resort, şi-i dete brânci în pieptul necunoscutului. Acesta avù un recul vìolent, până în marginea patului, unde se opri. Mâinile ei se crispară în gâtul lui, disperate şi nervoase, şi-l îndoiră pe spate.

— Iartă-mă! miorlăi cu un început de horcăială necunoscutul, căutând să scape din atacul acesta fulgerător al disperării.

Torry însă nu mai putea să lupte. Glasul acesta, de altă parte, înspăimântat şi rugător, a fost un prilej bine venit de asigurare în această clipă supremă. Degetele i se descleştară şi, în locul lor, braţele, cu nervozitatea abandonării, se încolăciră împrejurul gâtului necunoscutului. Torry se rostogolise alături, trase pe necunoscut peste ea şi, înfigându-şi buzele în gura lui, cu o sărutare disperată, de groază şi de voluptate, unică

www.dacoromanica.ro

şi neaşteptată, îşi lăsă trupul în voia acestui hotărâtor hazard. Ramase apoi câte-va momente nemişcată şi, cu un suspin tăiat de un sughiţ, încă în braţele acelea care o strângeau, sărutând odată mai mult buzele necunoscutului, şopti:

— Asta e partea mea din toată osteneala de până acum. Pleacă numai decât. Nu vreau să te cunosc, şi nici să aflu cine vei fi fost. Pleacă! Ai înţeles?

Necunoscutul, aiurit de cele întâmplate, eşi din cameră şi închise uşa după el. Torry, într'un târziu, se ridică de pe pat, cu capul încă vâjiind de neînţelegere, de fericire, de teamă, întrebându-se mereu cine va fi fost, şi ce va fi căutat acolo, şi aprinse lampa.

Un strigăt scurt de groază, pe care şi-l înăbuşi vârându-şi singură batista în gură şi muşcând-o, urmă luminei. Privirile ei cuprinseră dintr'odată toată camera. Lucrurile erau toate scoase de prin locurile lor, şi trântite pe jos, sertarele sparte, cutiile trase şi răvăşite, într'o frenetică cercetare.

— Un hoţ! gemu ea!

Şi se repezi la o casetă pe care o ţinea în şifonier.

— Douăzeci de mii de lei furaţi.

Apoi începù să scotocească repede nişte rufe, ca să ajungă fundul unui scrin. Acolo văzù o cutie şi, caşi cum s'ar fi oprit să respire, duse o mână la inima. Intinse, după aceia, încet, mâna, o luă cu luare aminte, o privi întâi de departe,

www.dacoromanica.ro

apoi mai de-aproape, îi cercetă încuetoarea şi, când văzù că e întreagă, cu grabă scoase din sân o cheiţă şi o vârî în broască. Inainte de a deschide se repezi însă şi zăvorì uşa de la odae. Se întoarse apoi şi deschise cu nervozitate caseta.

— Uf! sunt toate! Şi se lăsă, ca moartă, pe scaun.

Intre timp cine-va bătu în uşe.

— Cine este? întrebă Torry, cu un fel de ţipăt, tresărind.

— Eu, răspunse Clopotaru. Te aşteaptă lumea jos, deschide!

Abia atunci îşi dete ea bine seama de tot ce se petrecuse, şi avu un fel de ameţeală. Se bucură însă că nu va mai fi singură şi se duse să deschidă. Clopotaru, de îndată ce intră, rămase buimăcit locului. Nevastă-sa nici ea nu ştia ce să-i spună.

— Ce este asta?

— Nu ştiu nici eu! răspunse ea mai mult moartă de cât vie.

Gândul că necunoscutul ar putea fi încă prin casă şi că ar putea să-l găsească cine-va, o paraliza. Tot acest gând însă îi dete şi curaj când văzu că bărbatul ei e gata să strige ajutor.

— Ssst! Nu spune nimic. Trebue să tăcem. In altfel ne facem de râs, şi indispunem pe toată lumea, amestecând-o într'o afacere cu justiţia. Ziarele or să urle, citând numele invitaţilor noştri, şi se alege praful de toate sforţările făcute. Nu

www.dacoromanica.ro

lipsesc de cât banii din scrin. Două-zeci de mii de lei, şi atâta tot. Bijuteriile sunt aici, şi din lucruri nu lipseşte nici unul.

— Dar nu pricep nimic! spuse Clopotaru.

— Înţelege odată, omule, spuse Torry cu vocea şuerată. A venit cineva în casă, un hoţ, iată, să fure. A răscolit lucrurile până când a găsit banii pe care i-a luat, şi a fugit. Cum, când şi pe unde, încă nu ştiu. Să eşim însă. Să eşim de-ocamdată de aici, şi pe urmă vom vedea, adăoga ea, şi enervată şi speriată.

In sală, acum, era lumină. Clopotaru, urcând scările, aprinse electrica. Torry băgă de seamă numai de cât fereastra deschisă din capul sălei, şi se repezi spre ea cu un fel de bucurie şi de uşurare aproape sălbatică.

— Pe aici, pe aici, trebue să fi intrat, şi tot pe aici să fi şi fugit, strigă printre dinţi, cât putu mai încet, cu o adevărată explozie lăuntrică de fericire.

Pe tocul ferestrei, într'adevăr, erau urmele unor ghete. Felul cum erau imprimate, dovedeau, deopotrivă, şi intrarea şi eşirea împricinatului. Torry respiră, cu atâta uşurare în cât crezu, la început, că leşină. Se rezimă cu coatele de fereastră şi rămase, un moment cu ochii aţintiţi în gol, în noapte, pe urmele necunoscutului. Parcă un sentiment de bine-făcătoare şi vasta linişte îi năpădi fiinţa. Un ghem întreg de gânduri contradictorii şi fără contur se încâlciră în minutul acesta în

www.dacoromanica.ro

mintea ei, şi-şi cerură o zadarnică formulare. Erau senzaţiile nelămurite ale bucuriei de-a fi trecut cu bine o mare primejdie. Făcu în sfârşit o sforţare asupra ei-şi, dându-se înapoi de la fereastră, spuse bărbatului său să închidă. Il rugă apoi să coboare el de-ocamdată, printre invitaţi, pentru a nu se observa prea mult lipsa amândorura, cu consemnul, firește, de-a nu sufla nimic despre cele întâmplate.

Ea trebuia să vină peste câte-va clipe. Mintea ei făcea încă sforţări zadarnice de lămurire. Renunţă însă la ori-ce explicaţie de-ocamdată şi sfârşi prin a-şi aşeza tualeta. Se duse în faţa unei oglinzi, îşi potrivi, în treacăt, părul şi coborâ din nou printre invitaţi.

Era târziu şi lumea se pregătea să plece. Toţi aveau figurile obosite, ochii îndobitociţi de băutură, şi mişcările greoae de mâncare. Un miros acru de fum şi de sosuri, coclise aerul. In clipa aceia Torry îşi veni dintr'odată în fire, renăscută oare-cum din propria ei cenuşă, sveltă, veselă şi parcă, plutitoare. Gândul că nu fusese a nici unuia dintre cei de faţă, că aparţinuse unui simplu necunoscut, indiferent acum de cine era el, şi că soarta îi adusese, odată cu hazardul brutal al unei plăceri primejdioase şi norocul de a o lăsa stăpână pe sine şi pe toţi, se ridică dintr'odată, ca un val, din tălpi până în creştet în ea, şi o rumeni toată.

www.dacoromanica.ro

Toma Bărăgan, care se afla alături, gata de plecare, îşi arătă bucuria de a o găsi strălucitoare după ce o văzuse indispusă.

— Oh! mulţumi ea, devotamentul prietenilor e ca îngrijirea medicilor. Totdeauna excesiv. Am fost puţin obosită de fumul ţigărilor. Nu era însă nimic. Am în schimb rare cuvinte de a fi fericită, adaogă ea enigmatic, strângând mâna lui Barăgan.

— Cred şi eu! murmură Bănuţă, care eşia cel din urmă, gândindu-se şi la locul din consiliul de administraţie, şi la scaunul de deputat, dobândite de-odată, în astă seară, pentru soţul ei.

— Noapte bună! domnule Drăgan, spuse ironic Torry, întinzându-i mâna ei rece şi albă sus, aşa de sus în cât Bănuţă trebui să se înalţe pe vârful picioarelor ca să i-o poată săruta.

www.dacoromanica.ro

V.

Banca luase fiinţă. Avântul provinciei, deoparte, iar de altă parte strălucirea numelui şi averei principelui Vladimir, adăogate la faptul că însăşi el era şi prezidentul consiliului de administraţie, desfăcuse băerile prudente ale multor pungi şi, înainte chiar de începerea de fapt a operaţiilor, stârnise nevoia sporirei capitalului iniţial.

Drăgan izbutise să cumpere pe preţul relativ mic de un milion palatul în care se instalase şi să poată constata, din nenumăratele supra-licitaţii primite, că-l poate vinde ori-când cu cel puţin cinci milioane. O afacere aproape la fel făcuse cu un loc uriaş în mijlocul capitalei şi, în sfârşit, cu o tipografie care, cumpărată cu vre-o câte-va sute de mii de lei, făcea acum şi ea vre-o patru milioane.

Capitalul de fapt al întreprinderei se îndoise, astfel, numai în câte-va săptămâni. Acţiunile băncei, din această pricină, deşi nu erau cotate la bursă, izbutiseră să facă o primă destul de simţită, pentru a inspira, nu numai încrederea de-

www.dacoromanica.ro

plină a principelui Vladimir, dar şi voinţa lui de a lărgi sfera de operaţii a lui Drăgan.

Alegerile însă, urmând să aibă loc în curând, au dus la amânarea acestei hotărâri. Rotaru, care pusese ochii pe tipografie, se folosi de acest prilej pentru a câştiga teren împotriva lui Drăgan, şi a partizanilor lui din consiliul de administraţie, şi începu să se plângă că nu mai poate, din lipsă de fonduri, să ducă ziarul înainte. Drăgan şi-a dat seama de încotro ţinteau aceste tânguiri şi, cum socotelele lui nu erau încă deplin statornicite, de teama unei mai primejdioase eşiri, propuse ca ziarul să treacă la noua tipografie pe socoteala Băncei. Rotaru, fireşte, se arătă mulţumit. Câte-va zile toată lumea a fost fericită. „Conservatorul" apărea în chip strălucitor. Articolele lui Rotaru, din ce în ce mai puternice, mai vii, mai uimitoare, făceau, din plin, faţă nevoilor de luptă ale partidului. Un moment chiar se crezu că izbânda va veni din această parte. Rotaru primea, de pretutindeni, mulţumiri şi felicitări. Se vorbea de el ca de un nou Eminescu, sau ca de Maiorescu, în partidul în care trebuia să ocupe locul de fruntaş printre fruntaşi.

Drăgan începu să vadă, fireşte, cu ochi răi această sporire a prestigiului unui adversar şi, cum nu era deprins să cedeze nimic fără luptă, propuse, într'o zi, transformarea tipografiei într'o societate pe acţiuni la care banca va participa

www.dacoromanica.ro

cu jumătate plus unul din capitalul nominal. Vroia, prin aceasta, să lase ziarul în sarcina exclusivă a acţionarilor, care nu ar fi primit uşor să tipărească cu banii lor un ziar care costa o avere, şi să-i taie astfel avântul cu care pornise. Rotaru, firește, la început s'a împotrivit. Drăgan însă arătă contul cheltuelilor şi, adăogând că aceasta duce de-adreptul la opunerea principelui Vladimir, făcu pe Rotaru să priceapă că trebue să cedeze.

— Fie! spuse Rotaru care se şi gândea cum să plătească mai bine această lovitură.

Câte-va zile totul fu gata pentru transformarea tipografiei într'o societate pe acţiuni. Aceiaşi membri, acţionari la bancă, deveneau, depunându-şi acţiunile în gaj, şi acţionari la noua întreprindere. Un nou stoc de postulanţi ai locurilor de membri în consiliul de administraţie erau, acum, satisfăcuţi aici. Rotaru, cu ziarul lui, se găsea prizonierul acestei situaţii. Lucrul acesta, firește, nu-i convenea. Drăgan, deşi nu mai avea prea mulţi bani în casă, se hazarda să cumpere cu cele de pe urmă vre-o cinci milioane, lichide, unul din cele mai mari palate din inima capitalei. Operaţia aceasta, făcută într'un fel peste capul tutulor, iscă oare cari nemulţumiri şi tindea să izbucnească şi mai zgomotos. Ziarul, de altă parte, apărea tot mai slab şi, cu cât apropierea alegerilor îl facea mai necesar, devenea tot mai inexistent. Toate aceste lucruri la olaltă contri-

www.dacoromanica.ro

buiau la o atmosferă de nesuferită enervare în partid. Rotaru încercă să profite de ea pentru a da o lovitură lui Drăgan şi, în primul consiliu de administraţie, puse toate aceste chestiuni cu o tărie rară. Drăgan însă se aştepta mai de mult la această eşire şi, venind cu socotelile ziarului, arată că o bancă cu un capital de zece milioane de lei nu poate suporta o sarcină menită să înghită, ea singură, aproape tot venitul normal al instituţiei. Cât priveşte cumpărarea clădirei celei noi, arătă cu acte că încă câte-va zile mai în urmă ar fi putut-o vinde cu un preţ îndoit şi că prin aceasta, deşi banca se află de-ocamdată lipsită de capital lichid, capitalul ei efectiv era, acum, mai mare cu mult decât îndoit.

Aceste lămuriri au fost îndestulătoare. Ele au atras, la sfârşit, felicitările membrilor consiliului de administraţie, şi mulţumirile principelui Vladimir. Rotaru socoti că, de-ocamdată, nu are altceva mai bun de făcut de cât, în ţara cocoşaţilor, să pară şi el cocoşat, şi, prefăcându-se convins de aceste explicaţii, se ridică şi strânse mâna directorului băncei, pentru reuşita operaţiilor sale.

Drăgan, care începea acum să cugete şi la efecte mai largi, îşi rezervase pentru la urmă să explice şi motivul cedărei tipografiei. Arătă că, dacă acest lucru nu e o afacere strălucită pentru bancă, apoi e una minunată pentru partid, care îşi creiază şi o zonă proprie de acţiune economică şi capătă, în ajunul alegerilor, o priză mai mult în noile masse electorale, prin contactul

www.dacoromanica.ro

direct cu lumea muncitorească. Această explicaţie, cu toată naivitatea ei, luă proporţiile unei adevărate descoperiri. Drăgan triumfa pe toată linia. Membrii din consiliu începeau să se îmbujoreze din exces de entuziasm.

Rotaru hotărî în sine să ia de bună această situaţie, şi să se supună ei. Ideia de a pune în discuţie întreaga chestiune a băncei, pentru a dovedi adică şi nelecuibila ei inexistenţă şi, ca atare, primejdia falimentului în clipa când beneficiile plus-valutelor vor conteni, pentru a rămâne doar cu câştigurile reale ale unor inexistente operaţii bancare, fu repede părăsită. Se gândea că, la urma urmei, doborârea lui Drăgan pe asemenea chestiune, ar însemna retragerea întregului sprijin al principelui Vladimir, ca şi al partidului. Lucrul acesta nu era nici în interesul său şi, dacă putea urmări cât de îndârjit diminuarea lui Drăgan, apoi, cel puţin de-ocamdată, nu era deloc dispus să încerce şi distrugerea lui. Intre ei exista învoiala mutuală şi tăcută a unui joc în care, dacă prepoderenţa putea varia, complicitatea era necesară.

Se ridică astfel şi, având aerul mulţumit că văzuse o situaţie alta de cât cea bănuită, se duse la fereastră şi, deschizând'o pe jumătate, începu să respire cu putere. Principele Vladimir se îndreptă pe scaun şi începu să-şi umple plămânii cu mirosul înţepător al gerului. Sănătatea lui se simţia la larg în aerul premenit. Clopotaru, mulţumit, se dete, din spirit de prudenţă, la oparte, din dreptul geamului. Se gândea că o răceală

www.dacoromanica.ro

poate ori când veni, şi că poate fi primejdioásă. Take Roman fu prins dintr'odată de curent şi începu să strănute. Se înfofoli, după aceia cu un fular lung de lână albă la gât, şi peste gură, şi se plânse că a şi căpătat guturai.

Drăgan se mulţumi să găsească primejdioasa această dorinţă de a deschide geamurile. Bagă de seamă însă că e pe placul principelui, şi se opri dela orice manifestaţie. Rotaru, vazând pe Roman, începu prin a petrece în sine pe seama acestei sensibilităţi, pe care o socotea mai bătrânească chiar decât era în realitate ; o găsi însă simbolică şi şi-o sublinie sieşi cu un surâs de diabolică ironie. Se gândea că acum ar ajunge un singur cuvânt, turnat în urechia principelui Vladimir, pentru ca plămânii lui dornici de aer curat şi de viaţă, să şi înceapă să respire potrivit nevoilor organismului său puternic, şi întreaga baracă se surpă dintr'odată.

— Iată o socoteală greşită ! se gândi el.

Şi, caşi cum ar fi vroit să înlăture deplin de la sine această idee, se dete un pas înapoi de la fereastră. Gestul acesta echivala, pentru el, cu izgonirea unei ispite. Trase apoi fereastra caşi cum ar fi vroit să fie mai sigur, şi adăogă cu un soi de ironie seacă, dacă nu în voce şi în mişcări, cel puţin în intenţia sa ascunsă.

— Inserează de tot !

Ceasornicul din perete începu, într'adevăr, să bată orele cinci. Pentru sezonul de iarnă, firește, era destul de târziu.

www.dacoromanica.ro

Principele Vladimir se ridică repede. Avea aerul că era în întârziere, şi ceru voe să plece, Rotaru, urmărit de simbolica situaţiei, dete curs unei întrebari insidioase:

— Nu sunteţi în întârziere principe?

Principele Vladimir încreţi fruntea şi, destul de supărat de aceasta întrebare al cărui rost îi scăpa, întrebă repede, crezând că e vorba de o neîngăduită încercare de a intra în treburile sale particulare, daca e sigur că în acest moment trebue neapărat să-l ştie în vre-un loc anumit.

— Mi-am închipuit, după felul grăbit cum te-ai ridicat, şi m'am gândit ca poate e nevoe de vre-un vehicul pentru a nu întârzia, răspunse Rotaru cu o naturaleţa zmulsă tutulor măruntaelor sale.

Principele Vladimir, totuşi, păstră întâia lui impresie şi, înfăşurându-se în blană, raspunse cu răceala:

— Am otomobilul jos. Dacă vrei te pot lua cu mine. Să-mi spui numai unde să te las.

— Mulţumesc. Prefer să merg pe jos. E un exerciţiu necesar după atâtea ore de şedere.

Principele Vlădimir, un moment, se gândi să răspundă hotărâtor. Se uită însă, înainte de a pronunţa primul cuvânt, la Rotaru, şi izbit de firescul înfaţişărei lui, cugeta că tot acest echivoc, poate, nu e decât jocul propriei sale imaginaţii şi tăcu. Firea lui încrezătoare şi nesigura, când nu era vorba de afaceri, apoi, merse, numai de cât, pe această cale a reticenţelor, şi mai departe, şi, mustrându-se în sine pentru o bănuiala

www.dacoromanica.ro

nedreaptă, slârşi prin a schimba cu totul tonul, şi a adaoga:

— Afară e frig şi d-ta eşti încălzit. Nu e bine sa umbli mult prin acest aer. S'ar putea întâmpla să răceşti. Otomobilul meu e închis şi, oriunde ai avea treabă, în câte-va minute, te pot conduce fără să întârzii. Vii cu mine?...

Rotaru se simţi mişcat, la rândul său, de această bună-voinţă şi, pentru a şterge urmele de până acum ale ori-cărei rele dispoziţii, pe un ton de umilită persistenţă, cu mâna stângă pe inimă, răspunse:

— Mulţumesc principe. Am de făcut câţi-va paşi. Mă duc numai până la ziar.

Principele Vladimir fu uşor convins de acest ton. Adevărul era însă că la ora asta nu avea nici odată de lucru la ziar. Principele Vladimir îi dete dreptate şi, adresându-se celorlalţi, făcu invitaţia de a-i conduce pe fiecare, acasă. In fundul inimei sale clocotea bucuria rezultatului strălucit al afacerilor băncei, şi nevoia de a fi la rândul sau, generos cu toată lumea. Take Roman, cel dintâi, gândindu-se că răcise, apoi Clopotaru şi Drăgan, primiră invitaţia şi urmară pe principele Vladimir care, după ce-şi luă rămas bun de la Rotaru, încărcă pe toţi trei în maşină şi porni cu ei înainte, în noapte.

Rotaru se uită după ei şi, după ce zâmbi un moment cu tristeţe, se mulţumi să moţăe de câteva ori din cap şi să pornească, apoi, singur, înainte, pe jos.

www.dacoromanica.ro

VI.

Camera de consiliu a băncei ajunse şi locul de întrunire al comitetului partidului. Lucrul acesta era, până la un punct, rezultatul unui consemn tacit al celor câţi-va bătrâni fruntaşi care evitau, pe cât cu putinţă, să-şi deschidă casele noilor lor partizani, dintr'un sentiment de nedesluşită şi tulbure lipsă de încredere. Obiceiurile şi deprinderile lor, felul cum fuseseră educaţi şi trăiţi, se ciocneau în chip ciudat cu graba nervoasă, cu spiritul de harţă, cu gălăgiositatea acestor urmaşi plini de ambiţii şi de ranchiuni; profitau, dar, bucuros de întrunirile băncei pentru a se vedea şi ca membri ai partidului. Nu odată se întâmplase, astfel, ca după o şedinţă de afaceri să urmeze o hotărâre politică, sau ca, dintr'o întrunire politică, să iasă o hotărâre financiară.

Acum era vorba de o întrunire cu desăvârşire politică. Trebuiau să se fixeze candidaturile de Ilfov. Principele Vladimir, Rotaru, Bănuţă, Take Roman şi Alexandru Clopotaru erau, firește, de faţă. La ei se mai adăogaseră Toma Bărăgan şi

www.dacoromanica.ro

Grigorie Vraca. Bărăgan, Vraca şi principele Vladimir făceau parte în chip automatic din listă. Rămâneau încă vacante cinci locuri. Barăgan atunci, propuse, cel dintâi, pe Rotaru, ai cărui ochi sclipiră de bucurie, la auzul numelui său. Principele Vladimir primi bun-bucuros această alegere şi, gândindu-se la câştigurile realizate atât de iute de Drăgan, pentru bancă, îl propuse, în schimb, şi pe el. Rotaru însă îşi dete seamă de primejdia acestei propuneri şi, gândindu-se că, cu un Drăgan cât mai redus, chiar când acest lucru s'ar răsfrânge de-opotrivă şi asupra lui, poate lupta mai uşor, decât cu el umflat de noi situaţii, se ridică cu oare-care solemnitate şi spuse:

— Eu, scumpe şef, nu pot primi.

— De ce? întrebă repede, şi surprins, Bărăgan.

Principele Vladimir căscă ochii de vastă nedumirire. Drăgan, care nu pricepea încă nimic, avu totuşi, o nedesluşită strângere de inimă şi deschise ochii a frică. Ceilalţi îl priviră ca pe un adevărat nebun. Rotaru însă nu-şi pierdù cumpătul, şi, după câte-va clipe de tăcere, adăogă:

— Noi suntem un partid conservator, şi reprezintăm, ca atare, ideia de ordine, de disciplină şi de ierarhie. A venì cu o candidatură care ar puteà să pară o atingere adusă acestui principiu, înseamă să dăm singuri o lovitură mortală ideei în numele căreia candidăm. In partidul nostru avem oameni care luptă cu mult înaintea noastră pentru triumfúl acestui principiu, şi nume

www.dacoromanica.ro

care se contopesc, adese-ori, cu însăşi istoria evoluţiei partidului conservator. Trebue, dar, să ne gândim, mai întâi, la aceştia, şi apoi la noi.

— Aşa este! Are dreptate! aprobă Clopotaru, care-şi cam primejduise candidatura cu faptul că se prea grabise să capete, de-opotrivă, locuri în consiliul de administraţie al băncei, caşi într'al tipografiei.

— Numai aşa, urmă Rotaru, mulţumit de acest sprijin, vom putea da şi cere în acelaşi timp, partizanilor noştri, pilda de abnegaţie şi de jertfă necesară vremurilor grele prin care trecem.

Take Roman fu, de data aceasta, de-adreptul de părerea lui Rotaru, şi hazardă chiar o întreagă teorie asupra necesităţei de a se păstrà tradiţia, într'un partid conservator. In aceasta eşire a lui era, de altfel, şi explozia nemulţumirei de-a se fi simţit necontenit lăsat la urmă, şi aceasta, parcă în chip intenţionat, de către Drăgan.

Drăgan însă, care-şi văzù, prin aceasta, toate socotelile lui culcate la pământ, încercă să spună ceva, şi luă havana din gură; se înecă cu fumul însă şi începù să tuşească. Se aplecă cu faţa spre birou atunci şi scoase cu grabă, din buzunar, o batistă, şi, înroşindu-se la faţă, după o serie de accese de tuse, sfârşi prin a-şi şterge nasul şi, apoi, prin a şi-l sufla sgomotos, ca o trâmbiţă. Se uită, apoi cu furie reţinută la Rotaru şi, după ce căută zadarnic o replică fericită, sfârşi prin a tăcea. Rotaru, pentru a pecetlui ho-

www.dacoromanica.ro

tărâtor spusele lui profită de atmosfera aceasta, pentru a adaogà:

— De altfel asupra acestui lucru m'am înțeles și cu Drăgan.

Dragan, care afla cu uimire și pentru prima dată, de această înțelegere, se înecă pèntru a doua oară, și mai rău. Bărăgan, urmărind cu luare aminte această scenă, după ce așteptă să contenească tusea, dete dreptate lui Rotaru, și-i mulțumì pentru că i-a înlesnit lui o situație grea. Știhul acesta din urmă privea mai ales pe Dragan care, înțelegându-l, confirmă cu durere înțelegerea imaginară cu Rotaru, și se resemnă la părerea șefului, spre marea bucurie ascunsă a principelui Vladimir care, acum, începeà să se gândească la o batrână rubedenie a lui.

Băragan, Vraca și principele Vladimir, care formau, în configurația de față a partidului, o ciudată treime plutitoare pe apele tulburi ale unei neașteptate revărsări de valuri noi, fură, păstrându-și fiecare motivele lui personale, de-opotrivă de mulțumiți de această întorsătură. Oamenii aceștia cu care erau siliți să lucreze, cel puțin din punctul de vedere al vieței lor mondene, de-oparte, iar de alta parte al înclinărilor lor nemărturisite, îi contrariau îndeajuns pentru a le fi recunoscători că primesc să rămână la oparte. Se începura cercetarea titlurilor de vechime, a legăturilor de familie, a dovezilor de devotament, a simțămintelor de prietenie, în sfârșit, a unui întreg bagaj

www.dacoromanica.ro

de contingenţe care păruseră o clipă uitate, pentru a se scoate, din ţesătura acestor consideraţii, cinci alte nume, afară de Take Roman şi de Alexandru Clopotaru, cu desavârşire necunoscute.

Rotaru urmărea cu o drăcească plăcere această operaţie, Dragan cu o rău mascată invidie, Take Roman, firește, cu bucurie şi, la fel, şi Clopotaru. Ceilalţi, bine înţeles, cu tot interesul satisfăcut al spiritului de partid în faţa unei adevărate invazii de noi veniţi. Când totul fu gata, Rotaru exclamă, cu o uşoară ironie în voce, dar cu o solidă intenţie de răzbunare:

— O adevărată listă conservatoare!

Toma Băragan surâse, principele Vladimir aprobă, iar Take Roman şi Clopotaru se felicitară reciproc. Drăgan înţelese că victoria lui Rotaru fusese deplină, şi că răzbunarea lui pentru chestiunea tipografiei se şi tradusese în fapt. Nu vroia să rămână însă cu o atmosferă defavorabilă, şi profită de cel dintâi moment prielnic al conversaţiei, care începea să lâncezească, pentru a aminti de rolul băncei în politica partidului. Propuse deci să vină cu ceva în ajutorul cheltuielilor necesare alegerilor. Luă poza cea mai împovărată cu putinţă şi, amintindu-şi că, pe urma cumpărăturilor de imobile, cu care realizase câştigurile de până acum, mai are disponibil vre-o jumătate de milion, spuse:

— Nu se poate tăgădui că, dacă banca noastră este, în primul rând, o instituţie economică, nu

www.dacoromanica.ro

rebue să fie, pe cât cu putinţă, şi una politi că Imi dau seamă de greutăţile prin care trecem, ca partid, şi în acelaş timp şi de duşmăniile cu care avem de luptat. Propun deci ca, faţă de marile câştiguri realizate numai în două luni de existenţă, să venim în ajutorul fondului electoral cu suma de două sute de mii de lei. Profit de prilejul că se află întreg consiliul de administraţie, pentru a cere descărcarea acestei propuneri.

Principele Vladimir, nu numai că primi dar şi mulţumi lui Dragan pentru această idee. Băragan o primi în numele comitetului executiv. Ceilalţi, gândindu-se că, într'adevăr, aceşti bani le lipseau în ori-ce caz, ratificară propunerea.

Rotaru nu dădu nici un soi de atenţie acestei propuneri, şi cu atât mai mult intenţiei. Ea cel mult, dovedea lipsa de înţelegere a lui Drăgan. Ştia că toată această lume, cel puţin pentru un moment, se afla, prin ziar, în mâinile lui, şi că era, pentru aceasta, stăpân pe situaţie. De altă parte restabilirea situaţiilor clasice din partid, dintre conducători şi membri, se făcuse, chiar în momentul de faţă, cu ajutorul intervenţiei lui negative, cea-ce îi da un nou prestigiu pe care numai această propunere nu il putea ştirbi. Se mulţumi, dar, să privească cu răceală această propunere :

— Iubite Bănuţă, ideea ta e cu atât mai binevenită cu cât, fiind simplă ca oul lui Columb, nimeni nu se gândea la ea. Criza următoare că-

www.dacoromanica.ro

derei noastre de la guvern s'ar fi resimţit şi mai mult fără concursul acesta. Partidul şi aşa are de dus uriaşe cheltueli şi, dacă nu ar fi de cât ziarul, atât de necesar în alegeri, şi publicitatea electorală, apoi, şi încă ar fi fost în deajuns.

Toţi recunoscură adevărul acestor lucruri simple. Toma Bărăgan, care simţise jocul, îl luă la la oparte şi-l conduse în dreptul unei ferestre, pentru a discuta şi împreună unele amănunte. Ochii lor căzură însă asupra câtor-va sute de indivizi care veneau, compact, dinspre fundul unei uliţi aşezate perpendicular pe colţul unde se afla clădirea băncei, şi care se apropiau grăbiţi. Privirile lor se încrucişară cu gândul la manifestaţia de la „Conservatorul". Toma Băragan apoi, pentru a vesti pe cei prezenţi de primejdia unei eventuale manifestaţii, fară să aibe totuşi aerul că se teme, spuse indiferent:

— Tiens!... o manifestaţie... probabil!

Toţi se uitară, speriaţi, unul la altul. Bănuţă tresări. Işi amintise, privind pendula din părete, că, pentru această oră, în nădăjdea că va fi proclamat candidat, şi ţinând să dea o dovadă de abilitate electorală, comandase o manifestaţie de simpatie; văzând însă noua întorsătură a lucrurilor şi, temându-se, în legătură cu aceasta, de vre-o neplăcere, se repezi afară, sub cuvânt că vrea să vadă de ce e vorba, şi trimise înaintea conducătorului un om de serviciu al băncei, ca să spună cetăţenilor să aclame pe Toma Bărăgan,

www.dacoromanica.ro

pe principele Vladimir, pe Clopotaru, pe Take Roman, ca pe candidaţi ai capitalei, pe el ca pe simplu director al băncei, dar să nu cumva să se pomenească ceva în legătură cu, privitor la el, ideea de candidatură.

Sică Boboc, care, de fapt, conducea, cu bani dela Bănuţă, manifestaţia, alături de un alt cetăţean, înţelese repede ce s'a petrecut, şi dete numai decât instrucţiile cuvenite. Drăgan se întoarse în sala de consiliu tocmai când cele vre-o sută de voci începeau să strige, sub ferestre, din stradă.

— Ura ! Trăiască Toma Bărăgan, trăiască principele Vladimir, trăiască Grigore Vraca. Numele lui Rotaru, al lui Bănuţă, al lui Take Roman, se amestecau, din umbră, cu cele dintâi, în uralele nesfârşite ale manifestanţilor. Cine-va avea aerul că vorbeşte. Veniră cu toţii în faţa celor două ferestre şi priviră jos. Era Sică Boboc care se suise pe o bancă şi, cu nişte gesturi largi, facute cu bastonul pe de-asupra capului, părea că conduce şi cântă în acelaş timp, într'un cor barbar de voci răguşite şi aspre, care urlau cu disperare. Mulţimea curioasă a trecătorilor se strângea treptat în jurul acestei ciudate manifestaţii, în care un om vorbea, întovărăşit de un taraf de lăutari ce cânta „deşteaptă-te române", unei mulţimi apucate să strige „ura" pe un ton de huiduială. Printre manifestanţi circula, îndemnând pe fie-care la râvnă, un individ voinic, scurt, cu o

www.dacoromanica.ro

largă cicatrice pe frunte, ras în întregime, şi roşiu ca un rac fiert. Se învârtea necontenit pe lângă fie-care, amintind tuturor, cu ifos, că nu-şi fac cu credinţă datoria pentru care fusese cinstiţi şi plătiţi. Trecătorii opriţi începură să glumească pe seama acestei manifestaţii şi din spirit de glumă, cei mai mulţi intrau în horă. Lucrul acesta începu să prindă. In mai puţin de o jumătate de ceas, piaţa din faţa clădirei luase înfăţişarea unei serioase săli de întrunire. Sică Boboc nu mai putea prididi cu vorbele, şi începu să rostească dela capăt discursul pentru a cărui alcătuire ceruse două zile în şir concursul gramatical al colegilor sai de redacţie. Acum îl debita pentru a şeasea oară, dela început, aceloraşi ascultători care începeau să-l ştie şi ei pe de rost. In sfârşit, cineva din mulţime se ridică în locul lui, pentru a-i veni în ajutor tocmai când era gata să se dea bătut. Sică Boboc mulţumi Domnului pentru intervenţia neaşteptată şi, ştergându-se de sudoare pe faţă, deşi afară gerul muşca din plin, se dete jos, îşi puse pălaria pe cap, şi cu un gest de oboseală dureroasă, luă loc pe bancă, la picioarele noului vorbitor.

Rotaru, văzând pe Sică Boboc, îşi aminti de cele auzite dela colegul său de redacţie, în legătură cu manifestaţia dela ziar, şi povesti acest lucru şi celor de faţă. Toma Bărăgan rectifică povestirea lui Rotaru cu cele aflate dela însăşi Sică Boboc. Atunci se încinse o discuţie

www.dacoromanica.ro

contradictorie în jurul acestui fapt. Rotaru, convins că Sică Boboc fusese în ziua aceia un erou, după spusele colegului său de redacţie, insistă asupra afirmaţiei sale cu un întreg şi convingător arsenal de amănunte, şi adăogă doar că un firesc sentiment de pudoare, oprindu-l să se laude prea mult cu isprăvile lui, îl îndemnase la început, să povestească aceste lucruri într'o versiune mai atenuată.

Bărăgan se lăsă convins cu indiferenţă de afirmaţiile atât de categorice ale lui Rotaru. Îşi arătă totuşi mirarea faţă de acest spirit de modestie al redactorului său. Rotaru era însă mai curând surprins de accesul lui de curaj.

Drăgan adăogă, ca concluzie, sentenţios:

— Virtuţile mari sunt modeste.

Toată lumea fu astfel înţeleasă asupra calităţilor şi devotamentului reporterului politic al „Conservatorului" şi fie-care, mulţumit în sine de o asemenea găselniţă, hotărî tacit să-l folosească pentru el în alegeri.

Bărăgan găsi că a sosit timpul să plece. Grigorie Vranca prinse prilejul să se ridice pentru a fi şi el aclamat, alături de şef. Principele Vladimir îşi punea mănuşile pentru a eşi cu ceilalţi doi. In acest timp intră şi Sică Boboc, cu un aer istovit, cu părul vâlvoi, răguşit, în pelticeala lui zgomotoasă, cea-ce îi dedea o înfăţişare unică, cu paltonul deschiat larg, şi cu gulerul de blană ridicat până la nivelul creştetului capului. Se-

www.dacoromanica.ro

adresă din uşe lui Bărăgan cu un „să trăiţi excelenţă". Rând pe rând apoi, la fie-care, aplecându-se respectuos şi ierarhic, depuse salutul cuvenit, până când, în sfârşit, Rotaru, îi întinse prieteneşte mâna. După el venea un individ cu o înfăţişare ciudat de puternică şi de sigură. Sică Boboc îl prezintă celor de faţă.

— Daţi-mi voe excelenţă să vă prezint un nou partizan. Cunoaşte pe toata lumea din culoarea de negru, şi are o trecere grozavă printre alegătorii din Tunari. E un partizan devotat şi convins.

Noul sosit se şi repezi să întindă celor de faţă mânile, prezentându-se fie-căruia.

— Mă numesc Muştiriu, şi sunt cunoscut în tot Teiul. Lasă numai pe mine, şi-ţi învăţ eu minte pe toţi ăia care au dus ţara la râpă, cu războiul.

Principele Vladimir, care-i întinse mâna din uşe, gata de plecare, văzând mâinile murdare ca o roabă de noroi, ale noului venit, începu, cum se desprinse de el, să-şi scoată repede mănuşile şi să le facă scăpate dincolo de uşe.

— Are şi otomobil propriu, adăogă Sică, aşa că poate să ne aducă şi servicii de şofer.

— Aşa? făcù Drăgan care tocmai se gândea la nevoia de a trimite şi prin judeţ o propagandă.

— L'am cumpărat acum două luni. Tocmai făcusem rost de două-zeci de mii de lei. Cine-va voia să-şi vândă maşina. M'am gândit atunci: ia să-mi încerc şi eu norocul! Şi l'am cumpărat.

www.dacoromanica.ro

Mi-a mers, slavă Domnului, după aceia, tot în plin. Mi-am scos şi banii, şi iată-mă şi cu maşină pe piaţă.

— Va să zică eşti şofer?

— Acuma da. Mai nainte însă eram mecanic.

Apoi ca şi cum ar fi fost izbit de ceva, se încordă uşor în sine. O reminiscenţă nedesluşită trecu pe lângă el. Incercă s'o prindă, dar nu putu. Se pomeni însă că cercetează cu nările aerul, şi că face astfel vre-o câţi-va paşi prin cameră.

Bărăgan, Vraca şi principele Vladimir eşiră în răstimp. Ceilalţi făcură la fel. O ridicare adîncă de urale şi de aclamaţii se ridică atunci din stradă. Muştiriu se opri brusc, şi trase cu urechia. Pe faţa lui licări o mulţumire caldă şi gravă. Privi în ochi pe Drăgan, şi întrebă:

— Ei, ce zici de manifestaţie?

— Straşnică, exclamă Drăgan.

— Şi când te gândeşti că n'a fost vorba decât pentru o sută de suflete.

— Păi tocmai ăsta e talentul d-tale, nene Muştiriu, adăogă Sică Boboc.

— Lasă că pe viitor avem noi grije, şi de mai mult, asigură Drăgan.

Se aşezară apoi cu toţii jos. In sala de consiliu nu mai erau acum decât Bănuţă, Boboc şi Muştiriu.

Drăgan lua hotărîri, se consulta cu cei doi agenţi ai săi, îi întreba de fie-care lucru cât costă,

www.dacoromanica.ro

de câtă lume se poate aduce la o întrunire, de câtă e nevoe pentru a fi izbutită, la ce sumă se ridică fiecare cap, ascultă răspunsurile, tocmeà, cântăreà şi notà totul, cu minuţiositate. Işi aminteà bine de vremea când era în situaţia partenerilor lui, şi nu pierdeà nimic din vedere pentru ca izbânda să poată fi cât mai temeinică. Işi da seama că, de-ocamdată, numai printr'o acţiune electorală hotărâtă, limpede şi eficace, putea cumpăni întâietatea lui Rotaru, şi căutà să nu cruţe nimíc pentru a se pune în vedere. Atrase apoi, şi lui Boboc, şi lui Muştiriu, luarea aminte asupra faptului că o reuşită a întreprinderei poate să însemneze de-adreptul norocul lor, al amândorora, şi le dete, pentru a-i convinge, câte un aconto, cu titlul de gratificaţie, de cinci mii de lei. Era, de sigur, mai mult de cât necesar. Drăgan însă, în asemenea împrejurări, ştia să nu precupeţească. Se răsturnă apoi pe scaun pentru a savura efectul acestei liberalităţi. Atunci simţi că ceva îl glodeşte în buzunarul de la spate, şi-şi aminti că e tabachera cu tutun de care-şi da seama că nu mai are nevoe. Bagă mâna în buzunar, o privi un moment cu duioşie, apoi cu oare-care regret pentru valoarea argintului din care era făcută, şi de-odată, cu un gest larg, de despărţire par'că de o întreagă lume, o oferí lui Muştiriu, care o şi luă.

— Ţine Muştiriule! Să o ai amintire de la mine!

www.dacoromanica.ro

Sică Boboc privi cu oare-care necaz la norocul tovarăşului său. Drăgan, care era, în asemenea împrejurări un bun psicolog, bagă, urmărind râzător efectul acestui gest în ochii lui Sică Boboc, mâna în buzunarul hainei şi scoase încet, îndelung, o tabachere aproape la fel, şi o întinse pe masă:

— Na, dragă Sică şi ţie una!

Sică Boboc o luă cu o bucurie nouă. Era, caşi Muştiriu acum, plăcut surprins, mai mult de cât de preţul efectiv al obiectului, de atenţie. Sică Boboc, mulţumind cu căldură, o şi deschise şi, văzând că e cu ţigări, scoase o ţigaretă; era însă aproape goală de uscată. Tutunul se prăfuise în tuburi şi căzuse tot. Drăgan înţelese că şi tutunul trebue să fie la fel; de când era director de bancă, ne mai având nevoe să ofere tutun sau ţigarete, nu mai împrospătase conţinutul acestor tabacheri rămase fără nici un folos. Deschise atunci, cu gândul de a fi generos până la capăt, port-cigarul său de marochin roşiu, şi scoase două havane pe care le oferi.

Muştiriul luă ţigara şi, trântind cu pumnul în masă, exclamă:

— Pentru aşa oameni face să şi mori. Tot cu boerii dacă nu faci vre-o treabă!

Apoi, scoţând o înjurătură, strigă:

— Trăiască conu Drăgan!

— Trăiască! răcni Sică Boboc, care se gândea cu părere de rău la faptul că, de nu plecau ma-

www.dacoromanica.ro

nifestanţii, ar fi fost nimerit prilejul să-şi arate odata mai mult devotamentul lui pentru Dragan. Aprinseră, apoi, toţi trei câte o ţigara şi se ridicară sa plece. In uşe, Muştiriu zari mânuşile lepădate de principele Vladimir şi, cu un gest întrebător, le ridică de jos.

— Nu e nimic! Ia-le d-ta! spuse Drăgan lui Muştiriu, care le şi punea în mâna, constatând cu bucurie că îi vin.

www.dacoromanica.ro

VII

Alegerile începeau a doua zi. Saloanele lui Clopoţaru se deschiseseră larg unei reuniuni a membrilor clubului. Invitaţii erau cuprinşi de entuziasmul anticipat al unei izbânzi sigure. O seamă de preciziuni şi de amănunte asigurătoare treceau din gură în gură, mărite treptat, cizelate, parcă înadins în vederea unei cât mai depline autentificări, şi apoi expuse ca nişte diamante rare în vitrinele sufleteşti ale tutulor. O lume socotită o clipă ca dispărută, se ivise astfel dintr'o dată, subit îmbujorată, veselă, activă până la indiferenţă.

Drăgan, în mijlocul unui grup de provinciali veniţi să lupte în capitală, arăta cheia acestei alegeri:

— O luptă politică nu se mai dă astă-zi cu una cu două. Trebue propagandă. Broşuri şi manifeste cu semnul electoral al partidului, trebuesc să iasă zilnic de sub teascurile tipografiei, şi să pornească pretutindeni, în zeci de mii de exemplare. Trebue, domnilor, să ajungă în mâinele alegătorilor, să intre prin curţi, să le găsească

www.dacoromanica.ro

omul pe masă, când vrea să mănânce, în pat, când se culcă, să fie întinse fie-căruia, pe uliţă, la cafenea.

— Fireşte! exclamară mai mulţi ascultători deodată.

— Inainte, sub regimul censitar, urmă Drăgan, încurajat de atenţia ascultătorilor săi, ştiai pe cine contezi. Erau câţi-va inşi care făceau şi desfăceau totul şi, dacă te înţelegeai cu ei, mergeai la sigur. Acum însă pas de te mai înţelege în parte, cu câte-va milioane de nebuni ajunşi alegători.

Principele Vladimir şi cu Rotaru se apropiară, Grupul se lărgi numai de cât respectuos şi-i cuprinse. Drăgan, intimidat o clipă, tăcu. Găsi însă că nu e bine să aibă aerul că se fereşte, şi se adresă după o scurtă tăcere principelui Vladimir:

— Vorbeam despre necesitatea propagandei în alegerile de faţă.

— Mărturisesc că e totdeauna bună venită, raspunse principele Vladimir. In actualele împrejurări însă partidul conservator e de-asupra acestor mijloace de luptă. Opinia publică e cu noi din instinct, şi prin forţa împrejurărilor exterioare. Ideia conservatoare, în ciuda împrejurărilor grele care o despărţise un moment de opinia publică, se impune ca o nevoe obştească de vieaţă. Ţara nu-şi poate îngădui luxul de a se lipsi de concursul şi de luminile unui partid cu bogat trecut în istoria ei politică, cu experienţă, cu cadre for-

www.dacoromanica.ro

mate, cu o tradiţie, şi cu un şef a cărui competenţă nu putea fi tăgăduită nici de cel mai înverşunat dintre adversari.

— Admirabil! interveni dintr'odată Torry, agitând în chip de evantail un steguleţ mic de mătase albă, în mijlocul căruia se afla, cusut cu fir de aur, semnul electoral al partidului. In hoc signo vinces!

Gestul acesta, jumătate fanatic şi jumătate strengăresc, cutremură pe toţi. Principele Vladimir se apropie şi îi strânse mâna. Un sentiment de caldă, de ciudată şi de neînţeleasă plenitudine îi cuprinse întreaga fiinţă. Rotaru simţi bătăile accentuate ale inimei. Drăgan avu o clipă intuiţia frumuseţei eroice a panaşului. Torry, cabrându-şi pieptul ca un scut de sidef lichid, urmă:

— Partidul conservator e mai viu ca ori-când. Cadrele noastre au eşit din locurile lor de retragere şi de tristeţe, pentru a-şi relua rolul în viaţa politică. O lume întreagă, după ce s'a convins de neputinţa peirei ei ca clasă socială, în asaltul zadarnic al cine ştie cărei revărsări de ape noi, părăseşte acum conacurile ei, cu storurile trase a moarte, pentru a cutreera, în căruţe, în trăsuri, în cupee, în otomobile, după starea şi deprinderile fiecăruia, satele şi capitalele judeţelor cinstite cu candidaturile partidului conservator. Nimeni nu se sfieşte să vorbească prin adunări, pe la cluburi, prin crâşme, prin pieţe publice, lumei, cu credinţă, cu dragoste şi cu

www.dacoromanica.ro

convingere, în faptă şi cuvânt, despre ideia conservatoare. Ea se ridică astfel din toate părţile, ca o statuie. E vie. Şi e frumoasă. Şi e îndrăzneaţă.

Rotaru, hipnotizat, parcă de cuvintele şi de intensificarea caldă a frumuseţei ei, în entuziasmul acesta, îi luă vorba:

— Şi are ochii violeţi de albaştri.

— Ei vezi? O ştii acum şi pe asta, întrerupse Drăgan care nu prinsese sensul cuvintelor lui Rotaru.

Un râs copleşitor se ridică de pretutindeni. Principele Vladimir, Rotaru şi Torry se priviră, o clipă, confuz. Fură însă prinşi şi luaţi de veselia generală. Torry atunci se apropie de Rotaru şi-i spune:

— Ai avut noroc! şi-i întinse, în semn de împăcare, mâna, ameninţându-l amical cu steguleţul ei alb. Drăgan te-a scăpat din încurcătură!

Rotaru se aplecă puţin, îi luă steguleţul dintre degete îl privi şi-i sărută mâna. Torry îi luă înapoi steguleţul şi se depărtă împreună cu principele Vladimir. Intregul grup se împrăştie prin saloanele celelalte. Vestea gafei făcute de Drăgan se răspândi electric. Cuvântul lui Rotaru însă făcu primă. Clopotaru îl găsea şi spiritual şi galant. Principele Vladimir, de-opotrivă, socotindu-l puţin cam bruscat, nu se putea opri de a-l gusta ca pe un lucru cu miez. Torry, într'adevăr, cu entuziasmul şi cu vioiciunea ei, simboliza, parcă, întreaga luptă de azi a partidului. Se scula aproape cu noaptea în

www.dacoromanica.ro

cap, pentru a fi, încă dela zece dimineaţa, în circulaţie. Se îmbrăca cu cele mai izbitoare tualete, se pieptăna cu extravaganţă, alegea parcă înadins culorile cele mai ţipătoare, pentru rochii, în cadrul, firește, al celui mai strict bun gust, şi zbura de colo până colo, vorbea, prin magazinele de mode, pe la croitorese, la coafor, cu prietenele ei, dar mai ales cu adversarele partidului conservator, de până mai eri, care acum găseau prudent să se apropie de ea. Pretutindeni afirma cu o ciripitoare îndârjire victoria zdrobitoare a cauzei conservatoare. Fusese de trei ori singură cu otomobilul în provincie, unde candida soţul ei, pentru a duce veşti dela centru, şi se înţelesese pe sub mână, cu prefectul local, şi cu directorul prefecturei. La înapoiere adusese un întreg bagaj de amănunte asupra entuziasmului conservator al provinciei, şi-l pusese întreg în circulaţie, în câte va ore. Spusele ei trecură din gură în gură şi umpluse capitala cu vestea că provincia îsi făcuse un adevărat punct de onoare din a nu lăsa să treacă nici chiar un singur vot de partea adversarilor politicei conservatoare.

Entuziasmul ei prinsese, astfel, pe toţi. Boeri şi boernaşi îşi găseau, cu toţii, un suflet răzeşesc. Imaginaţia lor făurea cortegii nesfârşite de voevozi cu plete, urmaţi de arcaşi cu scări de lemn, pe cai sirepi, zbârliţi şi mici, de-alungul câmpiilor valahe sau moldoveneşti. Goana lor făuritoare şi păstrătoare de datină şi de credinţă străbună face

www.dacoromanica.ro

să tremure curajul îndoelnic al duşmanului pornit împotriva lor. Duşmanul, de data asta, era adversarul politic al partidului conservator: Erau, de-oparte liberalii şi cu toate partidele războiului, şi erau, de altă parte, satele rămase încă surde mute, şi misterioase.

Principele Vladimir se identifică cel dintâi cu această stare de spirit care, amestecând laolaltă amintirile istorice ale tutulor cu tradiţiile de familie ale unora, măgulea de-opotrivă şi vanitatea şi năzuinţele lor comune. Mintea lui găsise noi resurse de acţiune şi de înţelegere, neaşteptate. Se interesa de tot. Fie-care amănunt electoral căpătă un rost deosebit, şi fie-care individ, luptând cu el alături, lua proporţii uimitoare. In vremea din urmă nu pregetase să alerge zile întregi cu otomobilul prin provincie, să piardă nesfârşite ore cu telefonul în mână, să trimită ştafete speciale pentru cel mai neînsemnat amănunt, şi să solicite singur, cetăţenilor, încrederea şi votul lor. Saloanele sale fuseseră deschise dintr'odată, şi transformate într'un fel de birou de înregistrare a tutulor amănuntelor şi anecdotelor electorale. Franceza cea mai desăvârşită se străduia acolo să redea pitorescul local al unei campanii menite să afirme la Bucureşti, triumful unui partid care făcuse politică filo-germană. Nimeni însă nu se mai gândea a asemenea inadvertenţe de detalii.

Clopotaru se apropie de Rotaru care urma să explice principelui Vladimir nevoia partidului de-a

www.dacoromanica.ro

lua un cât mai strâns şi mai necurmat contact cu satele. In această privinţă era de părerea lui Drăgan. Principele Vladimir însă găsea îndestulător faptul că toate secţiile de vot fuseseră îmbelşugat prevăzute cu apropiate depozite de rachiu, şi că se şi angajaseră lăutarii meniţi să cânte izbânda partidului conservator. Clopotaru fu de părerea principelui Vladimir. Ei scontau în această privinţă, prestigiul agrar al marei proprietăţi, şi afirmau că nici odată ţăranul împroprietărit nu va îndrăzni să voteze împotriva fostului proprietar al pământului. Intre ei se încinse o discuţie destul de vie în jurul acestei idei.

Toma Bărăgan, care se interesase în prealabil, dacă au sosit toţi invitaţii, după ce crezu că se făcuse îndeajuns de aşteptat pentru rolul său de şef al partidului, sosi şi el. Din toate saloanele se revarsă un flux uriaş de partizani, spre el. Aplauzele şi aclamaţiile cele mai călduroase îl primiră de pretutindeni. Bărăgan străbătu mulţimea cu familiară severitate, împărţind în treacăt cordiale, totuşi, strângeri de mână, şi înaintă spre grupul principelui Vladimir. Torry îi eşi înainte şi, împreună cu Rotaru, cu principele Vladimir, şi cu Clopotaru, luară loc în jurul unei mescioare de fumat. De jur împrejurul lor se făcu numai decât numeroase alte grupuri şi grupuleţe cu luarea-aminte încordată la discuţia dintre ei. Principele Vladimir îl puse în curent cu conversaţia avută cu Rotaru. Toma Bărăgan ascultă cu ră-

www.dacoromanica.ro

ceală şi, între sentimentele sale aşezate alături de principele Vladimir, şi judecata înclinată mai mult spre Rotaru, cu intenţia de-a se lămuri mai întâi pe sine, răspunse :

— Să începem, cred, prin a recapitula şansele noastre. Partidul conservator a ridicat, în mijlocul frământărilor de după război, cel dintâi drapelul alb, al revenirei la normal prin refacerea sentimentului de proprietate, de ordine şi de ierarhie. Are, ca atare, de partea lui, mai întâi, pe intelectuali care au fost loviţi greu din noua stare generală de nesiguranţă. Oraşele apoi vor trebui să fie cu noi din pricină că-şi văd înecată preponderenţa lor în năvala electorală a satelor. Sătenii apoi, din pricină că reprezintă clasa prin excelenţa conservatoare a ţărei, mai ales de când au fost împroprietăriţi, nici într'un caz nu vor vota împotriva noastră, reprezentanţii fireşti ai tendinţelor lor conservatoare, şi proprietarii de până eri ai pământului lor.

Cuvintele lui Bărăgan fură acoperite de unanime aprobări. Urmă, după aceea, o tăcere cercetătoare a fiecăruia împotriva tutulor. Lucrurile acestea erau prea frumoase pentru a fi primite altfel decât ca o superstiţie. Princìpele Vladimir cuprinse adunarea cu o caldă şi recunoscătoare privire. Se simţea menajat, linguşit, căutat de toate privirile şi, parcă, şi temut. Lucrul acesta îi ajungea atât de mult încât contenise de când cu campania electorală, de a se mai gândi chiar şi la

www.dacoromanica.ro

bancă. Inima lui încrezătoare şi izolată într'o mândrie de familie rănită cu mult prea tare în timpul celor de pe urmă întorsături politice, luă acum o strălucită revanşe pe care o vroia plină de mărinimie şi de uitare. Se simţea în această situaţie atât de bine în cât, parcă, se temea să încerce mişcări prea mari, ca să nu cumva să o tulbure. Era ca un om ce se trezeşte dintr'odată într'o casă străină, încărcată cu tot soiul de obiecte preţioase şi fragile şi nefamiliare şi reci. Se temea să nu le sfărâme cu vre-o mişcare nechibzuită.

Bărăgan, simţind că vorbele lui au fost îndeajuns savurate urmă :

— Impotriva noastră nu stă astăzi decât demagogia patriotardă a partidelor războiului. Takiştii însă sunt prea slabi, iar filipescani nici nu mai există. Rămân deci liberalii. Ei sunt, în schimb, slăbiţi de îndelunga şi greaua lor guvernare din timpul războiului şi au, apoi, de îndurat şi toată antipatia legată în chip firesc de prezidarea unui asemenea act, pentru masse. Victoria e sigur şi în chip strălucitor a noastră.

Aceste din urmă cuvinte stârniră un nou val de entuziasm. Ascultătoriii erau acum atât de convinşi de lucrul acesta încât începură să le pară rău că nu se puseseră candidaturi serioase în toate judeţele. Ideia compensaţiilor necesare celor sacrificaţi încolţea uşoară şi tăinuită printre cei prezenţi. Unii şi începură să se vadă prefecţi, consilieri tecnici, membrii prin felurite consilii de

www.dacoromanica.ro

administrație, în schimbul faptului că nu fuseseră puși să candideze pentru parlament. Rotaru, amintindu-și că și el făcuse acum câtva timp aceste observații, nu mai obiectă nimic și, având aerul că e convins, se așează lângă Bărgan, pe scaun.

O servitoare se apropie în acest timp de Torry. Aceasta, ca și cum și-ar fi amintit de ceva uitat sări în sus și spuse:

— Chiamă și pe Marieta și luați amândouă pachetele acelea cu fotografii din sufragerie și duceți-le la otomobil.

Apoi se ridică și luând un teanc de cărți poștale de pe birou, le întinse lui Bărăgan, spunând:

— Am vrut să-ți fac o surpriză. Am comandat zece mii de cărți poștale ilustrate în culori, cu chipul tuturor candidaților pentru capitală, și cu semnul nostru de vot. Acum trimit să le împartă alegătorilor. Am telefonat adineauri la club să-mi trimită unul din otomobilele închiriate pentru propagandă.

Bărăgan le luă și privi la ele cu luare aminte. Sufletul lui se simți mișcat de această atenție. Găsi că e mai bine să nu arate însă, și le întinse cu indiferență lui Rotaru, spunând:

— Dragă prietenă, îți mulțumesc. Atenția d-tale e mai presus de orice închipuire.

Torry se uită la el cu intenție de descifrare. Găsea între vorba și gestul lui, între ținuta lui din afară, și între interiorul lui, un dezacord asupra căruia stărui să se dumirească. Privirile ei îl în-

www.dacoromanica.ro

văluiră atunci într'o clipă de sus până jos, cercetător. Toma Bărăgan simţi intenţia aceasta de scrutare, şi tăcu pentru a se putea arăta. Fiinţa lui intr'adevăr, căpătase de câtva timp, înfăţişeri inedite. Vocea, când vorbea, rostogolea sunete mai armonioase ca de obiceiu, şi gesturile parcă, dintr'odată găsiseră o siguranţă pe care, după ce o pierduseră o vreme, păreau că nu o avuseseră niciodată. Curba generală a trupului se cabrase într'o nouă voinţă de desăvârşire, de selecţionare a tuturor însuşirilor şi defectelor, în grupuri şi pachete bine etichetate şi hotărâtor aşezate în farmaceutica lui lăuntrică. Apropierea lui era parcă tot mai dificilă. Rolul pentru care se vroia hărăzit, devenea din nou o preocupare nu numai intelectuală şi sufletească, dar şi fiziologică. Şi-ar fi vroit parcă figura ceva mai pergamentată, eleganţa izvorâtă cu trei generaţii mai nainte pentru a-şi da floarea ei preţioasă acum în el, muschiulatura ceva mai molatecă, şi la nevoie cine ştie ce moştenită de mai multe veacuri în familie, caracteristică tară. Omul acesta care ştiuse, până la izbândă, să vrea tot ce ţintise vreodată şi care era întreg, ca situaţie socială, ca făptură fizică, şi ca conformaţie morală, numai o proprie, îndelungată şi dureroasă elaborare de sine, operă a nenumăratelor auto-amputări, renunţări şi adăogiri succesive, se simţea în clipa când toţi îi uitase trecutul modest pentru a admira în el doar opera sa proprie de artă, încă nedestoinic, parcă, pentru rolul hărăzit lui, şi căuta

www.dacoromanica.ro

în sine şi în prejur, cu înfrigurare, o nouă desăvârşire şi o nouă strălucire.

Vraca, a cărui vârstă dusă cu greutate, nu-i îngăduia sforţări prea mari şi nici prea îndelungate, se mulţumea acum, după o cercetare amănunţită, să găsească cu surpriză că Bărăgan a întinerit cu cel puţin zece ani, şi să-i invidieze cu prietenie această trupească şi sufletească sănătate. Rotaru îşi spuse scurt, în limbagiul pitoresc al jucătorilor de curse, că „şeful e într'o formă nebună". Drăgan găsi firească această schimbare pentru un om despre care gândea că „a tras lotul cel mare".

Torry, simţind ce se petrece în sufletul lui îşi dete seama că un nou val de parvenitism a pus stăpânire pe şeful partidului şi, rezemându-se cu indiferenţă de spatele fotoliului, exclamă:

— C'est ça!

In clipa aceia klack-sonul puternic al unui otomobil răsună sub ferestre. Cele două fete de serviciu duseseră pachetele la otomobil, şi ajutară la aşezarea lor. Muştiriu, care venise cu otomobilul, le măsură o clipă pe amândouă cu privirile şi, oprindu-se asupra uneia din ele, blondă, puternică, elastică, şi iute ca o pisică uriaşe, cu carnea plină şi albă ca o franzelă, se întrebă visător, o clipă, care dintre ele va fi fost oare victima lui întâmplătoare, necunoscută, şi totuşi dulce. Sună apoi din nou şi porni repede, morocănos. Amintirea aceasta, acum, îl stânjenea.

www.dacoromanica.ro

— Qu'est ce que c'est que ça, chère amie? întrebă după o pauză destul de lungă, şi cu prefăcută dulceaţă, Bărăgan, care parcă ghicise ceva din concluziile trase de Torry.

— Nimic, răspunse aceasta. Tocmai auzeam semnalul maşinei, şi mă gândeam că au intrat cele de pe urmă arme ale noastre, în luptă.

Apoi, pentru sine, îşi spuse în gând:

— Trebue să pun pe Alexandru în curent cu lucrul acesta, şi să-l previn să nu se prea încreadă în această sirenă omenească, se gândi Torry.

— In definitiv, îşi spuse Bărăgan, lucrul e indiferent de acum înainte. Ce a putut să dea a dat. Opera ei e încheiată.

Cei l'alţi însă începură o convorbire nouă asupra rezultatului alegerilor. Temeiul discuţiei era afirmaţiile făcute de către. Bărăgan. Toţi fireşte erau de părere că pot conta fără grije pe succesul de a doua zi. Se vântura şi eventualitatea ingerinţelor guvernului, şi admiţând şi această hipoteză, nu puteau vedea eficacitatea ei de cât într'o foarte strânsă măsură. Bărăgan conchise:

— Cred că cei două-zeci de candidaţi ai noştri vor eşi aproape toţi. Exclus să poată cădea mai mult ca doi sau trei.

Principele Vladimir fu totuşi, de părere că, peste cei ce urmau să cadă, pe urma acestor consideraţii ale şefului, se vor pierde încă două locuri, în două judeţe din Moldova, din pricina greşelilor săvârşite de candidaţii respectivi, care

www.dacoromanica.ro

neglijaseră să facă la timp vizita lor electorală, unor foarte influente doamne din elita locală, şi cu care se şi înrudea pe departe, şi adăogă :

— Nici prinţesa Marry, şi nici contesa de Rădăuţi nu puteau fi neglijate de atenţia respectuoasă a unui adevărat candidat conservator. Oamenii aceştia, deşi băeţi buni, s'au dus acolo ca nişte adevăraţi sălbateci, au dat buzna la sate, şi puţin le-au păsat de oraş. Prefectul chiar, ca localnic, s'a simţit jicnit de această nesocotire a elitei de acolo şi fireşte, or să cadă. Sunt de ispravă, nu zic, şi au tot timpul să înveţe de-acum înainte cum trebuesc făcute alegerile. Sunt sigur însă că vor cădea.

Toată lumea fu de părerea principelui Vladimir. Rotaru singur le luă apărarea. Ţinea la amândoi aceşti tineri şi răspunse :

— Şi unul şi altul sunt doi candidaţi foarte serioşi, şi constituesc gloria partidului conservator. Am cele mai bune informaţii asupra campaniei lor electorale şi, din câte ştiu, pot afirma că se vor alege.

— Aş ! curmă, cu un gest de dispreţ, conversaţia, principele Vladimir. Pun rămăşag zece mii de lei contra unul că nu se aleg.

Apoi ca şi cum ar fi vroit să se convingă singur de această afirmaţie, scoase din buzunarul vestei o monedă de aur şi, trântindu-se pe spate, în fotoliu, o asvârli în sus, pe degetul cel mare

www.dacoromanica.ro

al dreptei, cu un gest muschetar, care nu-l prindea de loc, spunând:

— Pile ou face?

Toţi se dădură într'o clipă la o parte, şi lărgiră cercul unde trebuia să cadă banul. Bărăgan rămase surprins de vulgaritatea neaşteptată a gestului acesta, şi exclamă în sine:

— Ce mitocan!

Moneda se urcă în sus, în aer, cu un zbârnâit de bondar în noapte, şi căzu pe marginea covorului. Se rostogoli apoi, printre picioarele celor prezenţi, pe scânduri, descrise o curbă şovăitoare, lungă, nepreciză, până ce, brusc, îşi curmă, între două scânduri mai căscate, mersul, şi se pierdu fără urmă în podele.

— Oh! făcu Toma Bărăgan cu un gest de superstiţioasă indiferenţă.

Principele Vladimir se întoarse pe scaun pentru a-şi ascunde părerea de rău de a fi pierdut zadarnic o monedă de aur.

www.dacoromanica.ro

VIII.

A treia zi de alegeri. Rotaru venea de dimineaţă la „Conservatorul". Pregătise din ajun materialul unei ediţii speciale, şi nu mai aştepta de cât rezultatele oficiale pentru a-i da drumul. Era necăjit de hărţuiala de până atunci, de nerăbdarea de acum şi, pe de-asupra, şi de neputinţa de-a fi luat încă contact cu provincia. Se apropiase de amiază şi, deşi venit destul de timpuriu, nu izbutise să afle nimic. Se plimba, astfel, cu mâinile în buzunar, singur, împrejurul telefonului. Clubul, alături, se schimbase într'un viespar de nerăbdare. Toată lumea se adunase acolo. Din cinci în cinci minute, venea câte cine-va să întrebe dacă a sosit sau nu vre-o ştire.

Şi Bărăgan, şi principele Vladimir, şi Vraca, şedeau în mijlocul unei adevărate cetăţi de prieteni care aveau aerul că es, pentru prima dată, într'o lume pe care o socoteau drept străină. Era acolo o conversaţie surdă, de cuvinte spuse, cu vârful buzelor, pe jumătate, în fraze neterminate de cât cu gesturi vagi, în aer. Nimeni nu cuteza să se apropie prea mult. Intre ei şi restul parti-

www.dacoromanica.ro

zanilor se ridicaseră din nou relaţiile de până atunci, apăsătoare cu atât mai mult cu cât trebuiau nu numai să lămurească o situaţie, dar să şi răstoarne, în acelaş timp, pe cele creiate prin înlăturarea noţiunilor de aspră ierarhie din sânul partidului retras până atunci după draperiile grele ale vremurilor de tulbure învălmăşeală. Aceştia împreună cu alţii, şi mai grei la vedere, rude inexpugnabile de-ale lor, descendenţi de voevozi şi de curteni voevodali, se aşezaseră din nou în vechile locuri, pentru a forma etajul de sus de tot, plutitor pe de-asupra tutulor celorlalţi, ca nişte uriaşe insule de plaur, toamna, indestructibile şi reci în împletirea lor de fier vegetal, şi treceau astfel, peste partidul îngenunchiat, spre destinele cunoscute numai lor, ale rostului acestei activităţi şi înfrigurării ei.

Banuţă, Clopotaru şi Roman se adunaseră într'un colţ al clubului şi vorbeau pe şoptite. De altfel aceştia, la rândul lor, împreună cu alţi vre-o câţi-va, închegaseră cu dela sine putere etajul imediat următor al edificiului, şi se sileau să pună, pentru orice eventualitate, exact aceiaşi distanţă câtă credeau că-i desparte de altarul celular al partidului. Intre ei se încheiase, astfel, un soi de înţelegere tacită de apărare reciprocă în faţa primejdiei comune de a se vedea reduşi la simplul rol de agenţi devotaţi ai altora pe care, acum, îi priveau ei drept intruşi. Campania

www.dacoromanica.ro

electorală le-a fost în această privinţă, prin experienţa ei neaşteptată, de mare învăţătură.

Bărăgan, în sfârşit, se ridică din mijlocul cercului său şi tăe sala cea mare a clubului. Fu în timpul trecerei, o tăcere nouă, în care respiraţiile abia mai cutezau să şi afirme funcţia lor firească. Se opri în uşe, în faţa unui vizitator, şi-i vorbi ceva, subliniindu-şi cuvintele cu asprimea arătătorului întins, de la înălţimea pieptului, în jos. Figura lui luase o înfăţişare specială. Era nerăbdător. Nerăbdarea lui purcedea din nevoia de a se şti, cu un ceas mai de vreme, liber de ultimele legături, zămislite în desfăşurarea zilelor grele, şi stăpân astfel din nou pe toate destinele sale. Adversităţile din urmă îl răniseră, nu atât prin loviturile primite, cât prin legăturile pe care se văzuse silit să le facă pentru a le putea para. Sentimentul acestui prizonierat social, în care nu mai putea alege, ci abia avea din când în când câte-ceva de primit, apăsa cu o putere indobitocitoare elasticitatea facultăţilor lui mondene, şi puterea lui de rezistenţă. Gândul că o temeinică izbândă îl va reda iarăşi locului său social, şi, deci, şi sieşi, mai ales celui dinainte, pentru care se pregătea necontenit şi fără preget, îi prici-nuia o bucurie echivalentă cu o scurtă stare de neurastenie. In rezultatul alegerilor aştepta propria sa confirmare. Cu gândul acesta eşi din club şi trecu alături, în redacţie, unde se afla şi telefonul.

www.dacoromanica.ro

Acolo dete cu ochii de Rotaru care se plimba a nerăbdare.

— Tot nu ai nimic nou?

— Nimic încă. De aceea sunt şi foarte necăjit.

Bărăgan, bucuros de această dovadă de devotament, se aşează jos, pe un scaun. Rotaru însă nu-şi spusese gândul. Campania electorală i-a dat prilej, mai ales în zilele din urmă, să vadă cum pe măsură ce sporea convingerea în izbândă, sporeau şi diferenţierile pe care le găsea tot mai nedrepte şi mai arbitrare, dintre membrii partidului şi cum, apoi, se înjghebau, după relaţiile de mai nainte, după prejudecaţi sau naştere, noi grupări cu covârşitoare veleităţi. Această selecţionare de ultimă oră, a succesului scontat cu anticipaţie, devenea eliminatorie pentru elementele de primul plan al vremurilor grele, din urmă. Luase act de acest lucru, şi tăcea. Se ferise să reacţioneze din pricina convingerei sale adânci că totul nu e decât un foc de pae, pe care vântul rece al realităţei îl va stinge cu cea dintâi suflare a lui. Mersese chiar cu jertfa egoizmului atât de departe în cât dăduse acestei campanii cel mai larg sprijin al talentului său. Işi da seama că această atitudine va însemna curând un capital bine plasat şi nu uitase o clipă măcar, să pună, pe toate căile, acest lucru, în evidenţă. De altă parte un sentiment de previziune îl asigura lăuntric că va fi răzbunat cu atât mai somptuos cu cât între sprijinul său loial şi între atitudinea partidului va fi fost o mai mare prăpastie. 8

www.dacoromanica.ro

Rotaru aştepta astfel rezultatul alegerilor ca pe o răzbunare inerentă a lucrurilor, şi ca pe o revenire la normalul sufletului său. Bărăgan ca pe o dezlegare de a putea, în sfârşit, să zboare din nou în voia aripilor lui. Discuţia porni în această direcţie. Rotaru îşi arătă câte-va nemulţumiri mici asupra felului cum se luau unele hotărâri. Bărăgan, deşi ţinea la Rotaru, îşi călcă pe inimă şi începu să vorbească, răspicat şi sinuos în acelaşi timp, despre ideia conservatoare, rezimată, în primul rând, pe noţiunea de ordine, de disciplină şi de ierarhie, pentru a conchide că, într'o vreme de criză a tutulor valorilor sociale şi morale de până acum, partidul său era chemat să dea, el cel dintâi, prin fiecare din membrii săi, o pildă de asemenea abnegaţie rodnică, pentru binele obştesc.

Rotaru, drept orice răspuns, se uita la cias. Erau orele două spre zece. Luă receptorul şi ceru centrala, şi după aceia Bacăul. La capătul firului cerut se afla tocmai un trimis al principelui Vladimir.

— Allô ! ce este?

— Bine. Oraşul merge de minune. Avem concursul, pe sub mână, al prefectului. Mergem slab însă la sate, unde nu avem pe nimeni cu noi. Ordinile către jandarmi au plecat târziu dela prefectură, de teamă să nu se prindă de veste la centru, aşa că ţăranii votează la voia întâmplărei.

Rotaru repeta fie-care cuvânt auzit. Bărăgan

www.dacoromanica.ro

avu o clipă de contractare uşoară, după care dete repede câte-va instrucţii pentru a fi transmise telefonic.

— Spune, accentuă el, să comunice prefectului, din partea principelui Vladimir, să trimită imediat otomobile la toate secţiunile de vot din judeţ, cu toate instrucţiile necesare, şi cu ordine severe. In acest timp, să se ia măsuri telefonic ca să se tărăgănească, pe cât cu putinţă, şi votarea, până când buletinele noastre vor putea sosi la locurile hotărâte, toate. Fireşte, pe cât mai e cu putinţă.

Se ridică apoi repede şi se înapoe cu acest întâi rezultat în club. Principele Vladimir ascultă cu luare aminte şi, zâmbind a izbândă, spuse:

— Eram sigur de asta. Prefectul, şi întreaga poliţie din oraş, e cu mine. O mătuşe a mea a binevoit să cunoască personal, şi chiar să le acorde acces în casă, de când cu alegerile, acestor brave persoane.

— Nu m'am îndoit o clipă de cuvântul prinţului, şi mai ales de trecerea lui electorală la Bacău, adăogă Vraca.

Un bătrân slab şi mic, ca un maldăr de oase într'un sac de piele, purtând monoclu, abia şoptind, din fundul fotelului moale în care şedea înghesuit, răspunse:

— Fireşte că da ! Partida trebuia să fie a noastră. Noi doară reprezintăm datina şi competinţa de guvernare. Avem energia şi forţa morală cu noi. Şi gân-

www.dacoromanica.ro

diţi-vă că acum suntem şi în opoziţie. Dacă eram la guvern toate mandatele erau, mai dinainte, ale noastre.

Un al patrulea adăogă că şi aşa se găsesc destul de bine. Freamătul izbânzei trecu din nou din gură în gură, tot mai mărit, prin afirmaţii tot mai hotărâte, făcând ocolul întregei societăţi, adunată în cerc, pentru a se întoarce din nou la Bărăgan care, în cursul acestei dezbateri, uitând sensul vorbirei telefonice a lui Rotaru, şi ascultându-şi doar aşteptarea inimei, adăogă ca concluzie:

— Am dat, de altfel, şi cele câte-va ordine suplimentare, pentru ca izbânda noastră să fie cu adevărat strălucitoare.

Grupul Drăgan băgă de seamă că Bărăgan începea să aibă indicaţii şi, fără a spune nimic, pentru ca nu cumva ceilalţi membrii ai clubului să năvălească cu toţii la ziar după ştiri, trimiseră discret pe Clopotaru, să afle câte ceva. O masă compactă de câte-va sute de oameni aştepta cu o nerăbdare bolnăvicioasă, în grupuri mărunte, vorbind, cu toţii, pe şoptite, şi căutând când unul când altul, să prindă ceva pe feţele şefilor lor. Clopotaru trecu printre ei, şi eşi afară. La ziar dete cu ochii de Rotaru care tocmai înregistra, picior peste picior, cu un aer de drăcească mulţumire, o convorbire. Clopotaru rămase un moment în uşe, apoi înaintă uşor, trase uşa şi ascultă.

www.dacoromanica.ro

— Allô! Da. Câte? Nici unul? Cum aşa? Răspunde!

Apoi tăcu. Când sfârşi de vorbit trânti telefonul, cu un gest de glumeaţă indignare, şi exclamă:

— Inchipueţi, mon cher, că la Galaţi nu a eşit nici unul dintre ai noştri, deşi tocmai acolo ne bizuiam mai temeinic pe popularitatea conului Grigorie, şi a familiei sale. Am aflat ceva şi din altă parte. Acolo s'a ales un candidat al nostru.

— Bravo! strigă Clopotaru!

— Foarte rău, se încruntă Rotaru. Domnul ăsta a cam uitat să viziteze pe principesa Marry, şi pe contesa de Rădăuţi, verele principelui Vladimir. Asta o să supere grozav pe prinţ. Intr'un partid de ordine, ca al nostru...

Şi isbucni în râs, întinzându-se pe un scaun. Clopotaru rămase nedumirit. Rotaru îşi vedea socotelile pe drum de îndeplinire şi devenise de o exuberanţă excesivă, şi de o nervozitate a cărei dezlănţuire era cu atât mai aprigă cu cât fusese mai comprimată. Mintea lui, ne mai putând urmări o idee, logic, sărea, în conversaţie, cu uşurinţa veveriţei pe cracă, dela una la alta. Se ridică şi se apropie de Clopotaru pentru a-i spune:

— Frumos parfum!

Clopotaru, tot mai nedumirit, răspunse automatic:

— Am luat puţin de la nevastă-mea. E un parfum special, adus de-adreptul de la Paris. Nu se găseşte încă aci în ţară.

www.dacoromanica.ro

— Miroase foarte tare, şi foarte ciudat. E din parfumurile care urmăresc simţurile fără cruţare.

Clopotaru, plictisit de această diversiune, răspunse:

— Lasă gluma, nenişorule! şi spune-mi exact ce-ai aflat.

Rotaru profită de prilej ca să iasă puţin din redacţie, şi-i spuse:

— Rămâi aici un minut; îţi spun eu îndată. Acum mă duc să comunic întâi şefului.

Şi eşi. Cât trecu prin sală, şi până să intre in club, îşi găsi figura de circumstanţă. Se apropie de grupul în care se afla Bărăgan, îşi făcu loc între el şi Vraca, spre uimirea celor l'alţi, deplasaţi, astfel dintr'odată, şi chiar a celor doi. Toate capetele se întoarseră într'acolo, şi fie-care se apropie cât putu mai mult, înghesuindu-se ca boabele de porumb în baniţă, împrejur. Rotaru începu să detaileze rezultatul de până acum al alegerilor.

Pentru marea majoritate a membrilor clubului vestea nu era din cele mai dureroase. Căzuseră, e drept, într'un judeţ. Mulţi însă nici nu-şi făcuseră iluzii prea mari asupra acestei liste, pe care o considerau mai mult ca un omagiu adus familiei lui Vraca. Câştigaseră, în schimb, un loc în altă parte unde nu se aşteptau.

Bărăgan, principele Vladimir, şi mai ales Vraca, şi toţi cei din jurul lor, primiră vestea acestei alegeri cu atât mai rău cu cât ea venea după ştirea căderei de la Galaţi, unde una din cele mai

www.dacoromanica.ro

boereşti şi mai conservatoare familii fusese înfrântă. Se începu pe şoptite o conversaţie ale cărei concluzii au fost că Iancu Popescu s'a dat probabil, cu adversarii partidului ca să se poată alege.

Rotaru, vrând să pară mişcat se ridică, sub cuvânt că telefonul e singur, şi plecă. Clopotaru îl aştepta cu nerăbdare pentru a-i spune că la Bacău a fost ales, şi numai la proporţional, doar principele Vladimir.

— Du-te şi-i spune! răspunse Rotaru.

Clopotaru eşi, lăsând în urma lui o dâră grea de parfum. Rotaru ciuli urechile. Aplauzele, aclamaţiile şi urale neobişnuite zguduiră pereţii clubului. Câte-va sute de glasuri amestecau în entuziasmul celor de faţă, numele principelui Vladimir, al lui Bărăgan, al partidului, într'o convinsă mişcare de scaune, de picioare, de mese.

O linişte apoi de câteva clipe îşi făcu intrarea în mijlocul acestui zgomot, şi glasul lui Bărăgan se ridică izolat, de câte-va ori, schiţând un discurs. Aplauzele şi aclamaţiunile se repetară apoi şi mai aprig.

Rotaru urmărea, cu urechile aţintite şi cu privirile ţintuite în covor, adânc atent, efectul acestui din urmă rezultat. Mintea lui făcea, cu acest prilej, o nouă observaţie asupra spiritului din partid, prin deosebirea dintre felul cum fusese primită alegerea lui Iancu Popescu şi aceia a principelui Vladimir. In acest timp cine-va dădu

www.dacoromanica.ro

buzna în redacţie, dar se oprì la doi paşi de uşe, cu bastonul ridicat în sus, cu pălaria pe cap, cu nasul în vânt ca un copoi de vânat.

— Ptiu! Dar cum mai miroase aìci! D-ta miroşi aşa?

Rotaru se întoarse brusc. Era Muştiriu.

— Dar ce ţi-e omule? întrebă Rotaru surprins neplăcut de a vedea în gura şi în atitudinea lui Muştiriu o întrebare similară cu aceia pusă, cu câteva clipe mai nainte, de el, lui Clopotaru. Lucrul acesta însă, în timp ce-l supără îl şi interesă prin ciudăţenia lui, şi adăogă numai de cât:

— Şi nu-ţi place?

— Imi place. Fuţin cam a mort, e drept, dar plăcut. Mirosul ăsta îmi umple nările de câte ori îl simţ. L'am mai „văzut" eu odată şi la bancă, la conu Drăgan, şi mai dădusem de el şi în altă parte, mai de mult ceva, dar nu pot să spun unde, adăogă el cu un ton de adâncă părere de rău. Se vede că e şi al partidului. Pretutindeni unde este partidul se simte şi mirosul acesta, ca de mort.

— Ce mai ştii de la alegeri? întrerupse Rotaru de-odată, această analogie care-i părea voită deşi, într'un sens cu totul altul, o găsea plină de miez. Parfumul acesta, tulburător de simţuri îl urmărise şi pe el cu ispita de a-i găsi o asemănare. Nu izbutise însă, şi era, din această pricină contrariat, după ce primise sugestia aceasta, de

www.dacoromanica.ro

a recunoaşte că putea fi asimilat cu mirosul, stilizat până la parfum, al unui cadavru.

Muştiriu răspunse că la secţia lui din Tunari, Bărăgan şi lista lui a întrunit aproape unanimitatea voturilor. Rotaru era mulţumit de acest rezultat, şi alergă să-l ducă la club. Bărăgan făcea, pentru el, excepţie de restul membrilor de întâia mână ai partidului, şi-i purta o temeinică recunoştinţă pentru faptul că, în chip hotărâtor, îl susţinuse de câte ori avusese prilejul.

Muştiriu rămase să asculte, el, prin părete, zguduitorul entuziasm de alături. Câte-va minute mai târziu începeau să sosească şi de la celelalte secţiuni rezultatele favorabile ale scrutinurilor, pentru ca o oră mai târziu, prin ministerul de interne, ziarul să fie oficial informat că Băragan fusese ales deputat la proporţional. Erau, unul după altul, din patru judeţe, trei locuri câştigate. Acest rezultat se transformă numai decât într'un prilej de bucurie de nedescris. Rotaru făcu un scurt bilanţ al alegerilor de până în clipa aceia, şi dete drumul ediţiei speciale, cu titlul mare: „alegerea în capitală a d-lui Toma Bărăgan".

Intr'o clipă clubul fu schimbat într'un lac orbitor de lumină. Veselia colectivă tindea să cuprindă până şi morga rece a fruntaşilor cuirasaţi într'o linişte rigidă şi superioară. Ferestrele au fost luminate, balcoanele la fel, iar drapelul ţărei desfăşurat, în aer, în calea Victoriei, pentru prima dată de la înapoerea regelui, începu să fâlfâe din

www.dacoromanica.ro

balcon. Bărăgan, spintecat între bucuria de a se vedea ales al capitalei, după ce fusese hulitul ei, şi între nevoia, mai poruncitoare ca ori-când acum, de a se izola de restul partidului, luă o greoaie, îndelungată şi dureroasă posesiune de sine. Era ca un om care, după ce fusese surprins, noaptea, de ger şi de oboseală, adoarme în zăpadă, şi care este, totuşi, găsit la vreme şi dus la căldură şi la adăpost. Nu numai sufletul şi inima i se destindeau dintr'o dureroasă amorţeală, dar şi membrele urmau acelaş ritm. Ceru voie, ca o urmare a acestei stări de spirit, nemărturisite, să se retragă, şi rugă să fie ţinut, telefonic, în curent, cu toate rezultatele, de îndată ce vor sosi. Eşi apoi în mijlocul unei înfrigurate bucurii generale.

Drăgan era tulburat însă de această întorsătură a lucrurilor. Alegerea principelui Vladimir părea sortită, alături de cele l'alte rezultate, aşa cum apucaseră să se desemneze, să-i surpe toate planurile lui viitoare. Banca, în faţa unei serioase reînvieri electorale a partidului, devenea un lucru nu numai neînsemnat, dar poate şi supărător. Lichidarea ei într'un fel sau într'altul nu era, deci, cu neputinţă, în mintea lui buimăcită, aşa că frământări grele îl chinuiau.

In acest timp începeau să sosească şi alte rezultate. La Bacău se pronunţă numele unui preot, ca independent, şi a celor de pe lista lui. Principele Vladimir nu se putu opri de la o mişcare

www.dacoromanica.ro

de neplăcută surpriză la auzul acestor nume. Intrebat în legătură cu gestul făcut, răspunse pe un ton de dispreţuitor necaz:

— Pe popa ăsta îl cunosc. E de la mine de pe moşie. Şi învăţătorul tot aşa. Probabil că şi ceilalţi sunt la fel. E de neînchipuit! Gândiţi-vă că e cu putinţă să stăm alături de toţi aceşti indivizi.

— Nu e rău, totuşi, obiectă cu durere Vraca. Sunt în definitiv, două voturi câştigate pentru partid.

— Cum adică? întrebă care-va.

— Oamenii ăştia de pe moşia prinţului or să facă ce le-o porunci prinţul, fireşte,

— Asta e drept. Nu mă gândisem, răspunse prinţul Vladimir.

Apoi după o clipă de răzgândire adăogă:

— Ori cum însă, tot urât rămâne. Asta e o lecţie pentru toată lumea. Să mai poftească cine-va de acum înainte se vorbească de vot general.

Se discută apoi alegerile din capitală. Numele lui Muştiriu trecu din gură în gură, cu elogii pentru iscusinţa lui electorală. Se vorbea cu admiraţie despre felul cum se desfăşurase alegerea în secţia lui, şi mai ales de disciplina cu care îşi adusese oamenii la vot, pe adevărate căprării, în pachete strânse, doi câte doi, la rând ca la un atac, şi cum nu i s'a întâmplat nici o defecţiune. Bănuţă primi mulţumiri şi felicitări

www.dacoromanica.ro

pentru că adusese un om atât de destoinic şi de devotat în partid.

— Un adevărat suflet de conservator, mon cher! spuse prinţul Vladimir. Are în el înăscut spiritul de ordine, de disciplină şi de jertfă.

Intre timp începură să sosească şi alte rezultate. Un adevărat haos se răsturnă deodată în toate minţile. Liberalii căzuseră aproape pretutindeni, celelalte partide la fel, iar în locul lor, cu majorităţi uimitoare, nume noi, necunoscute, de săteni, de preoţi, de învăţători, pe neaşteptate, fără să se fi cunoscut între ei şi fără să fi luptat aproape, răsăreau de pretutindeni.

Muştiriu, plecat ca să mai dea o raită după ştiri, prin oraş, se întorcea acum cu lista tuturor candidaţilor aleşi, şi cu numărul voturilor obţinute de fie-care, de la interne. Cine-va i-o zmulse din mână şi o trecu principelui Vladimir, care grav şi radios, luând lista între degete, întrebă:

— Câţi au mai ieşit din ai noştri?

— Nimeni! răspunse Muştiriu, adulmecând aerul.

— Nu se poate exclamă principele Vladimir cu o flexiune de voce echivalentă cu o cerşetorească întindere de mână. Era, parcă, în gestul acesta o dureroasă şi supremă cerere a unei cu neputinţă dezminţiri. Toţi se uitară, într'o clipă, greoi şi împaianjenit unul de altul, şi la Muştiriu apoi întrebător. Acesta vru la început să-şi scoată mănuşile din mâini dar, văzând pe principele

www.dacoromanica.ro

Vladimir cu mâna întinsă, în aer, îl apucă zdravăn şi, strângându-l a consolare, spuse :

— Nu s'a luptat cu inimă Măria ta. Unde a fost inimă a fost bine ; unde nu, păcat de osteneală. Eu ştiu cum merg astea.

Cuvintele lui Muştiriu avură un ecou mortal. Câte-va clipe după aceia, unul după altul, plecară cu toţii, fără un gând limpede, dornic fiecare de a se vedea în sfârşit, singur, şi a chibzui, astfel, asupra situaţiei.

Rotaru eşi la braţ cu Drăgan. Vorbeau cu vroită şi căutată tristeţe despre această înfrângere, şi se chinuiau să nu chiotească de bucurie. Ajunşi la scară, jos, cel dintâi îşi strigă şoferul, se urcă încet, ca şi cum ar fi făcut sforţări de asimilare, în otomobil, şi cu o voce domoală, de bucurie, strângându-şi blana în jurul trupului, şi trântindu/se în fund, strigă :

—- La şosea !

Drăgan făcu la fel. Era şi el copleşit de o bucurie surdă, înveninată, unică. Se aşează în otomobil şi rămase astfel, locului. Şoferul atunci îl întrebă unde să meargă.

— Unde vrei, numai mergi ! răspunse Drăgan.

— Săracii de ei ! mormăi Muşteriu care eşea cel din urmă. Trebue să fie mult prea necăjiţi. Au şi dreptate !

www.dacoromanica.ro

IX

Torry, în urma acestor împrejurări, se găsea foarte încurcată. Nădejdea ei într'o izbândă deplină o ridicase, o clipă, de-asupra intrigăriilor din jurul băncei. Activitatea ei înfrigurată, îi deschisese perspective neașteptate de independență și de regăsire de sine. Drăgan, Rotaru, Vraca, și poate însăși Bărăgan, începuseră să nu o mai preocupe de cât ca personagii secundare, și de același plan aproape, în fața adevăratelor elemente boerești, care începeau să opereze o eșire lentă dar sigură la suprafață. Soțul ei lua, în această lume, în chip automatic, locul lui de familie, necontestat și nedisputat de nimeni. Torry, firește, aici contenea de a mai fi doar o ciudățenie impusă curiozității curtenitoare, cu puterea de isbucnire tulburătoare și activă a frumuseței ei diabolice de insomprehensibilă și capricioasă păpușe goală, și de adevărată putere a naturei. Eșecul efectiv al alegerilor însă i-a spulberat dintr'odată toate socotelile.

Un zgomot infernal de uși care se închid, de obloane trase, de storuri lăsate, de cufere strânse

www.dacoromanica.ro

cu grabă, urmă primele rezultate ale alegerilor. O luna după aceia partidul dispărea iarăşi deplin. Vechile conacuri boereşti primeau cu tăcere şi cu discreţie, o lume învinsă odată mai mult, în oraşele de până mai eri ale ei, pentru a-ţintui în urmă, prin palatele rămase iarăşi pustii, pe ramura tăcerei, fluturul vişiniu al morţei şi al uitărei. Principele Vladimir îşi zăvori din nou palatul, şi, rezervându-şi doar două camere la un hotel, rămase să asiste, împreună cu Bărăgan şi cu Iancu Popescu, în numele partidului conservator, la viitoarele şedinţi ale camerei.

Rotaru, Roman, Drăgan şi Clopotaru închegară din nou grupul din jurul băncei, şi al jurnalului. Vechile interese şi resentimente începeau însă să izbucnească cu o putere nouă. Rezultatul alegerilor, şi mai ales cheltuelile făcute cu acest prilej, au hotărât pe principele Vladimir să se arunce în afaceri mult mai întinse. Drăgan l'a convins între timp că se simte nevoia unei noi şi largi sporiri de capital, pentru a pune banca în rândul instituţiilor de mâna întâi, şi că lucrul acesta va duce la uriaşe beneficii băneşti, de-ocamdată, iar mai târziu şi politice. Principele Vladimir, după ce căpătase convingerea că şi puţinul făcut în alegeri se datora băncei, se lăsă uşor convins că sporirea activităţei ei ar contribui temeinic la refacerea partidului care, în acest caz, i-ar reveni lui, de drept, moştenire. Drăgan şi începea să pună, cu o neînchipuită discreţie, în circulaţie, zvonul re-

www.dacoromanica.ro

tragerei apropiate din vieaţa politică, a lui Bărăgan, şi a trecerei şefiei în mâna principelui Vladimir. Această perspectivă, pe care, totuşi, nu îndrăznea să şi-o mărturisească încă nici măcar sieşi, umplu cu freamăte noi inima principelui. Capitalul băncei fusese sporit la aproape o sută de milioane, dintre care mai mult de jumătate îl vărsase principele Vladimir. Acţionarii cei vechi interveniră, prin conturi curente deschise pe gajuri de acţiuni ale băncei, cu încă vre-o zece milioane, subscripţii. Tipografia, de-opotrivă, fu făcută tributară cu alte vre-o zece milioane, iar restul a fost lăsat pe seama micilor subscripţii politice.

Muştiriu avu în această din urmă operaţie un rol de adevărat apostol. Umbla de dimineaţă până noaptea, prin mahalale, prin satele mărginaşe, pe jos sau cu otomobilul, pe la bursă sau prin crâşme, vorbea, se jura, căuta să convingă lumea, să o şi terorizeze pe cât cu putinţă, pentru a subscrie acţiuni la noua întreprindere a partidului, sau cel puţin pentru a-şi depune acolo spre fructificare economiile. Instinctele lui electorale se găseau la largul lor în această trepădare, pe care o socotea foarte folositoare, şi în care credea că se află singura şi cea mai temeinică legătură a partidului cu masele alegătorilor. De altă parte această activitate îi aducea pe lângă o uimitor de repede îmbogăţire, şi un prestigiu care-i mângâia până la un sincer avânt

www.dacoromanica.ro

şi devotament pofta lui de parvenire. Principele Vladimir îi răspundea de-acum la salut ca şi cum ar fi vroit, parcă să-l salute el, cel dintâi; Bărăgan se oprea în plină stradă şi-i da mâna; Rotaru îi spunea „dragă" iar Bănuţă îl căuta necontenit pentru nevoile băncei. Beneficiile apoi izvorau de pretutindeni în buzunarele lui, mai multe chiar de cât cinstirea. Izbutise să-şi cumpere două perechi de case, să aibă pe piaţă două otomobile, un loc la şosea, şi aproape un milion de lei în acţiuni la bancă. Printre negustorime trecea drept omul principelui Vladimir, viitor deputat popular al partidului, şi om cu rost apropiat în trebile publice ale ţărei. El îngheba latura democratică a partidului, şi afirma pretutindeni, cu dovada persoanei sale, că meritele populare sunt fără preget recunoscute de adevărata boerime. Incepu chiar, pentru a stabili legături şi mai indestructibile cu partidul, să se îmbrace după chipul şi asemănarea mai marilor săi, şi-şi alese drept patroni pe principele Vladimir şi pe Bărăgan; pe cel dintâi ca pe reprezentantul cel mai autentic al boeriei, iar pe cel lalt pentru prestigiul recunoscut al eleganţei sale. Cum însă principele Vladimir, în ziua acestei hotărîri, purta un complect cafeniu, iar Bărăgan unul negru, Muştiriu îşi comandă pantaloni negri, sacou cafeniu, iar vesta stacojie, la fel cu a lui Drăgan. Vroia să sublinieze, prin aceasta, imparţialitatea devotamentului său faţă de tot ce e conservator.

www.dacoromanica.ro

Intrarea lui în consiliul de administraţie al băncei avu loc sub auspiciile acestei manifestaţii de vestmânt. Bărăgan şi cu principele Vladimir l'au întâmpinat cu o adevărată explozie de plăcere şi, dându-şi seama de tâlcul acestei apariţii, insistară asupra spiritului său conservator. Aceasta însemnă o adevărată ambrozie pentru Muştiriu. Rotaru, în timp ce-i întindea mâna pentru a-i zice bună-ziua, îl felicită pentru noul costum. Bănuţă singur, se simţea stânjenit. Il cam supăra asemănarea vestei sale cu a lui Muştiriu, dar şi alt-ceva poate, pe care-l zări în privirea lui Rotaru, cu acest prilej, şi pe care nu şi-l putea încă deslusi.

Vraca sosi în urmă de tot. Era palid, obosit, după un nou acces de rinichi, necesitând o intervenţie chirurgicală, şi pe de-asupra, plictisit până la descurajare de cele petrecute. Căderea în alegeri îl jicnise adânc. Simţul său estetic, şi finetea neobişnuită a unui pătrunzător spirit de observaţie, îi schiţase încă de la început portretul just al lumei în care, totuşi, trebuia să pară, printr'un concurs invincibil al inerţiei, că trăeşte. E drept însă că făcea tot posibilul să fie cât mai invizibil în mijlocul ei. Boala îi da, în acest sens, un concurs preţios. Fu, firesţe, primit cu entuziasmul unei lungi aşteptări, de către toţi, care se grăbeau să-l felicite că a scăpat de primejdie, trecând cu bine prin ea, şi să-şi arate nădejdea că-l vor avea, de acum înainte, necontenit în mijlocul lor.

www.dacoromanica.ro

— Greu, răspunse Vraca. De nu ar fi de cât treptele şi încă mi-ar fi greu să mă abat prea des pe aici. La vârsta mea, şi cu sănătatea mea, treptele care leagă, sau care despart, un etaj de altul sunt totdeauna hotărîtoare.

— Păi avem ascensor! coane Grigorie! răspunse repede Drăgan.

— Ştiu şi asta. Eu vreau însa să rămân unde mă aflu. Treaba d-voastră, a tinerilor, să vă mai gândiţi la folosirea mijloacelor zilei pentru ascensiune, raspunse, cu un surâs echivoc, Vraca.

Drăgan, crezând că e vorba de un spirit, izbucni într'un hohot de râs. Rotaru, văzându-l că i-a scăpat ironia, facu la fel. Bărăgan însă primi cu oare-care rezervă această formulare a unei situaţii pe care, de-opotrivă, o simţea supărătoare, dar pe care se ferea să şi-o mărturisească. Principele Vladimir, câştigat întru totul de Drăgan, o lua drept o butadă de om de lume, şi raspunse cu o amicală ameninţare de deget:

— Aşa sunt începuturile mari; sunt grele toate!

Drăgan, la raspunsul acesta al prinţului Vladimir, îşi supse dintr'o dată restul râsului într'o întrebatoare figură.

Acum îşi dete seama ca cuvintele lui Vraca se puteau îndrepta împotriva lui, şi a acţiunei desfăşurate de el, şi tăcând dintr'o dată, arătă cu uscăciune, luând şi el loc pe un altul, un fotel lui Vraca.

www.dacoromanica.ro

Principele Vladimir îi convocase pe toţi în consiliu pentru a le propune o nouă afacere, şi a le cere părerea. Luă loc cu gravitate la masa prezidenţială, tuşi, în sec, odată, foarte uşor, sună clopoţelul, şi după ce declară şedinţa deschisă, dete cuvântul lui Drăgan.

Acesta îşi puse în faţă un întreg dosar, excepţional de voluminos, şi începu să citească, încet, metriculos, ameninţător. Sistemul acesta îl încercase de mai multe ori, şi nici odată încă nu dăduse greş. Teama de a asculta câte-va ore de citire monotonă a unor dosare, se sfârşia tot dea-una cu cererea prezentărei concluziilor. Bărăgan, care era aşteptat la club, făcu, cel dintâiu, propunerea de a se trece peste expunere, pentru a se arăta doar concluziile ei.

Drăgan rezumă atunci chestiunea, dupa ce afirmă în prealabil că, după cum s'a văzut din expunerea dosarelor, afacerea e strălucită, în cererea unui credit de cinci milioane pentru înfiinţarea unei societăţi anonime de circulaţie, cu otomobile, pe piaţă, şi deci pentru cumpărarea materialului. Capitalul total va fi de nouă milioane, din care cinci ale băncei, iar restul al subscripţiei publice.

Principele Vladimir era mulţumit că scăpase de ascultarea dosarelor. Ceilalţi la fel, aprobară numai decât, iscălind procesul verbal în alb, înfiinţarea acestei societăţi. Drăgan şi cu Rotaru erau încântaţi. Intre ei intervenise înţelegerea de a

www.dacoromanica.ro

vinde, fie-care, otomobilul său, nouăi societăţi, pe un preţ cât mai bun cu putinţă. Muştiriu se gândise şi el la acest lucru pentru unul din otomobilele lui de piaţă, care începeau să se cam învechească şi care, pe deasupra, nu mai aducea cine ştie ce câştiguri. Circulaţia cu trăsuri fusese destul de convenabil refăcută, iar cauciucurile ajungeau, din pricina scumpetei, aproape inaccesibile pieţei şi a nevoilor de concurenţă.

După luarea acestei hotărâri, principele Vladimir declară şedinţa închisă. Conversaţia obişnuită luă din nou locul preocupărilor politico-economice. Clopotaru, care tot timpul tăcuse, se ridică şi-şi aruncă privirile la ceas.

— Eşti grăbit? întrebă principele Vladimir care se trezea din când în când cu dorinţa de a face, la bancă, pe gazda, şi de a da onorurile personal.

— Nu tocmai. Aştept însă pe Torry, pentru a merge împreună după câte-va cumpărături.

— O să-mi faceţi atunci plăcerea să mai rămâneţi câte-va clipe şi în mijlocul nostru, răspunse principele Vladimir.

Drăgan găsi cu cale să meargă pe urmele prezidentului consiliului său de administraţie şi, auzind numele Torryei, se apropie de Clopotaru pentru a-l ruga şi el să rămână. Bărăgan spuse că e aşteptat la club, şi ceru voe să plece. Vraca pretextă că e obosit, şi prea slăbit, şi făcu la fel. Amândoi eşiră la braţ, salutând cu o privire de imperceptibilă compasiune pe principele Vladimir.

www.dacoromanica.ro

Rotaru prinse momentul acestei plecări pentru a vorbi prinţului şi de ziar, şi a-i dovedi că întreaga acţiune a partidului, ori-cât ar fi ea de intensă, rămâne fără ecou, dacă nu are şi o presă care să o susţină. Elocinţa lui luă repede proporţii atât de convingătoare în cât Drăgan ciuli urechile. Muştiriu, pentru care cuvintele lui Rotaru aveau toată vraja misterului şi a necunoscutului, aproba cu o convingere automatică. Capul lui se bălăbănea ca un metronom care bate măsura, pe pian, la fie-care vorbă. Clopotaru, ne având alt-ceva mai bun de făcut de cât să pară atent, aproba distrat.

Principele Vladimir, prins în vârtejul acestei argumentări, primi cu bună voinţă propunerea, şi se adresă lui Drăgan, întrebându-l dacă banca poate veni, momentan, cu ceva în sprijinul ziarului. Drăgan, furios la început pe puterea de a mânui cuvântul a lui Rotaru vru să răspundă că se află în absolută neputinţă de a face, cel puţin de-ocamdată, ceva. Privirile lui însă întâlniră pe ale lui Rotaru, pe care îl văzu în clipa aceia atât de puternic, atât de invincibil, şi atât de agresiv în cât avu un sentiment de groază. Se aşeză timid, pe un scaun, corectând astfel gestul cu care vroise să-şi însoţească la început refuzul, şi insinuant, cântărind puterea ofensivă a lui Rotaru, cu mirajul cifrelor, privindu-l în ochi, ca şi cum i-ar fi zâmbit de fericire, spuse rar :

— Am putea da uşor.... două sute de mii de lei. In această privinţă banca face una cu partidul şi, deci, cu ziarul.

www.dacoromanica.ro

Drăgan spuse această sumă cu gândul că mărimea ei va fi un motiv de refuz pentru principele Vladimir. Acesta însă, crezând că ea nu e decât rezultatul perspectivelor strălucitoare ale noului întreprinderi, se învoi cu o excepţională bună-voinţă.

Rotaru răsuflă uşurat că principele Vladimir, la care se aştepta să refuze o sumă atât de mare, primise propunerea şi, cald de mulţumire, se apropie de Clopotaru, şi începu să vorbească tare, ca să fie auzit, despre o întreagă serie de măsuri de reorganizare a gazetei, în vederea noilor nevoi ale partidului şi a menirei lui.

In acest timp uşa se deschise şi o irupţie de răcoare şi de seară năvăli, odată cu intrarea vioroasă a Torryei, în aerul încălzit al sălei. O ciripeală repede şi neînţeleasă zbură o clipă prin aer, trecu de la unul la altul, începând cu principele Vladimir şi oprindu-se la Clopotaru, în salutări, în întrebări, şi în răspunsuri adresate insistent şi, totuşi, grăbit, fie-căruia în parte, pentru a se întrerupe întrebător, nedumerit şi masiv, în faţa lui Muştiriu. Principele Vladimir, în faţa acestei situaţii, se crezu dator să dea câteva lămuriri, asupra acestui nou şi atât de devotat membru al partidului, şi să facă prezintările. Muştiriu se ridică încet, ca aiurit, şi măsură cu ochi holbaţi această apariţie, de halucinaţie, pentru el; îşi plecă fruntea cu greutate, îi apucă mâna, aşa cum văzuse în deosebite prilejuri că se face în lumea conservatoare, aproape forţat însă, o apropie cu

www.dacoromanica.ro

o încordată încetineală de buze şi, aspirându-i îndelung parfumul, i-o sărută. Când sfârşi această operaţie avea broboane de sudoare pe frunte. Torry îl privi cu o stăruitoare mişcare de curiozitate. Inciudată însă de sentimentele ei contradictorii, scoase batista din poşetă, o frământă câte-va clipe între degete şi-i dete drumul alături, pe canapea. Scena aceasta aduse o atmosferă de stânjeneală între toţi cei de faţă. Torry, luase loc pe scaun, şi se trudea să-şi adune cuvintele cu care să înceapă conversaţia. Venise pentru a obţine, de la principele Vladimir, pentru bărbatul ei, locul de director al nouei societăţi de otomobile. Prezenţa neaşteptată a unui individ destul de ridicul, în fond, o stingherea însă mai mult decât era firesc. Se uită încă odată la el şi, văzându-l cum e îmbrăcat, încercă să râdă; râsul însă se prefăcu, pe buzele ei, într'un surâs abia schiţat de amărăciune.

Rotaru vedea pentru prima dată, în această înfăţişare, pe Torry. Privirile lui o sorbeau cu o lăcomie nouă, ne bănuită măcar, bizară. Frumuseţea ei halucinantă, de mască, pierduse strălucirea veseliei automatice de până atunci, şi luase înfăţişarea devastată a unei acute nedumeriri. Firește că nu găsea nici o explicaţie acestui lucru; de altfel, nici nu-i căuta vre-una. Savura doar, în el, imagina femenină a unei gazele în ghiarele unui tigru, şi se întreba, cu bătaia înfrigurată şi neobişnuită a pulsului său, de câte-ori o vedea, privindu-i formele şerpuitoare ale piciorului, prin

www.dacoromanica.ro

rochie, până la şolduri, când va putea-o ţine, astfel, în braţe. In aceiaşi clipă însă se întoarse spre Clopotaru cu o mişcare de ură; văzându-l însă indiferent şi blajin lângă principele Vladimir, ridică cu dispreţ din umeri, pentru a-şi arunca privirile spre Drăgan, Acesta era rău impresionat de schimbrea ei neaşteptată, pe care o punea în legătură cu faptul că se găsise faţă în faţă cu un om mai de jos şi, făcând lui Rotaru semn să se apropie, îi şopti:

— Nu-i convine să dea mâna cu cei mici. Aşa ni s'ar întâmpla şi nouă, de nu ar avea nevoe de noi, dragă.

— Eşti un dobitoc! îi răspunse Rotaru întorcându-i spatele cu o răsucitură pe călcâie, aproape militărească, şi lăsând, astfel, pe Drăgan nedumirit de insuccesul observaţiei lui, pe care o credea adâncă.

Incet încet însă, fie care, îşi regăsi stăpânirea de sine. Torry, cea dintâi, începu o conversaţie asupra vremei, mai întâi, asupra situaţiei economice a ţărei, pe care o vedea foarte greu din pricina opririi importului de mătăsării şi de parfumuri, şi în sfârşit asupra problemelor politice ale zilei.

Rotaru asculta cu luare aminte această înşiruire cristalină şi ispititoare de cuvinte, şi o găsea cu atât mai frumoasă, mai neaşteptată, mai muzicală, cu cât îi vedea mai adânc sticlozitatea. Pentru el însă, un virtuos al cuvântului şi a-l

www.dacoromanica.ro

ideiei, neantul, în acest sens, la o femee frumoasă era tocmai compensaţia de slăbiciune pe care bărbatul o caută în ori ce femee. Drăgan, în această privinţă, nu avea nici un soi de înţelegere; asculta cu un surâs de adâncă superioritate, şi judeca absurde lucrurile spuse de Torry. Abia putea găsi, în fundul inimei lui, interesantă pe această femee. Nici într'un caz însă frumoasă. I se părea ceva cam prea slăbuţă, în tot cazul, şi ceva cam prea ciudată, şi ceva cam prea fardată. Câştigase din această pricină libertatea de a o privi cu relativă nepăsare. Restul nu era de cât o sugestie venită din afară. Ştia că o lume întreagă vorbeşte de ea, o caută, o doreşte, şi că îşi face o glorie din a se găsi în jurul ei, şi se simţea şi el dator să se înscrie printre pretendenţi. La început se socotise de-abinelea îndrăgostit. Văzuse însă repede că se înşelase. Acum nu mai vorbea în el de cât orgoliul uşor ranit al unei situaţii şi al unei averi rămase încă fără efect asupra Torryei, în jocul căreia se simţea legat numai prin antrenamentul amorului propriu.

Principele Vladimir era încă sub impresia de la început. Mintea lui încerca să vadă mai mult de cât Rotaru, ai cărui nervi aprinşi îl oprise la estetica înfăţişerilor exterioare, şi de cât Drăgan care, în materie de psicologie, era lipsit de cuvintele necesare ori-cărei clasări, analize, înţelegeri sau judecăţi. Vedea pe Muştiriu retras într'o meditaţie aproape ostilă, şi lucrul acesta îl neli-

www.dacoromanica.ro

nişti. Prinţul Vladimir avea o totală laşitate în faţa intereselor sale. Muştiriu le reprezinta, pentru un moment, pe toate. Economiceşte mai întâi, se bizuia pe el, pentru a găsi subscriitori la noua întreprindere, iar politiceşte îl socotea, în capitală, drept singurul contact cu alegătorii, iar principele Vladimir îl vroia, neapărat, al său acest contact. Fără să mai discute, dar, luă cuvântul şi spuse:

— Cât despre noua societate, cred că d. Muştiriu va fi cel mai indicat director al ei. D-sa se pricepe, ca proprietar de otomobile de piaţă, mai bine ca noi toţi în asemenea materie, subliniie, cu o uşoară intenţie de ironie principele Vladimir.

— Cred şi eu! izbucni Rotaru, care mai vedea în această hotărâre şi un dispreţ organic faţă de ei toţi şi, deci, indeferenţă vădită de a proceda la o clasare şi la o diferenţiere a lor.

Clopotaru, firește, rămase consternat. Locul acesta îl avusese el în vedere. Torry era de-opotrivă de confuză. Venise aici anume pentru a manevra obţinerea de către soţul ei a acestui loc. Şi recapitulă într'o clipă cele petrecute, pentru a nu se dumiri cu nimic, totuşi. Ştia doar că o tulburare ciudată, cu neînţelese răscoliri de reminiscenţe în subconştientul ei, a străbătut-o în faţa acestui om, şi că acum se pomenea, dintr'odată, înlăturată de el. In mintea ei se făcù un gol în care se aşează treptat explicaţia presimţilor.

— Se vede că presimţisem eu că individul ăsta

www.dacoromanica.ro

îmi poartă ghinion pe ziua de azi. Asta trebue să fie – îşi zise ea.

Cu aceasta însă se şi linişti. Se uită acum la Muştiriu, şi-l găsi amuzant în ridicolul lui. Urmă însă să fie cu atât mai supărată pe el cu cât era mai liberă de ori-ce altă nedumerire. Atmosfera, totuşi, nu se limpezea. Clopotaru, mai întâi, era de-adreptul furios în sine, iar Drăgan speriat de a vedea, pentru prima dată, pe cine-va trecându-i cu putere înainte, în faţa intereselor principelui Vladimir.

In răstimp sună telefonul. Principele Vladimir făcu semn lui Muştiriu, care se afla lângă telefon, să ia receptorul. Acesta îndeplini indicaţia primită şi rezemându-se de spatele fotoliului, întrebă cine sună. Se ridică însă imediat, respectuos, şi liniştit în picioare şi spuse:

— Să trăiţi d-le Toma! Măria sa prinţul? Da!

Şi trecu receptorul, cu acelaşi gest respectuos, prinţului Vladimir. Torry, după ce-şi dete seama de cele petrecute, izbucni într'un ţipăt răzbunător de râs. Privirea rugătoare şi speriată a prinţului însă o potoli. Rotaru îşi muşcă buzele. Clopotaru se apropie atunci de Drăgan pentru a-i arăta cum o să fie, cu toţii, reprezintaţi în noua întreprindere. Drăgan însă, după ce ascultă cu luare aminte, gândindu-se că şi lui i se întâmplase de câte-va ori acest lucru, ca un protest launtric împotriva unui ridicul care-ar fi putut fi şi al lui, spuse:

— Bietul om... ce-are aface!

www.dacoromanica.ro

Principele Vladimir, după ce lăsă receptorul, spuse că trebue să plece numai decât la club. Toţi ceilalţi se sculară să plece şi ei, şi să se prezinte Torryei ca să-şi ia ziua bună. La urmă veni şi Muştiriu. Torry însă îi refuză, gândindu-se că din pricina lui, bărbatul ei a pierdut un loc de director al unei societăţi, mâna cu un salut sumar din cap, şi-i întoarse spatele. Muştiriu atunci răspunse cu o privire de revoltă şi de ură, şi rămase o clipă cu mâna întinsă în aer, după care, greoi, cu o sforţare uriaşe, parcă, dar sigur, ca un bou când se opinteşte în brazdă, porni spre uşe. Pe drum zări, pe unul din foteluri, batista Torryei pe care o ridică, după o clipă de gândire, de unde fusese lăsată, o duse la nas, respiră adânc parfumul ei, strănută tare, îşi suflă apoi în ea nasul, şi o vârî repede în buzunar.

— Asta mirosea a mort! se gândi el eşind, cel de pe urmă, şi trăgând după sine uşa.

www.dacoromanica.ro

X.

Invitaţia, destul de discreta a lui Roman, fu primită cu bucurie şi toata lumea porni, pe jos, spre Enescu. Rotaru dete indicaţii şoferului său, la plecare, sa pornească înainte şi să aştepte la eşire, iar Roman făcu la fel cu vizitiul său. Roman vroia să prelungiască sub aceasta forma şedinţa consiliului de administraţie al tipografiei şi, între un pahar cu vin şi o fructă, prieteneşte, să pipae terenul şi să vorbească, pe cale particulară, cu întrebări şi cu pauze elocvente, de unele lucruri de care se ferise în şedinţă. Avusese la început de luptat cu sgârcenia lui uscată; se gândi însă ca interese mult mai mari cumpănesc în chip primejdios costul eventual al unei mese. Clopotaru se gândea şi el că sosise momentul să puna unele lucruri la punct. Erau surprinşi însă de faptul că Rotaru, înadins parcă, deşi ştia legaturile lui de devotament faţă de Drăgan, chemase la masă şi pe Muştiriu, pe care-l întâlnise pe drum. Roman era cu atât mai neplacut izbit de acest lucru cu cât încă unul va mânca pe socoteala lui.

Se aşezară în jurul unei mese dintr'o cabină separată şi cerură serviciile respective. Clopotaru

www.dacoromanica.ro

mâncăcios cu cea mai profundă naturaleţe, luă lista şi comandă dintr'odată câte-va din cele mai fine gustări. Rotaru, căruia mâncarea bună îi plăcea cu indiferenţă, repetă mulţumit că are cine să aleagă pentru el, comanda. Roman începu o tuse lungă şi bălăbănită, drept comandă, şi sfârşi prin a cere, pentru sine, o ţuică. Muştiriu, nepricepând numirile comenzilor, şi nici pe cele de pe listă, ceru un gogoşar iute şi o ţuică mare. Roman răsuflă, în sfârşit, ceva mai uşurat, şi exclamă:

— Bravo om! Uite cine păstrează adevărata tradiţie. D-ta eşti adevărat conservator.

Clopotaru crezu că e vorba de o glumă şi râse. Rotaru, cunoscând mai bine mintea lui Take Roman şi zgârcenia lui, îl privi cu milă şi se gândi, sa ia asupră-şi această invitaţie; sfârşi însă prin a petrece pe seama acestui lucru şi tăcu, cu gândul de a urmari mai de-aproape jocul acestei zgârcenii. Singur Muştiriu avu o mişcare de lăuntrică şi gravă revelaţie. Mintea lui se trudea de vreme îndelungată să-şi lămurească ce va să zică conservator. Citise regulat, de când se alipise acestei politici, ziarul partidului ca şi pe celelalte ziare care se ocupau de partid. Nicăeri însă nu izbutise să se dumirească mai bine. Un moment crezuse că conservator însemnează „nemţit" sau „vândut nemţilor". Îşi dete repede seama însă că se înşelase. Crezuse după aceea că conservator însemnează a fi în afacerile prinţului Vladimir,

www.dacoromanica.ro

şi în sfârşit că conservator însemnează a umbla „cu mirosuri de mort". Experienţa succesivă însă îi aducea, după fie-care iscodire a lui, şi dovada zădărniciei ei. Şi acum de-odată află că a fi conservator însemnează a mânca gogoşari şi a bea ţuică. Se uită la Clopotaru şi se uită şi la Rotaru şi-i văzu mâncând felurite lucruri care numai a gogoşari nu aduceau. Se gândi apoi la Barăgan şi la principele Vladimir şi nu-i prea văzu cu ţoiul de ţuică înainte şi cu gogoşarul în mână. Atunci conchise că şi aici trebue să fie vorba de ceva care-i scapă, şi-şi propuse să deslege firul acesta la vreme.

Roman, tot gândindu-se la cât avea de plătit, se trezi că personal nu mai avea poftă de mâncare şi, după ce bău ţuica, profită de faptul că nu mănâncă, pentru a deschide vorba de cum stau lucrurile la tipografie. Situaţia lui de prezident al consiliului devenise aproape imposibilă.

— Mai întâi, din punct de vedere al numărului acţiunilor, tipografia a fost evaluată la un preţ exorbitant. Şapte milioane de lei, dintre care numai banca are patru, însemnează cel puţin o dobândă de un milion pe an, care trebue plătită. Ziarul partidului apoi se tipăreşte tot aici, pe gratis, cea-ce reprezintă încă vre-o trei sute de mii de lei pe an. Or, tipografia nu aduce nici pe jumătate atâta venit net. Peste câte-va zile trebue să închei bilanţul şi să dau dividendele; eu însă abia dacă am în casă vre-o două sute

www.dacoromanica.ro

de mii de lei. Banca, de altă parte, m'a înştiinţat că are nevoe de bani.

Clopotaru, îşi văzu compromise jetoanele de prezenţă, şi mai ales gratificaţiile, şi holbă ochii. Muştiriu, nepriceput în rostul acestor combinaţii financiare, se gândea că a fi conservator mai însemnează până una alta necazul de-a plăti dividende; nu se dumirea însă de ce atâta bătae de cap pentru o instituţie a partidului de a plăti băncei care era, şi ea, tot a partidului. Rotaru văzu însă numai decât lovitura îndreptată cu îndemânare, a acestui avertisment, împotriva ziarului său, care trebuia să fie pus în evidenţă ca o povară insuportabilă pentru tipografie, şi se încruntă. Roman, cunoscându-i gestul acesta, îşi ţinti privirile în ochii lui, şi aşteptă, câte-va clipe, cu luare aminte. Clopotaru făcu şi el, curios prin contaminare, la fel. Rotaru, sub presiunea acestei aşteptări, fu pe punctul de a începe o şarje împotriva lui Drăgan. Se gândi însă că elocvenţa lui ar fi de prisos împotriva situaţiei cifrelor, atât de bine aşezate de Drăgan, şi spuse cu o linişte greu mânuită:

— Situaţia, aşa pusă, nu e de loc uşoară. Chestiunea însă este să vedem cum putem eşi din ea, fără să lovim nici în interesele financiare ale tipografiei şi ale băncei, şi nici în interesele politice ale partidului.

Toţi erau, firește, de această părere. Rotaru, care se înflăcăra totdeauna la auzul propriilor sale cuvinte, până la a găsi, pe această cale, idei şi soluţii, prin simpla lor forţă motrice, urmă

www.dacoromanica.ro

fără să ştie încă la ce va ajunge, dar mulţumindu-se să iscodească, cu cuvântul, faza şi cu faza gândirea:

— Eu am văzut tipografia amănunţit, şi m'am convins că are o capacitate de muncă mult mai mare de cât pare. Sunt însă o mulţime de lucruri încă nepuse în valoare şi care, firește, pot fi uşor puse la punct. Putem, de pildă, instala în sala cea goală, de sus, o vastă legătorie cu atelier special. Avem apoi o mulţime de literă uzată pe care, dacă am folosi-o ca material brut, pentru turnarea alteia noi, încă ar fi un câştig considerabil, fără să mai vorbim de faptul că, dacă în anul acesta, în chip scandalos, maşinele au stat aproape toate, apoi anul viitor nu se va întâmpla la fel. „Conservatorul“ a fost aproape singura tipăritură făcută la tipografie.

— Şi asta pe gratis! adăogă Roman, ca răzbunare pentru constatarea că maşinile au stat în chip scandalos.

Rotaru însă, care vedea că nu e momentul pentru hârţueli, şi dându-şi seama că tot ce spusese până acum nu are nici o valoare, se grăbi să rectifice, adăogând:

— Firește că nimeni nu e de vină. Majoritatea acestor maşini are nevoe, pentru a putea lucra în chip avantagios, de serioase reparaţii.

— Hm! tuşi Roman, aşa da!

Clopotaru începu să dea semne de nerăbdare

www.dacoromanica.ro

şi de vădită nemulţumire la gândul că aceste reparaţii, pe vremea aceasta de criză, ar putea să ameninţe până şi puţinul pe care în orice caz îl aştepta. Rotaru însă, care se simţea pe calea cea bună, după ce filă acest efect al primei părţi din spusele lui, ridică un pahar de pe masă, bău câte-va înghiţiturî, se lăsă pe spate, preocupat, şi urmă:

— Toată chestiunea însă se reduce la a găsi banii necesari.

— Trebue neapărat să găsim bani! adaogă înviorat Clopotaru.

— Fireşte accentuă Roman.

— Pentru aceasta, bine înţeles, nu ne putem adresa adversarilor. Noi suntem, doar, o instituţie cu pronunţat caracter de partid. Suntem însă şi o instituţie autonomă. Ne putem ori când adresa băncei noastre pentru un împrumut de punere în valoare a bogăţiilor neexploatabile încă, de circa trei milioane. Banca nu poate refuza acest lucru. Putem face faţă astfel şi cuponului, dar mai ales putem ridica tipografia la adevărata ei valoare.

Clopotaru se revărsă întreg într'o efuziune de admiraţie pentru spiritul inventiv al lui Rotaru, pe care-l şi declară, în materie de finanţe, un adevărat om de stat. Roman aprobă totul. Muştiriu privi şi el cu admiraţie. Tocmai sfârşise de mâncat un muşchi la frigare şi, odată cu cea din urmă înghiţitură, ca un ecou al unor preocupări mai

www.dacoromanica.ro

îndelungate, murmură cu dumirire, pentru sine-însuşi :

— Iată ce însemnează să fie cine-va conservator !

Clopotaru însă vru să se asigure mai bine, şi adăogă.

— Rămâne de văzut însă dacă vom putea obţine banii.

Rotaru surprinse în zbor acest moment prielnic lui şi, surâzând cu tâlc, spuse :

— Banca tocmai se află de-ocamdată încurcată cu aproape întreg numerarul lichid al ultimei emisiuni, stagnant în casă. Peste două zeci şi cinci de milioane de lei stau astfel fără să producă nimic. Or, asta însemnează o adevărată primejdie pentru o instituţie de credit. Principele Vladimir va pricepe foarte uşor acest lucru.

Fraza din urmă fu hotărâtoare. Şi Clopotaru şi Roman simţiră dintr'odată puternica presiune a acestui lucru. Drăgan nu putea cu nici un preţ rămâne cu această sumă descoperit faţă de principele Vladimir, în cazul când se atrăgea atenţia asupra acestui lucru. Rotaru, după ce desjucă astfel dintr'odată toate socotelile lui Drăgan, adăogă :

— Noi, firește, vom susţine această propunere în consiliul de administraţie al băncei şi, cum avem majoritatea, şi pe Drăgan cu noi, vom obţine foarte uşor aprobarea ei.

Rotaru înţelegea bine că era din nou stăpânul situaţiei şi că, pe lângă faptul că avea pe Drăgan în mână, prins cu propriile lui arme, şi-a asigurat

www.dacoromanica.ro

şi concursul necondiţionat a doi din prietenii lui Drăgan, şi tăcea cu satisfacţie. Roman îl privea cu o mulţumire înlăcrimat de devotată în ochi. Clopotaru ceru să se mai servească şampanie, iar Muştiriu încă un muşchi cu sânge la frigare. Rotaru însă, care vroia ca victoria să-i fie pe cât mai deplină, se gândi şi la un efect mai teatral, şi adăogă:

— Fireşte însă că, încă odată, se pune problema intensificăreî producţiei. Maşinile trebuesc folosite necontenit. In această privinţă trebue să ne gândim serios şi la înfiinţarea de noi publicaţii. Lucrătorii noştri, în definitiv, pierd, din lipsă de lucru regulat, ceasuri întregi în fie-care zi. Dacă am putea folosi într'un fel acest timp, am avea un întreg material de zeţărie care ne-ar reveni gratis.

Clopotaru, care nici odată nu văzuse o tipografie, nu pricepea mai nimic. Roman privi întrebător. Rotaru urmă cu explicaţiile:

— Este, deci, locul să înfiinţăm o bibliotecă şi o editură conservatoare. Ea ne va ajuta şi la folosirea viitoarei noastre săli de legătură.

Ochii lui Roman sticliră dintr'odată la auzul acestor propuneri, şi o fericire caldă îi şi trecu, ca un vin tare, prin vine. Gândul că va putea să-şi descarce cufărul de manuscrise pe care-l oferea, de ani de zile zadarnic pe la toţi editorii, îi puse un soi de moleşeală duioasă în inimă, şi-l făcu să-şi jure, uitându-se încă odată în treacăt la cât semâncase, că totuşi, până la urmă, făcea să plătească.

www.dacoromanica.ro

el masa. Rotaru, firește, fu satisfăcut de a vedea izbânda acestui efect urmărit și, asigurându-se că pentru o bună bucată de vreme Roman a fost câștigat sieși se întoarse vesel, că schimbă șirul preocupărilor de până acum, spre Muștiriu, și-i spuse:

— Ei, ai mâncat bine?

— Foarte bine! Să mai vină un mușchi! adăogă apoi, ca concluzie, adresându-se chelnărului.

— Cu sânge și la frigare, îi luă Rotaru vorba din gură, cu o exuberanță caricaturală.

— Tocmai așa! Mulțumesc, spuse Muștiriu, luând cuvintele lui Rotaru drept o dovadă de atenție.

— Roman însă, care la început se felicitase pentru meniul lui Muștiriu, văzând că amenință să consume, în mușchiuri la frigare, cât și ceilalți, spuse repede:

— Faci rău că mănânci atâta. Carnea e foarte grea seara.

— Eu sunt deprins! răspunse Muștiriu cu simplicitate.

Reținu însă și această observație ca fiind, poate, și ea conservatoare, și rămânând să o controleze. Roman uită în sfârșit și acest lucru și, preocupat de chestiunea tipografiei, scoase din buzunar un creion și hârtie, și începu să facă mai multe socoteli, după care luă meticulos cuvântul:

— Sunteți convinși că am putea obține un împrumut cu termen mai lung?

www.dacoromanica.ro

— Trebue să-l obţinem, dacă e necesar! răspunse hotărît Clopotaru.

— Mai încape vorbă? adăogă sigur de situaţie Rotaru.

— Atunci, reluă Take Roman, totul se aranjează.

— Atunci e bine! oftă Muştiriu care se gândea la afacerea cu otomobilele, de sub direcţia sa. De aceia suntem doar cu toţi conservatori.

— D-ta o să ajungi departe! îi spuse Rotaru privindu-l cu o ironică curiozitate.

Roman se încruntă că fusese întrerupt, şi urmă:

— Din acest împrumut vom plăti mai întâi cuponul de un milion, Un alt milion îl vom depune pentru asigurarea cuponului viitor. Cinci sute de mii de lei vom distribui consiliului de administraţie.

Cuvintele din urmă au fost acoperite de aprobarea gravă şi convinsă a lui Clopotaru, şi a lui Muştiriu, care, deşi nu avea nici o legătură cu tipografia, vedea în ele un simbol îmbucurător al ideei conservatoare. Singur Rotaru prevăzând acest lucru, ascultase cu nepăsare; mintea lui urmărea mai cu încordare soarta celui lalt milion care urma să fie depus şi, apoi, şi a restului banilor. Roman urmă:

— Şi mai rămân, cu ce am în casă, încă un milion două sute de mii de lei disponibili. Cred că, ţinându-se seamă de uriaşele cheltueli avuteca preşedinte al consiliului şi ca director de fapt.

www.dacoromanica.ro

al întreprinderei, pot lua două sute de mii de lei personal. Restul va trece la mărirea fondului comercial cu înfiinţarea nouei case de editură a partidului.

— Pungaşul dracului! se gândi Rotaru, editura tot el o s'o mănânce.

Işi dete seama însă că-şi va lua la vreme compensaţia cuvenită, din milionul depus, şi tăcu.

Clopotaru, după ce ascultă şi aprobă totul, se crezu dator să ceară, în sfârşit, oare-care lămuriri asupra ce însemnează o tipografie, scuzându-şi această ignoranţă cu faptul că nu avusese încă prilejul să vadă vre-una. Rotaru, obosit de conversaţia de până acum, fu apucat de o subită poftă de a glumi. Se ridică de pe scaun pentru a se întinde pe o dormeză şi, începând să râdă, se adresă lui Clopotaru:

— Ca să afli acum ce este o tipografie e greu. Ştii însă ce se poate numi un consiliu de administraţie?

— Spune, zise Roman.

— Am citit această definiţie într'o lucrare recentă. Un consiliu de administraţie este adunarea într'un acelaşi local a oamenilor care sosesc un ceas mai târziu cu aceia care sosesc un ceas mai de vreme. Şi unii şi alţii se întâlnesc, de obicei, pe scară. Sunt totuşi şi membri care sosesc la ora fixată şi care nu pleacă de cât atunci când ordinea de zi a fost epuizată. Sunt aceia care ar face mai bine să nu vină de loc.

www.dacoromanica.ro

Clopotaru răspunse cu un hohot gras de râs. Muştiriu cu unul mai discret, din spirit „de condescendenţă.

Roman era acum ocupat cu o chestiune de ordin privat şi nu luă aminte la cele vorbite. Era un lucru care-l preocupa de câte-va luni în şir. Moştenise, cu vre-o zece ani în urmă, un cal şi un cupeu de la un unchiu al său şi, spre marea lui bucurie şi uimire, şi unul şi altul persistau încă în a mai exista. Ambii însă aveau nevoe de mari şi fundamentale cruţări. Roman înţelegea acest lucru şi, sub cuvânt că nu poate îndura zdruncinătura, nu mai umbla pe străzile capitalei decât la pas, în cupeu. De vre-o trei luni însă i se furase, sau se perduse, biciul, iar vizitiul de oparte, şi nevoia estetică a întregirei echipagiului, de altă parte, îi tot aminteau de nevoia cumpărărei unui bici nou.

Aici era acum întregul său gând. Un bici înseamnă însă, nu numai o cheltuială zadarnică dar şi, de data asta, poate chiar şi primejdioasă. Vizitiul ar putea fi apucat vre-odată de gustul de a-l folosi, şi atunci ar deveni o adevărată ameninţare şi pentru cal şi pentru cupeu, care şi-ar risca, împreună, sfârşitul sub presiunea grabei. Se hotărî însă, cu prilejul lămurirei situaţiei de la tipografie, să cumpere şi biciul. Chestiunea raporturilor dintre cal şi cupeu, de oparte, şi vizitiu şi bici de alta, sfârşi prin a o rezolva cu hotărîrea de a cumpăra un bici uriaş, de-o lun-

www.dacoromanica.ro

gime exagerată cum aveau pe vremuri surugiii când conduceau şase cai. In acest chip nu va putea fi folosit împotriva unicului cal care trăgea cupeul parcă dintre roţi. O rezolvase însă cu cheltuiala în plus a acestei zadarnice lungimi, şi lucrul i se păru demn de câte-va reflexii pesimiste asupra vieţei, şi murmură:

— Dacă nu ar fi şi biciul ăsta, lucrurile tot ar mai merge.

Rotaru ciuli urechile şi adăogă:

— Dar ce ţi-e omule?

Roman ridică din umeri şi răspunse:

— Ei asta e! ce te privesc pe tine socotelile mele?

Muştiriu, ocupat cu înghiţirea celor de pe urmă resturi rămase pe masă, nici nu vedea nici nu asculta nimic. Fălcile lui mestecau cu puterea a două gigantice pietre de moară, rând pe rând, şi la voia întâmplărei, acum, ceeace rămăsese din „hors d'oevres"-urile servite, şi-şi spunea în sine că toate aceste bunătăţi nu au de cât cusurul de-a avea nişte nume din care el nu pricepea nimic şi că, deci, nu se putea înfrupta şi singur din ele.

Clopotaru, a cărui bucurie de-aşi vedea împlinite nădejdile lui pentru o bună gratificaţie, se traducea într'o poftă nebună de a cheltui, găsind că şederea între Roman şi Muştiriu se prelungeşte prea mult şi că ar fi momentul unei escapade mai suculente, se grăbi să ceară el plata. Roman

www.dacoromanica.ro

tresări de bucurie la auzul acestei eşiri. Ar fi vroit parcă să joace. Gura i se umplu atunci, dintr'o dată, de salivă, şi o poftă neaşteptată de mâncare i se cuibări năpraznic în stomac, pentru a-i aminti că nu mâncase nimic. Aşteptă, totuşi, ca Clopotaru să înceapă achitarea notei şi, după aceea, cu un aer de indiferenţă, aşa, parcă, în treacăt, spuse chelnărului:

— Mai trece te rog la notă şi o porţie de icre negre, pe care să mi-o aduci acum.

Rotaru se întoarse spre Muştiriu ca să-şi ascundă ochii schînteietori de râs şi spuse, căutând să găsească imediat şi cu ori-ce preţ, o diversiune:

— Ei, te-ai lămurit acum ce însemnează conservator?

Muştiriu ridică nasul dintr'o farfurie cu felurite şi complicate gelatine, şi răspunse cu gura plină:

— Păcat că buneţurile astea nu se zic şi pe româneşte. Un creştin adevărat nici nu ştie cum să le ceară, când îi cere şi lui inima să guste din ele.

Rotaru avu un moment de tremur ciudat. Se frecă la ochi cu un soi de dorinţă de a se regăsi pe sine, dintre aceşti oameni lângă care se afla şi, întorcându-se spre Roman, cu gândul la cele murmurate mai adineauri, îi spuse:

— Şi Isus Cristos a trebuit să pună, măcar odată în vieaţa lui, mâna pe bici.

Roman îşi închipui de-abinelea că are afacu cu un nebun, şi lăsă să-i scape din mână

www.dacoromanica.ro

linguriţa cu icre moi. Era surprins de coîncidenţa cu preocupările lui de adineauri, dar şi mai ales de impresia că în dosul acesta fraze căzute ca un bolid se trudeşte o aluzie veninoasă la adresa cuiva. Se întrebă însă spre cine se va fi îndreptând; negăsind în acel moment nici un răspuns ca lumea, se mulţumi să adaoge sec:

— Pentrucă erau farisei în templu.

Clopotaru, care din toată această istorie nu mai ţinea minte decât legătura curentă a cuvântului fariseu cu acea de cărturar, plictisit de a vedea ceva tulbure în atmosferă, şi crezând că face o glumă, adăogă:

— Bine că nu erau cărturari, mon cher!

Muştiriu izbucni, la auzul acestui cuvânt, într'un hohot stâncos de râs. In mintea lui se făcu dintr'odată un soi de lumină ciudată, prin noutatea ei, şi parcă întreg organizmul i se desfăcu într'o înflorire de nebănuită satisfacţie. Vechea lui preocupare, de a şti ce însemnează conservatôr, de data aceasta, puse prima piatră de temelie la răspunsul aşteptat. Ceva lăuntric şi sigur îi dedea de ştire că se află pe calea cea adevărată.

— Bine că nu erau cărturari! repetă el cu o exclamaţie de organică satisfacţie. Haz avuseşi cucoane! Om popular, domnule. Asta însemnează a fi conservator! adăogă apoi între două sughiţuri de fericită digestie, urmând să râdă.

Clopotaru, Rotaru şi Roman uitară de tot în faţa acestei manifestaţii fără pereche, în absur-

www.dacoromanica.ro

ditatea ei masivă, şi făcură cu toţi un cor de râs în jurul lui Muştiriu care căpătase, astfel, aspectul unui dirijor de orhestră în mijlocul lor. Accesul acesta de epilepsie hilariantă nu se potoli de cât târziu, când oboseala muşchilor feţei sleì obrazurile într'o crispare nervoasă şi uscată. Roman profită de ultimele clipe ale şederei, pentru a mânca şi restul icrelor negre, şi a bea vre-o două pahare cu şampanie.

La eşire fie-care se sui în câte o maşină.

Roman îşi chemă cupeul şi, după ce dete ordin vizitiului, un copil îmbrăcat cu o livrea excepţional de mare, să mâne numai la pas sub cuvânt că a mâncat prea mult, şi zdruncinătura i-ar face rău, adoagă că a doua zi va cumpăra şi biciul cerut.

www.dacoromanica.ro

XI.

Băragan se lăsă târât de insistenţele puse pe lângă el şi, obosit, eşi din casă şi porni pe jos, spre bancă. Plecă însă cu îndoita hotărâre de a nu se amesteca în nimic şi de a trece pentru cea din urmă oară pe acolo. Erau orele zece. Primele raze de soare mai călduţ de primăvară se strecurau printre ramurile încă goale ale copacilor plini de ciripitul vesel al vrăbiilor. O lume leneşe şi totuşi grăbită, începea să mişune pe străzi. Băragan trecea prin ea cu siguranţa unei eleganţe şi a unei graţii fară greş, se oprea, parcă ar fi vrut să întârzie cât mai mult, prin vitrinele pline de trufandalele celor mai timpurii produse, şi gusta, cu o voluptate rară, bucuria de a se vedea, simplu cetăţean pe uliţa, cunoscut, recunoscut şi privit cu afecţiunea caldă a familiarităţei anonime şi colective, de către massa tuturor trecătorilor.

Călătorii, chiar ceice nu-l cunoşteau, simţeau în el prezenta unui personagiu de seama, a unui exemplar preţios, şi-i liberau din instinct drumul. Fiinţa lui revărsa o fascinaţie limpede, un soi de

www.dacoromanica.ro

respect pătrunzător, pe care nu îl are decât numai preotul, chiar dacă nu este şi un credincios, după o îndelungată practică a sutanei şi a căldelniţei, asupra celorlalţi. Fie-care trecător simţia nevoia să întoarcă după el capul pentru a-i şopti numele dacă îl cunoştea, sau pentru a se întreba cine este. Femeile, şi ele, făceau la fel. Privirile lor însă, erau, în faţa lui, umezite, parcă, de voluptate. In timp ce trupul li se cabra din instinct în arcuri de cât mai mlădioase linii, buzele aspirau, odată cu primăvara, şi plăcerea acestei întâlniri. Bărăgan izbutise, după o vieaţă întreagă de luptă cu nevoia de desăvârşire de sine, pentru a putea lua fără împotrivire locul la care râvnise în luptele politice, să-şi realizeze toate visele. Graţie, elasticitate de minte, capacitate intelectuală, sănătate de fier, au fost câştigate una după alta, potrivit nevoilor treptate de ascensiune, printr'o îndârjită şi feroce gimnastică fizică, morală şi intelectuală. Rădăcinile instinctelor născute fuseseră înăbuşite, altoite sau zmulse, după nevoe şi după puterea lor de rezistenţă, şi înlocuite cu altele de o cât mai aleasă extracţie. Apucăturile fiziologice iniţiale au făcut loc unei aristocraţii din cele mai fireşti a mişcărei. Linia trupului chiar, a fost parcă, până la urmă, corectată cu o şerpuire graţioasă de mişcări a căror mlădiere felină nu strica nimic din bărbăţia lor necesară.

www.dacoromanica.ro

Bărăgan aluneca, astfel, prin mulţime, muzical, fără sonoritate, şi preciz fără luare aminte, spre bancă. La intrare fu întâmpinat de Drăgan, care-l aştepta jos, şi care se repezi să-i strângă mâna cu un gest echivalent dorinţei de a i-o săruta, şi condus până în sala cea mare rezervată adunărilor generale. Intrarea lui fu primită cu aclamaţiile îndelungate ale câtor-va sute de oameni, înghesuiţi ca peştii săraţi în butoi. Bărăgan mulţumi zâmbitor şi vru să ia loc pe un scaun în public. Clopotaru însă se repezi spre el şi-l aduse în faţa unei mese mari, la care se afla întregul consiliu.

Principele Vladimir, în sfârşit, se ridică şi rosti în calitate de preşedinte al consiliului de administraţie, la adresa acţionarilor, depunătorilor, membrilor consiliului şi, mai ales, directorului băncei, în aplauzele furtunoase ale celor de faţă, câte-va cuvinte de mulţumire. Dete apoi cuvântul lui Drăgan pentru citirea situaţiei generale.

Drăgan se ridică grav în picioare şi începu expunerea. In cursul acestui an capitalul se îmbătrise prin emisiuni de noi acţiuni. Operaţiile realizate au fost, deşi nu au putut atinge toate nădejdile, destul de fericite pentru a fi adus un câştig de vre-o zece milioane asupra deosebitelor imobile cumpărate, care se vor trece la fondul de rezervă. In aceste împrejurări capitalul plus fondul de rezervă vor face un total de nouă-zeci milioane, aflaţi astă-zi în întregime în deosebite

www.dacoromanica.ro

imobile. De altă parte banca mai dispune de un fond lichid de vre-o două-zeci şi cinci de milioane, din care îşi rezervă vre-o cinci milioane pentru necesităţile imediate de rulment, iar restul de două-zeci de milioane se distribue acţionarilor, reprezintând o dobândă de două-zeci şi cinci la sută.

Tot acest expozeu fusese acoperit cu dese întreruperi de aplauze furtunoase. Ele plecau, de obicei, cam din aceleaşi locuri şi acopereau, în deobşte, faptele concrete, pentru a se linişti regulat la concluzii. Acţionarii aflară astfel că au să primească două-zeci şi cinci la sută dobândă, şi aceasta le spori entuziasmul.

Bilanţul fusese opera savantă a mai multor zile de străduinţă depusă de Drăgan. Din el nu lipsea, firește, nici concursul lui Rotaru, Clopotaru şi Roman, care, obţinând împrumutul solicitat pentru tipografie, găsiră de cuviinţă să trimită entuziaste rapoarte asupra situaţiei de acolo, şi deci asupra bunului plasament al acestei sume. Până şi Muştiriu, ca director al nouăi societăţi de tracţiune „Zborul" fusese pus la contribuţie, în schimbul cumpărarei pe un preţ excepţional al unui otomobil al său, cu o generoasă supra-evaluare a materialului întreprinderei.

Restul de două-zeci de milioane din vărsămintele ultimei emisiuni, rămas neîntrebuinţat de bancă, din lipsă de operaţii financiare se întorcea, astfel, în schimbul plus-valutei imobilelor cumpărate, din

www.dacoromanica.ro

nou în mâna acţionarilor, şi a deponenţilor, cu titlul de dobândă la capitalul depus.

Lucrurile acestea, firește, au fost înfăţişate sub o altă faţa, iar ascultătorii, neînţelegând manevra expunerii, aprobară. Drăgan primea, astfel, în aplauzele frenetice şi unanime ale asistenţei, odată cu descarcarea de gestiunea precedenta, şi felicitările celor interesaţi. Principele Vladimir ridica spre el priviri înlăcrimate de fericire şi, în numele consiliului de administraţie ca şi al acţionarilor, din care el singur făcea mai mult ca toţi cei lalţi la olalta, mulţumi lui Dragan pentru devotamentul şi priceperea cu care condusese interesele bancei şi secundase, prin aceasta, şi acţiunea politică a partidului.

Bărăgan, care nu ascultase nimic din cele spuse mai nainte, prinzând ultimele cuvinte, se mulţumi să tuşească uşor, în sec, de vre-o două ori. Clopotaru, luând acest lucru drept o aprobare, făcu, deşi mai tare cu mult, acelaşi gest şi se ridică pentru a se apropia de Muştiriu, căruia îi spuse ceva. Acesta aproape imediat, izbucni într'un răcnet convins şi cald de aclamare:

— Traiască Conu Barăgan, şeful nostru, al tutulor, conservator de baştină, şi prinţul Vladimir, omul cu inima de aur, a partidului, şi d-l Drăgan — tatăl nostru! strigă el!

Incepu apoi să aplaude cu turbare. Lumea făcu la fel. Clopotaru se întoarse pentru a-şi lua locul. Muştiriu, aproape în aceeaşi clipă, se opri

www.dacoromanica.ro

pe loc şi-şi umflă nările în sus. O unda de parfum îl izbi dinspre Clopotaru. Muştiriu fu iarăşi adus la vechea lui obsesie olfactivă, şi se gândi:

— Ce dracu tot miroase pe aici a mort? Şi asta când ţi-e lumea mai dragă!

Se gândi apoi cu ciudă că totuşi acest miros îi e, mai dinainte, familiar, că i-a intrat când-va în nări, ca i-a trecut în creer, şi ca nu izbuteşte sa-şi dea seama de acest lucru. Nici într'un caz însă nu îndrăznea să gasească adevăratul izvor al acestei obsesii. Bărăgan întrebă pe Clopotaru pentru ce dezlanţuise ultima exibiţie. Abia atunci Clopotaru, furat câte-va clipe de bucuria unor grase, nu numai dobânzi, dar mai ales jetoane de prezenţa şi gratificaţii, îşi dete seama ca făcuse o greşeală şi, încurcat, neştiind ce să răspundă, spuse cu simplicitatea unei mărturisiri:

— Drăgan e cu toate astea! Vroia să dea o cât mai mare importanţă politică acestei zile, şi a organizat, cu prilejul acesta, şi o manifestaţie.

— Aşa?... Atunci e altceva!... zise Baragan pe un ton tăios ca un început subţire de crivaţ.

Clopotaru, văzând în aceasta o aprobare a şefului său, accentuă afirmaţia cu câte-va detalii pe care Bărăgan, spunând că e obosit şi ridicându-se ca să plece, nu le mai ascultă. Salută afabil şi totuşi în treacăt, pe fie care membru din consiliu, şi adunarea apoi, şi eşi urmat de aplauzele unanime, din sala de adunare.

Simţea, pe urma acestei şedinţe, un gol încă

www.dacoromanica.ro

necunoscut în suflet. Avea impresia că a mers, a mers vreme îndelungată, prin tufişuri, pe jos, grăbit, urmărit, ca în vis, de un duşman necunoscut, şi că, acum, la deşteptare, obosit şi în neputinţă de a mai umbla, se simţea, parcă, de prisos în lume. Căutase, în toată această mulţime, zadarnic o cunoştinţă vechie, un prieten efectiv, pe cine-va cu care, în sfârşit, să se înţeleagă, şi nu găsise de cât, sau numai indivizi interesaţi, fără să fie măcar şi interesanţi, de situaţia imediată a intereselor lor materiale, sau oameni a căror bună-credinţă naivă era cu mult mai prejos de puterile lui de a se îndoioşa. Lipseau, în schimb, cu o dureroasă pentru el evidenţă, întreagă acea lume pe care visase mai nainte să o cucereasca, să o stăpânească, să o frământe, şi pentru al cărei sufragiu luptase de cele mai multe ori nu atât împotriva ei cât împotriva propriei sale alcătuiri. Oamenii aceştia se afundaseră dintr'odată în faţa violenţei unor zdrobitoare imprejurări politice şi, făcând vid în jurul său, îl lăsaseră pradă celor dintâi grăbiţi să ocupe locurile virane din partid. Mediul acesta, firește, îi era străin. Incercarea de a se familiariza lui, îi făcea impresia ciudată şi paradoxală de a reveni zi cu zi asupra lui însuşi, a omului de azi, pentru a-şi anexa iarăşi, treptat, o serie de apucături, gânduri şi sentimente la a căror înlăturare lucrase întreaga lui vieaţă de până atunci. Găsea că e o imposibilitate, nu numai morală dar şi materială, pe care

www.dacoromanica.ro

o traduse plastic printr'un surâs de largă compasiune:

— In definitiv e de prisos să ceri omului să-şi reia coada lui, pierdută cu zeci de mii de ani înainte, de maimuţă, se gândi el. Cine o mai păstrează încă, să şi-o poarte sănătos. Il priveşte.

Şi se vârî într'un grup compact de oameni ca într'o bae uriaşe de uitare.

Drăgan care-l conduse până la eşirea în stradă a băncei, se înapoe în sala de şedinţe, şi chemă la el pe Boboc. Era fericit. Figura îi plutea într'un fel de extaz care se materializase în jurul obrajilor îmbujoraţi, ca un strat uşor de unt topit. Privirile îi râdeau nu atât în ochi cât în lungul nasului, la vale, pentru a-şi plăti astfel contenenţa unei greu mânuite discreţiuni, iar buzele încercau o crispată, pe dinăuntru, subţiere. Boboc se apropie respectuos şi familiar în acelaşi timp:

— Ei ce zici? întrebă nerăbdător Drăgan.

— Foarte frumos! sublim! exclamă Boboc.

— Să ai grije să dai la gazetă tot. Să nu prea vorbeşti însă de expunerea mea, căci asta e şi o chestie de specialitate şi una, mai ales, de partid. Nu e bine să ştie toată lumea ce facem noi. Să nu uiţi să spui că a luat parte şi şeful la întrunire, şi că raportul meu a fost primit cu ovaţii. De principele Vladimir apoi trebue să scrie mai mult, şi ştiu, colea, să simtă omul, când o citi, că e vorba de un fruntaş al vieţei politice şi financiare.

www.dacoromanica.ro

Boboc, în tot acest timp, căuta prin toate buzunarele şi scotea de pretutindeni teancuri întregi de hârtie îngălbenită pe care însemna cu grabă cele auzite. Când sfârşi de scris, adăogă, vârându-şi hârtiile în buzunar :

— Hârtie de asta câtă vrei. De cealaltă nu se prea vede la noi, gazetarii!

Drăgan surâse cu înţelegere şi vârî mâna în buzunarul hainei, de unde scoase un portofel. Boboc se înălţă întreg în capul oaselor şi, ca un câine de vânătoare când pontează, se opri, aproape fără să mai respire, cu privirile ţintă spre portofel. Dragan rămase o clipă cu el afară, apoi, liniştit, puindu-l la loc, întrebă :

— Dragă Sică, pe cine cunoşti tu bine de pe la alte gazete?

— Pe toată lumea! exclamă Sică gata, sub fascinaţia portofelului arătat în treacăt, să susţină că cunoaşte personal pe însăşi sfântul Vasile, patronul numelui său.

Privirile lui însă urmăriră, în timp ce pronunţă aceste cuvinte cu un aer de jurământ, dispariţia portofelului, şi se întunecară. Drăgan care avea, nu numai intuiţia, dar şi experienţa acestor jocuri, scoase din nou portofelul şi, luând din el o hârtie de o mie de lei, o strecura discret în mâna lui Sică, adăogând :

— Dacă mai trebue ceva îmi spui tu. Ai grije însă şi de celelalte ziare. Spune tu băeţilor că

www.dacoromanica.ro

eu înţeleg să mă port bine cu ei. Ştiu ei ce înseamnă asta!

Boboc, care avea entuziasmul sincer al situaţiilor limpezi, luă hârtia şi, ca şi cum ar fi vroit să-şi dovedească prin aceasta ataşamentul faţă de interlocutorul său, o desfăcu întreagă, cu o impudoare de căţea recunoscătoare câinelui împreunat cu ea, o întinse pe cele două aripi ale portofelului său scos pentru circumstanţă, şi după ce o vârî cu grije înăuntru, se întoarse spre lumea din sală şi strigă tare:

— Trăiască domnul Drăgan!

Majoritatea celor de faţă repetă acest strigăt cu entuziasmul dovezei văzute a generozităţei. Drăgan însă simţi ceva ciudat în atitudinea prinţului Vladimir care urmărise toată această manevră. Mintea lui fu o clipă tulburată de putinţa unei schimbări supărătoare şi, furios pe Boboc, dar amintindu-şi cu luciditatea instinctelor înăscute, de similare oficii făcute în trecut, şi de el, uitându-şi situaţia prezentă tocmai din dorinţa de a nu şi-o ştirbi, cu o pornire organică de revenire la sine, ridicându-se cât mai întins în capul oaselor, strigă:

— Trăiască principele Vladimir! Tatăl partidului conservator!

Asistenţa izbucni într'un nou şi cu atât mai entuziast val de aplauze cu cât numai la gestul acesta nu se putuse aştepta. Numele principelui Vladimir se amestecă, în uralele celor de faţă,

www.dacoromanica.ro

cu al lui Drăgan, şi amândouă, într'o învălmăşeală sonoră, se amestecau când cu al băncii când cu al partidului conservator. Principele Vladimir se simţi dator să se ridice şi să mulţumească, în numele partidului, pentru această manifestaţie de credinţă şi de dragoste faţă de marea idee conservatoare. Cuvintele lui vroiau să fie cumpănite şi calme ; erau însă gâtuite de o emoţie neaşteptată. Pentru prima dată simţea ceva din sacerdoţiul de a fi şef. Privirile lui se întoarseră spre Drăgan, care, singurul, îi vorbise de acest lucru cu o rară şi subtilă putere de insinuare, şi în timp ce simţea un soi de remuşcare pentru aceste sentimente, şi acest fel de lăuntrică reacredinţă, mustrându-se de a păcătui cu gândul împotriva încrederei lui Bărăgan, surâse cu mulţumire lui Drăgan care luase, în clipa aceia, aspectul insidios şi dulce al păcatului. Starea aceasta de spirit a celui mai puternic acţionar se comunică tutulor asistenţilor, care pluteau într'un soi de delir hipnotic. Pentru cei mai mulţi trecuse drept o mărturisire de adâncă solidaritate a fabuloasei lui averi cu averea lor, pe baza comunităţei de idei politice dintre ei ; cu această credinţă în suflet, erau, cu toţii, gata să-şi dea şi vieaţa pentru ideia conservatoare. Boboc, urcat pe un scaun, în mijlocul sălei, răguşit, asudat, ştergându-şi mereu fruntea cu o batistă, vocifera ca şeful atot-puternic al unui trib de sălbateci, în timpul unei bătălii hotărîtoare. Cuvintele i se-

www.dacoromanica.ro

rostogoleau în gâtlej cu puterea sunetelor primitive ale exclamaţiilor elementare. Noţiunile şlefuite cu care timpul le brumase, pentru a le da puterea înlănţuirilor armonioase şi logice, pentru a le nuanţa, pentru a le mlădia, după norme gramaticale sau sintactice, necesare graiului omenesc, dispăruseră, cum dispar cele şapte culori ale curcubeului pe un ecran învârtit repede, în culoarea albă, într'o gigantică şi îndelungată sforţare pulmonară. Orhestra astfel condusă, acoperea cu furie fie-care cuvânt al prinţului Vladimir care, prins în vârtejul acestei demonice turburări, fără să-şi mai dea seamă de ce spune, mărginindu-se doar la sforţarea de a se face auzit, mai întâiu, şi apoi de a se auzi pe sine, vorbea necontenit cu o velocitate şi cu o patimă demnă de cea mai dureroasă caricatură a elocvenţei.

Muştiriu, nemulţumit de această schimbare a programului, sfârşi prin a-şi da seamă, cel dintâi, şi singur, de ridicolul tragic al acestei situaţii şi, cu o hotărâre de fier, se ridică de pe scaun, se îndreptă repede spre Boboc, îl luă în braţe de pe scaunul pe care se urcase şi, caşi cum l'ar fi înfipt cu picioarele în podele, îi spuse cu naivitate:

— Potoleşte-te omule! Nu vezi ce faci?

Boboc privi aiurit. Muştiriu adăogă:

— Asta nu e demn de partidul conservator! apăsă el cu convingere.

Lumea se întoarse într'acolo cu privirile, şi o tăcere spăimântată se lăsă dintr'odată asupra tu-

www.dacoromanica.ro

tulor. Principele Vladimir se trezi în picioare, cu un cuvânt rupt dela jumătate pe limbă, despărţit parcă de toţi, dar mai ales de sine, în mijlocul acestei mulţimi buimăcite. Se gândi să se aşeze jos, dar rămase totuşi, în picioare, ca suspendat în aer. Mintea îi căuta cu frenetică deznădejde punctul acela de reazim în spaţiu, al lui Arhimede, şi nu-l găsea nică-eri. O stare de spirit indobitocitoare îi cuprinse toate membrele, şi-l înmuè întreg, ca o toropeală. Avea intuiţia ridicului pe care îl străbătuse, şi-l durea cu atât mai mult cu cât nu-i putuse rezista nici măcar o clipă. Din primul moment fu prins în vârtejul psicozei din sală şi dus până în fundul ei. Ar fi vroit, parcă, să urle de ciudă; se abţinu însă cât putu, şi strânse cu tărie pleoapele. In fundul ochilor găsi atunci, icoana rece, cumpănită, surâzatoare şi ironică a lui Bărăgan. Şedea pe soclul de marmură al unei inteligenţe imperturbabile, şi cântărea cu tirizii de aur, în cumpăna unei îngheţate indiferenţe, o lume agitată şi mică, la picioarele sale. Şi i se păru prinţului Vladimir că abia acum cunoştea întâia oară pe Bărăgan. Voinţa lui nu ar fi putut nici odată să fie, în aşa hal, scoasă din alcătuirea ei proprie, schimbată pe o alta străină, şi aşa, fără să ştie cum, într'o singură clipă, pusă în situaţia de a se ruşina de sine. Această vedenie îl redete numai decât sieşi şi, ca sub imboldul magic al unei amulete bine-făcatoare, principele Vladimir, revenit deplin şi si-

www.dacoromanica.ro

gur, la adevărata sa fire, ca o nevoe în acela timp şi de penitenţă, adăogă:

— Domnilor! am uitat în această manifestaţie tocmai pe omul care, cu mai multă nobleţe, cu mai adâncă demnitate, cu o stăruinţă şi cu o abnegaţie emoţionantă, ne reprezintă pe noi toţi, jertfindu-se pe sine acestui ideal, pe Toma Bărăgan. Să trăiască!

De data aceasta cuvintele prinţului avură un sunet de metal preţios. Simplicitatea lor gravă se răsfrânse asupra celor de faţă, într'o calmă şi aproape religioasă ridicare în picioare şi aclamare. Prinţul Vladimir, care simţea adânc nevoia de a se purifica, oarecum, de ridicul de adineauri, se duse drept la Muştiriu şi îi strânse cu o adevărată căldură mâna, mulţumindu-i de-a fi intervenit la vreme în această manifestaţie.

Muştiriu însă era vădit nemulţumit de cele petrecute. El era omul disciplinei, şi ori-ce situaţie, odată fixata, o lua în serios şi ţinea să o îndeplinească punct cu punct în numele ideei conservatoare. Pentru asta nu cruţa nimic, şi nici chiar pe sine. Vieaţa, pentru el, era un soi de plăcintă cu foi multe, adăogate una peste alta; cea de pe urmă însă ştergea regulat rostul tutulor celor precedente, devenind scopul lor final. Felul acesta de a înţelege totul cu seriozitate, după o intuiţie a planurilor succesive, determinase la el un soi de încăpăţânare în nevoile momentului, care trebuie câştigat totdeauna şi cu orice preţ. Mulţumi

www.dacoromanica.ro

şi el prinţului Vladimir pentru cinstea ce-i făcuse şi, după ce-şi arată tot devotamentul faţă de această încredere, amintindu-şi cu legături confuze de felul cum plecase Bărăgan, adăogă:

— Mai bine că nu a fost de faţă şi şeful!

Principele Vladimir, firește, fu cu toată inima de această părere. Privi însă cu oare-care curiozitate această intuiţie a interlocutorului său, şi păru surprins de ea. Muştiriu însă, care începea să vadă în Bărăgan supremul ideal conservator, omul care ştie să nu cruţe nimic pentru atingerea unui scop, şi organizarea desăvârşită şi superioară a tutulor circumstanţelor izolate, în mijlocul continuităţei vieţei, între un ieri inexestent şi un mâine hipotetic, ca o floare rară pe o insulă de ghiaţă a necontenitei zile de azi, se mulţumi, drept ori-ce răspuns, să ofteze. Era în gestul lui ceva din ataşamentul rănit al unui câine ciobănesc. Principele Vladimir, pentru a doua oară mişcat de ţinuta lui credincioasă, îi mai strânse odată mâna şi, întorcându-se, se îndreptă spre Rotaru şi Roman. Drăgan se apropie numai decât de ei, şi dete câte-va explicaţii:

— Am fost, fără să vreau, prins în vârtejul entuziasmului general. Era atât de multă inimă în sală în cât nu am putut rezista.

Principele Vladimir aprobă cu melancolie. Drăgan însă lovise drept şi, prin aceasta, dezarmase pe prinţul Vladimir care, având întâi să se scuze pe sine de un acelaş păcat, era bucuros să nu

www.dacoromanica.ro

se ştie singur într'o situaţie atât de unică. Rotaru era însă de-adreptul buimăcit. Se uita cu o privire ostil de îngheţată, trântit, cu braţele planturos încrucişate pe piept, în fundul moale al fotelului de piele, şi se încăpăţâna să tacă, nemişcat şi sombru, cu o vadita silă. Mintea lui începea să-şi pună problema nevoei de a se schimba centrul de gravitate al partidului, cu preţul prăfuirei lui, în caz contrariu, şi vedea, totuşi, cu groază că, de-ocamdată, nu se poate deplasa nimic din actuala lui alcătuire. Pe masură ce trecea vremea, cimentul dăunător al acestei configuraţii se întarea tot mai mult, prindea în revărsările lui orice încercare nouă, şi dacă nu izbutea să şi-o anexeze, în inextricabila alcătuire de sârma ghimpată a iţelor ţesute, apoi o înlatura cu o drăcească putere. Nimeni şi nimic nu mai putea să reziste situaţiei de faţă, începută sub presiunea unor împrejurări potrivnice cu intenţia de a fi schimbată, în bine la primul prilej prielnic, pentru a sfârşi prin a deveni dominanta şi definitivă. Banca, cu lumea din jurul ei, se substituise treptat partidului, pe care îl legase de ea, îl acaparase, îl anihilase, într'un lanţ întreg de interese, de uneltiri, de pauze sau de zvonuri. Fie-care simţea că aici e vorba, de-acum înainte, sau de-a trăi împreună, sau de-a muri împreună. Averile aproape întregi ale celor mai mulţi dintre ei erau angajate aici, cinstea tutulor, colectiv, şi mai pre-

www.dacoromanica.ro

sus de toate singurul plamân de a respira în public al partidului, era de-opotrivă aici.

Roman vedea lucrurile ceva mai sumar. Pentru el problema toată se punea sub lumina mai puţin gravă a mitocanilor cari au pus stăpânire pe partid. Veleităţile lui boereşti rănite din aceasta pricină, se consolau însă cu gândul că, în schimb, aceştia vor fi mai energici în luptele politice de azi. Lucrurile acestea îşi găsiseră la vreme o justa compensaţie materiala, aşa că era bucuros, în schimbul vechilor sale idei asupra politeţei şi tactului, de care fusese tot de-auna lipsit, să constate ca încasase într'un an de zile cât nu agonisise până acum în tot restul vieţei sale. Mintea lui credea ca vede un clocot necunoscut, până acum, de vieaţă, în partid, şi lucrul acesta forma încă unul din temeinicile lui cuvinte de consolare.

Clopotaru privea cu mulţumirea drăcească a dezorientatului vesel această învălmăşeala totală, în care fie-care rol sporea în masura teşirei celor lalte. Incepea pentru prima dată de când se afla în acest partid, să se simtă oare-cum ca în mijlocul societăţilor cunoscute rând pe rând la Paris, la Viena, la Buda-Pesta, de oameni veseli şi fără griji. Pentru el lucrul acesta nu era tocmai o dovada de „mitocanizare" a partidului, cum spunea Roman, cât de acomodare cu spiritul vremei.

Conversaţia lor, firește se rostogolea cu greutate împrejurul impresiilor culese pe urma acestei adunări.

www.dacoromanica.ro

Oameni din sală începuseră să plece, unul câte unul la început şi cu discreţie, apoi în grupuri mai mari, voioşi în suflet, dar stânjeniţi în afară, fie-care.

Principele Vladimir se declară mulţumit de mersul operaţiilor financiare, şi de rezultatele lor.

Drăgan ţinu să constate entuziasmul conservator al mulţimei.

Roman fu de părerea principelui Vladimir.

Clopotaru se amuza.

Rotaru tăcea.

Din această încurcătură de ultimă oră a limbilor eşi o nouă şi apăsatoare tăcere. Principele Vladimir se uită la cias şi văzând că orele au trecut de unu, dete semnalul plecărei. Toată lumea îşi însuşi propunerea prinţului. Rotaru, cel dintâi, se ridica să plece şi, eşind din mutizmul lui, de data asta cu o temeinică bucurie, având aerul că glumeşte spuse :

— Să trăeşti prinţule !

Toţi repetară urarea aceasta de rămas bun. Şi această clipă fu cea mai sinceră.

www.dacoromanica.ro

XII.

Muştiriu primi înştiinţarea telefonică fără nici un soi de emoţie. Torry îl lăsa, din punct de vedere al legendei ei, destul de rece. Îi acorda doar atenţia cuvenită rangului. De aici însă şi până la cine ştie ce grabă de a-i fi pe plac era o deosebire pe care numai el nu se chinuia să o şteargă. Se gândi, deci, că trebue să o aştepte, şi atâta tot. Preocupările lui nu erau prin aceasta, cu nimic, nici ştirbite şi nici stânjenite.

Se duse mai întâi la garaj, unde cercetă amănunţit fie-care maşină în parte, împreună cu şoferul respectiv. Luă rând pe rând cunoştiinţă de starea cauciucurilor , se lămuri asupra situaţiei drumurilor, conchise asupra consumaţiei mai mult sau mai puţin fireşti de benzină şi, după ce se asigura de cele mai mici detalii în legătură cu eventualele stricăciuni ca şi cu veniturile implicate, dete drumul maşinilor.

Nu uită să atragă însa, odată mai mult, şoferilor, luarea aminte a faptului că nu primeşte ca cheltuelile consumaţiei generale să întreacă venitul şi plata maşinilor. Experienţa lui de şofer îl

www.dacoromanica.ro

ajuta în această privinţă de minune. Ştia, de pildă foarte bine că numai reaua credinţă ar putea duce la un consum mai mare decât beneficiul ori carei maşini. De altă parte, erau, în deobşte, destul de bune pentru a nu cere schimburi şi consumaţii de material, prea mari, faţă de puterea lor generală de a produce.

„Sborul" era de altfel singura întreprindere a băncei, care mergea, datorită lui, ca lumea. Principele Vladimir ştia situaţia acestei întreprinderi, şi îl felicitase. Tot ce-l necăjea, în această afacere, era un contabil, pe care Drăgan i-l dăduse pe cap, şi pe care trebuia să-l plătească, dupa părerea lui, zadarnic, întru cât socotelile lui se potriveau întocmai cu cele făcute de el pe degete şi pe petece de hârtie; când se convinse însă că nu e o chestie de neîncredere, ci o simplă formalitate legală, primi cu supunere şi acest lucru, mulţumindu-se să găsească legea contabilităţei absurdă.

Cutreeră, apoi, curtea pentru a se convinge singur dacă a fost curăţită, potrivit poruncilor sale de toate zilele, în ajun, şi în sfârşit intră în atelierul cel mare de reparaţii. Aici cercetă cu de-amănuntul, piesă cu piesă, pentru a se convinge dacă nu cumva a intrat ceva lucru străin pe calea necinstei lucrătorilor. Se interesă, ca să vadă ce se lucrase până atunci, de situaţia fie-cărei reparaţii în parte, şi sfârşi prin a se supăra pe şeful de atelier pentru o prea mare consumaţie de cauciuc lichid întrebuinţat la refacerea unor

www.dacoromanica.ro

anvelope. Recunoscu însă, în urma explicaţiilor primite, deşi murmurând o nemulţumire, că se înşelase şi eşi, singur, din atelier pentru a se duce în biroul său. Acolo se apucă să fumeze o ţigare. Era mulţumit de situaţia generală a zilei. In această privinţă era fară cruţare. In fie-care dimineaţă, după cercetarea amănunţită a întreprinderei, făcea şi o revistă generală a îndatoririlor sale şi, numai dupa ce se convingea că-şi îndeplinise minuţios toate serviciile, purcedea la un soi de auto-felicitare, care se traducea, de obicei, printr'o halbă cu bere. Suna deci şi ceru halba respectivă, pe care băiatul de serviciu i-o aducea dela un băcan din faţă. O bău cu o satisfacţie profundă, dintr'odată, şi înapoind paharul, spuse:

— Vezi că trebue să sosească curând o cucoană. Să nu plioşteşti ochii, cum faci tu, şi să spui vre-o prostie, că te ia dracul. Cum vine să ei poziţie şi să strigi: sărut mâna! Să o întrebi apoi: ce poftiţi? Ea o să raspundă: caut pe d. director al garajului, sau pe d. Muştiriu. Tu să-i răspunzi: pe aici! şi să-i arăţi drumul respectos. Să nu te pună păcatul să treci înaintea ei însă, că s'a ispravit cu tine. Să mergi tot mereu în urmă şi să-i spui: pe aici, sau pe aici. Ai înţeles?

— Am înţeles, să trăiţi!

— O să văd eu cum ai înţeles tu. Să greşeşti numai cu ceva...

— Nu greşesc.

www.dacoromanica.ro

— Cucoana asta, dobitocule, e chiar partidul. Toată lumea se ţine după ea, mă! Auzi?

— Aud! răspunse aiurit la gândul că va vedea dintr'odată partidul întreg.

— Acu toarnă-mi să mă spăl!

Muştiriu, în această privinţă, căpătase un fel de slabiciune specială. Pe cât era de indiferent, la treabă, că se murdăreşte ca un bidon de păcură, pe atât era, după aceia, de fericit să se spele. Găsea, această operaţie, cu adevărat şi incontestabil de cea mai pură esenţă conservatoare, şi căuta să o îndeplinească cu sfinţenie. Luă sapunul parfumat, de glicerină, şi se frecă cu grije pe mâini, pe faţă şi, cum se dezbrăcase jumatate, găsi că e bine sa profite de prilej pentru a se spăla şi pe gât şi piept. In tot timpul acestei operaţii gâfâia, stropea, sufla, cu o mulţumire de raţă în baltă. Ceru apoi un prosop curat şi se şterse bine, până se înroşi, pe faţă şi pe gât, apoi pe mâini şi pe cap şi, aruncându-l voios baiatului, spuse:

— Adu şi peria de scuturat hainele.

Şi începu să se îmbrace cu grije. Işi aranjă rând pe rând cravata, părul, hainele, scoase din buzunarul de sus al vestei o sticluţă cu colonie, parfumată, şi-şi turnă pe cap, apoi pe mâini şi pe faţă şi, în sfârşit, gata după ce-şi aruncă o privire pe scândurile ude lioarca, răcni:

— Fuga, dobitocule de adu o cârpa şi şterge pe jos; nu vezi ce baltă s'a făcut?

www.dacoromanica.ro

Băiatul alergă şi se întoarse cu un sac mare. In câte-va clipe totul fu curat, uscat, pe cât cu putinţă, lavaboul şters oglindă, şi oglinda din faţa lavaboului fără nici o pata de săpun. Muştiriu privi împrejur mulţumit, şi spuse:

— Acum afară cu tine şi aşteaptă. Ia şi halba asta de aici.

Băiatul fu gata sa iasă. Muştiriu îl mai opri atunci odată:

— Să bagi de seamă bine la ce ţi-am spus.

— Să nu aveţi grije!

— E o cucoană aşa, cu ochii largi, şi parfumată. O să vezi tu când o veni. Miroase a mort.

— A mort? exclamă băiatul cu spaimă.

— A mort, dobitocule! ce caşti aşa ochii? Tu crezi că toată lumea e ca tine! Eşi afara!

Baiatul, fireşte, se grabi sa iasă. Muştiriu se trânti în fotoliul sau din faţa biroului, şi începu să aştepte. Era mulţumit că apucase să sfârşească ca lumea toate treburile şi, în acelaş timp, să poată primi cuviincios şi pe cucoana partidului, cum numea el pe Torry. Nu se dumirea însă asupra rostului acestei vizite. Mintea lui nu vedea nici o legătură între garaj şi Torry. Nu-şi făcea însă, pentru atâta lucru, prea mult sânge rău. Se gândea chiar că poate să nu fie vorba decât de un simplu capriciu de femee. In tot cazul cele câte-va minute care-l mai depărtau de ora dată pentru această vizită, le rezervase pentru a mai uma o ţigare. Scoase tabacherea primită de la

www.dacoromanica.ro

Drăgan, şi pe care o purta necontenit, şi răsuci o ţigare pe care o aprinse cu o adevărată voluptate.

Câte-va minute după aceasta, într'un vârtej foşnitor de mătăsuri, şi de carne dospită în mirezme tari, sigură şi, totuşi, cu gesturi de vrabie prinsă, urmată de băiatul de serviciu, care-i arăta cu încăpăţânare drumul, şi urma să-i spună încă „pe aici!" intră şi Torry. Muştiriu se ridică drept în picioare, îi sărută respectuos mâna întinsă amical spre el şi, după ce scuturâ cu batista un scaun, şi-l întinse spre Torry, zise băiatului, grav:

— Bine băete. Poţi să pleci!

Torry se aşeză pe scaun, muşcându-şi buzele ca sa nu râdă. Muştiriu luă loc la birou şi tăcu. Il turbura mai ales ideia că această vizită ar putea să nu aibă nici un fel de scop. Torry, care simţi repede adevărata situaţie, începu să vorbească. Se aşezase liniştită şi, totuşi, provocătoare şi, revărsându-şi de pe spate pe marginile scaunului cu rezemătoare rotundă, uriaşa blană neagră, lăsă să se vadă splendoarea strălucitoare a braţelor, a gâtului şi sânilor, în toată strălucirea lor impudică. Muştiriu avu o mişcare de teamă, par'că, şi-şi întoarse privirile. Torry, înciudată de această voinţă de a rezista, începu, să vorbească de scopul venirei ei.

— Ştii, domnule Muştiriu, explică ea cu mătăsoase frou-frou-uri în voce, maşina cea nouă.

— Limuzina! răspunse Muştiriu care, de îndată

www.dacoromanica.ro

ce fu vorba de limuzina lui, îşi gasi ca prin farmec tot sângele rece.

— Mi se pare chiar că d-ta ai vândut-o garajului.

— Eu, bine înţeles! E o maşină admirabilă!

— Ai şi luat însă un preţ bun pe ea...

— Drept e! Nu e mai puţin adevarat însă că e singura maşină buna din tot garajul. Eu am cumpărat-o acum doi ani pe două zeci de mii de lei peşin, şi am ramas dator şi ceva. Am umblat singur, tot timpul, cu ea, şi am îngrijit-o ca pe un lucru al meu, de noroc. Căci ea mi-a purtat norocul. De aceia, şi acum, din toate maşinile, la ea ţiu mai mult. Aproape nu o las pe piaţă. Astă-zi face mai bine de două sute de mii de lei.

— Tocmai de asta am venit şi eu. O asemenea maşina e pacat sa se prăpădească fără nici un Dumnezeu. Cu cât ai vândut-o d-ta garajului?

— Cu o jumătate de milion! răspunse cam răguşit Muştiriu.

— Foarte bine! exclamă Torry. Maşina asta m'am gândit să o cumpar eu...

— Domnia-voastră? exclamă cu mirare Muştiriu.

— Da ce te miri?

— Eu am vândut-o, după îndemnul d-lui Drăgan, cu o jumătate de milion. Ea nu face însă de cât vre-o două sute de mii. Cum o să vă iau dar tocmai domniei voastre îndoit pe cât face şi să nu scoatem măcar cheltuelile, fără nici un câştig?

— Dar nu e nevoe să-mi iei cât nu face. Faci un raport către bancă că maşina nu mai poate

www.dacoromanica.ro

funcţiona, şi că ori-ce reparaţii sunt de prisos, şi ceri să fie scoasă în vânzare ca material vechi. Eu, atunci, o cumpăr, şi pace bună. Aş fi dispusă să dau pe ea... cât spui că te-a costat la început?

— Două zeci de mii...

— Iacă, dau şi eu două zeci de mii de lei. Până atunci, firește, nu o mai întrebuinţezi de fel. Adică mi-o laşi mie. Dacă se poate dai acum ordin să o scoată din garaj. Tot îmi trebuia mie zilele astea o maşină.

Muştiriu înţelegea el bine ce însemnează acest lucru. Mintea lui pricepea, acum, cu o luciditate tragică, apropierea unui moment greu. Insăşi această îndrăzneală era pentru el cuvântătoare. Un sentiment de deznădejde, ca acela al unui câine, noaptea, pe ger, în plin câmp, presimţind apropierea lupilor, îi năvăli dintr'odată în gâtlej. Era tulburat mai ales de faptul că, eventual, ar putea să se vadă iarăşi, după ce, cu sforţări uriaşe, măcinând necontenit, într'un tot mai îndepartat întuneric, trecutul, pentru a se mlădia cât mai mult prezentului, fără nici un rost în vieaţă. El care eşise abia eri din haosul elementelor primordiale şi care-şi zămislise zi cu zi evoluţia şi alcătuirea sa de azi, fară să ajungă, totuşi, la o finalitate precisă, îşi da, intuitiv, seamă de tragedia oprirei în plină devenire.

Natura lui puternică şi instinctivă însă, îl opri să întârzie prea mult asupra acestor consideraţii şi, în aşteptarea cine ştie cărui desnodământ, se

www.dacoromanica.ro

gândi să profite şi el cu cât va putea din această operaţie. Scoase apoi din sertarul biroului un caet gros, cu scoarţele murdare, şi începu să explice:

— Maşina asta a fost necontenit în reparaţie, până mai eri. Costul lor se ridică la mai bine de o sută de mii de lei. Cum pot spune dar dintr'odata că nu mai face nici un ban? Aici sunt însemnate toate cheltuelile.

Torry se apropie înciudată şi, în acelaş timp, curioasa, de catastif. Nasul ei căuta pe de-asupra foilor, cu mişcări de arici şi de şoricel, prin foi de varză. Muştiriu se ridică în picioare, în spatele ei, pentru a-i lăsa ei, liber, locul lui de la birou, şi-i urmărea, dând explicaţii cu arătătorul, pe hârtie, mişcările. Incepu apoi să-i aspire parfumul. 'Privirile lui se căscară asupra cefei ei pline şi sidefate, asupra căreia se pleca, umflându-şi nările. Torry îi simţea respiraţia caldă pe gât şi, având aerul că se uita în condică, dar cu pleoapele închise, strânse, şedea într'un fel de aşteptare înfiorată şi îngrozită în acelaş timp, sub respiraţia aprinsă a lui Muştiriu. Trupul ei întreg presimţea, cu teamă şi cu plăcere, apropierea tot mai încordată, mai concentrată, mai usturătoare, parcă, a acestui bărbat pe care, în clipa aceasta, îl detesta cu atât mai mult cu cât îl dorea mai mult. Muştiriu îşi înfipse lung, adânc, ca o ventuză uriaşe de foc, gura în ceafa ei. Incepu apoi să-i alerge cu buzele pe gât, pe spate, pe sâni, pe braţe, nebuneşte. In câte-va clipe se pome-

www.dacoromanica.ro

niră, fără să-şi dea seama, învăluiţi în covorul gros de pe jos. Torry gemea, se zbătea, suspina, căutând zadarnic cu gura, pe Muştiriu care se înfunda tot mai adânc în parfumul cărnei ei, in hainele, în mătăsurile, în dedesubturile acestei halucinante şi, totuşi, respingătoare pentru sănătatea lui fizică, femei. Clipele acestei aţâţări sălbatece şi dureroase, acestei îndepărtări reciproce menite să-i apropie şi mai mult, acestei respingeri făcute pentru a-i încleşta şi mai tare, acestor tărăgăneli sortite să exaspereze plăcerea, se prelungiră înebunitor de lung. Biroul părea cuşca a două fiare sălbatece când se sfâşie. Torry, în sfârşit, izbuti să prindă pe Muştiriu, cu braţele, încolăcite până la rece, împrejurul gâtului lui şi, strângându-l ca şi cum ar fi vrut să şi-l imprime între sâni, cu o mişcare de uliu asvârlit asupra unui porumbiel, îi prinse, parcă, gura, din zbor. Buzele ei se înfipseră năpraznic într'ale lui.

Muştiriu se simţi cutremurat în clipa aceia de o fulgerătoare tresărire. Se zmulse, cu o mişcare de gigantică dezrădăcinare, din braţele ei şi, imbecilizat de spaimă, spintecat, parcă, în două, fără să ştie cum, se pomeni la câţi-va paşi de ea, în picioare. Torry rămase crucificată pe covor. O sudoare rece îi alerga pe sub pleoape, şi pe sub frunte, fără scop şi fără motiv, şi o zgârcea ca un cârcei generalizat dintr'odată în tot trupul. Muştiriu percepea cu luciditatea confuză a somnambulilor nebunia revelatoare a acestui moment.

www.dacoromanica.ro

Felul acesta de a se da al unei femei, şi mai ales acest soiu de sărut suprem, unic până acum în viaţa lui, şi beţia acestor frou-frou-uri, în valurile aceluiaş parfum, îi erau, totuşi, familiare. Simţurile lui mai trecuseră odată, într'un moment de groază vastă şi de voluptate deznădăjduită, prin ele. Amintirea aceasta îl înspăimânta. Imaginea unei femei avute într'o noapte de spaimă, prin întuneric, fara să fi putut încă până acum să-i mai dea de urmă, a unei femei care-l urmărise de atunci necontenit, îi rămăsese în nări şi în carne, în sânge, şi în minte, ca un viciu, atâta vreme zadarnic. Şi acum se cristaliză dintr'o dată, printr'o întâmplare cu adevărat extra-ordinară, în Torry. Muştiriu făcu aceste asociaţii de gânduri în ceaţa unei vâjietoare nebunii, şi căzu abrutizat într'un scaun. Descoperirea aceasta retrospectivă îl înghеţase, prin noutatea ei neaşteptată, şi-l prăbuşise ca un destin îndeplinit.

Torry, în sfârşit scoase un suspin uşor, deschise o singură clipă ochii şi-i închise repede la loc; părea adâncită într'o lungă şi grea şi chinuitoare gestaţie de reculegere. Se ridică apoi încet, convalescent, de jos, în coate, îşi privi dezordinea tualetei, trase repede rochia peste genunchi, şi dintr'odată, ca o reptilă rănită, fără un cuvânt, sări, alunecoasă şi sigură, drept în picioare. Se duse în faţa oglinzei şi, cu carnea însângerată de umilinţă, pentru a-şi creia o diversiune şi a-şi

www.dacoromanica.ro

da o contenenţă, se forţă să-şi revadă tualeta şi să-i repare urmele trecutei ei devastări.

Cine-va bătu tare în uşe. Muştiriu se înfundă şi mai adânc în scaunul dela birou. Torry, ca biciuită, se repezi, mai întâi spre Muştiriu, ţipându-i cât putu mai încet, în urechi, şi scuturându-l de umeri:

— Trezeşte-te, dobitocule!

Apoi se îndreptă spre uşe. Cine-va deschise zgomotos şi vesel. Se opri însă în mijlocul uşei, se uită cu luare aminte la cei doi parteneri, trase încet uşa şi, după ce tuşi odata în sec, cu o semnificativă discreţie, având aerul că-şi cere iertare, se opri respectuos la un pas de Torry, şi-i spuse:

— Sărut mânuşiţele Doamnă!

Torry, care cunoştea destul de bine pe noul sosit, răspunse, destul de încurcată, strângându-i mâna:

— Bună-ziua domnule Boboc!

Muştiriu, la auzul acestui nume, ridică în sfârşit capul, şi o bucurie nelămurită îi încălzi trupul. Sică Boboc venise chemat de el, ca să ia nişte publicaţii mai largi pentru gazetă. Apariţia unui cunoscut, în momentul acesta, îi păru de bun augur, şi se ridică să-l primească pe cât mai bine cu putinţă. Clipele de adineauri, totuşi, îl mai urmăreau; avea însă impresia că a trecut cu bine o mare primejdie, şi lucrul acesta îi dete dintr'odată o neaşteptată exuberanţă. Ar fi vrut, astfel, simţindu-se el mulţumit, să ştie pe toată lumea la

www.dacoromanica.ro

Iel, şi tare pe acest sentiment, din care se simţea renăscut, regăsindu-şi tot calmul pierdut adineauri, începu prin a arăta, celor doi, cu politeţă, câte un scaun. Se aşeză apoi şi el la birou, din nou, şi căută, în minte, un fel de a începe conversaţia cu Boboc. Privirile i se opriră însă asupra terfelogului şi, amintindu-şi din nou de afacerea cu otomobilul, se întoarse spre Torry şi, cu cea mai deplină linişte, având aerul că urmează o convorbire abia întreruptă, spuse:

— Este, dar, vorba să vindem limuzina cea mare. Noi am încercat tot ce-am putut pentru a o pune din nou pe piaţă. Numai cheltuelile de reparaţie pe ultimile trei luni se ridică, după cum v'am arătat, la o sută de mii de lei. Totul a rămas însă zadarnic. Serviciul public cere o întreţinere pe care nu o poate suporta. E însă destul de bună pentru o casă particulară. Acolo se uzează mai puţin. Noi eram hotărâţi să nu o dăm fără trei-zeci de mii de lei. Pentru domnia-voastră însă putem să mai facem o reducere de zeci mii de lei. In definitv cam atâta ne-ar costa şi cheltuelile de publicitate pentru licitaţie.

Torry, fără să fi putut prinde prea bine de ce fusese vorba, se mulţumi totuşi, să aprobe din cap. Boboc se uită cu coada ochiului la amândoi. Bănuelile lui încă nu-i păreau cu putinţă, deşi căuta să le găsească o dreaptă compensaţie în preţul de vânzare al maşinei. Muştiriu sună, şi băiatul de serviciu şi intră. Torry şi cu Boboc se uitară,

www.dacoromanica.ro

şi unul şi altul, întrebatori, spre Muştiriu şi, negăsind numai decât un răspuns, fără să-şi dea seama, se uitară şi unul la altul. Muştiriu însă, liniştit, spuse:

— Spune şefului de garaj să treacă în revistă limuzina, şi să tragă cu ea la scară.

Băiatul eşi. Muştiriu urmă:

— Fiind-că tocmai e în garaj otomobilul, îl puteţi lua, ca încercare, până la vânzare, câte-va zile de probă.

Torry care, în sfârşit, găsea o contenenţă şi, în acelaş timp, punând iarăşi stăpânire pe sine, vedea o eşire, cu aceasta, din situaţia de faţă, se grăbi să primească cu tărie şi, ca şi cum ar fi fost gata de plecare, ridică de pe scaun blana şi şi-o puse pe umeri. Boboc se apropie ca să o ajute să se îmbrace, cu o înfăţişare care se vroia curtenitoare şi, după ce sfârşi operaţia începută, adăogă grăbit:

— Mersi, doamnă! sărut mânuţele!

Torry ciuli urechile şi, buimăcită de-a nu fi înţeles, întrebă repede:

— Ce-aţi spus?

Invălui apoi totul în vârtejul fulgerător al unei întregi situaţii absurde până la monstruozitate, şi încercă să râdă; se opri însă într'o strâmbătură stridentă şi seacă. Muştiriu, trecând înadins peste cele petrecute, făcu semn lui Boboc să se apropie. Torry se mulţumi atunci să-l măsoare cu o curiozitate minuţioasă, ca pe un exemplar rar

www.dacoromanica.ro

al unei umanităţi necunoscute. Voioşiea lui trandafirie şi masivă, gata să primească cu inima uşoară ori-ce situaţie, zgomotoasă şi peltică în acelaş timp, interesa ca un butoiu în fundul căreia curiozitatea putea ori-când să-şi arunce o privire cercetătoare; se poate întâmpla sa nu fie, în el, de cât fire prăfuite de paianjeni, uscaţi şi aceia, dar se poate întâmpla să dai şi peste vre-o băutură, dacă nu de preţ, cel puţin picantă prin inferioritatea calităţei sale. In această privinţă făcea cel mai ciudat contrast ce firea de viţelioasă stăpânire al lui Muştiriu, şi cu posibilităţile lui de a se adapta la ori-ce împrejurare. Boboc era imperturbabil. Nimic, nimeni, şi nici odată, nu a izbutit să-l zmulgă cât de puţin sieşi. O pecetie de desăvârşire în s ɔeţă, îi surâdea veşnic în roşiul obrajilor laţi şi proeminenţi. Torry, detailându-l astfel, începea să-l privească cu oarecare interes.

Boboc se apropiase de Muştiriu şi schimba de pe un picior pe altul axa sa de gravitate, şi gesticula cu amândouă mâinile de-odată. Muştiriu asculta cu luare aminte şi, din când în când înainta câte un pachet cu hârtiţ de câte cinci lei, pe care interlocutorul său îl lua şi-l băga cu grije când într'un buzunar când într'altul; urma însă să facă mereu aceleaşi gesturi. Muştiriu, atunci, îi spuse:

— Bine, bine! Ştiu şi eu ce este conservator. Nu poate însă să ia toată lumea de-odată şi

www.dacoromanica.ro

de-opotrivă. Unul ia azi, şi dă mâine; altul dă azi şi ia mâine. In privinţa aceasta, e întocmai ca la moară. Nu se poate, iarăşi, ca toată lumea să ia la fel. Iată, de pildă, la bancă. Prinţul Vladimir dă; Drăgan ia. Drăgan dă; eu iau. Eu dau; d-ta ei. Lucrul merge strună. Nu dă prinţul Vladimir, nu ia nici Drăgan. Nu ia el, nu dă. Nu dă el, nu iau nici eu. Nu iau, nu dau nici eu. Nu dau eu, nu iei nici d-ta. Şi tot aşa mai departe, cu toţi. Şi Rotaru, şi Roman, şi...

Se opri însă cu explicaţiile, aici. Torry, după ce îl ascultase cu o reţinută nervozitate, necăjită pe simplicitatea barocă a acestui individ capabil să născocească fără să-şi dea seama cele mai mai sângeroase butade, îi luă, cu ironie, vorba şi spuse:

— Şi Clopotaru... nu?

Muştiriu, văzând că fusese ascultat, se apucă necăjit de nas, şi răspunse sec:

— Nu Doamnă!

— Şi eu!... urmă Torry, furioasă de-a se fi găsit, nu atât în însăşi această explicaţie cât în comicul ei.

Boboc izbucni atunci într'un hohot năstruşnic de râs şi, întorcându-se spre Muştiriu, îi spuse cu patos:

— Aşa-ţi trebue! Să mai fii carpănos!

Apoi, revenind la Torry, adăogă cu aceiaşi dogită limbuţie:

— De-un cias mă tocmesc cu el pentru o mie

www.dacoromanica.ro

de lei. Tot câte-o sută, câte-o sută îmi dă, şi încă în de-alea de cinci lei. Pentru fiecare pachetel îmi face câte-o teorie. Apoi bine nenişorule, tocmai cu noi, ziariştii?...

Şi tăcu de-odată, cu respiraţia în gât. Revărsarea aceasta de cuvinte îl obosi. Boboc, în această privinţă, era foarte puţin rezistent, şi ori-ce sforţare de a traduce prin vorbe mai mult sau mai puţin legate un sentiment al său, sfârşea prin a-i pricinui sudori. Scoase din buzunarul pardisiului o batistă uriaşe şi, trecându-şi-o pe frunte, exclamă:

— Ţi s'a înfundat însa! Sărut mâinile coniţă; sărut mâinile şi mersi!

O căută apoi, învârtindu-se odată, de jur împrejur pe călcâie şi, dând cu ochii de ea, adăogă:

— Frumuseţea d-talé e fără părechie. Spuneţi vă rog: am eu dreptate sau nu?

Torry rămase aiurită sub greutatea acestei avalanşe de non-sens. Experienţa ei întâlnea pentru prima dată acest exemplar omenesc. O intuiţie sigură, de altă parte, îi spunea că are de-afacecu cea mai inofensivă dintre dobitoacele sub-lunare, şi lucrul acesta, după întâmplarea de adineauri, care o tulburase pâna la extenuare, îi servea drept reconfortant Avea impresia că providenţa i-a dat compensaţia aceasta. Şi un zâmbet sticlos îi flutură în albastrul violet al ochilor. Era o deplină regăsire de sine. Se uită curioasă la Boboc şi ridică, abia vizibil, din umeri. Găsea

www.dacoromanica.ro

că soitariul acesta are în el toate însuşirile căţeilor. Putea, parcă, la nevoe, să fie vârât într'un manşon, sau aşezat pe genunchi, ca un pudel; tras de coadă sau lovit peste bot; necăjit cu o bucăţică de zahăr sau aţâţat cu o pisică; gonit cu o perină sau chemat cu un „cuţu-cuţu". Şi buzele ei şi schiţară lăuntric această chemare. O nevoe aprigă de a proteja, la început, ea care cu câte-va clipe mai nainte avusese atâta nevoe de proteguire, îi punea în inimă un sentiment de veselă şi glumeaţă simpatie, care, spre deosebire cu simţămintele sale încă confuze faţă de Muştiriu, devenea o vie simpatie.

Băiatul trimis după limuzină, în sfârşit, se întoarse şi vesti că otomobilul e la uşe. Torry, cu un gest mândru, se întoarse în treacăt spre Muştiriu ridicat în picioare să o salute, şi rece, abia perceptibil, dete uşor din cap şi eşi repede pe uşe. Boboc, uitând de-abinele să-şi mai ia ziua bună, eşi grăbit după ea, urmat de băiatul de serviciu care închidea uşa pe dinafară.

Muştiriu, rămas un moment singur, încercă vre-o câţiva paşi prin cameră, până în dreptul unui fotel, în care se lăsă greoi, obosit:

— Bine că s'a dus!

După câte-va clipe băiatul reveni:

— Au plecat!

— Cine? întrebă zănatic Muştiriu.

— Cucoana aceia care mirosea a mort, şi cu domnul ei.

www.dacoromanica.ro

— Care domn ?

— Care a fost aici. Era pe semne supărată pe el. La început nici nu vroia să-l lase să se urce în otomobil. Noroc că a tras el uşa repede şi a intrat buzna peste ea.

Muştiriu tăcu. Băiatul mai rămase câte-va clipe în aşteptarea unui cuvânt şi, văzând că e de prisos, eşi pe vârful picioarelor.

www.dacoromanica.ro

XIII.

Bărăgan făcuse o cât mai largă invitaţie cu putinţă. Cuvântul că vrea să-şi consulte partidul, înainte de a vorbi, mai ascundea şi dorinţa de a vedea pe cine mai poate la nevoe să se bizue, şi anume în ce măsură. Imprejurările din urmă zdruncinaseră, şi încă cu prisosinţă, nenumărate legături şi creiaseră altele noi, surpaseră o serie întreagă de situaţii şi puseseră în loc altele neaşteptate, şi determinaseră noi contigenţe asupra cărora ţinea să se lămurească deplin, şi în prealabil.

Prilejul acesta era, de altfel, de-opotrivă de aşteptat de către toată lumea. Fie-care era dornic să-şi cunoască adevărata situaţie într'un complex de împrejurări din cele mai tulburi. Răspunsurile la invitaţia lui Bărăgan au fost, deci, din cele mai copioase. O lume necunoscută aproape apărea cu autentice titluri politice dintr'odată. Pentru Rotaru, pentru Drăgan, pentru Roman chiar, fără să mai vorbim şi de Muştiriu, era o adevărată şi supărătoare revelaţie.

O decenţă aproape pierdută, cuminţenie, mo-

www.dacoromanica.ro

destie gravă, preţioasă, suculenţă intelectuală, îndelung selecţionate calităţi sufleteşti, se iviră astfel, ca un trecut glorios, în evocarea caldă a unor liniştite icoane. Era, de data asta prilej de temeinică regăsire de sine, pentru Bărăgan, în mijlocul acestei lumi, la a cărei conducere năzuise, şi mijloc de izolare a ultimilor sosiţi. Prinţul Vladimir, şi cu Clopotaru, în care pâlpâiau încă flacările unor boerii de vechie şi nobilă obârşie, luară firește, locul lor cuvincios între ai lor.

Drăgan, Rotaru şi Roman, rupt încă dela început de rosturile familiei lui, făcură un grup oare-cum separat. Lucrul acesta li se păru şi lor ciudat şi, negăsind pe cine altul să-şi anexeze, pentru a forma o cât mai largă societate, chemase între ei şi pe Muştiriu.

Conversaţia, firește, se rostogolea în jurul situaţiei politice. Fie-care era de acord că acum se joacă cea de pe urmă şi mai mare carte a partidului. Această părere fusese exprimată formal de principele Pan Niculae Ciobanu. Era un bătrân înalt, spătos şi, totuşi, uscăţiv, cu mustăţi mari şi lăsate în jos, şi cu plete cărunte, aproape albe, voevodale, pe umeri. Cumpăna totdeauna dreapta a judecăţei sale, şi cultura lui vastă, îi dădeau o autoritate cu atât mai mare cu cât nici odată, într'o vieaţă întreagă de lupte politice, nu se deosebise decât prin dezinteresarea totală faţă de jertfele făcute necontenit şi fără nici o precupeţire. Cuvântul lui era ascultat cu un oracol.

www.dacoromanica.ro

— Am spus, urmă el, că suntem la o mare răspântie. Care va fi soarta partidului conservator, de azi, încă nu se ştie. Ea se va hotărî abia după ce şeful nostru îşi va fi spus cuvântul în cameră. Suntem însă prinşi între două puternice focuri. Partidele vechi şi-au dat mâna împotriva noastră pe chestia mult descântatei politici externe, pentru a ne constrânge, astfel, să fim alături de ele, şi împotriva partidelor noi, în chestiunea exproprierei pământurilor. Partidele noi, de altă parte sunt gata să ne susţină în atitudinea politicei externe, dacă ne aşezăm, în schimb, alături de ele, împotriva partidelor vechi, în lupta de rezolvire a politicei agrare. Vedeţi dar că, într'un fel sau într'altul, adică cu unii sau cu alţii, problema externă rămâne un mijloc de presiune şi de constrângere şi, ca atare, de-opotrivă de puternică în a ori-cui mână s'ar afla. Ea poate, fireşte, să fie eludată. Nodul gordian al existenţei noastre politice este, deci, şi pentru unii şi pentru alţii, politica agrară. Ce facem dar în această privinţă?

Răspunsul firesc al acestei întrebări e acelaşi cu al unei întrebări preliminare: suntem un partid de clasă, al mareî proprietăţi, sau un partid, pur şi simplu, conservator? Ca partid de clasă avem datoria să fim alături de vechile partide, împotriva reprezentanţilor ţărănimei. Ca partid conservator trebue să fim, printr'o logică absurdă a împrejurărilor istorice, împotriva vechilor partide,

www.dacoromanica.ro

alături de tendinţele revoluţionare ale ţărănimei. Şi într'un caz şi într'altul însă situaţia noastră e din cele mai grele.

— Putem găsi însă o linie medie, care ne va îngădui să scăpăm-cu bine din încurcătură, pentru a ne relua apoi din nou rostul nostru în vieaţa politică a ţărei.

— Lucrul este, probabil, cu putinţă. La capătul acestui drum însă te trezeşti schimbat pe de-antregul. Eu nu discut faptul că unul sau altul va sfârşi prin a ne învinui de ceva sau de altceva. Aceasta mă priveşte foarte puţin. Cea-ce trebue lămurit de-ocamdată este configuraţia noastră. Noi trebue să rămânem cea-ce suntem. In felul acesta, şi numai aşa, putem nădăjdui într'o izbândă. Nimic nu ne poate răpi, dacă o avem, vieaţa. Ce suntem însă?

Până acum, încă odată, am confundat regulat trei noţiuni deosebite: aceia de latifundie, aceia de familie mai mult sau mai puţin boerească, şi aceia de conservator. Ele se pot adese-ori supra-pune. Nu e nici odată necesar să coincidă însă. Şi le-am confundat atât de mult în cât astăzi, în loc de a ne fi de folos totalizarea lor, fie care se întoarce, la punctul ei de intersecţie cu cele lalte două, împotriva tutulor. Ca boer, mă simt legat sufleteşte de ţărănime, atât de mult în cât nu pot rămâne nici o clipă surd la strigătul nevoilor ei; ca latifundiar, mă simt, materialiceşte, în luptă cu ea, iar ca conservator, împotriva intereselor

www.dacoromanica.ro

mele de latifundiar, sunt silit să împac varza pământurilor mele cu capra dorinţei ţăranilor de a mi le lua. In această situaţie, firește, eu nu văd mare lucru de făcut. Şi mi se pare că mai avem împotriva noastră şi un vag principiu imponderabil, de care nu-mi dau încă seama.

Cuvintele acestea fură urmate de o tăcere prelungă, aproape înfiorată. Principele Pan Niculae sorbi câte-va înghiţituri cu ciai, ronţăi câţi-va pesmeţi, şi băgând de seamă efectul dureros al cuvintelor sale pe feţele celorlalţi, dintr'un sentiment de generoasă simpatie pentru o lume de care se simţea legat printr'o vieaţă întreagă, de lupte comune, adăogă:

— Firește, eu pun chestiunea pur teoretic. In practică însă există o mulţime de contingenţe asupra cărora omul politic se poate opri cu abilitate, şi pe care le poate valorifica în sensul scopurilor lui imediate şi practice. Eu unul însă mă simt prea bătrân, ca să mai vreau cine ştie ce. Copii nu am avut şi de sigur, nici nu voi mai avea, aşa că sunt singur cuc pe lume. O să renunţ bucuros şi la conservatizmul meu, şi la pământurile mele, pentru a mă pleca, fără murmur, în faţa faptului împlinit. Prefer să rămân, printre ţăranii mei, boer. Lucrul acesta va folosi mâine şi ideei conservatoare.

Ultimele cuvinte mai ales avură un sunet ciudat. Păreau voalate, ca nişte prune brumării în învelişul lor de ceaţă, cu negura unei emoţii greu

www.dacoromanica.ro

înăbuşite. Se ridică în picioare şi, simţindu-şi ochii uşor umezi, pentru a se ascunde, parcă, de ceilalţi, se duse până în fundul salonului la o mescioară de fumat şi, deşi nu fuma, căută îndelung o ţigare, cu nasul în jos, şi o aprinse. Se întoarse apoi şi luându-şi locul, se învălui într'un nor gros de fum, şi spuse:

— Şi totuşi e atât de greu să te desparţi de cea-ce a fost când-va, şi cu convingere, al tău!

Principele Vladimir însă nu era de fel de această părere şi, nemulţumit de-a se vedea, prin ea, lovit de-opotrivă în mândria lui de boer ca şi în interesele sale materiale, răspunse:

— Cred, dragă principe, că te înşeli! Şi eu sunt boer. Asta nu însemnează însă că trebue să-mi sacrific viitorul meu, şi al familiei mele, de dragul ţăranilor aflaţi pe moşiile mele. Cred chiar că pot renunţa fără nici o pagubă la titlul atât de himeric de principe, pentru a-mi putea păstra pământurile.

Şi se încinse pe aceste chestiuni o discuţie din cele mai aprige. Toma Bărăgan, între aceste două curente, care reprezentau, în chiar sânul partidului, lupta dusă din afară împotriva lui, înţelegea să păstreze cea mai elegantă şi mai cuceritoare, cea mai acaparatoare, neutralitate. Preocuparea lui de căpetenie era să ajungă ziua fixată pentru rostirea discursului său la adresă, liber de ori-ce angajamente anterioare. Jocul acesta îl punea în măsură să primească de pretutindeni supra

www.dacoromanica.ro

oferte pentru licitaţia făcută în jurul talentului său. Orgoliul lui eşea astfel măgulit, în partid ca şi în afară, din acest spor de interes al cărei obiect era persoana sa ; de altă parte, politiceşte, partidul, atât în afară cât şi înăuntru, câştiga din această situaţie.

Buzele sale schiţară un zâmbet şi de ironie şi de tristeţe când văzu cum totul este, pretutindeni, la fel cu totul. Analogia aceasta, văzută pentru prima dată limpede, îl umplu de amărăciune. Se gândi cum, în chiar clipa de faţă, în timp ce aici e solicitat de două partide adverse ale prietenilor lui, în afară, în parlament, e sortit să dea o aceiaşi luptă, cu o îndârjire, poate, egală şi, cine ştie, poate chiar şi cu aceleaşi arme. El trebuia, între aceste două extreme să păstreze, pe cât cu putinţă omeneşte, o cumpănă hotărâtoare. In afară lucrul avea un corectiv: lumea politică îl cruţa. In locul ei vorbea doar presa ei, năpustită cu atât mai vârtos cu cât reprezentanţii autorizaţi ai partidelor respective, avansau din culise, mai mult spre el. Aceasta era supapa de siguranţă a ori-cărui pas făcut, eventual, falş de ei. Partidele vechi vorbeau astfel cu o îndârjire drăcească de trădarea partidului conservator, de Makensen, de ocupaţia germană, de retragerea armatelor româneşti în legătură cu atitudinea sa ; partidele noi, pe care aceste chestiuni ale trecutului nu le interesau decât ca material anecdotic, bun de făcut, la nevoe, presiuni cu el, vor-

www.dacoromanica.ro

beau, în schimb despre ciocoizmul său, despre latifundiile sale, despre anacronizmul acestei grupări politice.

Această repede revistă a situaţiei îl făcu să ridice uşor din umeri. Nu da lucrurilor decât importanţa relativă a păstrărei de bune raporturi cu cât mai multă lume. Şi nu înţelegea să se abată nici cu o iotă dela linia hotărâta, de până acum, de purtare. Invitaţii însă începeau să-l privească întrebător. Bărăgan simţi şi, pentru a deplasa atenţia lor, surâzător dar şi provocator în acelaşi timp, apropiindu-se, bucuros de-a eşi prin altul dintr'o situaţie grea, se adresă lui Rotaru:

— Ei, dragul meu, tu, care ai devenit teoriticianul „en titre" al partidului, ce zici?

Rotaru, izbit un moment de această interpelare, scutură, parcă s'ar fi trezit din somn, capul. Privirile tutulor se aţintiră asupra lui.

In loc de a se emoţiona simţi în aparenţă, puteri noi. Polemistul din el se trezi, atunci, dintr'odată, luând locul gânditorului, şi, cu instinctul sigur al curăţirei terenului de luptă, ne fiind nici boer şi nici latifundiar, începu prin a zvârli, dintr'odată ambele aceste preocupări, şi spuse:

— Intre aceste două extreme, există o medie, care e ideia conservatoare. Ea e chemată să armonizeze, spre folosul amândoror părţilor, şi al ţărei acest conflict. Noi avem de luptat, astfel, şi în

www.dacoromanica.ro

primul rând, pentru stabilizarea principiului de proprietate, refacerea sentimentului de respect al avutului altuia şi, pe de-asupra, pentru întărirea cultului muncei.

Toată lumea fu de acord asupra acestor cuvinte. Un vag murmur de aprobare trecu peste capetele tutulor, şi se opri, ca un val răcoros de mare în faţa unui dig, în pieptul lui Rotaru. Principele Vladimir, care vedea în aceste cuvinte un îndemn la rezistenţă pe baza principiilor expuse, se uită triumfător la principele Pan Nicolae, şi spuse:

— Ei ce zici?

— Perfect adevărat! adăogă cu cea mai deplină linişte principele Pan Niculae.

Principele Vladimir însă, care nu se aşteptase la acest răspuns, cercetă mai întâi să vadă dacă nu este o glumă, sau o ironie, şi convingându-se de seriozitatea răspunsului, întrebă:

— Cum aşa, atunci?

— Şi eu am spus la fel. Nu ne rămâne decât să luptăm pentru stabilizarea principiului de proprietate, şi pentru refacerea ideei de muncă şi de ordine.

— Suntem, dar, de acord! exclamară partizanii principelui Vladimir, care vedeau în aceasta, reintrarea în stăpânirea pământurilor expropriate.

— Eu bag de seamă, totuşi, că nu suntem de loc, urmă principele Pan Niculae. Ce înţelegeţi d-voastră prin proprietate?

— Respectarea drepturilor câştigate.

www.dacoromanica.ro

— A căror drepturi însă?

— Ale celor existente! răspunse cu încredere principele Vladimir.

— Nu poate fi vorba de un drept inexistent. Toate drepturile sunt, prin definiţie, existente. E vorba să vedem însă pentru care drepturi luptăm: pentru cele de eri, ale noastre, sau pentru cele de azi, ale ţăranilor. Istoria evoluţiei omeneşti nu e decât traducerea succesivă, în deosebite stări de drept, a nenumăratelor situaţii de fapt. Drepturile noastre cad în faţa faptului împlinit al luării în stăpânire, de către ţărani, a pământului. Pentru a le menţine trebue, sau să facem noi o contra revoluţie sau să mişcăm armata. Nici una şi nici alta nu putem face. Cred că, în faţa acestui fenomen, nu ne mai rămâne de cât să tăcem. Rostul nostru se pierde în marile masse de ţărani ai căror conducători de fapt şi de drept, ai căror reprezentanţi legitimi, şi ai căror prieteni naturali, pentru a-i învăţa să tragă tot folosul din pământul lor, pentru a-i apăra de şarlatanii care au şi început să se ivească printre ei, pentru a le îndruma primii paşi în viaţa naţională a ţărei, suntem noi. Rolul acesta, bine îndeplinit, s'ar putea traduce, pentru fie care dintre noi, în schimbul pierderilor suferite, în generoase compensaţii morale.

Cuvintele principelui Pan Niculae au fost semnalul unei surde dezlănţuiri de resentimente. De partea lui se găsea un grup destul de numeros.

www.dacoromanica.ro

Era mai cu seamă vechia boerie de origină autohtonă şi micii boernaşi ai răzeşimei de pe vremuri. Principele Vladimir avea, în schimb, pe boerii de origină mai mult sau mai puţin străină, români, de sigur, astă-zi cu toţii, şi apoi pe toţi noii postulanţi la porţile unor boerii confundate cu marea proprietate agrară. Mai era apoi şi grupul dela bancă, afară de Muştiriu, care, fără să-şi poată da seama de ce se petrece, fascinat doar de prestigiul încă nou pentru el al principelui Pan Niculae Ciobanu, se apropiase, mic şi discret, cu un instinct de câine înfricoşat, de acest personagiu, şi şedea, în spatele lui, în picioare.

Bărăgan, simţind că atmosfera se face tot mai veninoasă şi că, în tot cazul, rămâne fără leac, încercă o diversiune, şi dete poruncă să se servească îngheţată pe verandă. Toată lumea, bucuroasă că respiră un aer mai curat, şi parcă bucuroasă de a eşi din preocupările insolubile ale unor vitrege situaţii, se grăbi să părăsească salonul. Veranda aceasta era unică, prin somptuozitatea ei. In afară de cele mai rare şi mai bogate plante exotice, fruct al unei îndelungate şi grele culturi de seră, şi în afară de adevărate opere de artă arhitectonică şi sculpturală, din care era făcută, se bucura şi de privelişti a uimitoare a unui parc admirabil. Copaci într'adevăr seculari, păstraţi cu religiositate şi îngrijiţi cu metodă, presărau din când în când parcul şi, fără să fie prea mulţi, lăsând,

www.dacoromanica.ro

astfel, între ei, vegetalului tot locul de nevoe pentru a trăi, multiplu şi variat, întindeau cu scârţâit de stâncă crăpată, parcă, braţe de crengi uriaşe în aer, cu atâta putere, în cât prezenţa lor se simţea pretutindeni, imensă, acaparatoare, ca o voinţă seculară de a trăi, şi gravă. Verdeaţa de primă-vară începuse să acopere totul în primele frunzişuri sclipitoare de umezeala caldă a serilor de Mai. In vârful copacilor, şi în frunzătura lor, vrăbiile, deşteptate încă la aţipire, de lumina violentă a becurilor electrice, se trezeau buimace şi-şi încercau, cu ciripiri nedumirite, glasul.

Fie-care, eşind pe verandă, se simţi bucuros de a se vedea, astfel, izolat în mijlocul tutulor. Bărăgan avea aerul mulţumit că a trecut destul de uşor prin momentele de faţă. Era însă cu atât mai copleşit cu cât se trezea dintr'odată şeful a trei partide deosebite, fără să mai fie totuşi, de fapt, al nici unuia dintre ele. Lucrul îl amuză un moment, nu prin el, cât prin felul de a şi-l fi formulat. Numai decât reveni însă asupra greutăţilor în care se afla. Rămase pe gânduri, în faţa unei accacii uriaşe, picior peste picior, pe un scaun larg de pae.

Rotaru însă era profund nemulţumit. Işi da seama că cuvintele lui fuseseră, în fond, pe cât de pretenţioase pe atât de găunoase, şi că, de nu ar fi fost atmosfera încărcată în care au fost spuse, abia de li s'ar fi cuvenit atenţia unei jalnice ri-

www.dacoromanica.ro

dicări din umăr; nu-şi putea lămuri acest trac de inteligenţă de cât prin intenţia, înfrântă de prestigiul prinţului Pan Niculae Ciobanu, de a uimi cu ori-ce preţ. Acolo unde, pe lângă idee şi originalitate, trebue să mai puie şi metodă şi dragoste de cercetare, pusese, împotriva deprinderilor sale, doar frază şi cuvânt. Confuzia aceasta de altfel, s'a răzbunat cumplit. Dela cele dintâi cuvinte chiar, simţise că se îneacă, şi se socoti într'adevăr fericit de a fi putut sfârşi gramatical ultima frază. Nu îşi lămurea de unde îi venise însă, la urmă, sentimentul acela de orgoliu cu care primise aprobarea prinţului Vladimir şi a prietenilor săi.

— Mare mister mai e şi firea omenească! se gândi el. Şi asta e banal, de altfel! adăogă repede şi, totuşi, voios.

Il apucă însă un fel de mânie ciudată împotriva principelui Pan Niculae Ciobanu, în care credea că vede pe autorul adevărat al lapsus-ului său, şi o poftă irezistibilă de a-l umili, îl apucă dintr'odată, ca o gripă, de gât. Se gândea să-l provoace la o discuţie din care să-l lase, cu toată strălucirea lui, gol, inutil şi ridicul, pe teren. Şi se pomeni că-l caută. Paşii i se îndreptară magnetic spre un grup de oameni care vorbeau despre cele mai disparate lucruri, râdeau şi, cu o rară poftă de glumă, povesteau anecdote. Imprejurul lor alţi câţi-va ascultau sau râdeau, după împrejurări. In mijlocul lor principele Pan Niculae Ciobanu, toc-

www.dacoromanica.ro

mai isprăvise ceva de povestit. Văzând atunci pe Rotaru, îi spuse:

— Vezi tu, dragă Matei, noi formăm două lumi deosebite. Lucrul acesta l'am simţit adineauri. De-opotrivă de respectabile amândouă, firește, ele nu s'au întâlnit de cât prin greşeala acoperişului aceluiaşi cuvânt. Eu, de pildă, mă mărginesc să văd în vieaţă o serie de fenomene ineluctabile, de care mă mărginesc să iau act succesiv, şi sunt mulţumit când mi se mai dă şi prilejul de a le putea cerceta înţelege înlănţuirea, şi explica. Tu cauţi să intervii însă cu tine, întreg, ca exemplar de umanitate diferenţiată, în tot ce se petrece. Şi tu şi eu, vom ajunge, de-opotrivă şi în chip infailibil, la aceiaşi hotărâtoare finalitate. Eu însă voi ajunge pe firul limpede al unei majestoase şi sigure scurgeri de ape, iar tu, obosit, în mijlocul valurilor pline de tot soiul de nămoluri, nu vei face de cât să-ţi întârzii, fără nici un folòs, o bine făcătoare linişte. Ai şi început, de altfel, să te înămoleşti în potmolul acestei atitudini.

— Principiul e drept, principe! răspunse cam înţepat Rotaru. Păcătueşte însă prin lipsă de umanitate. Câţi dintre noi ar putea să-şi socotească vieaţa pe această succesiune de fapte împlinite, fără să se înspăimânte de golul ei? Sentimentele noastre singure fac suportabil spaţiul dintre aceste deosebite acte, şi fără aceste sentimente, dacă scoatem actele automatice ale vieţei, ca somnul, mâncarea şi celelalte deprinderi, toate lipsite de

www.dacoromanica.ro

importanţă, din punct de vedere al unei omeniri cu inimă şi cu creer, ne-am duce de-adreptul la automatizare. Faptul că azi nu ne place un lucru, că mâine luptăm împotriva tutulor, că azi năzuim ceva pe care mâine îl vom detesta, că azi pornim la o luptă din care ne vom întoarce mâine învinşi, constitue acea libertate relativă pe care ne-o lasă, în natură, determinizmul vieţei. Şi aceasta e singura noastră bucurie. Fără acest sentiment anarhic de răzvrătire, de nimicire uneori, de răsturnare a tutulor legilor şi a tutulor normelor, de răzbunare împotriva purităţei intangibile a logicei, care constitue singura legătură activă, singurul agent vivificator dintre oameni, am ajunge repede la disciplina albinelor în stup. Prefer, pentru a scăpa de acest lucru, să siluesc dreptatea, să forţez absurdul, să macin nebunia, între roţile înroşite de mers ale unui suflet viu, decât să risc, la capătul vieţei, acolo unde începe necunoscutul, să mi se scrie drept epitaf: „aici zace cel ce s'a născut şi, apoi, a murit!"

Adineauri vorbeai de teoria faptului împlinit, şi o aplicai la expropriere, principe. Este de sigur înţeleaptă. Este şi monstruoasă însă. Ai posibilitatea, de sigur, cu forţa, când o ai, să-mi iei averea. Ea însă e şi temelia sentimentelor mele. Pământul acesta e un simbol. E voinţa mea de-a rămâne cea-ce sunt, e nevoia, nu vulgară de-a avea o stare pentru a mânca bine, ci de-a urma

www.dacoromanica.ro

să fiu liber, să huzuresc, fericit, prin natură, să mă sporesc, pretutindeni şi din tot, cu câte ceva. Dau bucuros acest pământ dacă mi se dă, în schimb, echivalentul posibilităţilor mele de libertate. Nevoia vulgară şi interesată de-a mânca este tocmai la ţăran; el ne expropriează tocmai cu acest cuvânt. Şi ca să mănânce el mămăligă zilnic, mă fură pe mine, nu de puţinul pe care-l consum, ci de suma totală a celorlalte plăceri superioare ale mele.

Domnia-ta primeşti lucrul acesta cu indiferenţa spectatorului la teatru. Eu înţeleg însă să lupt din toate puterile, pentru ca să obţin, dacă nu un câştig de cauză, cel puţin compensaţia lui sufletească. Imi deplasez, astfel, axa pasiunilor mele şi urmez, sub o altă formă, să simt că exist. Să-mi dea voie turma d-tale de ţărani să-mi iau cel puţin sub această zadarnică hipostază de adversar ireductibil al poftei ei de mămăligă, justa compensaţie sufletească a bunurilor pe care mi le jefueşte. E singurul mijloc care mi-a mai rămas de-a simţi viaţa. Eu nu pot fi bănuit că am vreun interes personal de apărat. Mă mulţumesc doar cu bucuria acestui zbucium, pe urma căruia, fie că mă aleg cu o neplăcere, fie că mă aleg cu o bucurie, până la urmă, am credinţa că mă aleg cu o experienţă mai mult, şi cu o generoasă sporire de sine.

— In felul acesta ai d-ta dreptate, răspunse gânditor principele Pan Niculae Ciobanu. Eu sunt

www.dacoromanica.ro

însă, în această privinţă, mai bătrân de cât d-ta cu şapte sau opt generaţii. Dreptatea asta de sămânţă vagabondă pe bărăganul acestei ţări, în căutarea unui val unde să se înfigă, eu am trăit-o încă de-acum câte-va sute de ani, când familia mea rătăcea între Ţarigrad, Moscova şi Beci, pentru a pune sau răsturna voevozii acestei ţări. Acum însă nu mai pot. Sămânţa a prins rădăcini, şi iată-mă copac. O lume întreagă de copii şi de pasări s'au deprins cu umbra frunzişului meu.

— Şi acum vor să te tae! adăogă, cu o intenţie de ironie, Rotaru.

— Nu e nimic, răspunse liniştit principele Pan Niculae Ciobanu. Voi ajunge, astfel, bârnă de casă sau jeratec în cămin.

Inchise, apoi, o clipă, ochii, şi tăcu, cu capul în piept. Rotaru urmări această adâncă şi iubitoare înţelepciune în privirile albastre ale principelui Pan Niculae, şi cu un sentiment de remuş-care pentru toate intenţiile lui, de a jicni, adăogă:

— Şi totuşi, principe, există un fel de a ne întâlni cu toţii, ori unde ne-am afla. Bunătatea d-tale înţeleaptă l'a găsit.

Principele Pan Nicolae, dându-şi seama că înoptase, se ridică într'odată şi spuse întinzându-şi dreapta spre Rotaru:

— Urmează totuşi drumul pentru care te găseşti destinat, şi crede în el. Credinţa d-tale poate ne va fi de folos tutulor.

Se apropie apoi de Bărăgan pentru a-şi lua

www.dacoromanica.ro

rămas bun, şi eşi condus de el. Un cupeu negru şi mare, ca un cavou, îl aştepta, tras de patru cai, la eşire. Bărăgan îi spuse că e primejdios să umble noaptea, pe câmp, cu caii. El răspunse glumind:

— Mai puţin primejdios de cât ziua, cu oameni, prin oraş.

Şi se perdu, în chiotele vizitiului, în noapte.

Cuvintele lui Rotaru avură însă, asupra principelui Vladimir caşi, apoi asupra partizanilor săi, efectul unui adevărat reconfortant. Toţi erau de părere să lupte pentru a nu se lăsa frustaţi cu mămăliga ţărănească, de bunurile superioare ale vieţei. Argumentaţia lui prinsese cu atât mai mult cu cât, în jocul intelectual şi rece al logicei, făcea o parte considerabilă şi sensibilităţei. Toată lumea era fericită de-a fi aflat că ţăranul, în această chestiune, reprezintă doar un vulgar interes material, şi că marele proprietar nu revendică decît o superioară voluptate intelectuală.

Principele Vladimir se grăbi să-l felicite pentru această frumoasă expunere a cauzei conservatoare. Rotaru de data asta, renunţă la orice soi de modestie, pentru a savura întreg succesul avut. In clipa aceasta însă, îşi explică şi accesul de orgolioasă şi afectată modestie de la început. Firea lui analitică nu-i putuse îngădui o atitudine semeaţă faţă de o situaţie jalnică şi, dacă totuşi nu isbutise să fie mulţumit de sine, era măcar mulţumit de aprobarea întâmpinată la toţi. Acum însă

www.dacoromanica.ro

era alt ceva. Orgoliul său se răsfăţa pe drept cuvânt în sonoritatea autentică a argumentărei sale psicologice.

Bărăgan se interesase, în răstimp, de cele petrecute şi, fără să cunoască exact atmosfera acestor lucruri, mulţumit de a şti că, într'un fel sau într'altul, principele Pan Niculae Ciobanu găsise o contra-greutate, se adresă lui Rotaru:

— Se pare, dragă Matei, că principele Pan Niculae a plecat cu gândul de a cerceta mai de aproape părerile tale.

Rotaru prinse numai decât rostul tăinuit al acestor cuvinte, şi răspunse:

— In tot cazul ne-am despărţit ca doi prieteni. Adversitatea fie-căruia dintre noi nu făcea decât să sporească prestigiul celuilalt.

Cuvântul acesta fu găsit, de toată lumea, spiritual. El făcu repede ocolul întregei adunări care risipindu-se repede din pricina orei înaintate, îl flutură odată mai mult, la plecare, ca pe un simbolic rămas bun.

www.dacoromanica.ro

XIV.

Muştiriu fusese pe neaşteptate arestat de curtea marţială pentru dezertare şi îndemn la dezertare. Presa duşmană luase act de arestarea lui cu o violenţă neobişnuită şi începuse, iarăşi, campania, un timp destul de uzată, a politicei din vremea războiului, a partidului. Atacurile erau cu atât mai înverşunate cu cât se apropiase mai mult clipa când Bărăgan urma să urce tribuna camerei. Faptul acesta fusese uşor lărgit până la proporţiile unui simbol al întregului partid. Nu se mai scria astfel decât „ceata de dezertori din jurul băncei" pentru a împrospăta noţiunea destul de ştearsă de germanofil.

Cercurile politice alimentau, firește, această campanie. Fie-care însă urmărea o ţintă deosebită. Se sezisau de ea şi o exploatau în vederea împrejurărilor viitoare. Bărăgan şi partidul său erau, astfel, prinşi în aşa chip între mai multe focuri ucigător de adverse, în cât se găsiră, la un moment dat, în situaţia paradoxală de a obţine o tacită şi relativă cruţare a fie căruia în parte, prin

www.dacoromanica.ro

menţinerea cu îndârjire a tutulor adversităţilor laolaltă.

Rotaru a prins această situaţie şi, cu o violenţă adânc imparţială, răspundea tutulor. Grija lui acum era să ţină balanţa dreaptă, pentru a dovedi astfel tutulor că înţelege să se păstreze la egală depărtare de fie-care. Partidul putea astfel să-şi refacă, pe calea unei stricte neutralităţi opoziţioniste, un soiu de virginătate pierdută aiurea.

Arestarea lui Muştiriu însă nu pierdea, prin aceasta, nimic din caracterul ei supărător.

Principele Vladimir era dureros afectat de faptul că stătuse alături atâta vreme cu un om compromis şi, pe de-asupra, se mai şi simţea izbit materialiceşte, prin lovitura primită, în persoana directorului ei, de societatea „Sborul". Amândouă aceste neajunsuri apăsau asupra lui Bănuţă, care căuta acum o eşire discretă din încurcătură pe portiţa dosnică a serviciilor aduse de acest om, rătăcit de împrejurări, printre ei, partidului. Rotaru, firește, avea o părere protivnică; cum însă totul amenința să se surpe dintr'odată, se ferea să apese prea mult asupra acestei neplăcute întâmplări şi, în timp ce învinuia pe Drăgan de-a fi deschis cu uşurinţă drumul la toţi intruşii în partid, punea în vedere şi faptul că, până la urmă, dezertarea poate fi şi ea iertată, foarte bine. De cele mai multe ori omul cu nervii slabi, fără o prea mare educaţie a conştiinţei de jertfă supremă în folosul obştesc, nu este decât o victimă a unui mo-

www.dacoromanica.ro

ment de rătăcire. Lucrul acesta îl scrisese de mai multe ori, cu acest prilej, şi îl scrisese cu atâta putere de convingere în cât, cel puţin virtual dacă nu şi formal, clătinase cu el o parte din cerbicia adversarilor.

Torry, la rândul ei, mersese mai departe şi trecuse cu arme şi bagaje în apărarea lui Muştiriu. Se încăpăţânase să-l scape cu ori-ce preţ din această încurcătură, şi era hotărâtă să nu cruţe nimic pentru a izbuti. Pretutindeni susţinea că partidul avea o adevărată datorie de onoare în a scăpa pe Muştiriu care, spre deosebire de mii de alţi dezertori, asupra cărora se trecuse cu vederea, fusese arestat ca o victimă a zelului şi a devotamentului său politic. In ţinuta ei intra, în afară de o sinceră convingere, şi de oare-care neînţeleasă slăbiciune pentru acest om, în care găsea ceva neobişnuit şi misterios, ceva sălbatic şi bărbătesc, un instinct de fiară, pe care ar fi ţinut să o domesticească, cu vremea, ea, şi faptul că se simţea ameninţată de vre-o destăinuire imprudentă, în timpul instrucţiei, a acestui om şi, pe de-asupra, şi descoperită cu un otomobil faţă de societatea „Zborul".

Toate aceste lucruri la olaltă au dus la obişnuitul consiliu de administraţie. In el vorbeau, rând pe rând, sau simultan, şi banca, şi partidul şi partizanii. Vraca şi Bărăgan, ca de obiceiu, lipseau. Principele Vladimir prezida, iar Drăgan şi Rotaru se pândeau spre marea nedumerire a

www.dacoromanica.ro

lui Roman şi spre nemulţumirea lui Clopotaru. Era vorba în primul rând de cercetarea situaţiei morale a partidului şi a băncei, şi apoi de cercetarea situaţiei materiale, în legătură cu această arestare, a băncei şi a „Zborului".

Drăgan, dintre toţi, era cel mai încurcat. Plata cuponului şi cu încă vre-o câte-va cumpărări mărunte de imobile, sleise aproape întregul stoc lichid adus de ultima emisiune şi, cum nu izbutise încă să facă nici un fel de operaţie efectivă de bancă, se trezea dintr'odată cu mari obligaţii financiare pe piaţă, şi fără nici o perspectivă de a avea numerar, înainte. Imobilele achiziţionate acopereau, e drept, capitalul şi cheltuelile de până acum; vânzarea lor însă, pe lângă faptul că nu s'ar fi putut face nici repede şi nici avantagios, ar fi însemnat însăşi ştirbirea capitalului. Situaţia aceasta nu-şi găsea, în mintea lui, altă eşire de cât tot expedientul urmat până acum al unei noi sporiri de capital. Intâmplarea cu Muştiriu însă făcea cu neputinţă, în chip neaşteptat, ori-ce propunere în acest sens. Rotaru, fără să cunoască amănunţit situaţia băncei, de care de altfel nu se ocupase de loc şi nici odată, avea totuşi împresia că stâlpii ei de temelie sunt îngrozitor de şubrezi. Pentru aceasta de altfel se, şi feri să atace de-ocamdată chestiunile financiare. Tot cea-ce vroia el acum era să dezsolidarizeze partidul, printr'un act solemn, de Muştiriu şi, deşi lucrul acesta virtual se făcuse, urmărea totuşi, şi

www.dacoromanica.ro

formularea lui protocolară. Drăgan care simţea că această dorinţă se îndrepta hotărîtor împotriva lui, făcea sforţări uriaşe pentru a o zădărnici. Firește că-l interesa puţin soarta lui Muştiriu. Căuta să iasă însă cât mai puţin ştirbit, pentru a putea obţine, cu ori-ce preţ, amânarea unor serii întregi de creanţe aflate pe piaţă, ale băncei, până când va putea obţine din nou bani.

Discuţia urma, îndârjită, de ambele părţi, dar cu mari menajamente reciproce. Drăgan vorbea de impresia rea pe care ar făcea-o o părăsire atât de violentă a unui om care se devotase cu totul partidului, şi a cărui vină nu era decât aceia o unui moment de rătăcire, şi susţinea că tocmai această atitudine ar putea fi luată drept un act de ipocrit şi laş de puritanizm sortit să mascheze cine ştie ce alte bube. Rotaru spunea că, dacă din punct de vedere psicologic, poate scuza dezertarea, şi dacă, din punct de vedere al partidului şi a autorităţei lui, lucrul era absolut indiferent, apoi în legătură cu principiul conservator al ordinei şi al disciplinei, Muştiriu trebuia, pur şi simplu, părăsit fără nici o reticenţă, în voia justiţiei, şi adăoga că aceasta este singura atitudine principială şi logică cu putinţă.

Principele Vladimir, între un principiu care-i măgulea spiritul lui cavaleresc, şi între interesele materiale ale instituţiilor sale, pe care le simţea lovite cu această arestare, pregeta să se pronunţe şi, căutând să câştige timp pentru a cumpăni

www.dacoromanica.ro

serios şi avantagiile şi dezavantagiile fie-cărei atitudini, asculta toate părţile cu luare aminte.

Clopotaru, îndemnat de Torry, era de-adreptul şi categoric alături de Drăgan. Atitudinea aceasta fermă, pentru prima oară văzută la el, era singurul lucru care nedumirea pe Rotaru. Mintea lui cerceta ce cuvânt temeinic putea să aibă Torry pentru a scăpa pe Muştiriu, şi nu găsea decât pe acela că obţinuse cine ştie ce avantagii dela Drăgan. Fireşte că lucrul acesta îl îndârjea şi mai mult. Drăgan, la rândul lui, era stăpânit oare-cum de aceiaşi nedumerire, şi se întreba ce rost va fi având această intervenţie cu ori-ce chip în sprijinul lui Muştiriu. Roman se ferea ca de foc să aibă vre-o părere. Instinctul lui îi spunea că aici se ciocnesc hotărâtor două cauze ireconciliabile, şi ţinea să nu se găsească, în clipa decisivei, înainte de a şti de partea cui e câştigul, între balaur şi mânia lui. Şi pentru a fi mai sigur de sine, luă loc, ca în dosul unei cuirase, drept în spatele principelui Vladimir.

Torry, în răstimp, sosi la bancă şi urcă repede scările. Venea hotărâtă, nu numai să afle cum stau lucrurile, dar să-şi facă totul pentru a fi pe voia ei. In faţa sălei de consiliu însă se simţi dezarmată. Inima îi bătea cu o putere neobişnuită, şi mintea se pierdu în gol. Pentru prima dată îi trecu prin cap gândul că, în definitiv, intervenţia ei nu avea nici un rost plauzibil. Un moment cugetă chiar să se înapoieze. Se agăţă însă de

www.dacoromanica.ro

primejdia situaţiei ei, în legătură cu arestarea aceasta, şi, fără să-şi dea seama precis de ce face, automatic, înaintă până la o altă uşe, şi întră într'un cabinet alăturat, rezervat audienţelor. Chemă apoi servitorul de pe sală şi întinzându-i un pumn de bancnote mărunte, scoase din poşetă la întâmplare, îi ceru să cheme neapărat pe Drăgan afară, fără a spune nimănui alt, cine îl cauta. Servitorul luă acest excepţional bacşiş şi eşi. Torry se trânti, copleşită, pe canapea şi, aşteptând, începu să-şi organizeze gândurile.

Drăgan, care sosi după câte-va minute, deşi ştia de la servitor de ce este vorba, căută să pară surprins de vizita ei. Era totuşi încântat că o vede. Atitudinea ei devastată însă îl făcu să-şi simtă bătăile inimei şi, cu teama unei presimţiri rele, fără nici un preambul, întrebă:

— Ei, ce mai este nou?

Torry ridică din umeri. Drăgan se linişti puţin la semnul acesta negativ. Simţea însă nevoia de a se spovedi, parcă şi urmă:

— Mare nenorocire!

Torry, atunci, îşi regăsi o parte din energia ei obişnuită, şi răspunse:

— Cred că nu e vremea de lamentaţii. Muştiriu poate încă să fie scăpat, şi trebue să scape. Un moment m'am gândit să intervin chiar eu de-adreptul. Mi s'a părut însă cam greu. Totul e o simplă chestie de intervenţie. Ştii bine cum judecă curţile marţiale. M'am gândit apoi la prin-

www.dacoromanica.ro

cipele Vladimir sau, la nevoe, chiar şi la Bărăgan. Am crezut însă că nu e bine să mişcăm pe aceşti doi oameni pentru un lucru, relativ, atât de mic, şi m'am oprit asupra d-tale.

Drăgan fu izbit de aceste cuvinte în care vedea o lipsă de consideraţie, şi răspunse sec:

— Şi de ce tocmai asupra mea şi nu a lui Rotaru, de pildă, sau chiar asupra lui Clopotaru?

Torry, care nu se gândise de fel la aparenţa peiorativă a cuvintelor ei, nu prinse nici intenţia intrebărei lui Drăgan şi, foarte natural, urmă:

— Clopotaru este, după cum foarte bine ştii, destul de greoi, iar Rotaru nu are nici un rost în această afacere.

Drăgan, şi mai afectat de răspunsul din urmă luă un aer demn şi, răspicat, cu un tremur de răutate în voce, spuse:

— Doamnă, eu şi mai puţin de cât Rotaru, nu-mi simt un rost aici. Recunosc, e drept, vina de a-l fi găsit eu cel dintâi, şi adus în partid, dar până la a avea ceva cu el, deosebirea e mare. Cred chiar că ori-ce om cinstit e dator să condamne fapta lui de dezertare într'un moment când ţara avea nevoe de toţi fii ei—adăogă cu o ridiculă şi rece sentenţiozitate.

Torry, fireşte, conchise numai de cât că şi Drăgan e pentru dezsolidarizarea de Muştiriu, cea-ce i ar fi îngreuiat hotărâtor situaţia şi, căutând să fie cât mai convingătoare, urmă:

www.dacoromanica.ro

— Nu ai dreptate d-le Drăgan. Muştiriu a lucrat cu noi şi pentru noi. Intr'un moment destul de greu, acela al alegerilor, ne-a dat un nepreţuit concurs. De atunci, apoi a fost necontenit adevăratul câine credincios al partidului. In loc de a te învinui că l'ai adus, din potrivă, trebue să te feliciţi. Ori-ce om drept e dator să fie, în acest lucru, alături de d-ta.

Drăgan tuşi uşor, auzind explicaţia ei împăciuitoare şi tăcu. Torry, crezând că manifestă o nouă supărare, urmă:

— Este, dar, datoria d-tale să intervii pentru el. In calitate de director al băncei, ai putut să apreciezi şi puterea lui de muncă, şi corectitudinea lui, şi mai ales credinţa cu care căuta să servească partidul. Toate aceste lucruri, chezăşuite de intervenţia d-tale, unui oare-care comisar regal, pot fi, chiar şi cu titlul unei simple conversaţii telefonice, o serie de circumstanţe, hotărâtor de atenuante, dacă nu chiar şi mai mult.

Drăgan asculta acum cu plăcere pe Torry. Cuvintele ei risipiră ori-ce bănuială asupra închipuitelor intenţii de la început, şi-i dete, odată cu satisfacţia de a se fi înşelat, şi liniştea necesară de-a judeca limpede o situaţie. Torry era deci cu frenezie de partea lui. Era curios să afle însă de unde vine acest interes şi afectând o îndârjită împotrivire, luă exact atitudinea lui Rotaru. In această privinţă merse atât de departe în cât repetă însăşi cuvintele lui:

www.dacoromanica.ro

— Dacă din punct de vedere psicologic pot scuza dezertarea lui Muştiriu, şi dacă din punct de vedere al partidului şi al autorităţei lui morale, lucrul poate să fie, şi este indiferent, apoi în legătură cu principiul conservator al ordinei şi disciplinei, Muştiriu trebue, pur şi simplu părăsit, şi fără nici o reticenţă, în voia justiţiei. Aceasta e singura atitudine logică şi dreaptă.

Apoi cu un fel de luciditate ironică, de care fu el însuşi surprins, după o pauză, adaogă:

— Rotaru e perfect de această părere!

Torry avu impresia că se nărue. Inchise ploapele şi-şi lăsă capul pe spate. Drăgan îi privi linia gâtului, cum se arcuia ca un val vaporos de spumă şi aluneca, pierzându-se, printre cei doi sâni ridicaţi de încordarea, şi de respiraţia, mult mai vie, a pieptului. Ochii lui se întunecaseră uşor, şi un gol prăpăstios îi căzu în stomac. Scuipatul se îngrămădi, cleios, pe limbă, sudoarea, la rădăcina părului, începu să-l mănânce şi, în deobşte, trupul îi fu cuprins de ceva din simptomele intoxicărei. O durere în inimă, ca un ţipăt de hierăstrău, îl năpădi la gândul că această femee, pentru care, fără să o iubească, simţea, acum întâia-oară, o înclinare irezistibilă şi o dorinţă nebună de a-i fi pe plac, ar putea să sufere. Ar fi vroit să-i cadă în genunchi, parcă şi să-i spună că o minţise, mărturisindu-i adevărul, pentru a-i cere iertare că o necăjise, şi să-i strige, apoi, în urechi, asurzitor de tare, că dorinţa e

www.dacoromanica.ro

se va înfăptui neapărat. Işi dete repede seama însă cât ar fi de ridicul, şi rămase, tăcut, în picioare. Şi cum nu vedea nici un cuvânt de a mai prelungi un joc primejdios, în fond, se gândi să înceapă să dea înapoi, şi spuse:

— Fireşte însă că s'ar găsi, poate, un mijloc de a vă fi pe plac.

Torry, auzind aceste cuvinte ridică ochii spre el. Privirile ei întâlniră pe ale lui Drăgan care, în căutarea cuvintelor cu care să treacă de la o atitudine la alta, îi parcurgeau distrat formele. Torry avu impresia că îşi răsluește, astfel înadins, cuvintele, pentru a-şi spune cu pauze intenţiile şi a şi le valorifica în prealabil. Femeia din ea atunci, instinctivă şi sumară în fond, prinsă între două alternative fără altă eşire, credea ea, de cât a alegerei dintre două rele, şi dintr'un instinct de sfidare poate, zvârli dintr'odată ori-ce simţ de pudoare şi, bucuroasă de a eşi mai curând din această situaţie, cu un gest de jertfă de sine, parcă, abandonându-se, cu buzele stinse, lungului canapelei, cu o factice mişcare de voluptate, şopti:

— Primesc ori-ce! Sfârşeşte însă mai repede!

Şi strânse cu putere ploapele. Drăgan avu o mişcare de tandreţă şi începu să o mîngîe. Torry îl respinse cu o scârbă resemnată. Drăgan atunci se rostogoli ca o vită, de-asupra, răzbunător. Câte-va minute mai târziu se pomeni însă, zvârlit drept în mijlocul odăei, în picioare, de saltul de

www.dacoromanica.ro

reptilă furioasă al Torryei, care se ridicase ca un vulcan de sub el, şi eşea pe uşe strigându-i :

— Mâine să-mi liberezi pe Muştiriu ! Ai înţeles?

Dragan rămaşe singur în mijlocul odaei, buimacit, câte-va tragic de lungi minute. Mintea i se învârtea ca un fluture în golul craniului sau trudit sa caute o înţelegere a absurdului. Abia de îndrăznea să-şi dea seamă de cele petrecute. In aşteptarea unei dumiriri, începu o ridicula şi greoae explorare de sine. Işi pipăi mai întâi coapsele, de-alungul cărora îi atârnau mâînele, apoi pieptul, braţele şi, în sfârşit, începu sa umble. Renunţă însă, după sforţări zadarnice, la orice explicaţie şi, după ce instinctiv îşi potrivi gulerul, cravata şi părul, eşi automatic pe uşe şi se îndreptă spre sala de consiliu.

Principele Vladimir începuse să se impacienteze şi, la fel, şi ceilalţi. Rotaru profitase, de toată vremea acestei lipse, desfaşurând o verva îndrăcita în sprijinul cauzei sale, să învingă ori-ce rezistenţa din partea lui Clopotaru; câştigase, apoi, dacă nu formal cel puţin principial, de-ocamdată, până şi pe principele Vladimir care, acum, nu mai aştepta decât pe Drăgan pentru a hotărî de comun acord publicarea unui comunicat cominatoriu al partidului. Roman eşise din ascunzatoarea lui din spatele principelui Vladimir, şi luase loc alături de Rotaru, cu care vorbea acum foarte amical.

Drăgan cum intră înţelese situaţia, şi-şi închipui exact tot ce se petrecuse. Mintea lui suferea acum

www.dacoromanica.ro

o a doua groaznică depresiune. Rotaru îi aruncă o privire piezişe de triumf; de îndată ce-l zări mai bine însă, îşi pironi cercetător ochii asupra lui. Drăgan avea înfăţişarea cea mai parodoxală cu putinţă: a omului despicat drept în două de bucurie şi de durere, în acelaşi timp, de izbândă, parcă, şi de înfrângere. Intre aceste două sentimente, inima lui murea, ca măgarul din poveste, de foame şi de sete, între căpiţa cu fân şi găleata cu apă. Bucuria era în el, şi nu îndrăznea să şi-o formuleze, pentru a o culege, cu toate că-i sticlea ca focul în ochi, şi-i ardea până la roşiu, obrajii şi buzele, din pricina groazei venită din afară de-a vedea încheiată împotriva lui o întreagă situaţie de care atârna ca de un fir de aţă. Rotaru îl privea pătrunzător. El îi răspunse atunci cu o privire de caldă, de supremă rugăminte, şi buimăcit, neştiind cum să înceapă, pentru a găsi primul cuvânt de reluare a unei discuţii încheiate, îngăimă:

— A fost pe aici, adineauri, şi d-na Clopotaru.

— Nevastă-mea! exclamă Clopotaru. Foarte bine! Şi ea e de părerea noastră, nu e aşa?

Rotaru sări ca fript în sus.

— Tocmai asta vroiam să spun şi eu, adăogă Drăgan cu un fel de schâncet în glas.

Clopotaru se înveseli la auzul acestei ştiri. Rotaru însă avu impresia că-i vine, pur şi simplu, rău. Işi dădea seamă cu luciditatea sălbatică a instinctelor primordiale ale sub-conştientului de

www.dacoromanica.ro

tot ce se putuse petrece, şi nu-şi putea, totuşi, lămuri nimic. Incepu să măsoare cu paşi largi camera, caşi cum ar fi fugit după sine însuşi pentru a-şi formula această situaţie neînţeleasă; cum însă simţea nevoia de a se reculege puţin, voind să câştige câtva timp, spuse repede:

— In tot cazul nu e rău, înainte de a trece la o hotărâre ireparabilă, să ne mai gândim niţel.

Clopotaru aprobă, găsind în această schimbare subită, cu oare care orgoliu, un semn de teamă şi de respect pentru opinia nevestei sale. Principele Vladimir crezu că e un simplu gest de deferenţă faţă de Drăgan, şi mai ales faţă de intervenţia, pe care o găsea fără nici o noimă, a Torryei. Rotaru însă se frământa cu o adevărată durere. Ştia foarte bine că Torry era pentru salvarea lui Muştiriu, caşi Drăgan; nu avea, deci, nici un motiv să-i fi cedat pentru vre-o înţelegere în această privinţă.

— De altă parte, pentru ce alt motiv? se întreba el.

Principele Vladimir, care vroia să plece, interveni:

— Ei, domnilor, cum hotărîm?

Rotaru se uită, mai nainte de a răspunde, drept la Drăgan. Acesta, având parcă pe buze numele Torryei, şi soarta pe palmă, răspunse cu cea mai înlăcrămată privire. Rotaru văzu atunci, încă odată, hotărâtor, legătura înodată în jurul acestei arestări şi, enervat de-a face za-

www.dacoromanica.ro

darnice sforţări pentru a nu înţelege nimic, se ridică, intenţionând o răzbunare, să ceară imediata publicare a unui comunicat drastic. Icoana acelei femei crucificate de Dragan însă îi veni, în clipa aceia în minte, şi un sentiment de milă, de durere, de slabiciune şi de ertare, îl năvăli ca un val şi spăla, lasând în locul lor un gol dureros, adevăratele lui sentimente. Vroi să înceapă o aparare a lui Muştiriu. Ii lipseau însă cuvintele şi atunci, printr'un capriciu întunecos al soartei, din jocul ciudat al amintirei, ca dintr'un sac cu tot soiul de vechituri inutile, se pomeni ca·şi aminteşte câte·va fraze, ale lui Dragan, şi spuse repede:

— Chestiunea e, firește, atât de complicată în cât, de sigur, ar fi bine să o mai lasăm o zi sau două. In definitiv poate ca are dreptate Drăgan. O părăsire atât de violentă a unui om devotat cu totul partidului, şi a cărui vină e doar aceia a unui moment de ratăcire, ar face·rea impresie, şi ar putea fi luata drept un act de puritanizm extrem, sortit să mascheze cine ştie ce altă teamă.

Clopotaru respiră. Roman, deplin buimăcit, se târî din nou în dosul scaunului principelui Vladimir. Drăgan, ne putând un moment să-şi cread urechilor, şi convingându-se abia după câte·va clipe de realitatea celor auzite, greoi, ca sub povara cine ştie caror fantastice întâmplări, se apropie de Rotaru ca' să-i mulţumească. Rotaru fu, atunci, izbit de parfumul Torryei, şi amintin-

www.dacoromanica.ro

du-şi dintr'odata de Muştiriu, înfigându-şi cu pătrunzatoare ură privirile în ochii lui Dragan, îi şopti printre dinţi :

— Avea el dreptate! Miroase a mort!

Dragan îşi plecă ochii în jos. Principele Vladimir, luă act de această hotarâre care, dacă nu-l mulţumea sufleteşte, credea că e prielnică intereselor lui materiale; în schimb, bucuros ca poate mai târziu va găsi o soluţie menită să împace ambele lui sentimente, aminti celor de faţă că e târziu, şi declară şedinţa închisă.

www.dacoromanica.ro

XV.

Drăgan, angajat pe calea unor spinoase intervenţii, eşea dela curtea marţială buimăcit.

Dete drumul maşinei, şi porni pe jos, pentru a-şi răcori o clipă mintea. Pe drum un pâlc de ţigănuşi vestea ediţii speciale. Se opri, intrigat de strigătele lor, şi luă un ziar pe care îl desfăcu în plină stradă, cu înfrigurare. In clipa aceia, pentru prima dată, se simţi pierdut. Muştiriu mai era amestecat şi într'un furt cu spargere făptuit în strada Nopţei 13. Aici însă locuia Clopotaru.

— Ah! mizerabila! exclamă el. De teama unui scandal monden m'a vârât pe mine în această afacere. Acum îmi explic eu toată patima ei de-a scăpa pe pungaşul acela. Va să zică ea ştia încă de eri acest lucru, şi nu spusese nimic; ba din potrivă, a făcut tot ce-a putut pentru a netoca în aceleaşi sarmale cu Muştiriu.

Şi privirile i se opriră din nou asupra reportajului, şi iar simţi că-i vine rău. Numele lui era pretutindeni amestecat cu al lui Muştiriu. Se spunea că era, în tot cazul, creatura şi prietenul său, ceea-ce nu şi explica de cât prin sugestia

www.dacoromanica.ro

comisarului regal, şi se dedea, în acest sens, până şi ştirea de acum o oră, ca dovadă a acestui lucru, a intervenţiei abia făcute. Avea impresia că picioarele sub el îi sunt de zăpadă, şi că se topesc cu o iuţeală neobişnuită; de teamă chiar că s'ar putea să cadă, opri un taximetru şi se îndreptă spre şosea.

Peste câte-va zile avea o scadenţă de zece milioane. Unele hazardări făcute în domeniul jocului de bursă, cu nădejdea unui repede şi considerabil câştig, au fost uşor aflate pe piaţă. Creditul său, şi al băncei, era astfel nimicit. Operaţiile deveneau, din oră în oră, tot mai ameninţătoare. Leul, pe a cărui scădere aproape sigură se rezimase cu încredere, era, de câte-va zile, într'o neaşteptată şi simţitoare urcare. Lucrurile acestea, firește, se ştiau. A mai cere ceva principelui Vladimir, de altă parte, era cu neputinţă. Sgârcenia lui, unită cu neîncrederea şi cu teama de pagubă, nu puteau fi învinse decât într'un timp foarte îndelungat, şi consacrat în întregime acestei ţinte. Inchise un moment ochii, pentru a-şi vedea gândurile. In mintea lui însă sfredelea doar groaza scadenţei apropiate, şi a scandalului făcut cu numele său, în legătură cu Muştiriu.

Şoferul maşinei, neştiind ce să facă cu un client care părea că el însuşi nu ştie ce vrea, se mulţumea să meargă de la un capăt al şoselei la celalt, la voia întâmplărei. Drăgan privea ca prin sită goana fantastică a automobilelor, a echi-

www.dacoromanica.ro

pagiilor, înşiruirea aceia de femei frumoase, somptuos decoltate, de pietoni şi de călăreţi, şi abia putea să perceapă, într'un tot uriaş şi haotic, strigătul sirenelor, zgomotul motoarelor, tropotul cailor, siluetele complicat încrucişate ale unei întregi lumi de oameni veniţi, fie pentru a se expune, fie pentru a lua, pur şi simplu, aer. Lumea însă îl observase, fireşte cea interesată, şi pusese această eşire a lui pe seama unei ostentative intenţii de sfidare a scandalului. Câţi-va reporteri şi puseseră la cale lansarea unei noi bombe. Oamenii politici se întrebau, văzându-l, de ce va fi lipsind oare Clopotaru şi Torry de la şosea, iar financiarii socoteau şansele de a fi găsit banii necesari scadenţei.

Drăgan însă nu-şi da seama de efectul plimbărei lui. Gândurile îi zburau spre curtea marţială.

— Adevărul e că am şi eu dreptul acum să cer scăparea lui Muştiriu. Omul acesta e acuzat de o spargere la locuinţa lui Clopotaru. Lucrul cade minunat în socotelile mele. Torry nu are decât să declare că faptul e absolut inexact, şi totul se sfârşeşte ; între un denunţ îndoelnic şi o dezminţire indiscutabilă nu mai încape nici o îndoială. Toată campania cade în baltă, şi atunci cine ştie, însăşi chestiunea dezertărei va fi, măcar pentru o vreme, părăsită, din nevoia de a da înapoi cu acuzaţia de furt şi spargere.

Ideile acestea îi mai înseninară mintea. O si-

www.dacoromanica.ro

guranţă vie, dogorâtoare, proaspătă, îi năvăli în sânge, ca un val de aer proaspăt. Respiră adânc şi, pentru prima dată de când se afla în automobil, simţi nevoia de a-şi îndrepta oasele, şi-şi trase cu putere umerii înapoi. Privi ctâe-va clipe din goană şirurile de vehicule sau de pietoni, şi avu impresia că s'a trezit, ca din somn, în mijlocul lor. Ochii îi căutau pe cine-va cunoscut în mulţime. Nu văzu însă pe nimeni. In răstimp maşina ajunse la capătul din spre oraş al şoselei. Drăgan, care vroia să vadă pe Clopotaru cât mai curând, spuse:

— Strada Nopţei 13.

Şoferul se întoarse brusc şi întrebător. Drăgan repetă:

— Strada Nopţei 13.

— Unde s'a petrecut chestia aceia?

— Care chestie? se încruntă Drăgan.

— Tot oraşul vueşte. Ci că acolo a fost găsit un mare boer dezertor, de pe vremea nemţilor, împreună cu un altul, Drăgan, directorul unei banci, tot nemţeşti şi ea. Ajunsesera amândoi rău de tot, pe semne, şi acum trăiau cu ce găseau, noaptea, prin vecini. Li s'a înfundat însă la amândoi. Aici i-a prins ca în oală.

Se uită apoi la Drăgan şi adăogă repede:

— Dar ce ai boerule?

Drăgan, într'adevăr, îngălbenise ca ceara. Povestea dezmăţată a şoferului era pentru el indiciul atâtor lucruri colportate parţial, şi pe care

www.dacoromanica.ro

simplicitatea şoferului le lega în acest mănunchĭ de absurdă trăncăneală. Muştiriu punea astfel dintr'o singură dată şi chestiunea atitudinei sale pe vremea ocupaţiei, şi a băncei „Conservatoare" şi a persoanei lui de acum, şi toate într'o atmosferă de scandal, de suspiciune şi de iscodire fără părechie. De aici totul era cu putinţă. Fantezia cea mai odios pornită împotriva sa îşi găsea o liberă carieră de desfăşurare. O nevoe de a reacţiona împotriva lui însăşi, mai întâi, şi apoi dorinţa de a şi da o contenenţă faţă de şofer, îl împinse să facă o sforţare pentru a răspunde. Şoferul încetinise mersul până aproape de oprire:

— De ce-ai oprit, boule? Mână ca lumea şi mergi unde ţi-am spus!

Şoferul porni şi tăcu. Rămase însă cu o bănuială asupra clientului, şi îşi pregătea povestirea ei senzaţională, tovarăşilor, de îndată ce se va fi întors în staţie. In dreptul casei lui Clopotaru opri. Drăgan sări jos, plăti şi dete buzna înăuntru.

Clopotaru, îi eşi înainte, şi-l pofti în biroul său de primire. Drăgan intră şi, prima oară nepăsător la somptuozitatea artistică a acestei case, abia aşezat jos, începu să vorbească:

— Dragă prietene, cred că-ţi închipui scopul venirei mele aici.

Tăcu apoi. Clopotaru, pentru care lucrurile nu aveau decât culoarea dată lor de Torry, luă o poză de stalactită, şi răspunse cu indiferenţă.

— Imi închipuesc, firește!

www.dacoromanica.ro

Drăgan îngheţă la auzul acestui ton de hotărâtoare nepăsare. Văzând însă pe biroul lui Clopotaru, toate ediţiile speciale ale ziarelor, ca şi ziarele de seară, insistă:

— Ai citit, cred, ziarele de seară.

— Citit! O istorie stupidă care, în definitiv, nu ne poate privi cu nimic. Ce vină putem noi avea din faptul că poliţia, ne prinzându-şi la timp clienţii, le lasă putinţa să ni se rătăcească printre picioare?

Drăgan înţelese că era aici o crâncenă răzbunare a Torryei, şi întregul lui organism, parcă, simţea, de groază, un soi de intoxicaţie lentă; îi lipsea şi puterea şi curajul de a mai spune ceva; şi tăcu cu bărbia înfundată în piept. Clopotaru, la rândul său, isprăvise întreg repertoriul învăţat cuvânt cu cuvânt de la Torry, şi acum cauta un nou motiv de conversaţie. Firea lui lălâe şi trăncăneaţă se opri, atunci, asupra ziarelor, şi fără să-şi dea seama de contrazicerea la care se expunea, exclamă:

— Fie însă, că rău ne mai freacă şi gazetele astea.

Drăgan care nu citise încă decât în treacăt, un singur ziar, şi încă pe cel dintâi apărut, dintre toate, tresări şi întrebă repede:

— Şi ce spun?

— Cum? Nu le-ai citit?

— Nu!

— E grozav. Lasă că din slugi nemţeşti nu

www.dacoromanica.ro

ne mai scoate nimeni, dar acum ne mai zic şi tovarăşii, sau banda, lui Muştiriu. Partidul e numit speluncă de hoţi. Pe tine nu te mai chiamă nimeni decât Pipa, Zdrelea, Mărunţelu. Spun ca furai, pe vremea nemţilor, lemnele din casele creştinilor şi le vindeai. Ci-că erai agentul lor secret prin mahalale, şi că ei ţi-au pus şi candidatura, la Iaşi, împotriva şefului, pentru serviciile aduse cu fel şi fel de denunţuri de provizii aflate pe la locuinţele oamenilor. Până şi prinţul Vladimir e tărbăcit. Pe el îl numesc căpetenie de hoţi, îţi închipui!

Dragan ascultă fară să găsească puterea de a întrerupe. Simţea chiar un fel de voluptate a disperarei în tot acest exces de ucigătoare amănunte, şi i se părea că, la urma urmei, dacă e ca totul sa se sfârşească, apoi e preferabil să se sfârşească cât mai dintr'odata şi mai curând. Se ştergea din când în când, cu batista, pe frunte, şi respira cât mai adânc. Târziu, după o noua doza de tăcere întreba:

— Ei, şi ce facem?

Clopotaru, care uitase întâia atitudine, impusă lui de Torry, încă de la amiază, cu preciziune şi cu vocabularul respectiv, dete curs unei convingeri personale şi, gasind situaţia dificilă, căuta o sforţare comună pentru a eşi din ea, şi spuse:

— Mărturisesc că nu mai înţeleg nimic. Torry ţine astăzi să înfunde pe Muştiriu cu atât mai adânc, parcă, cu cât eri vroise cu orice preţ să-l

www.dacoromanica.ro

scape. Ea susţine că chestia a devenit indiferenta, şi preferă o atitudine tăioasă.

— Aşa a spus ? scânci Drăgan.

— Aşa !

Tăcură apoi amândoi. Clopotaru, atunci, amintindu-şi de ceva parcă, se lumină la faţă şi, cu firea lui săltăreaţă, uitând totul, adăogă repede:

— Dar bine dragă, ce-ai avut eri cu Torry ?

Cu Torry ? sări ca ars Drăgan.

— Ei da ! Mi s'a plâns că erai contra pungaşului ăla de Muştiriu când te-a văzut, şi că a trebuit să se roage o mulţime pentru a te trage de partea ei. Se poate să faci asemenea glume ?

Dragan începea să se lămurească deplin. Acestă lămurire însă deschidea înaintea lui perspective de prăpastie şi, grabit, adăoga:

— Am glumit, într'adevăr, un moment. Tu ce-ai spus însă ?

— Adevarul ! I-am dat cuvântul de cinste că, până atunci, luptaseşi cu Rotaru pentru Muştiriu. In sfârşit, ce să mai spun : i-am povestit toată şedinţa, cum a decurs, ca să o conving. I-am descris capul lui Rotaru când te-ai întors tu şi i-ai vorbit de ea, şi cum s'a schimbat, apoi, tot şi dintr'odata. Torry e grozav de supărată pe tine. Spunea că nu-ţi iartă câte zile vei avea că ai minţit-o.

Drăgan avu, o clipa, dorinţa să apuce de pe birou un bulgare mare de cleştar, care servea drept, „presse papier" şi sa despice cu el capul lui Clopotaru. Se opri însă cu gestul la jumatate

www.dacoromanica.ro

mulţumindu-se să-şi încleşteze stânga pe cristal, şi băgându-şi arătătorul dreptei între dinţi, cu unghia în jos, rămase o vreme gânduri; după aceea spuse hotărât:

— Ştii ceva?

— Ce?

— Vreau să văd pe coana Torry.

Clopotaru îi făcu semn că e liber, şi-i spuse că e în camera de tualetă. Drăgan vru să se ridice. Clopotaru însă îl opri şi, luând un mic receptor telefonic, întrebă dacă poate primi. Răspunsul a fost, probabil, afirmativ, căci Clopotaru sună servitorul şi-i dete ordin să conducă până la doamna pe Drăgan, care eşi pe loc. Peste câteva clipe, urcând scările şi străbătând un coridor, se afla faţă în faţă cu Torry care îl întâmpină cu o privire de rece şi piezişe ironie; îi arătă în treacăt un scaun de lângă uşe, îi spuse cu o lăuntrică şi violentă ceremonie:

— Aşaaa! luaţi, vă rog, loc.

Ea însăşi se aşeză apoi, în partea opusă a camerei, pe un jilţ confortabil, şi, picior peste picior, rece ca o za, începu să arate că aşteaptă. Drăgan, firește, simţea furtuna, din spatele acestei atitudini şi începu să caute o eşire onorabilă. Se gândi, astfel, un moment să-i ceară, pur şi simplu, graţie. Nu găsi însă formula potrivită şi părăsi acest gând pentru dorinţa de a-i oferi un serviciu, ori-care va fi fost el, în schimbul unei intervenţii. Nu-i păru de bun augur însă, şi trecu înainte cu

www.dacoromanica.ro

mintea. Işi dete atunci seama că întârzie prea mult în tăcere, şi începu să caute pentru de-ocamdată o diversiune cu care să înceapă, indiferent care, o conversaţie. Mintea lui surprinse, ca pe nişte iepuri în culcuşul lor, simultan, mai multe motive şi, până să aleagă pe unul în care să tragă, fugiră cu toatele. Torry îl privea cu aceiaşi impenetrabilă şi surdă nemişcare. Drăgan căuta să pătrundă adevărata ei stare actuală de spirit. Nu izbuti să vadă nimic dincolo de faptul că şedea în fotoliu şi aştepta. Atunci simţi că o sudoare rece, neobişnuit de rece, îi ţâşneşte prin pori, mărunt şi deasă. Camera avea un aer vrăjit. Găsea că pretutindeni, ca nişte diavoli mărunţi şi coloraţi, agăţându-se când pe perdele, când rostogolindu-se pe covor, amestecându-se fără normă înde ei, cu gesturi de chiuitoare veselie, zburdalnic până la frenezie, veneau de pretutindeni şi alergau fără nici o ţintă, dicţionare întregi de cuvinte. Drăgan făcu sforţări uriaşe să prindă, din toată această sarabandă de vorbe, măcar una, să şi-o lipească pe limbă, şi să-i dea, la întâmplare, ori care ar fi ea, drumul în aer. Părea că nu mai vrea nimic decât să poată articula un cuvânt, din noianul cu care ar fi putut să-şi arate rostul lui aici. Nu-l găsea însă cu nici un chip. Situaţia aceasta, firește, cu cât se prelungia mai mult cu atât devenea mai inextricabilă. Ea era ca acele pământuri moi şi mişcătoare în care primul pas, odată făcut, devine fără leac. Un picior se în-

www.dacoromanica.ro

fundă la început uşor în el; încercarea de a-l scoate duce ceva mai spre fund piciorul celălalt. Şi aşa mai departe, întâi până la glezne, până la genuchi apoi, după aceia până la pântece şi, în sfârşit, până la gât, fiecare mişcare a trupului, zvârcolindu-se cu deznădejde în braţele unei morţi inevitabil de odioase, ru face de cât să grăbească sfârşitul.

Torry urmărea această situaţie cu o deosebită înţelegere şi păstra cu o grije diabolică impenetrabilitatea jocului început, care, acum, nu numai că o răzbuna, dar o şi amuza. Carnea ei jicnită simţea o voluptate sadică din a se juca, astfel, ca o fiară cu prada ei, înainte de a o sfâşia, cu Drăgan înainte de a-l asvârli, cald încă de chinurile unei vieţi smulse fişie cu fişie, morţei lui civile. Ziarele o informaseră mai mult de cât era nevoe pentru a-i cunoaşte adevărata situaţie. O îndoită dorinţă de răzbunare o cuirasase în aşa fel în cât înfăţişarea din ce în ce mai jalnică, mai disperată, mai descompusă, a lui Drăgan abia dacă era pentru ea un vag început de bucurie. Ura ei ar fi voit sa-l vadă topindu-se moleculă cu moleculă la picioarele ei şi, încet, simţind cu fiecare bucăţică rămasă din trupul lui, toată durerea celorlalte părţi smulse, la intervale rare, cu cleştele durerei.

Dragan, totuşi, urma sa facă sforţări din ce în ce mai deznadăjduite pentru a se regasi. Se pierdea însă din ce în ce mai tare. Incepu chiar

www.dacoromanica.ro

să se întrebe asupra rostului prezenţei sale aici. Şi caută zadarnic un răspuns. Violenţa concentrată ca o flacără într'un cuptor închis a Torryei îl descompusese deplin. Ii veni gândul chiar să înceapă să strige „ajutor!“ Sunetele cuvântului însă i se încleiră pe limbă, ca nişte lipitori, şi crezu că le simte alunecându-i pe gât în jos, până în stomac. Avu impresia că ceva vâscos şi rece îi foeşte prin pântece, şi că simte urcându-i-se înapoi un fel de greaţă. Işi plecă uşor capul în palma mâinei drepte, al cărei cot şedea pe spetează laterală a scaunului, şi rămase astfel câte-va clipe nemişcat. In momentul acela îşi dete seama de zădărnicia ori-cărei sforţari, şi văzu limpede că nici o putere omenească nu va mai fi în stare să schimbe cursul hotărât al lucrurilor. Torry, în aceasta postură, luase proporţiile unui adevarat destin întrupat în sumbra ei aşteptare. Nimic, din vârful picioarelor, şi până în creştetul capului, nici pleoapele, nici nările ei, de obicei atât de mobile, nici buzele, nici pieptul, nu păreau să se fi clintit vre-odată cu cât de cât din această atitudine. Insăşi rochia pe ea părea curgerea împietrită a unor valuri metalice.

In sfârşit Torry se ridică şi sună. O fata în casă intră numai de cât Torry îi spuse să conducă pe domnul. Drăgan se ridică cu greutate şi, uitând să salute, eşi. In launtrul lui, dezastrul acestei întâlniri luă repede, în timp ce străbătea coridorul, şi cobora scările, proporţiile unei adevă-

www.dacoromanica.ro

rate fericiri, acum, numai pentru că-şi simţea încă toate mădularele trupului întregi, şi la locul lor. Jos îl aştepta Clopotaru, care-l şi întrebă de rezultatul întrevederei avute. Drăgan însă, departe de a-şi fi revenit, trăia încă bucuria fiziologică de a se simţi întreg, după chinurile îndurate; luă automatic pălăria din cuer şi intinzând mâna spre Clopotaru, pentru a-şi lua rămas bun, printr'o intuiţie totuşi inexplicabilă a situaţiei, spuse eşind:

— Dragă Clopotaru, la revedere! Nevasta ta nu vrea cu nici un preţ să ne fie de folos. Ori-ce încercare e de prisos.

Afară începea să însereze. Primele felinare pe uliţă se aprindeau, şi călătorii întârziaţi grăbeau paşi cu destinaţie sigură spre case. Magazinele se închideau cu grabă, astupându-şi vitrinele cu obloane groase şi sigure de fier, şi vărsau în uliţi o lume zgomotoasă de vânzători şi de vânzătoare, de clienţi şi de curioşi, răspândiţi în toate sensurile, ca nişte adevărate rachete omeneşti. Drăgan se înfundă în această lume, golit, până la greutatea fizică de a mai respira, de sine, cu mâinile în buzunar. Intreaga lui fiinţă căuta să se deprindă cu senzaţia însăşi a nefiinţei.

Torry, chemă pe Clopotaru sus şi-i spuse, liniştită, să se constitue chiar a doua zi dimineaţă, parte civilă împotriva lui Muştiriu cu două zeci de mii de lei, plus despăgubirile de proces. Luă apoi telefonul şi, amintindu-şi că a cunoscut de curând pe directorul unui mare cotidian, chemă re-

www.dacoromanica.ro

dacţia respectivă la aparat, pentru a cere să se anunţe constituirea ei ca parte civilă în acest proces. Clopotaru era tot mai nedumirit de această acţiune din care el nu putea desluşi nici mobilul şi nici scopul urmărit. Convingerea lui sigură era că nu poate să fie decât dăunătoare. Cum însă se deprinsese, din lenea de a gândi singur prea mult, să asculte de Torry, fără replică, şi cum până acum niciodată sfaturile ei nu dăduseră greş, tăcu şi se aşeză pe un scaun.

Torry telefonă în linişte toate detaliile infracţiei lui Muştiriu, cele ce puteau fi spuse. Era în această atitudine şi o dorinţă perversă de a-l pune hotărâtor la încercare. După ce sfârşi această operaţie se întoarse spre soţul ei. Fu însă izbită de atitudinea lui posacă şi, parcă, zadarnic căutătoare, şi-l întrebă repede:

— Ai ceva?

— Nu am nimic, dar...

— Scoală-te atunci de pe scaunul acela, răspunse ea, cu un surâs ciudat; poartă ghinion pe ziua de azi. Drăgan a stat pe el şi, în tot cazul, nu i-a mers prea bine.

Clopotaru, care într'adevăr, nu se simţea la locul lui, se şi ridică. Torry adăogă:

— Şi acum la revedere. Mă simt obosită şi vreau să mă culc.

Şi-i întinse mâna. Clopotaru se grăbi să i-o sărute şi să iasă.

www.dacoromanica.ro

XVI

Barăgan se sculà, ca de obiceiu, de dimineaţă şi trecu în birou, unde ceru să i se aducă şi ceaiul. Era preocupat şi umbla cu paşi mari prin cameră. Din când în când se oprea lângă o mescioară, sorbea din ciaşca cu ciai, gânditor, şi-şi arunca iarăşi, când pe o fereastră când pe alta, privirile. Se vedea bine că nu aşteaptă pe nimeni însa şi că era, mai curând, în cautarea la voia întâmplarei, a unui punct oare care de plecare pentru preocupările sale. Se opri în faţa unei oglinzi foarte lungi şi foarte înguste, mai mult sugestia unei siluete de oglindă, aşezată în scobitura a doi stâlpi de marmoră, şi zâmbi mulţumit. Costumul negru îi dădea o linie de o gravitate excepţională. De aceia, de altfel, nici nu-l folosea de cât atunci când împrejurările cereau în chip imperios o înfăţişare excepţională, şi totde auna pentru cât mai scurtă vreme cu putinţă. Culoarea aceasta o ocolise cu grije pentru a nu-i uza, raportat la sine, efectul ei în afară. Pentru fie-care situaţie prefera astfel să aibă o culoare specială a îmbrăcămintei, sau o anumită notă

www.dacoromanica.ro

dominantă, desprinsă din jocul celor mai elegante şi mai meticulos studiate fantezii vestmântale. Se aşeză, după aceia, cu gravitate şi cu amanunţită grije de cel mai neînsemnat gest, la birou, unde începu să rasfoiască distrat câte-va foi de hârtie. Se ridică însă în sus şi urmă din picioare, aceiaşi operaţie. Umbra mâinei, sale juca pe luciul de abanos al mesei ca o angoră paradoxală şi, când mică şi felină, când uriaşe şi ameninţătoare, având aerul unei ghiare de leopard în jocul ei sinistru cu o gazelă, când împăciuitoare şi cavalerească, se strecura printre foile de hârtie, trecea de la una la alta, se oprea, cu un deget întins, asupra vre-uneia, insinuant şi ironic, sau apăsa masiv şi hotărâtor asupra alteia, pentru ca, în sfârşit, sa se oprească deodata, întrebătoare, calmă şi sigură, deasupra teancului întreg de hârtii, ca încremenită pe loc.

Intreaga lui înfaţişare luă dintr'odata aspectul unui uriaş punct de exclamaţie trântit cu precizie la sfârşitul unei demonstraţii. Surâse apoi un moment şi privi spre pendulă. Această primă revistă a pieselor sale era mulţumitoare, Două zile îl mai despărţeau de data fixată cuvântărei lui la cameră. Lumea politică era într'o fierbere neobişnuita. Toţi aşteptau să vadă ce va spune. Talentul său oratoric, abilitatea şi experienţa lui politică, şi parlamentară, dădeau cuvântului său o greutate cu atât mai mare cu cât intenţiile îi erau mai tainuite; fie-care grup politic putea

www.dacoromanica.ro

deci, după împrejurări, să fie în egală măsură şi atacat şi cruţat,

Bărăgan era încântat că a putut păstra cea mai deplină neutralitate, şi că va sosi liber de orice angajament la tribună. Singura lui amărăciune era, acum, scandalul, încă viu, din jurul băncei; presa urma încă să-l exploateze, deşi părea epuizat prin declaraţiile făcute de Torry, şi prin mutizmul îngheţat de până acum al lui Muştiriu. Socotea drept un câştig însă faptul că lumea politică şi presa duşmană chiar, găsise ca o datorie de conştiinţă, că trebue să ocolească pe cât cu putinţă, amestecarea numelui său într'o tărăşenie în care, de altfel, pe cea mai mare bună credinţă, nu fusese de cât o victimă. Se apăsase chiar, cu acest prilej, asupra lipsei sale depline de orice legături efective cu treburile băncei, şi cu ale anexelor ei şi mai puţin, şi se vorbea cu simpatie de dezinteresarea lui faţă şi de propriul său capital aflat acolo. In atitudinea aceasta vedea un început de loialitate mondenă la adversarii săi, pe care o găsea de bun augur.

Acum îl interesa însă revista materialului politic, cu care urma să se prezinte în faţa camerei, şi cercetarea amănunţită a fiecărei situaţi în parte.

Vechia lui experienţă parlamentară îi spunea că primul contact va fi foarte greu. Era informat că un popă, plimbat ca o mascotă pe la toate mesele patriotice, primise însărcinarea să părăsească, find alături de alţii, cu teatrală indignare

www.dacoromanica.ro

incinta, şi-şi da seama că lucrul acesta poate fi contaminant şi duce la golirea camerei, sau la o puternică manifestaţie ostilă. Cazul din urmă nu era primejdios. Primejdioasă însă era prima alternativă. Şi simţi în inimă, la gândul acesta, un val de mânie. Il stăpâni însă repede şi între cele două braţe întinse ca două proptele pe marginea biroului, pieziş aşezat ca o insinuare şi totuşi în picioare, drept ca un jurământ, exclamă distinct:

— Şi totuşi eu nu am traficat nici odată, şi cu nimic!

Şi închise un moment ochii. Imaginea camerei tumultoase se ridică dintr'odată înaintea lui. Îşi dete seamă însă dă efectul corosiv al observaţiei sale, şi zâmbi mintal. Fraza aceasta singură făcea cu neputinţă părăsirea terenului, fără pierderea luptei de către adversar. Îşi dete tot atât de bine seama însă că aceiaşi lume, ţintuită astfel locului, va încerca o diversiune prin violenţă, şi că vociferările ei vor sfârşi prin a isca şi altele ale tutulor parlamentarilor lipsiţi de o experienţă mai îndelungată, caşi apoi ale celor interesaţi.

— Ce moment infernal! se gândi el!

O cameră întreagă ridicată cu o violenţă buimăcitoare, împotriva simplei prezenţe la tribună a unui om, nu e de loc comod de înfruntat. Braţe ridicate în aer, mâini agitate, trepădări din picioare, huidueli, şi fluerături, — toate acestea, porneau de pretutindeni cu o absurdă convingere,

www.dacoromanica.ro

ca o hipnoză, şi se încrucişeau deasupra capului său. Se gîndi la preşedinte, şi la datoria lui prezidenţială, de a-l apăra şi de a-i asigura cuvîntul. In clipa aceasta însă şi înţelese că partida e câştigată, şi respiră. Deputaţii după ce vor fi sfârşit prin a rămâne locului, vor trebui să sfârşească, şi prin a asculta. Curiozitatea mai întâi şi apoi interesul intrigei, nu puteau să rămână fără efect. Ii vedea la început, pe cei aflaţi în dreptul locurilor lor, lăsându-se uşor pe scaune, pe cei porniţi oprindu-se pe loc, pentru ca, unul după altul, uşor, discret, să se întoarcă în bănci şi să asculte. Sfârşitul acesta era chezăşuit, deopotrivă, de prima sa frază caşi de faptul că pentru prima oară un orator de talia lui lua cuvântul în acest parlament; apoi de importanţa acordată de toata lumea, mai dinainte, acestei cuvântări.

— Uf! exclamă el.

Şi se dete un pas înapoi de la birou, rămânând cu stânga, ale cărei degete erau căscate cu încordare, întins rezimată de marginea biroului. Gestul părea făcut, să îndeparteze, parcă, de la sine, ceva urât, dezgustător poate. Numai de cât după aceia se însenină. Privirile sale păreau că se rotesc asupra perspectivei unei întinse privelişti. Se îndreptă din nou, apoi, spre fereastră şi se opri la câţiva paşi depărtare. Deschiderea larga a străzei îl făcu să-şi uite un moment de preocupările oratorice de până acum, pentru a se opri asupra situaţiei politice din partid. De

www.dacoromanica.ro

oparte era grupul principelui Vladimir şi al celor care, ca şi el, vroiau o atitudine hotărâtă împotriva expropierei, şi o vie acţiune în acest sens. Ei susţineau că o cauză nu e pierdută decât atunci când nu o mai apără nimeni, şi spuneau ca înţeleg să rămână, ori-unde şi ori-cum, soldaţii drepturilor lor. Impotriva lor se ridica de altă parte, principele Pan Niculae, care socotea orice împotrivire, nu numai de prisos, dar şi dăunătoare, şi care înţelegea să-şi menajeze, astfel, o retragere, în politică, spre partidele agrare, în care vedea viitorul partid conservator de mâine. El şi grupul lui erau de părere că, dacă pământurile au fost pierdute, nu trebuesc pierdute şi situaţiile legate de stăpânirea de până eri a acestui pământ. Pentru aceste două grupări nu exista, astfel, decât această preocupare agrară. Adevărul, de altfel, era că această problemă era singura chee de boltă a întregei vieţi publice. Partidul nu putea să fie, politiceşte, nici înfrânt şi nici învingător, de cât numai cu această chestiune, alături de alţii. Şi cât timp nu o aborda era în afară şi de orice primejdie reală, dar şi în afară de viaţa adevărată politică. Fireşte însă că această atitudine nu putea să dainuiască prea mult

— Cu care din cele două grupări însă să pornesc împotriva celeilalte ?

Şi ridică din umeri la această întrebare. Ambele laolaltă, şi încă nu mai însemnează, faţă

www.dacoromanica.ro

de nouile puteri ridicate pe urma votului popular, aproape nimic.

Intre ele mai era apoi şi cea-ce s'ar putea numi grupul şefiei. Fireşte, cel dintâi, aici era el. Venea apoi Rotaru şi, în sfârşit, câţiva prieteni credincioşi ai săi. In jurul lor se învârtea problema politicei externe a partidului. Aci era un fapt împlinit. Imprejurările făcuseră din el calul de bătae al tuturor invectivelor. Socotelile lui au fost răsturnate, şi nădejdile lui culcate la pământ. O lume întreagă îl învinuise tocmai pentru ceea ce el crezuse că va fi titlul său de glorie.

— O să treacă şi asta ! se gândi el. Poimâine după amiază întreaga ţară vă afla, împotriva calomniilor de până acum, adevărata mea atitudine în chestia externă, lupta grea pe care am dus-o pentru fiecare petec de pământ românesc, zmuls pretenţiilor duşmanului, şi sforţările supra-omeneşti pe care le-am făcut pentru menţinerea dinastiei, pentru salvarea oştirei şi cinstei ei de la ruşinea de a fi dezarmată, şi pentru realizarea în fapt a posibilităţilor de unire cu Basarabia.

In acest timp intră şi Rotaru. Bărăgan se întoarse spre el cu simpatie, şi-l primi familiar. Rotaru începu prin a întreba de ce fusese chemat.

— Intâi ca să te văd ; al doilea ca să mă vezi. Asta însemnează că ţineam să te văd, întâi, ca să te pun în curent cu câte-ceva în legătură cu discursul meu de poimâine ; al doilea ca să mă informezi şi tu cu câte ceva în legătură cu aceasta.

www.dacoromanica.ro

Rotaru fu în sine încântat de această primire. Se aşteptase, când primise, dimineaţa, vestea că e chemat la şef, la cine ştie ce nouă încurcătură, în legătură cu ultimile scandaluri şi, ca atare acum, se simţea într'adevăr bine că poate vedea că se înşelase. Atitudinea aceasta felină, amicală, aproape femeiască, era totdeauna indiciul unei situaţii limpezi, sau limpezite bine, şi care putea fi privită ca mai dinainte câştigată. Se gândea însă, în legătură cu ce anume, putea, omul acesta atât de sigur pe toate mişcările sale, să fie atât de bine dispus. Intre chestiunea scandalului de la bancă, şi între aceia a discursului, alegerea îi pregeta. Rupse deci o săgetă de încercare.

— Presa de azi nu mai are absolut nimic în chestia băncei.

— Dragă Matei, ştii bine că lucrul acesta îmi este, nu numai indiferent, dar cu desăvârşire absênt din preocupările mele. Banca nu este a mea. Banca nu este nici a partidului. Ea este şi ramâne încercarea personală a principelui Vladimir de-a face o afacere. Şi-a ales oamenii cum a vrut, a facut ce-a crezut de cuviinţă, şi a urmărit cu ea îndemnul propriei sale conştiinţi. A lucrat, însă, fireşte, cu cine i-a fost mai aproape şi, deci, mai la îndemână. Numai această întâmplare a făcut ca aceiaşi oameni din partid să se afle, la bancă, şi în jurul principelui Vladimir. Pentru mîne însă această întâmplare, această coincidenţă, prea puţin înseamnă.

www.dacoromanica.ro

Rotaru rasufla deplin. Din spre partea băncei se liniști prin această declarație, iar în a discursului prin atitudinea șefului. Era curios să aibă însă și oare-care amănunte, și spuse:

— In schimb însă toată lumea, și toate ziarele, vorbesc numai de discursul de poimâine.

— Pardon! zise Bărăgan, cu un gest de cocheta și femenină indignare.

Rotaru făcu o figură întrebătoare.

— Schimbul pe care mi-l propuseși cu acest al tău „în schimb" îl refuz cu tot dinadinsul.

Rotaru își muscă buzele și tăcu. Bărăgan urmă:

— In schimb îți ofer eu unul mai avantagios.

— Care?

— Sa publici în numărul de mâine al gazetei, și fară nici un comentar, notița aceasta.

Și întinse o fâșie lungă și îngustă de hârtie scrisa. Rotaru o luă și vru să o citeasca. Barăgan însă îl opri cu un gest, și-i spuse:

— De prisos, acum. Spune-mi mai bine cam ce se vorbește în legătură cu discursul de poimâine.

— Toata, lumea, e firește, curioasă...

— Să nu fie dezamăgită însa...

— Cum așa? întrebă insistent Rotaru.

— Eu știu ce așteaptă ei toți dela mine. Puțin le pasă lor de toba pe care totuși, o bat cu toții, a germanofiliei. Ei vor declarații în chestia agrară.

— Firește că da!

— Și nu le voi face.

www.dacoromanica.ro

— Nu se poate! spuse Rotaru cu oare-care violenţa.

— Nu le voi face! repetă Barăgan scandând fie-care silaba.

Asta însemnează sinuciderea noastra politică.

— Asta însemnează amânarea unei discuţii primejdioase până la ivirea unui moment prielnic.

— Momentul prielnic nu poate fi decât acesta. Chestiunea se decide azi; mai târziu, ori când, ea va fi postumă. Un partid politic viu, însă, nu poate lasa să se hotarască o chestiune atât de capitală fără să-şi spuna limpede şi hotarât cuvântul lui.

— Cu care din cele doua taberi adverse poţi merge însă?

— Nu are nici o importanţa asta. Lucrul de apetenie este ca, în clipa luptei hotărâtoare, să ne gasim pe front. Că pe urmă vom fugi, un moment, cu cei învinşi, de învingatori, sau cu învingătorii dupa învinşi, e un simplu detaliu. A doua zi însă, când se va socoti preţul izbânzei, sau al înfrângerei, ne vom afla la datorie, şi vom âştiga un loc nediscutat de nimeni în vieaţa publică. Iţi închipui un partid politic care dezertează din faţa problemelor grele, de teama ca s'ar putea sa dea greş? Fie-care luptă socială are şi învinşii şi învingatorii ei. Abstinenţa nu poate fi bună de cât atunci când poate fi impusă şi celorlalţi. Putem noi însă sa amânăm aceasta chestiune? Nu! Atunci nu ne rămâne de cât sa

www.dacoromanica.ro

ne aruncăm în vârtejul ei. Şi cu cât vom intra mai repede, cu atât va fi mai bine.

— Şi ce atitudine putem lua ? insistă Bărăgan.

— Una sau alta. Putem să cerem, noi cei dintâi, o largă şi sinceră expropiere, şi atunci mergem cu stânga ţărănească. Putem să cerem, din potrivă, să înceteze jocul acesta al supra-licitaţiei agrare, pentru refacerea ideei de ordine, de muncă, şi de proprietate, şi atunci mergem cu vechile elemente politice. In primul caz vom avea sprijinul necondiţionat al popularităţei ţărăneşti, împotriva reacţiunei, iar în cazul de pe urmă, sprijinul de sus, al reacţiunei, împotriva elementelor din stânga. Raporturile dintre aceste două tendinţe şi realităţi politice se chiamă, în de ele, demagogie şi reacţiune. Demagogie înseamnă organizarea celor de jos împotriva celor de sus. Reacţiunea e organizarea celor de sus împotriva celor de jos. Amândouă aceste noţiuni, în scopul şi în mijloacele lor de luptă, se echivalează până la identitate. Ne este dar indiferent dacă jucăm pe o carte sau pe alta. Totul însă este să jucăm neapărat. Altfel vieaţa trece cu clipa ei cea mai mare peste noi, şi ne îngroapă cu atât mai dureros cu cât, la început, nici măcar nu vom prinde de veste că am fost coborâţi în cavou.

Rotaru, asupra acestui punct, se înflăcărase până la paroxism. Se plimba agitat prin cameră, cu nişte paşi uriaşi, şi vorbea cu atâta convin-

www.dacoromanica.ro

gere în cât, la un moment dat, uitând că se află în faţa unui partener, a fost luat de zborul propriilor sale cuvinte şi dus de aripile monologului pe înălţimile unui aprig examen de conştiinţă. Bărăgan, care avea o vădită simpatie pentru firea pasională a lui Rotaru, şi o largă înţelegere a judecăţei lui drepte, îl lăsă să sfârşească tot ce avea de spus şi, la urmă, răspunse cu blândeţe:

— Ai dreptate, dragă Matei; ai dreptate. Nu e vorba însă de atitudinea pe care o pot lua în afară, ci în sânul partidului. Am două grupuri deosebite, care au, în această chestiune, două păreri irenconciliabil opuse. Fie-care din aceste două grupări nu aşteaptă decât prilejul de a zvârli pe cealaltă peste bord, pentru a-şi începe acţiunea ei; şi una şi alta urmează să rămână împreună numai cu nădejdea că va ajunge să obţină sprijinul meu împotriva celeilalte.

— Să alegem! răspunse atunci convins Rotaru.

— Să alegem, dacă vrei! Avem însă noi aerul unui partid în stare să se mai şi rupă în două, fără să se îngroape, atunci, şi în ridicul?

Rotaru îşi încrucişe braţele şi tăcu. Bărăgan îşi plecă cu durere fruntea în piept şi, după o vreme de tragică tăcere, adaogă:

— Iată acum şi de ce te-am chemat. Pune din nou în discuţie, cum vei şti mai bine, politica noastră externă. Notiţa pe care ţi-am dat-o va face să sară pe mulţi în sus. Vorbeşte de felul cum s'a făcut pregătirea războiului, de responsa-

www.dacoromanica.ro

bilităţi, de avantagiile de-a fi rămas neutri şi, în sfârşit, de mai ştiu eu ce, pentru a provoca o nouă gălăgie. Trebue să înlăturăm însă neapărat liniştea aceasta de prost augur. In dosul ei, dragul meu, nu este decât aşteptarea fie-caruia de a ne vedea trecuţi de partea sa. Or, eu, ca şef de partid, nu sunt încă în măsură să am o atitudine, şi de aceia, în aşteptarea unui moment mai bun, şi cu credinţa că nu vom pierde definitiv trenul, prefer diversiunea politicei externe a partidului.

Rotaru fu silit să recunoască dreptatea dureroasă a acestei atitudini, şi se îndreptă spre uşe. Bărăgan îi întinse mâna, şi-l conduse până la uşa biroului. Se întoarse apoi înăuntru, şi încercă să-şi reia firul întrerupt al preocupărilor sale. Se gândi la cei câţi-va iluştri morţi, din timpul din urmă, ai partidului, şi văzu cu durere că rămăsese singurul supra-vieţuitor al unei întregi generaţii politice. Lucrul îl întristă caşi cum pentru prima data l'ar fi văzut:

— Să fiu eu, într'adevăr, atât de bătrân? exclamă el cu o tresărire!

Surâse apoi cu oarecare îngaduinţă faţă de această mişcare reflexă, şi-şi arunca ochii în oglindă, unde constată cu mulţumire că nimic în el, dela cea mai firească atitudine şi până la cea mai dificilă, din tălpi la creştet, piciorul, trupul, braţele, totul respira putere, sănătate, vioiciune, şi că albul părului sau cutele pielei, departe de a dovedi de

www.dacoromanica.ro

confiturră, nu păreau decât o podoabă mai mult a unei îndoite frumuseţi intelectuale şi bărbăteşti.

Trecu apoi prin sita unui examen similar şi pe adversarii săi politici. Pretutindeni vedea tare, decrepitudine mai mult sau mai puţin mascată, oboseală, slăbiciuni nenumărate şi, pe de-asupra, o penibilă lipsă de vioiciune de minte. Cei mai mulţi, apoi, erau cu mult prea slabi, prin lipsă de experienţă, prin lipsă de talent, prin lipsă de prestigiu, faţă de uriaşele lui resurse parlamentare şi politice. Găsea că vechii politiciani erau prea istoviţi, iar cei noi prea neîdemânateci. O luptă dată cu tot dinadinsul, pentru a fi hotărâtoare, cu totalul concentrat al forţelor adverse, de altă parte, vedea că e cu neputinţă. Intre el şi ceilalţi oameni politici erau prea multe cadavre, prea grave compromisuri, prea inavuabile legături, pentru a nu-şi da seama că nimeni nu ar risca o răfuială hotărâtoare, şi că nici măcar nu ar avea interes să o facă.

— Ştiu eu ce-o să fie. Totul până la urmă, se va reduce la un discurs asupra neutralităţei şi războiului. Pentru atâta lucru însă nu e nevoe de o prea mare oboseală.

Se opri însă la această reflexie, şi duse arătătorul mănei stângi, cu un gest statuar, până în dreptul frunţei. Inţelesese, cu surprindere că, în actuala configuraţie a camerei, şi mai ales în situaţia politică de acum, problema, reducându-se pentru el la o simplă răfuială cu liberalii,

www.dacoromanica.ro

va avea sprijinul, în special, al grupărilor agrare, şi că, prin urmare, se găseşte de-adreptul în maşinăria, cel puţin parlamentară, a stângei. Ţărăniştii văd, se gândea el, în liberali, pe cei mai aprigi duşmani ai acestei reforme agrare, aşa că orice lovitură îndreptată împotriva acestui partid, indiferent de unde vine, este, pentru ei, binevenită. Se gândi atunci că singur acest lucru ar putea strica jocul sobru al neutralităţei lûi, şi hotărî să fie foarte prudent în orice atac, dar mai ales să fie prudent în fie-care din manevrele sortite să capteze rând pe rând deosebitele simpatii necesare desfăşurărei discursului.

Lucrul acesta nu-l nemulţumì prea mult. El răspundea până la un punct noţiunilor sale rigide asupra parlamentarizmului şi, fiind şi un obstacol mai mult, îi aţâţa cerbicia lui de cal de cursă în a câştiga un premiu greu. Se gândi însă cu oare care tristeţe la violenţa unor lupte lipsite de aceste subtilităţi, şi la vremea când ele formau suprema glorie a omului politic, şi avu o clipă de strângere de inimă.

— Oh ! comme tout passe dans cette vie !

O lume întreagă de oameni eleganţi, sociabili, subtili în toate relaţiile lor, cu deprinderi în loc de instincte, cu tăceri stilizate pe buze în loc de cuvinte, şi cu gesturi abia perceptibile, felină, alunecoasă, indiferentă în fond şi abia aferată în aparenţă, îi defila prin minte, ca un oraş de odinioară, dispărut sub valurile negre ale unei

www.dacoromanica.ro

alte vieţi, masive, pline de convulsiuni şi de pofte, de instincte şi de gesturi, înfometată, nouă şi brutală. Avu atunci impresia că e singurul supra-vieţuitor al acelei societăţii de care se desprinsese, la voia întâmplărei, ca o epavă tragică. Şi din nou îndurerat, reveni la ideia de adineauri asupra vârstei sale. Şi iar îşi aruncă privirile în oglindă pentru ca, apoi, cu un gest de autodojană amicală, să-şi spună:

— Ce dracu! parcă aşi fi femee!

Şi se întoarse cu spatele spre oglindă supărat parcă, pentru a-şi pironi iarăşi atenţia asupra discursului. Vedea însă bine că are atât de puţin de spus şi, totuşi, atât de mult de jucat, în cât îl cuprinse un fel de tristeţe şi-şi şopti:

— O să fie, definitiv, un simplu spectacol de operă. Cântă un tenor celebru şi atâta tot.

Apoi, ca şi cum ar fi vrut să-şi audă cu anticipaţie glasul, printr'o nevoe lăuntrică de răzbunătoare ironie, deschise uşa, se uită dacă servitorul e în fundul sălei, la locul lui de lângă scară şi, trecând la cel mai depărtat capăt opus al biroului, pentru a putea vorbi tare, spuse:

— Jean! astă-zi prânzesc în oraş. Spune şoferului să vină cu maşina, şi scoate-mi pardisiul cel cenuşiu.

Şi-şi aţinti urechia pentru a urmări muzicalitatea impecabilă a sunetului acestor cuvinte.

www.dacoromanica.ro

XVII

Drăgan urca încet, cu o greutate înăbuşitoare, parcă, scările băncei. Era prima dată când o senzaţie neaşteptată, profundă, chinuitoare, de gol şi de haos, îl cuprindea, în locul plenitudinei necontenit sporite până acum, la intrarea acestei instituţii. Câte-va zile înainte însă abia aştepta, în fie-care dimineaţă, să se vadă mai curând la bancă; acum, din potrivă, o dorinţă răscolitoare ar fi vroit parcă să zmulgă din el până şi amintirea ei. Se îmbrăcase încet, aproape toată dimineaţa, cu greutate, întârziase la cafea cât mai mult cu putinţă, fără ca să guste ceva, şi acum intra ca într'un infern în această bancă pe care se deprinsese să o ştie, sau o creadă, arătoasă, puternică şi veşnică.

Inevitabilul însă se petrecuse în ajun. Băncile creditoare depuseseră cererea de declaraţie în stare de faliment şi, aflându-se şi de cele câte-va mari pierderi la bursă, pe urma unor jocuri nenorocite, ceruseră o imediată şi energică acţiune juridică.

Drăgan trecu astfel fără să se uite nici în dreapta

www.dacoromanica.ro

nici în stânga, prin mulţimea de oameni care umblau buimăciţi de colo până colo, căutând pretutindeni o zadarnică lămurire, printre funcţionarii care rătăceau dăzrădăcinaţi prin bircuri, şi intră drept în sala de consiliu. Acolo îl aşteptau principele Vladimir, Rotaru, Clopotaru şi Roman, şi o întreagă altă lume de-adreptul necunoscută. Erau vre-o câte-va duzini de partizani veniţi din provincie să asculte a doua-zi discursul şefului, cu inima plină de încredere, mândri de un succes pe care îl scontau, cu preţul capului lor, mai dinainte, şi demni în gravitatea cu care considerau întreg trecutul politic al partidului lor; se pomeniră însă prinşi dintr'odată în cursa tragică a unui dezastru. Intrarea lui Drăgan fu atât de caracteristică, în aspectul ei de nelecuibilă prăbuşire, în cât toată această lume simţi prăpastia spre care se duce, şi automatic, la olaltă cu toţii, îşi plecă spre pământ capul. Se făcu un gol uriaş în care respiraţiile singure mai vorbeau, şuerător şi înăbuşit. Drăgan se opri în uşe şi rămase câte-va clipe locului.

Principele Vladimir, cel dintâi, ridicând încet capul, rupse această atitudine colectivă. Drăgan, cu înfăţişarea lui, îi inspiră un sentiment de milă atât de puternic în cât uitând de pagubele pe care el singur urma să le simtă cât tot restul partidului la olaltă, şi uitând şi de scandalul acestei situaţii, ca şi cum ar fi simţit mai curând nevoia de a încuraja prin bună-voinţă şi largă ertare, pe Drăgan, se apropie de el şi-l întrebă liniştit, serios, cu francheţă:

www.dacoromanica.ro

—Şi cum s'a întâmplat toată această nenorocire?

Drăgan ridică, drept ori-ce răspuns, din umeri. Rotaru, înţelegând că nu e momentul răfuelilor, se adresă celor de faţă cu rugămintea de a se îngădui, membrilor din consiliu, să rămână într'o consfătuire intimă. Fie-care era, în sine, mulţumit că poate eşi din această atmosferă. Şi fu astfel o retragere lentă, pe vârful picioarelor parcă, ca de la căpătâiul unui mort. Lumea avea aerul că se mişcă cu fluiditatea drăcească a unor reflexe în oglindă, şi că se scurge pe uşe cu imaterialitatea razelor de lumină.

Principele Vladimir se aşeză pe un scaun. Se aşeză încet, meticulos, căutat, artificios, şi rămase cu coatele pe masă şi cu capul între mâini. Se vedea bine însă că, de fapt, mai curând căzuse în această poziţie, şi că toată puterea lui se istovise în sforţarea de a nu se pomeni dintr'odată, ca o pălărie scăpată din cuer pe scânduri, pe scaunul pe care şedea. Clopotaru şi cu Roman se strecurară şi ei pe câte un scaun. Drăgan rămase singur în picioare, ca un acuzat. Rotaru urma să se plimbe tot mai agitat prin cameră. De câte ori, în aceste curse, măsurând odaia când în lung când în lat, trecea pe lângă Drăgan, îl privea tot cu mai multă luare aminte; înfăţişarea lui îi pricinuia un fel de ţândărită revoltă. Atunci a fost izbit de ochii lui îndreptaţi plângător spre principele Vladimir, şi-şi lămuri şi sentimentul său. Era, într'adevăr revoltat de această compli-

www.dacoromanica.ro

citate laşe dintre ei. Fiecare avea aerul că cerşeşte, cu o supremă netrebnicíe, celuilalt, o întărire pentru a da, în schimb, o dezlegare. Principele Vladimir era, cu aceasta, absent. Tocmai această absenţă i se păru însă simbolică. Principele Vladimir contenise de a se mai afla printre ei ; era însă, cu frenezie în bancă. Drăgan, la rândul lui, era, cu privirile, cu gestul, cu ţinuta, din tălpi în creştet, numai între ei ; era însă, din potrivă, şi de fapt, afară din bancă. Intre aceşti doi oameni se angajase astfel o cursă a morţei pe spatele partidului. Principele Vladimir părăsise moraliceşte partidul pentru a-şi salva banca, iar Drăgan da cu piciorul băncei pentru a se agăţa de partid. Rotaru se opri, ţinut asupra acestor reflexii, câteva secunde, drept, agresiv, îndârjit, în faţa principelui Vladimir, hotărât să-i scuipe în obraz cuvinte grele, adevăruri biciuitoare, un întreg potop de indignare şi de ură. In clipa aceia însă i se prezintă mintal imaginea lui Drăgan, şi în creerul lui se făcu întuneric. Cum însă toate acestea nu ţinură mai mult decât o clipă, picioarele se puseră singure în mişcare şi, fără să se gândească exact pentru ce, eşi, trântind uşa după sine, din camera de consiliu.

Principele Vladimir, scuturat de acest zgomot, avu o cutremurare uşoară, şi ridică ochii : Drăgan fu primul lucru care-l izbi, şi ţinuta lui rugătoare îl mişcă pentru a doua oară ; cu această stare sufletească îl invită să şeadă jos. Drăgan se aşeză

www.dacoromanica.ro

cu o mişcare reflexă. Principele Vladimir îl privi din nou şi, cu timiditate, parcă, temându-se deopotrivă de întrebarea sa ca şi de răspunsul eventual, după câteva lungi clipe de pregetare, întrebă:

— Ce crezi, în definitiv, despre această situaţie?

Drăgan avu un moment de nedumirire:

— Mai speră oare ceva? se gândi el.

Şi un val de sânge i se ridică în obraz; gândul că zi cu zi, şi conştient, nu făcuse decât să adoarmă buna credinţă şi simplicitatea acestui om, îl făcu să roşească şi să pălească în acelaşi timp. Privi şi el pentru ca, la rândul lui, să fie apucat de o similară compasiune faţă de durerea aceasta mută şi faţă de dezagregarea întregei fiinţe a principelui Vladimir. Un sentiment de cruţare, atunci, îl făcu să răspundă la voia întâmplărei:

— Nu se poate şti încă nimic sigur.

Clopotru şi Roman schimbară priviri de întrebătoare aiurire. Principele Vladimir culese acest răspuns evasiv în cupa celor mai tăinute şi mai de preţ nădejdi ale sale, cu luare aminte, ca pe o rouă preţioasă, şi îl puse cu grije la sân. Se gândi că a nu şti nimic încă este, în momentul de faţă, mult mai mult decât a şti precis, şi că deci s'ar mai putea cine ştie ce minune să vină. şi adăogă ceva mai insidios:

— Mai ai, va să zică, vre-o nădejde?

Drăgan iar îl privi. Conversaţia urmă astfel

www.dacoromanica.ro

aproape monosilabică, cu pauze dureroase, cu suspensiuni îndelungate, cu cercetări piezişe; fie care părea că-şi urmăreşte partenerul ca o fiară duşmanul, înaintea atacului şi că, asemenea cartoforilor când îşi riscă cel de pe urmă ban pe o carte, şi filează îndelung, cu inima strânsă, fie care carte, în parte, filau şi ei fiecare silabă în parte, înainte de a-i preciza sensul ei adevărat. Drăgan, după câteva minute de gândire, simţindu-se prins până la antrenare de firul interpretărilor date cuvintelor sale, şi neavând curajul să se rupă de această falsă situaţie, cu care se simţea, totuşi, mai bine, sfârşi prin a răspunde ca şi cum ar fi oftat:

— Fireşte că da!

Principele Vladimir, la rândul lui, se mulţumi să ofteze. In ochii lui înota o recunoştinţă echivalentă cu o declaraţie de devotament, cu un fel de jurământ medieval de credinţă. Clopotaru se mulţumi să tuşească ostentativ. Principele Vladimir, simţind tonul şi rostul tuşirii, avu impresia că o primise, sub forma unei lovituri, drept în creştetul capului; în timp ce se făcuse mai mic pe scaun, se uita la Drăgan, care în clipa aceea fu apucat de un adevărat acces de ură împotriva lui Clopotaru. Ar fi vroit parcă să-l dea, pur şi simplu, afară de guler. Fireşte însă că rămase locului şi răspunse, din spirit de contra-zicere, prinţului Vladimir, pe un ton ceva mai ridicat:

— Ne găsim într'o situaţie extrem de grea.

www.dacoromanica.ro

Banca se află, de fapt, în stare de faliment. Se poate însă din oră în oră chiar, să scăpăm din încurcătură.

— Cum aşa? întrebă repede principele Vladimir, care abia acum avea aerul că-şi vine în fire, deşi tot nu ştia despre ce e vorba.

— Operaţiile băncii nu au încetat. Ele continuă încă în virtutea inerţiei şi, dacă anumite valori pe care contez, vor lua un curs favorabil, la bursă, apoi vom putea face faţă primelor plăţi pe piaţă, şi cere ridicarea secfestrului juridic.

— Crezi într'o asemenea întorsătură? întrebă, atunci, cu velocitate, principele Vladimir, întorcându-se cu oare-care ostentaţie spre Clopotaru, al cărui tuşit îl simţea şi acum în ceafă.

— Am convingerea că o schimbare favorabilă a lucrurilor încă nu e cu neputinţă, adăogă Drăgan pe un ton din care se vedea că sfârşise, până la urmă, prin a crede singur în jocul mintal al caritătei sale.

Clopotaru, drept orice răspuns, se mulţumi să ridice din umeri. El ştia de la Torry că totul e pierdut, şi asta îi ajungea pentru a nu mai lua în serios balivernele rahitice ale lui Drăgan. Urmă apoi o nouă pauză; era însă de data aceasta, o pauză în care preocupările fie-căruia deveneau mai îndrăzneţe şi aveau aerul că es, ca şoarecii, seara, pe masă, în liniştea unei sufragerii goale, şi că hazardează primele ronţăituri de fărămituri uscate de pâine. Roman profită de această nouă

www.dacoromanica.ro

liniște pentru a schimba de loc și, sugestionat, nu atât de spusele lui Drăgan, cât de privirea aruncată lui Clopotaru de principele Vladimir, privire în care el vedea un reflex al cine știe căror neașteptate posibilități, profită de ocazie și se așeză, cu o discretă ostentanție, aproape de tot de principe și în bună vedetă cu Drăgan.

In răstimp se deschise ușa și Rotaru intră ca o furtună în cameră. Ținea în mână un teanc de ziare pe care le puse grămadă sub nasul principelui Vladimir, spunând:

— Poftim!

Urmă câte-va clipe de mută încordare. Roman, presimțind o nouă și dezastruoasă furtună, se ridică grăbit de la locul lui și se duse, singur, în cel mai îndepărtat ungher al camerei. Principele Vladimir și cu Drăgan se priviră speriați. Clopotaru se apropie de Rotaru si întrebă:

— Mai e ceva nou?

— Citește! răspunse Rotaru, arătând cu degetul ziarele, și uitându-se la principele Vladimir în ochi.

Principele Vladimir își lăsă privirile în pământ. Clopotaru ridică un ziar la întâmplare și citi:

— Falimentul băncei conservatoare. Intervenția energică a creditorilor pe lângă judecătorul sindic. Iminenta arestare a lui Drăgan. Pagube de peste trei-zeci de milioane. Responsabilitatea morală, materială și juridică a președintelui consiliului de administrație. Averea principelui Vladimir garantă pentru toate aceste pagube.

www.dacoromanica.ro

— Asta nu! răcni principele Vladimir ridicându-se, drept ca o flacără, în picioare, şi punând cu violenţă, pe masă, strâns cu încleştare, un pumn debil, în mărimea lui, şi alb.

— Ba da! accentuă cu răutate Rotaru. Codul comercial prevede limpede responsabilitatea d-tale în această privinţă.

Izbucnirea aceasta a lui Rotaru îl făcu să dea un pas înapoi, şi să se zăpăcească de tot. Vru să răspundă ceva, dar se pierdu într'o vagă bâlbâială. Ochii i sa împăianjeniră dintr'odată, şi se pomeni că se întoarce rugător spre Rotaru, pentru a-i spune:

— Gândeşte-te la mine, dragă Rotaru! E păcat!

— Explică-te!

— Să pierd eu atâţia bani! E averea copiilor şi a urmaşilor mei. Nu pot, nu trebue să o pierd. Ce sunt eu de vină că banca a dat faliment? Nu-mi ajunge cât pierd şi aşa?

Rămase apoi palid în picioare, palid şi întrebător. Rotaru, care în clipa aceia uitase totul pentru a se găsi, doar ca conservator, câine de pază al unei situaţii groaznice, încrucişe cu stăpânită încordare braţele pe piept, se apropie la un pas de principele Vladimir şi, privindu-l pentru a doua oară drept în ochi, cu un fel de ură hipnotică, îi spuse răspicat:

— Copiii d-tale? Se poate! Te privesc însă

www.dacoromanica.ro

pe d-ta! Pe mine mă priveşte situaţia în care, acum, ne aflăm cu toţii. Intreg partidul conservator a ajuns o zdreanţă zvârlită cu piciorul de către toată lumea. Munca a câtor-va generaţii întregi de oameni, cugetarea lor, străduinţele lor, credinţa şi drapelul lor, totul în sfârşit, adunat şi cristalizat azi în noi, s'a surpat acum dintr'odată,

— Şi care e vina mea în toate acestea? răspunse cu o neaşteptată şi mândră energie principele Vladimir.

— O ştii bine! afirmă Rotaru.

— Aceia de a fi pus o avere întreagă la dispoziţia d-voastră? întrebă cu spirit de ofensivă principele Vladimir.

— Nu! Ci numai aceia de a o fi pus doar pentru a câştiga cu orice preţ. Aceia de a nu fi văzut alt scop în viaţă de cât sporirea vertiginoasă a unor venituri şi aşa prea mari, şi de a nu găsi alt mijloc pentru aceasta de cât solidarizarea necontenită şi drăcească a partidului cu operaţiile d-tale. Pentru ce-ai legat cu reţele indestructibile banca de partid?

Principele Vladimir tăcu. Rotaru urmă:

— Să-ţi spun tot eu. Găseai mai comod pentru bancă de a fi mereu girată de autoritatea morală a partidului. Fiecare operaţie era cu atât mai bănoasă cu cât era mai îndoelnică; pe cât era de îndoelnică însă pe atât era şi de dăunătoare partidului. Noi toţi ne-am pomenit astfel fără să ne dăm seama, furaţi de vârtejul acestei

www.dacoromanica.ro

situaţii. Principe, partidul întreg te face astă-zi răspunzător de cinstea şi de drapelul său, prin mine, în faţa justiţiei morale a ţărei, şi de avutul său în faţa justiţiei ei omeneşti. Povara acestor două acuzaţii te va îngropa sub ea. Să ştii aceasta de la mine.

Intoarse apoi spatele. Principele Vladimir, care ascultase în picioare, se rezimă şovăind de speteaza scaunului. Roman era de-adreptul buimăcit. Işi udase lioarcă amândouă batistele, ştergându-se de sudoare şi acum, fără şă-şi dea seama de ce face, îşi ştergea fruntea când cu o mânecă şi când cu alta a hainei. Clopotaru se apropie de Rotaru, cu un gest destul de imperios, şi-l luă, cam pe sus, dar amical, de braţ, pentru a-l îndepărta. Drăgan era adânc inexistent.

In acest timp, afară, sub ferestre, începea să se desluşească zgomotul confuz al unei mulţimi de voci omeneşti. Strigătele se auzeau din ce în ce mai desluşit, şi vădeau o manifestaţie de stradă. Rotaru se apropie de fereastră însoţit de Clopotaru. Vociferările mulţimei se deosebeau acum limpede. Se striga: „Jos partidul conservator! Jos trădătorii! Jos hoţii! La puşcărie Drăgan!" Apoi rând pe rând, în vârtejul acestor strigăte, se încrucişeau când numele lui Roman, când al lui Rotaru, când al lui Bărăgan. Fluerăturile se amestecau cu huiduielile. Mulţimea se îmbulzea parcă tot mai aprig sub ferestrele băncei, spre intrare. Urmă apoi un moment de linişte. Rotaru, de după

www.dacoromanica.ro

pervazul ferestrei, se uită în stradă. Cine-va se urcase pe un scaun şi vorbea.

— Ne-au furat banii noştri şi ai copiilor noştri, fraţilor. Micile noastre economii au fost mâncate de ciocoi. Jos trădătorii, fraţilor! Jos hoţii! Să ne dea înapoi banii! Să plătească principele Vladimir!

Rotaru fu izbit mai ales de faptul că aude o voce bine cunoscută; nu-şi aminti însă a cui este. Fereastra deschisă lăsa să se ridice până aici, din stradă, nu numai cuvintele, dar şi timbrul vocei. Şi avansă uşor, de după perdea, cu capul, pentru a putea vedea jos. In clipa aceia cineva se întorcea spre fereastră şi arătând cu degetul în sus, urmă:

— Zece mii de lei, strânşi ban cu ban, am pierdut numai eu, fraţilor! Moarte ciocoilor!

Era Boboc, care-şi reclama pe această cale un depozit de câte-va mii de lei. Rotaru se trase repede înapoi. Un huiduit formidabil făcu încă odată explozie.

— Mizerabilul! scrâşni printre dinţi Rotaru, când înţelese că Boboc agita acum împotriva băncei şi a partidului.

Se dete apoi la oparte din fereastră, cu imaginea lui Boboc în ochi şi, neavând pe cine să-şi răzbune revolta, se îndreptă spre principele Vladimir şi, fără să se mai gândească la ce spune adăogă:

— Aceia încă îşi au copii lor, principe. Şi între ai d-tale şi ai lor nu există nici o deosebire.

www.dacoromanica.ro

Un comisar al legei intră atunci grav pe uşe. Principele Vladimir, care se ridicase în faţa lui Rotaru, drept, alb şi hotărât, ca şi cum ar fi vroit de-adreptul să-l pălmuiască, se opri în picioare. Rotaru tăcu şi el dintr'odată, duse mâinile la spate şi aşezându-se în faţa principelui Vladimir ca un paravan, îşi înfipse întrebător privirile în privirile comisarului. Clopotaru avu un gest de revoltă, pe care şi-l stăpâni la vreme, iar Roman se trase de tot după perdele. Drăgan se topi de-antregul. Pentru prima dată simţea sângeros durerea de-a fi pus la cale şi contribuit la această situaţie. Comisarul întrebă cine este d. Drăgan Bănuţă.

— Ea! răspunse Drăgan cu o neaşteptată bărbăţie. Ce pofteşti?

— Sunteţi bun să mă urmaţi până la judecătorul de instrucţie?

— Fireşte că da! răspunse Drăgan care abia acum începea să vadă că nu mai e timp de îngăimări, şi că trebue să fie om.

Toată lumea, acum, răsufla uşurată. Rotaru mai ales ar fi vroit să îmbrăţişeze pe comisar. Ideia, care-i trecuse o clipă prin minte, după o vagă schântee de satisfacţie, de care acum îi era ruşine, că comisarul ar fi putut veni pentru a căuta pe principele Vladimir, îi vâjia ca un crivăţ în urechi. Un moment chiar simţise nevoia să se arunce asupra comisarului, să-şi înfigă degetele în gâtul

www.dacoromanica.ro

lui, şi să strângă, să strângă, să strângă nebuneşte, până când ar fi înăbuşit în el şi urma ordinului primit de-a ridica pe principele Vladimir. In clipa aceia se şi aşezase între comisar şi principe, cu o mişcare de fiară când îşi apără puii, şi nu aştepta de cât să audă numele principelui Vladimir, ca să se şi repeadă. Acum însă se liniştise. Repedea trecere de la o stare de nervi la alta, unită cu izbiturile atâtor situaţii absurde, îl obosise, şi ultima descărcare de energie fu urmată de beatitudine. Se întoarse spre principele Vladimir cu o privire atât de bună, atât de adâncă, atât de rugătoare, în cât principele Vladimir, care surprinsese, printr'o vasta scăpărare de ţntuiţie, întreaga stare sufletească a lui Rotaru, îl privi la fel. Ochii lor se întâlniră atunci înlăcrimaţi.

Firea violentă a lui Rotaru sfârşi prin a se întoarce, imediat chiar, împotriva lui Drăgan, pe care avea impresia că abia acum îl zărise pentru întâia oară. Infăţişarea lui ostentativ semeaţă îl supăra, şi-l făcu să cugete accentuat asupra responsabilităţilor acestui dezastru. In câte-va clipe trecu în revistă întreaga carieră a omului acesta, de la clipa de faţă, până la vremurile de demult, când umbla cu buzunarele pline cu tabacheri felurite, şi o poftă subită de a-l umili îl apucă deodată de gât. Scoase tabacherea din buzunar şi, încet, alegând anume dintre toate, parcă, pe cea mai uscată şi mai goală, dintre ţigarete, o luă între arătător şi degetul cel mare al mâinei stângi şi, jumătate întors spre Drăgan, i-o oferi în treacăt:

www.dacoromanica.ro

— O ţigară!...

Drăgan se gândi la început ce să facă. Situaţia lui nu-i mai îngăduia să riposteze. Atunci se mulţumi, mai mult pentru a-şi da o contenenţă faţă de comisar, să o ia şi, în timp ce eşea salutând umilit din cap, să o aprindă. Rotaru rămase în picioare câte-va clipe. In odae începuse să se întunece. Abia atunci fiecare îşi dete seama că însera şi că, pe nebăgate de seamă, petrecuseră cu toţii întreaga zi aproape în bancă, fără să mănânce, fără să se odihnească, certându-se ţigăneşte. Clopotaru aduse vorba despre lucrul acesta, iar Roman găsi plină de adevăr observaţia lui Clopotaru. Rotaru, care simţia tot mai vie remuşcarea atitudinea lui faţă de principele Vladimir, se apropie de el şi cât putu mai insinuant, îi spuse:

— Principe, nu fii prea supărat, te rog, pe mine. Mi-a lipsit la vreme piatra de încercare a sentimentelor mele pentru d-ta. Nu-ţi cer de cât să-mi faci cinstea de a mă crede.

— Am văzut. Chiar şi de nu mi-aï fi spus nimic şi încă o ştiam! răspunse cu tristeţă principele Vladimir.

— Iţi mulţumesc principe. Şi acum socot că trebue să plecăm de aici.

— Asta nu! D-ta poţi pleca. Eu însă rămân aici. Afară din bancă aş fi, acum, un monstru. Principele Vladimir nu părăseşte pălmuit locul pe care se află. Dacă partidul poate fi, cum pre-

www.dacoromanica.ro

tinzi, opera d-tale, apoi eu sunt silit să primesc banca, în schimb, drept operă a mea. Fie-care deci la postul său. Bună-seara domnilor.

Rotaru avu o clipă de şovăire, şi se întoarse spre principele Vladimir. Văzu însă în înfăţişarea lui atâta hotărâre în cât înţelese că acum ar fi să-l jicnească pentru a doua oară cu o insistenţă inutilă şi, nesigur, clătinându-se oare-cum pe picioare şi reproşându-şi parcă, o crimă, eşi încet pe uşe, şoptind:

— Adio principe.

Clopotaru, şi mai puţin Roman, ne prinzând nimic din tragedia principelui Vladimir, părură atinşi de această atitudine a lui, şi răspunseră foarte rece privirilor aproape plângătoare cu care fuseseră învăluiţi la despărţire.

www.dacoromanica.ro

XVIII

Bărăgan dejunase la club. Acolo îşi dete bine seama că, dacă efectul cuvântărei sale, care urma să aibă loc peste câte-va ore, trebuie să fie, în aparenţă cel puţin, fulgerător, nu mai puţin fulgerător fuse efectul falimentul din ajun al băncei. Personalitatea sa fusese atât de adânc covârşită de aceste două lucruri, cu efecte contrarii, cari se neutralizau în de ele, încât se găsea la mijloc, izolată în chiar inima unei lumi strânse concentric în jurul ei. Partizanii, mai întâi, se răspândiră odată mai mult în cele patru vânturi. Veniţi să soarbă sărbătoreşte un succes aşteptat, după atâta vreme de hulă, cu o nerăbdare înfrigurată, căzuseră, în ajun chiar, peste cel mai ignobil scandal. Falimentul băncei fusese pentru ei prilejul de a vedea, concret, că partidul contenise, printr'o diabolică şi neînlăturabilă înlănţuire de fapte, de a mai fi cea-ce iluziile lor de oameni de odinioară nădăjduiau încă, şi că peste ruinele unei lumi dislocate zi cu zi de la război încoace, de vag idealizm şi de dulce, dar totuşi, puternică şi semeaţă indiferenţă, se aşezase muşiţa zgomotoasă şi activă,

www.dacoromanica.ro

dar slabă, prin reprezentanţii ei, a unor intruşi. Vechea lor politeţe, educaţia lor discretă, din alte timpuri, începea să pară vetustă faţă de lanţul apucăturilor hrăpăreţe, sigur orientate spre ţinte netede, şi tot mai adânc solidarizate pentru triumful lor, şi să fie, ca atare, izgoniţi din dreptul lor de a trăi şi de a se perpetua. Mulţi dintre ei fuseseră puşi în curent cu toate amănuntele evenimentelor de la bancă, şi inima lor sângerase literalmente la auzul celor petrecute. Fireşte că fiecare se grăbi să se înapoeze din viesparul unei vieţi cu care nici un triumf nu i-ar mai fi putut nici familiariza şi nici solidariza, dar în care, o serie de necontenite dezastre, ameninţa să-i scufunde, în chip inutil, tot mai adânc.

Bărăgan privi toate aceste lucruri în liniile lor generale, după ce, fireşte, luase act de o mulţime de dureroase amănunte şi, lăsând deodată o pară la care tot curăţa distrat de vre-o douăzeci de minute, în tăcere, ridică ochii spre Vraca, retras cu desăvârşire din vieaţa publică în umbra dulce a saloanelor lui discrete, şi-i spuse:

— Mi se pare, la urma urmei, că tot d-ta ai fost mai înţelept, E dureros să constaţi la sfârşitul unei întregi vieţi de lupte grele, aflându-te încă în plină putere, că nu te-ai retras la timp, şi că ai ajuns de prisos; nu e mai puţin adevărat însă că nici odată, parcă, o lume nu a fost mai repede şi mai puternic surpată şi dată la

www.dacoromanica.ro

oparte de noi şi potrivnice de împrejurări. Imaginea haosului primitiv mă urmăreşte de câte ori mi-arunc privirile în focarul vieţei noastre publice de azi. Şi nu numai decât într'un sens pejorativ! Neapărat însă într'un sens potrivnic nouă. Noi reprezintăm o lume organizată; ceilalţi reprezintă abia una care nici nu s'a născut încă bine. Milioane de braţe şi de capete, cu ierburi marine încă pe ele, se ridică de pretutindeni spre soare. Muşchii, sângele şi dorinţele lor, au mobilitatea impenetrabilă a marilor căderi de apă; nimic nu le poate opri de a-şi tăia un drum spre mare.

Tăcu apoi o clipă, după care adăogă:

— Şi de altfel niciodată un moment constituit al unei specii nu a putut opri continuitatea evoluţiei ei. E simplu dar...

— Eu încă mi-am dat seama de lucrul acesta. Îţi închipui de altfel bine că fără această observaţie, nu aş fi sfârşit prin a mă retrage cu atâta ostentaţie, aproape de pretutindeni unde pulsează vieaţa, în ungherele unde nu mai trăiesc de cât amintirile. Mi s'a părut că, în definitiv, de cât să fiu o epavă plutitoare cu încăpăţânare pe valurile unei ape potrivnice, e mai frumos să rămân amintirea scumpă a unui dispărut înainte de vreme. Nu puteam nici să mai rămân într'un loc unde nu-mi convenea să trăesc; nu puteam nici să-mi schimb locul. Prima eventualitate ar fi implicat o energie şi o credinţă optimistă, într'un mai bun viitor, care-mi lipseşte; a doua ar fi

www.dacoromanica.ro

însemnat să-mi terfelesc propriul meu „eri“ de dragul unui prea scurt şi mai ales prea îndoelnic „mâine“. Am preferat dar să nu mai importunez vieaţa pentru ca, la rândul ei, nici ea să nu mă mai importuneze. Şi am sfârşit prin a face casa bună a doi bătrâni cuminţi.

— Şi principele Pan Niculae Ciobanu ?

— Venise, sigur de succesul d-tale, cu hotărârea de a se despărţi de noi, pentru a-şi căuta, aiurea spre stânga agrară, locul lui de conservator. A aflat însă de scandalul cu banca, şi s'a înapoiat la moşie. Mi-a declarat însă că, dacă într'un moment de triumf te-ar fi putut părăsi pentru o idee care-i este scumpă, apoi în situaţia de azi e hotărât să rămână, cu orice preţ şi orice s'ar întâmpla, alături de d-ta. Te felicită că ai ştiut să rămâi în afară de tot acest scandal, şi te roagă să ai grije doar, ca nici numele lui să nu fie, pe cât cu putinţă, amestecat în această urâtă horă zisă a partidului.

— Principele Pan Niculae Ciobanu e un om cinstit ! conchise cu tristeţe Bărăgan.

Tăcură apoi amândoi. Zgomotul discret al câtor-va rari clienţi, şi mişcarea repede dar surdă a lacheilor care serveau, se imprima pe plăcile senzaţiilor lor respective cu un automatizm discret. Aveau astfel, mulţumirea subconştientă a unui spectacol care, în timp ce satisfăcea nevoia de apercepţie a simţurilor deştepte, nu se impunea cu nimic atenţiei lor speciale, pentru a o

www.dacoromanica.ro

întoarce dela preocupări intime. Conversaţia lor avea şi ea ceva din caracterul acesta. Nu angaja de cât în măsura în care interesa de-opotrivă pe amândoi partenerii acestei mese. Vraca, a cărui fire cu vaste resurse lăuntrice, dar cu chinuitoare subtilităţi în afară, era adânc răscolită de ori-ce perturbaţie, sfârşi prin a-şi aminti, printr'o explicabilă asociaţie de idei cu principele Pan Niculae Ciobanu, şi de principele Vladimir, şi spuse:

— Ştii că principele Vladimir e dureros afectat de cele petrecute. De eri nu a mai părăsit banca. A cerut să i se aducă acolo de mâncare şi, dacă nu cumva se va fi odihnit pe vre-o canapea, probabil că, neavând pe ce alt să doarmă, nu a dormit toată noaptea. Acum se află tot acolo.

— Dar biata Torry? răspunse Bărăgan.

— Ce este cu ea?

— Bine nu aş putea să-ţi spun. O istorie scabroasă asupra căreia m'am ferit să insist. Muştiriu...

— Ştiu... al lui Bănuţă.

— Ei bine, se spune-că la instrucţie, ar fi făcut unele declaraţii pur şi simpiu odioase, în legătură cu Torry. Nişte lucruri atât de absurde în definitiv, în cât nu mi-aş fi închipuit, nici pentru cel mai căzut dintre oameni, că ar fi putut să le publice în legătură, mai ales, cu o femee.

— Spun gazetele ceva în această privinţă?

— Murdării, mon cher!

— Adevărul e că, deşi simple murdării, ele nu ne stropesc mai puţin pe toţi...

www.dacoromanica.ro

— Asta e partea dureroasă. Şi eu trebue, în această atmosferă, să vorbesc camerei, şi să am aerul că, învingător, mai şi atac, pe de-asupra.

Ciasornicul din părete începu atunci să sune prelung şi catifelat, la intervale rare, orele două. Bărăgan se ridică alene de pe scaun şi, întinzând o mână lui Vraca, spuse:

— Trebue să plec. Iţi închipui că, dacă ţin să mai vorbesc, apoi trebue să fiu acolo la vreme. Altfel nu este exclus, până sosesc, să se mai spună şi că am fugit de cuvânt. Nu vii şi d-ta?

— Ştii că nu-mi este cu neputinţă.

— Ai dreptate. La revedere.

— Şi succes!

— Mulţumesc.

Şi se despărţiră, Vraca rămase la club, în mijlocul unui roi de curioşi, care-l înconjurară numai de cât, pentru a-l iscodi asupra conversaţiei avute. Bărăgan se urcă în otomobil şi porni de-adreptul la cameră. Pe stradă trecea, din când în când, câte un pieton indiferent, puţin moleşit parcă de razele calde ale soarelui de amiază, o trăsură câte-odată, sau rar de tot, ca o surpriză la această oră, câte un otomobil. Bărăgan găsea simbolică această atmosferă. Inima i se strânse uşor în faţa ideei de izolare, de singurătate, prin care trecea, călător întârziat sau prea timpuriu, spre cameră.

— Astăzi totul e trist! se gândi el.

Apoi, după un moment de gândire, îşi spuse:

www.dacoromanica.ro

— Primul sentiment de acest fel în faţa tribunei. E şi aceasta o experienţă!

Şi zâmbi ridicând din umeri. Aleea camerei, schimbă însă dintr'odată înfăţişarea. O lume imensă de pietoni curioşi, care cercetau fiecare vehicul în parte, cu ochi indiscreţi şi lacomi, trăsuri grăbite, otomobile care-şi tăiau loc, ca nişte tancuri uriaşe, prin mulţime, şi un zgomot infernal de sirene, de ţipete, de motoare, de cai, de paşi omeneşti, se îmbulzeau, de pretutindeni, spre intrare. Străbătu cu greutate acest alai nebunesc şi, odată ajuns în faţa intrării, se dete repede jos şi intră în culuar. Deputaţii erau, toţi, de mai bine de o oră, într'o înfierbântată discuţie. Cei mai mulţi luaseră masa la bufetul camerei, pentru a se afla în contact cât mai larg cu alţii, şi a-şi putea fixa, cu ajutorul deosebitelor discuţii contradictorii, o părere, Senatorii la fel, neţinând seamă că au şi ei şedinţă, se aflau aproape toţi, în cap cu însăşi preşedintele lor, tot la cameră. Spectacolul acesta răscoli deodată în el pe parlamentarul de totdeauna, şi-şi zise:

— Aşta e un câştig neaşteptat. Senatorii nu pot manifesta în incinta camerei. Am deci în bănci, încă de la început, o lume a cărei neutralitate forţată nu poate să rămână fără nici un efect.

Şi zâmbi. Era însă, de data aceasta, zâmbetul său parlamentar. O siguranţă amicală, în care politeţea cea mai dantelată, se împletea cu cea

www.dacoromanica.ro

mai rigidă autoritate, îi fulgeră în colţul gurei Salută ceremonios şi masiv, în acelaş timp, pe toată lumea şi pe fiecare în parte, oprindu-se în treacăt, pentru a schimba uşoare câte-va strângeri de mână cu câţi-va cunoscuţi, şi pătrunse în incintă, unde luă loc, în picioare, în dreptul scaunului său, în mijlocul câtor-va prieteni personali. Se ferea însă să angajeze cea mai mică discuţie politică şi, spre marea nemulţumire a ascultătorilor, se strecură cu abilitate drăcească printre întrebările lor iscodioare, pentru a rămâne în cadrul strict al anecdotelor zilei. Apoi, la un moment dat, ca şi cum şi-ar fi amintit pe neaşteptate de un lucru grav, duse repede mâna la piept şi, scoţând portofelul, căuta ceva în el, cu luare aminte, se uită la nişte notiţe, şi cu un aer înseninat, le aşeză la loc, vârî portofelul liniştit în buzunar, şi adăogă insinuant:

— Câte-va hârtiuţe. Din când în când s'ar putea întâmpla să am nevoe de câte una din ele...

Şi avu aerul că urmează cu indiferenţă conversaţia. Partenerii săi însă, după câteva clipe, dispărură aproape toţi. Fie-care se grăbea să ducă ştirea că Bărăgan va aduce de la tribuna camerei o serie de documente în discuţie. Peste câte-va minute se vorbea de o întreagă arhivă diplomatică ce urma să fie destăinuită aşteptărei înfrigurate a camerei. Bărăgan, firesţe, care urmărise anume acest joc, privea mulţumit efectele lui. Se aşeză apoi, când cel din urmă dintre

www.dacoromanica.ro

convorbitori plecă, jos, şi, cu mâinile încrucişate pe piept, picior peste picior, luă o ţinută impenetrabilă de sfinx. Deputaţii îl priveau acum cu un fel de teamă curioasă, în liniştea lui de cavou omenesc, şi treceau pe lângă el, literalmente, pe vârful picioarelor.

Toţi se aflau la locurile lor, când preşedintele se urcă pe scaunul său, şi aşteptau. Formalităţile începutului se făcură în atenţia absentă a tutulor, de la ele. In sfârşit, preşedintele spuse:

— Domnul Toma Bărăgan are cuvântul.

O linişte galopantă parcă, străbătu dintr'odată incinta şi lojile. Publicul tribunelor îndreptă, într'o clipă, un întreg arsenal de binocluri, de lorniete şi de ochelari, în spre locul său. Parlamentarii aţintiră priviri metalice într'acolo. Fu un moment de linişte grea. Bărăgan se ridică de pe scaunul lui, nici grăbit nici tardiv, nici indiferent nici afectat, nici dominat nici dominator şi, cu o ţinută făurită din echilibrul desăvârşit al tutulor acestor atribute la olaltă, se urcă la tribună.

In clipa aceia cine-va începu să fluere. Un glas apoi protestă împotriva acestei apariţii la tribuna camerei unei Românii întregite. Un al treilea se ridică să propună deputaţilor părăsirea şedinţei. Câţi-va inşi începură atunci să protesteze. Se răspunse numai de cât din alte bănci, şi un vacarm infernal se ridică dintr'odată din toate părţile. Bărăgan avu o clipă de satisfacţie în faţa acestui zgomot asurzitor. Mândria lui de parla-

www.dacoromanica.ro

mentar se simţea măgulită de a fi văzut că lucrurile începeau să se petreacă, până şi în cele mai mici detalii, aşa cum le prevăzuse el, şi surâse cu încredere. Un sentiment de siguraţă îl năpădi, din tălpi şi până în creştet, cu atâta dezinvoltură, în cât însă-şi cuvântarea sa fi apăru, o clipă, zadarnică

— Ştiu tot ce se va petrece, se gândi el. Va fi un succes fără perechie!

Şi surâse din nou. Surâsul acesta însă fu surprins de matadorii manifestaţiei. Zgomotul, atunci, spori şi mai mult. Cuvintele grele începeau să-şi facă loc printre strigătele majorităţei, şi să ajungă până la el. Vechiul repertoriu căpăta, astfel, o actualitate de circumstanţă şi, nou-nikelat pentru lipsa de fantezie a mânuitorilor lui doar cu actualitatea împrejurărilor acestora, încerca să forţeze uşile deschise ale unui om deprins încă de mult cu asemenea lucruri. „Trădător! Makensen! Nemţii! Apoi: afară! jos!" Apoi huiduieli şi fluerături, erau armele inutile şi slabe ale încercărilor de-a opri un cuvânt plin de experienţă şi temut. Bărăgan, firește, privea cu o indiferenţă de stâncă tot acest joc de copii. Silueta lui neagră se profila, în impecabilitatea unei linii fără perechie, peste toată această lume, cu înfăţişeri de statuară desăvârşire. O siguranţă, intelectuală apoi, şi o linişte morală olimpică, îi strălucea pe frunte, pe buze pe faţă, în ochi, în gest, şi se revărsa, ca umbra şi ca răcoarea dintr'o peşteră, peste agitaţia şi

www.dacoromanica.ro

frământările sterile ale incintei. In clipa aceia fu apucat de o dorință nestăpânită de a se compara.

— Pentru ce se agită care toată lumea asta, și încă cu o frenezie ridicul de isterică?

Pupitrele se trânteau, pachete cu ziare, cu hârtii, tocuri, călimări, se agitau, zburau de colo până colo, se încrucișeau, amenințător, între deosebiți indivizi, între grupuri apoi, între partide. Toată lumea vorbea fără să mai asculte nimeni, și totuși nici unul nu mai știa ce voește.

Incrucișè brațele pe piept și avu aerul că așteaptă sfârșitul zgomotului. De fapt însă nici nu se mai gândea la acest lucru. Intre el și restul acestei lumi se săpase prăpastia cumplită a celei mai de netrecut indiferențe. Bărăgan se mulțumea să observe pe fiecare în parte, dintre agitatori, pentru a-și da seama de ridicului situației în care totuși se complăceau cu toții, până la exasperare. Brațe crispate cu histerie, guri căscate cu disperare, până la urechi, strâmbături de tot soiul, urlete care nu mai aveau nimic omenesc în ele, ticuri, càrii, adevărate vicii organice care apăreau în acest moment de supremă încordare și, parcă dè pretutindeni, o adevărată poftă perversă de animalizare, de lipsă totală de aspirație spre umanitate, spre frumos, spre adevăr, spre bine. Ura lua locul dragostei, reaua-credință adevărului, trivialul frumosului, și trepădarea izgonea liniștea și chibzueala.

www.dacoromanica.ro

— O adevărată menajerie de animale inferioare! se gândi el.

Apoi zâmbi din nou. Mintea lui începuse o răzbunătoare operaţie de despuere. Unul îi apăreá ca o maimuţă turbată, altul ca un porc beat, altul ca o gloabă muşcată de muscă, unul se zbătea ca un curcan tăiat, altul ca un viezure prins. Ridică din umeri.

— Şi se expun cu toţii acestui spectacol numai pentru a mă opri să vorbesc. Nu se poate!

Zgomotul urmà, totuşi, tot mai infernal. Bărăgan se gândi iarăşi:

— Şi totuşi, asta este. Nu vor să mă lase să vorbesc. Asta este şi totuşi, nu este asta. E atât şi e şi mai mult. Ar vrea fiecare să mă ia cu ei; îşi dau însă seama cu toţii de neputinţa acestui lucru. Şi caută atunci să rămână singuri. Sunt ca tinerii căsătoriţi. Ii importunează musafirii. Şi eu sunt astăzi musafirul întârziat care soseşte grav, ceremonios şi în frac, atunci când ei ard de nerăbdare să rămână în cămaşe de noapte şi desculţi, în de ei. Să le fie de bine, dar! conchise el.

Şi privi încă odată in zgomotul din care nu mai deosebea nimic. Işi întoarse însă repede, cu un soi de pudoare privirile spre sine, şi pentru a doua oară avu acelaş sentiment de adineauri, al lipsei sale totale de orice soi de aderenţă, cu această lume.

Comparaţia apoi îl duse la concluzia că el este încă de mult fructul anticipat al unor plante care

www.dacoromanica.ro

abia acum încearcă să-şi fixeze rădăcini rudimentare în pământul unei vagi umanităţi, aici.

Şi avu un moment dorinţa să coboare pur şi simplu de la tribună. Se gândi însă la răspunderea pe care o avea, şi găsi mult prea absurdă comparaţia sa botanică.

— Vorbeşte fiecare cum îi este portul, şi se poartă cum îi este vorba, în definitiv ! Ce-mi pasă mie?

Şi iar începu să aştepte. Înţelegea acum deplin că sfârşise prin a fi de fapt victorios. Nepăsarea lui prelungită, începând prin a enerva, ajunsese să obosească. Furia se măcinase, astfel singură, în propria ei inutilitate, şi începea să facă loc dorinţei de linişte şi de odihnă. Unul câte unul, deputaţii luară locurile lor şi, dacă zgomotul încă mai urma, apoi acest lucru se datora numai faptului că fiecare ţinând să nu pară că cedează, aştepta din partea lui Bărăgan, un semn oarecare, menit să poată fi luat drept o rugăminte de-a fi lăsat să vorbească.

Bărăgan însă prinsese această stare de spirit, şi se ferească-i fie pe plac. Mândria lui îl îndemna să aştepte el, acum, într'un fel sau într'altul, direct sau indirect, invitaţia să vorbească. Şi îşi şi pregătise fraza de început:

— Mă bucură după cele întâmplate, hotărârea domniilor voastre de a-mi lăsa în sfârşit răgazul necesar să pot vorbi...

Cam aşa voi începe se gândi el.

www.dacoromanica.ro

Atunci Iancu Popescu, colegul său politic, se apropie repede de tribună, şi-i spuse ceva. In cameră se făcu linişte. Atenţia tutulor se îndreptă spre ei.

— Nu se poate! exclamă Bărăgan mişcat ca de un puternic resort.

Iancu Popescu insistă. Bărăgan tresări.

In cameră se făcu acum o linişte mormântală. Nimeni încă nu ştia de ce fusese vorba; simţea însă fiecare ceva grav. Bărăgan se transforma văzând cu ochii, sub privirile aiurite ale întregei asistenţe. O vieaţă stranie, nouă, nebănuită, parcă, se ridică în fiinţa lui întreagă; ochii, mai întâi, apoi surâsul, fruntea în sfârşit, se luminară treptat cu o spiritualitate caldă, năvălitoare, învăluitoare şi tragică, şi rupse brusc întreaga lui continuitate de până acum cu sine.

— Domnilor, începu el, prietenul de adineauri mi-a adus vestea dureroasă a sinuciderei, chiar în acest moment, a principelui Vladimir. Imi daţi voe ca din spirit de pietate faţă de un coleg de scaun, şi vechi prieten personal şi politic, să renunţ la cuvânt.

Se învălui, apoi, întrebător, într'o imperioasă tăcere. Un sentiment de delicateţe îl făcea să aştepte aprobarea camerei. Din bănci însă începu să se se mişte un murmur surd, de nemulţumire, mai întâi, spintecat din când în când, la început, de cuvinte încet pronunţate, apoi de altele mai tari, până când vociferările începură din nou să se

www.dacoromanica.ro

ridice până la violența de la început a vacarmului.

Acum era însă manifestația nemulțumirei de-a nu mai auzi pe Bărăgan. Fie-care se socotea frustrat de un spectacol la care credea că câștigase dreptul să asiste, prin îndelungata și obositoarea manifestație de până atunci. Și strigăte de „vrei să scapi!“ „laşule!“ „ți-e frică de răfuială!“ „stai la tribună!“ porniră dintr'odată, mai violente, mai amenințătoare, mai dese de cât o grindină. Pupitrele călimările, pachetele, intrară din nou în funcțiune, printre deputați; brațele se ridicara iarăși; pumnii se încleștară, prin aer, și totul se pierdu din nou într'un potop uriaș de sunete și de mișcări fără rost. Preșe dintele agita, odată mai mult, un clopoțel ne luat de nimeni în seamă.

Bărăgan își încrucișe din nou brațele pe piept, și începu să aștepte. Ființa lui lua o hotărâre, de data aceasta, torențială. In ochi avea o licărire neagră, jucăușe ca flăcările în noapte pe luciul unui scut de metal, iar între ochi o brazdă adâncă, eșită într'o clipă, ca o vale prăpăstioasă în urma unui cutremur, îi puse pe frunte pecetia unei adânci tulburări. Simțea cum întreg trupul îi tremură sub biciul aprig al dorinței de a se vedea ntr'un fel, răzbunat. Vroia să se vadă, în sfârșit liber, voios, stăpân deplin pe trupul și actele sale și, după atâtea avatare cu care sosise până aici, să intre și pentru sine însuși, odată, în cel de pe urmă și mai nobil al său avatar.

www.dacoromanica.ro

— De ce-aşi urma, în definitiv, să rămân prizonierul unei lumi care mă urăşte, când ea nu-mi cere de cât să plec din mijlocul ei, pentru a mă stima, şi chiar pentru a mă iubi, mai de departe?

Intre toţi aceşti oameni şi el observă pentru a doua oară că nu e cu putinţă vre un fel de legătură. O lume întreagă se prăbuşise, şi această lume era a lui; acum el continua doar să aducă printre cei de faţă, un parfum inutil de groapă şi de cadavru, al cărui rafinament, poate, pe drept cuvânt supăra. Şi făcu un gest uşor cu mâna, ca şi cum ar fi vroit să spună ceva. Camera, ca prin farmec, tăcu. Bărăgan avu un moment greu în care respiraţia i se urcă, parcă, în gâtlej, ca o izbucnire vulcanică de cenuşe aprinsă; îşi regăsi însă' în aceiaşi clipă vioiciunea lui întreagă şi, cu o voce sonoră, cristalină, captivantă ca o harpă, începu:

— Domnilor, din respect pentru manifestaţia dela început a domniilor voastre, caşi din respect pentru mine, neputând să transform Camera ţărei într'o simplă sală de spectacol, în care marele regisor al votului universal a trimes şi un tenor celebru, vă rog să-mi primiţi, în chip iremediabil, demisia.

Şi în cel mai firesc chip de pe lume, coborî de la tribună şi se îndreptă spre eşire. Fu, firește, un nou scandal. Preşedintele încercă să se seziseze de aceste cuvinte, pentru a face o observaţie pierdută în huiduelile generale ale deputaţilor, şi în strigătul unanim de „se primeşte! se primeşte!"

www.dacoromanica.ro

XIX.

Rotaru era, acum, chiar încântat de cele petrecute în ajun. Intâia impresie trecuse cu întregul ei arsenal de spaimă, de buimăceală, de revoltă şi, după încordarea înfrigurată de la început, venea acum destinderea necesară a organismului care-şi lua, prin aceasta, o compensaţie împotriva presiunei sub care trăise, de la plecarea nemţilor, necontenit, până acum. Gestul lui Toma Bărăgan îi părea, azi, atât de firesc în cât se mira cum de nu fusese făcut mai nainte. Ziarele vorbeau de lichidarea partidului.

— Ei şi? se gândi el.

Lichidarea aceasta devenise necesară. Ea a limpezit dintr'odată o situaţie care nu mai putea dura, şi a dezlegat toate mâinile. El, cel puţin, se simţea, în fundul inimei, liberat de o grea povară. Nu ştia, firește, ce va face încă; ştia însă că nu mai are nimic de făcut, din cele de până acum, şi atât îi era, deocamdată, în deajuns, pentru a savura un sentiment de profundă şi răcoroasă plenitudine. Vârî, astfel, adânc mâinile în buzunarele hainei şi, fără nici un soi de grije,

www.dacoromanica.ro

spintecând vesel mulţimea, oprindu-sè când distrat când curios la fiecare din spectacolele străzei, se ducea spre redacţie. In ajun nu ar fi cutezat nici măcar să se mai apropie de gândul, după cele petrecute ziua, prin buimăceala izvorâtă din retragerea neaşteptată a şefului său din Cameră, şi prin declaraţiile făcute după aceia că înţelege să se retragă din vieaţa politică, de a mai trece pe la ziar. Acum însă nu mai avea aceleaşi sentimente. Liniştea unei nopţi de odihnă grea, adusese hotărârea de a încheia apariţia ziarului printr'o explicaţie cu publicul său cititor. Şi se ducea, ca atare, să facă cel de pe urmă, număr şi să lichideze, astfel, nu prin fugă, ci printr'un rămas bun. Găsea lucrul acesta şi mai frumos, dar şi mai compatibil cu sine. Mintea lui nu fugise încă nici odată, şi mai ales în momentele grele, din faţa explicaţiilor netede ; iar eventualitatea clarificărilor de situaţii i-a făcut tot de-auna plăcere.

— In definitiv, pentru ce să dau înapoi din faţa unei explicaţii? se gândi el.

Şi făcu repede un bilanţ al situaţiei, Partidul contenise de a mai exista efectiv încă de multă vreme. Personalitatea covârşitoare a şefului însă urma să ţină la olaltă o grupare de oameni care, de fapt, erau destul de străini unii de alţii. Ideia conservatoare era şi ea o abstracţie, în împrejurările politice ale acestor vremuri ; în tot cazul, gândurile, năzuinţele şi realităţile cele mai deosebite se grefau din toate părţile pe ea, cu atâta

www.dacoromanica.ro

lipsă de discernământ şi de metodă critică, în cât numai în numele ei nuse mai putea începe o serioasă acţiune practică. Precizarea acestei noţiuni devenea, astfel, din zi în zi tot mai cu neputinţă. Ea ajunsese doar metafizica vaporoasă, ca noţiunea de dumnezeire, a celor mai generale abstracţii. Incercarea cea mai slabă de limpezire a ei, şi de coborâre în domeniul activităţilor imediate, s'ar fi izbit de nenumăratele celule organizate centrifugal ale partidului, şi ar fi dus la o cu totul altfel de zgomotoasă lichidare.

— Cum se aranjează de bine lucrurile, şi singure! Cine într'adevăr, ar fi îndrăznit vre-o dată să nădăjduiască într'un moment atât de greu, o eşire atât de frumoasă? Gestul şefului nostru a fost într'adevăr de iluminat. A înăbuşit dintr'odată tot scandalul falimentului băncei, cu izbucnirea lui prăpăstios de neaşteptată şi, mulţumind în acelaş timp şi toate adversităţile, ne redă o libertate pe care toată lumea politică, la masa de împărţire a prăzei, o pecetlueşte cu cele ma măgulitoare avansuri. Nici ocupaţia germană, nici sinuciderea principelui Vladimir, nici falimentul băncei, nici chestia agrară, nu mai flutură în rânjetul adversarilor noştri de până eri. In schimb un lanţ de mâini întinse din umbră ne aşteaptă prietenos de pretutindeni.

Şi pentru prima oară încerca, parcă, sentimentul uriaş şi fecund al plăcerei de-a fi, nu o roată a unui mecanizm, indiferent de mărimea şi rostul

www.dacoromanica.ro

ei, ci pur şi simplu, în accepţiunea cea mai detailată a cuvântului: om. Ideia de izolare care până acum îl îngrozise necontenit, îi mângâia fruntea ca un zefir parfumat şi răcoros.

La intrarea ziarului se întâlni faţă în faţă cu Clopotaru. Era palid, abătut, rugător parcă, în înfăţişarea lui descompusă. Rotaru avu un moment de nedumerire. Se gândi că poate această ţinută era rezultatul evenimentelor din ajun, şi a dezorientărei lui fireşti. Işi aminti însă numai decât de scandalul făcut în jurul numelui soţiei lui, şi gândindu-se la cine ştie ce nouă şi dureroasă surpriză, după ce pregetă o vreme destul de lungă, întrebă repede:

— Şi coana Torry?

Clopotaru întinse o scrisoare:

— Citeşte!

In răstimp intrară în redacţie. Rotaru parcurse cu o privire intrigată şi lacomă rândurile rare, scrise în fugă, cu nervozitate, de către Torry.

Rămase o vreme apoi înlemnit, cu scrisoarea în mână, ca şi cum ar fi urmat să citească. Târziu, părându-i-se că se deşteaptă dintr'un somn greu, cu stângăcie aproape, întrebă:

— Şi nu mai ştii nimic?

— Eri dimineaţă era încă destul de puţin afectată. Spunea că însăşi absurditatea şi monstruozitatea calomniilor debitate pe seama ei, constitue cea mai bună şi mai fulgerătoare, nu numai apărare a sa, dar şi răzbunare. Despre partea asta părea până la un punct, indiferentă.

www.dacoromanica.ro

— Avea şi dreptate adăogă Rotaru. Nu-mi închipui însă cum s'au putut găsi oameni care, după ce pungaşul acela de Muştiriu a combinat cu atâta dibăcie calomnia pentru a-i da înfăţişarea unei simple scăpări de limbă, să se facă ecoul acestor odioase murdării.

— Şi eu zic la fel. Am căutat chiar să întăresc în această convingere şi pe Torry. Părea însă că nu se sinchiseşte decât foarte puţin de ce spusese Muştiriu. Aştepta, totuşi, cu o înfrigurare ciudată, cu o concentrare bolnăvicioasă, cu toată fiinţa ei, cu creierul, cu inima, cu sângele, cu carnea, ca şeful să urce tribuna. Vroia să-l vadă triumfător, călcându-şi duşmanii în picioare, sigur, strălucitor; îşi făcuse din această aşteptare idealul suprem al întregei sale făpturi. Nimic nu o interesa mai mult de cât această iluzie. Spunea că clipa aceia o va răzbuna de tot ce îndurase până acum.

— Biata Torry! exclamă Rotaru.

— Avea o inimă bună. Se dusese la cameră cu sufletul arzător ca un punch, şi aştepta. Îţi închipui acum ce va fi fost pentru ea retragerea şefului de la cuvânt, şi declaraţiile lui de după aceia că înţelege să părăsească viaţa publică, pentru a lăsa fie-căruia libertatea de acţiune. O îngrozea ideia de a se vedea târâtă, la voia întâmplărei, şi fără nici un fel de contra greutate, în noroiul

www.dacoromanica.ro

murdar al tuturor calomniilor. Cât timp nădăjduise într'o schimbare, găsise şi puterea să aştepte, în ploaie, adăpostul răzbunător al nădejdilor ei de mâine. A fugit însă nebună, când i s'a spulberat şi cea de pe urmă iluzie; de la cameră, a venit acasă unde a lăsat această scrisoare de adio, şi a dispărut. Am căutat-o pretutindeni, toată noaptea, dar nu am dat de urma ei. Toate casele cunoştinţelor noastre sunt zăvorite ca şi cum nu ar fi fost niciodată locuite. Unde ar putea să fie, mă întreb?

Rotaru nu mai asculta. Se plimba cu mâinile încrucişate pe piept, prin biroul său, şi făcea sforţări uriaşe pentru a nu striga. Simţea însă, acum, o adevărată revoltă împotriva şefului său, şi se întreba cum de putuse să fie atât de neghiob încât să-l absolve cu atâta uşurinţă de a fi dezertat în chip atât de nemernic de la datoria lui de soldat.

— Dragă Alexandre, ceace a făcut şeful nostru e oadevărată crimă.

— Nu-mi pot încă da seama de nimic. Sunt atât de tulburat în cât nu mai sunt în stare să mai judec şi pe alţii.

— Atâta vreme cât ştia că mai este cine-va în stare să creadă în el, nu avea dreptul să părăsească o idee în numele căreia solicitase o vieaţă întreagă această credinţă. Şi erau încă numeroşi aceia care nu cereau decât să se afle sub cutele drapelului nostru. A fugit însă. Mâna

www.dacoromanica.ro

i-a tremurat cu netrebnicie atunci când trebuia să tragă, şi s'a mulţumit să-şi descopere singur pieptul. El nu fusese pus acolo însă pentru a se lăsa jertfit, ci pentru a merge, chiar peste sine însuşi, la izbândă. Datoria lui era să lupte din răsputeri, nu pentru cauza lui personală, ci pentru cauza noastră, a tuturor. Să facă din noi, mai întâi, apostolii idealului nostru, să agite această idee pretutindeni, să înece cu ea toate inimile, să galvanizeze, la nevoe şi morţii, iar el să rămână astfel căpitanul fără preget al acestei gărzi. A lăsat însă la voia întâmplărei totul. Intenţiile cele mai bune au ajuns simple dale de pavat infernul cu ele, iar noi otrepele rămase la voia întâmplărei ale unui ideal politic ruinat. Bărăgan rămâne responsabil în faţa istoriei, nu de greşelile făcute până acum în politică, ci de abandonarea luptei încredinţate lui.

Clopotaru ţintise în gol priviri de oţel oxidat. Mintea lui alerga pe urmele necunoscute ale Torryei. Rotaru, dându-şi seama că nu mai e ascultat, tăcu şi porni, fără să vrea, cu gândul tot în spre acelaş lucru. Nu putu înţelege însă cum această femee, atât de isteaţă şi de mândră, s'a resemnat la o fugă atât de ciudată şi de neexplicabilă.

Clopotaru în sfârşit ridică ochii şi întrebă:

— Dar ce faci acum aici?

Rotaru abia acum îşi aminti de rostul venirei lui în redacţie, şi răspunse repede:

www.dacoromanica.ro

— Ai dreptate. Am venit să-mi iau adio dela cititori.

— Cum aşa?

— Iţi închipui că nu am de gând să mai duc înainte ziarul.

— Ei şi?

— Vreau să fac astă-zi şi numărul cel de pe urmă, şi să aduc astfel la cunoştinţa cititorilor încetarea ziarului şi dizolvarea partidului.

Clopotaru, deşi ştia acest lucru, auzindu-l, avu impresia că se prăbuşeşte. Işi acoperi ochii cu palmele, şi rămase câte-va minute cu capul între mâini. Rotaru încercă să se aşeze la masă şi să scrie. Era însă prea emoţionat, şi mâna îi tremura cu violenţă. Se ridică atunci în sus şi începu iarăşi să se plimbe. Clopotaru întrebă dece s'a ridicat de la lucru.

— Nu pot să scriu, răspunse Rotaru.

Clopotaru, bucuros să-şi găsească ceva de făcut, trase hârtia de partea sa şi, nădăjduind într'o schimbare a gândurilor de până acum, spuse:

— Dictează-mi dacă vrei, şi scriu eu.

Rotaru avu o clipă de îndoială după care adăogă:

— Eşti gata?

— Da!

— Scrie! Eri s'a desprins din mijlocul nostru, nu o persoană, ci o idee. Rostul ei era să simbolizeze toate năzuinţele noastre de mai bine, toată puterea noastră de muncă, toată capacitatea noastră de a crede, de a iubi şi de a cinsti

www.dacoromanica.ro

ceva în vieaţă. Ar fi putut astfel, să ajungă în mijlocul nostru, frumoasă ca o Veneră, cinstită ca Sfânta Fecioară, şi adorată ca o a doua Euridice. Ne-a lipsit însă şi răbdarea inspirată a meşterului din Millo, şi credinţa bunilor creştini de odinioară, şi înflăcărarea lui Orfeu. I-am împrumutat, în schimb înfăţişareà noastră, a micilor noastre ambiţii, a patimilor noastre mărunte, şi am terfelit-o, rând pe rând, fie-care cum am putut.

Se opri apoi puţin. Mintea lui surprinse cu mirare că, în dosul acestei metafore, rătăceau umbre răzleţe de confesiune, şi tăcu. Incepu apoi din nou şi numai de cât să se plimbe prin cameră. Atenţia lui se fixase asupra dispariţiei Torryei, şi simţi cum inima i se stinge şi i se urcă în gât ca o durere fizică. Inchise ochii şi văzu piciorusul ei mic ca un cap metalic de şarpe. Şi soarele amintirei ei inundă dintr'odată argila lui în doliu. Se întrebă atunci dacă nu cumva o iubise fără să-şi fi dat seama; nu putu găsi însă un răspuns. Se mulţumi atunci să constate că o dorise cu frenezie de câte-va ori în vieaţă şi că, de obicei, de câte ori avea prilejul să o vadă, în toată strălucirea ei subtilă, nu se putea opri de a nu râvni la stăpânirea, fie chiar şi trecătoare, a acestei unice fiinţe. Cum se despărţia însă de ea părea că o uită cu totul, dus de vârtejul preocupărilor lui personale.

Clopotaru, crezând că această pauză ese dintr'o meditaţie asupra articolului, aştepta gata să scrie.

www.dacoromanica.ro

Rotaru văzându-l, avu o uşoară tresărire şi temându-se parcă de a nu fi surprins în preocupările lui intime, urmă repede:

— Dela războiu nu a făcut de cât să se zbuciume ca o adevărată martiră, printre noi. S'a agăţat, astfel, de cine a putut şi cum a putut, pentru a ne insufla o putere care ne lipsea. Nu a izbutit să facă nimic însă şi, cu hula pusă de noi în spinarea ei, şi-a luat zborul. Toma Bărăgan eri a dat ultima lovitură de graţie ideei conservatoare.

Işi aminti apoi din nou de Torry, şi simţi că ceva, ca o izbucnire de lacrimi, îi gâdilă gîtlejul. Pentru a-şi creia, atunci, o diversiune urmă să dicteze:

— Asta nu însemnează că va pieri. Ideia conservatoare îşi va găsi neapărat reprezentanţii ei, şi va veni iarăşi ziua când o vom vedea în toată strălucirea ei adevărată, ca o nouă pasăre fenix din cenuşa sa proprie, eşind din urna în care a fost arsă. Suntem datori să spunem însă, acum când între ea şi noi se afla necunoscutul, că i se cuvenea mai mult de cât i s'a dat, şi că nu ei i se cade piatra cu care fiecare fariseu de azi se crede dator să o urmărească.

Clopotaru lăsă tocul jos, şi declară că acum se simte şi prea obosit şi prea emoţionat, ca să mai poată scri. Rotaru se mulţumi să ia tocul şi, fără nici un răspuns, se aşeză la masă şi începu să scrie, nervos, mărunt şi iute, fără să se mai

www.dacoromanica.ro

oprească de loc, până la capăt. Chemă apoi un băeat de serviciu şi, strângând manuscrisul în patru, îl trimise la tipografie. Se ridică, după aceia să plece şi, văzând că Clopotaru rămâne tot jos, adăogă:

— Hai să eşim de aici!

— Eu mai rămân. Am impresia că toate aceste locuri, care mi-au devenit familiare, îmi îndulcesc cu amintirea lor durerea.

— Eu mă duc. Nu pot să mai rămân aici fără să nu simt că mă şi înăbuş. Mi se pare că respir un aer mortuar, care-mi face rău.

— Mie tocmai acest lucru îmi face bine.

Apoi, întorcând-se spre Rotaru, de care se simţea acum despărţit printr'o întreagă lume, adăogă, cu un fel de autoritate de stăpân al casei:

— La revedere, deci!

Rotaru avu o strângere de inimă în faţa acestui ton şi, cu un fel de mustrare în atitudine, simţind dreptatea organică, cel puţin, a lui Clopotaru, eşi îngânând:

— La revedere!

Şi plecă. Pe drum respiră din nou liber. Părea că contactul cu uliţa, cu această mulţime anonimă şi pestriţă, dar puternică prin colectivitatea ei mobilă, îi dă şi perspectivă şi putere de viaţă.

Pe drum se opri în faţa unui numeros grup de oameni. In mijlocul lor se afla Roman care cu o roată dela cupeu în mână, şi cu biciul zadarnic ameninţător, din pricina lungimei, în cealalta,

www.dacoromanica.ro

ţipa la vizitiu să ajute calului căzut să se ridice uşor de sub cupeu. Calul atunci făcu o sforţare şi îmbulzi şi mai mult cupeul spre el. Roman se înfurie şi mai tare şi începu să strige la vizitiu că o să se rupă cupeul, şi o să moară şi calul. Ridică apoi biciul ca să lovească. Se încurcă însă în lungimea lui cu mult prea mare pentru această încercare, şi se izbi singur peste ochi. Lumea dinprejur începu să râdă.

Rotaru, a cărui primă mişcare fusese să se apropie de Take Roman, văzând ridiculul acestei situaţii, ridică din umeri şi, vârându-şi mânile în buzunar, porni înainte.

SFÎRŞIT

Erată:

La pag. 56 şi 60, în loc de „raport".. etc. de aplauze să se citească: „ropot"... etc. de aplauze.

www.dacoromanica.ro

Lei 50.

www.dacoromanica.ro